SMUS

ERODI

CRIBENDI

PIST.

ERA
ROT
E COSO
EF
BIBLIOTECA
29

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTO EMANUELE
6
29 A
35

Ad usum F. c. l. Bremond ord. praed.

Desid: ERASMI Roter:
Liber utilissimus
DE CONSCRIBENDIS EPIST:
Continens artificium et præcepta in earum compositione observanda.
Editio nova
Diligenter ab erratis expurgata.

AMSTEROD.
Apud Ioannem Janssonium 1636.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE

ERASMVS ROT.

Nicolao Beraldo S. D. P.

POsteaquam Holonius ille desierat esse apud superos, eruditissime Beralde, non putabam mihi quenquam alium metuendum, qui nænias, quas juvenis vel exercendi styli gratia, vel obsecundans amicorum affectibus scripsissem, in vulgus ederet, in quidvis potius quam in hoc natas. Et ecce de repentè apud Britannos exortus est alter Holonius, qui librum de componendis epistolis excudit, quem annis ab hinc ferme triginta Lutetiæ scribere cœperam, cuidam amico parum syncero, cui simili munere gratificari volebam: videlicet, ut haberent similes labra lactucas. Lectioni simul & compositioni non plus temporis tributum est, quam dies viginti. Atque adeo non erat tum animus hoc opus absolvere, ut Archetypum illi tradiderim auferendum (nam adornabat longinquam profectionem) nullo antigrapho apud me servato. Aliquanto post amici quidam, qui, nescio

A 2 quo

quo casu nacti, nugas eas descripserant, precibus adegerunt me, ut operis rudimentum absolverem. Erat enim non solum rude, sed & truncum ac mutilum. Receperam in manus, sed cum ne retractanti quidem arrideret, in totum abjeci, nequaquam fore suspicans quenquam tam effrontem, qui me vivo & reclamante schedas meas evulgaret. Verum (ut video) nihil jam pudet typographos, posteaquam experiuntur nihil avidius rapi, quam nugacissimas quasq; nænias, neglectis interim priscis & probatis autoribus, perfricta fronte sequuntur illud è Satyra: Lucri bonus est odor ex re qualibet. *Proinde nos tametsi sic essemus affecti, ut nunquam antehac æquè senserimus, quo modo fuerit animatus Flaccus, cum scriberet carmen illud:* Vt nox longa quibus, &c. *nam agnoscis reliqua: tamen sepositis operis sacratioribus, quæ ut magis decent hanc ætatem, ita magis juvant hunc animum: dies aliquot in recognoscendis quæ jam exierant, perdidimus: nescio quanta jactura*

studio-

studiorum graviorum, certè maximo meo tædio. Quod ne mihi sæpius accidat, etiã atque etiam te rogo, mi Beralde, effice quovis pacto, ut juvenis iste nimium (ut apparet) amans mei, librum quem (ut scribis) à callido venditore magno emit, aut aboleat aut certè tibi tradat ad me transmittendum, quo mihi liberum sit de eo statuere. Typographis quid imprecer, nisi mentem meliorem ipsis dari? Cæterum juventutem studiorum cultricem, lubens admonuerim, ut in hisce nugis quàm minimũ operæ perdat. Video, discrucior que animo, bellum hoc inter Germanos & Gallos indies magis ac magis incrudelescere. Quanta totius rei Christianæ calamitas, duos potentissimos orbis monarchas, sic feralibus dissidiis inter se conflictari? Tolerabilius esset, si res eorum, quorum interest, monomachiis finiretur. Sed quid commeruere cives & agricolæ, qui spoliantur fortunis, exiguntur sedibus, trahuntur captivi, trucidantur, ac laniantur? O ferreos principum animos, si hæc perpendunt, ac ferunt: ô crassos, si non intelligunt: supi-

 nos

quo casu nacti, nugas eas descripserant, precibus adegerunt me, ut operis rudimentum absolverem. Erat enim non solum rude, sed & truncum ac mutilum. Receperam in manus, sed cum ne retractanti quidem arrideret, in totum abjeci, nequaquam fore suspicans quenquam tam effrontem, qui me vivo & reclamante schedas meas evulgaret. Verum (ut video) nihil jam pudet typographos, posteaquam experiuntur nihil avidius rapi, quam nugacissimas quasque nenias, neglectis interim priscis & probatis autoribus, perfricta fronte sequuntur illud è Satyra: Lucri bonus est odor ex re qualibet. *Proinde nos tametsi sic essemus affecti, ut nunquam antehac æquè senserimus, quo modo fuerit animatus Flaccus, cum scriberet carmen illud:* Vt nox longa quibus, &c. *nam agnoscis reliqua: tamen sepositis operis sacratioribus, quæ ut magis decent hanc ætatem, ita magis juvant hunc animum: dies aliquot in recognoscendis quæ jam exierant, perdidimus: nescio quanta jactura studio-*

studiorum graviorum, certè maximo meo tædio. Quod ne mihi sæpius accidat, etiã atque etiam te rogo, mi Beralde, effice quovis pacto, ut juvenis iste nimium (ut apparet) amans mei, librum quem (ut scribis) à callido venditore magno emit, aut aboleat aut certè tibi tradat ad me transmittendum, quo mihi liberum sit de eo statuere. Typographis quid imprecer, nisi mentem meliorem ipsis dari? Cæterum juventutem studiorum cultricem, lubens admonuerim, ut in hisce nugis quàm minimũ operæ perdat. Video, discruciorque animo, bellum hoc inter Germanos & Gallos indies magis ac magis incrudelescere. Quanta totius rei Christianæ calamitas, duos potentissimos orbis monarchas, sic feralibus dissidiis inter se conflictari? Tolerabilius esset, si res eorum, quorum interest, monomachiis finiretur. Sed quid commeruere cives & agricolæ, qui spoliantur fortunis, exiguntur sedibus, trahuntur captivi, trucidantur, ac laniantur? O ferreos principum animos, si hæc perpendunt, ac ferunt: ô crassos, si non intelligunt: supi-

 nos,

nos, si non expendunt. Erat nonnulla spes in hoc uno Pontifice, primum Theologo, deinde spectatæ à primis annis integritatis. Verum haud scio quo pacto fit, ut Pontificum autoritas longe plus valeat ad excitandum inter principes bellum quam ad componendum. Sed hi tumultus non dirimunt Musarum fœdera, nec hæc commercia nobis intercipere possunt bellorum leges. Non convenit Cæsarianis & Gallis, sed pulchrè convenit honestissimorum studiorum sodalibus. Quare valebis, vir humanissime, simulque cum dabitur opportunitas, Budæum, Deloinum, Brixium, ac reliquos amicos meo nomine salutabis diligenter. Basileæ octavo Calend. Iunii. Anno 1522.

DESI-

DESIDERIVS ERASMVS ROTERODAMVS

De Ratione conscribendi Epistolas.

Quis Epistolæ Character.

QVI in Epistolis unum aliquem characterem vel requirunt, vel præscribunt, id quod ab eruditioribus etiã quibusdam video factum, ii mihi nimirum de re tam multiplici, propeq; in infinitum varia, nimis anguste atque arctè videntur agere. Neque sanè ita multò minꝰ absurdè facere eos existimo, quàm si sutor omni pedi ad eandem formam crepidam velit consuere: aut si pictor quodvis animal iisdem liniamentis, iisdemque coloribus conetur effingere: aut sarcinator consimilem vestem pumilioni ac giganti tribuere studeat. Negant epistolam ferendam esse, nisi quæ intra exilem dicendi figuram sese contineat: nisi quæ illaborata dissolutaque fluat, & omnibus contentionis nervis careat: nisi quæ vulgò mutuatis verbis contexta: nisi deniq; quæ brevitate ipsa epistolæ nomen mereatur, potius quàm voluminis. Hanc formam si quis suo quodam instituto sequi maluit: ut sæpenumero pro ingenio-

rum varietate, aliud scribendi genus, alii magis arridet: cum hoc equidem nõ admodum pugnabo. Sit enim per me suũ cuiq; pulchrum. Verum si eam nobis ita præscribit, ut vel solam, vel optimam haberi velit, cum argumentorũ species non minus sint innumerabiles, quam mundi illi democritici: & nullũ ferè argumenti genus non recipiat epistola: & nusquam oporteat orationis habitum cum argumenti genere dissidere: quî quæso potest tam infinitæ rerum varietati simplex sermonis character adcommodari? Quẽ quidem, ut vel maximè alioqui per se optimum deligas, fieri tamen non potest, ut idem ubiq; optimus esse videatur. Ego tum unamquamque orationis figuram optimam existimo, cum maximè in loco adhibetur: tum pessimam, quoties juxta priscum Græcorum adagionem, τὸ ἐν φακῇ μύρον, hoc est, In lente unguentum admiscuerimus. Atq; hæc quidem eruditis abundè satis in summa dicta fuerint. Cæterum literatoribus istis quibusdã trivialibus, ut multo indoctioribus, ita nõ paulò magis importunis, pinguiore (quod ajunt) Minerva, & per partes satisfaciendũ est. Quibus etiamsi (ut solent esse pertinaces) fieri satis non poterit, tamen eos coargui vel puerorum interest, ne horum authoritate decepti, ea rudibus annis discant, atque imbibant, quæ grandes jam dediscere, aut pudeat, aut

nolint,

nolint;& ut maximè velint,non possint. Atqui hoc indoctum doctorum genus, & illiterata literatorum turba, literariis in ludis hodiè præcipuè regnat, & tanquam in sua tyrannide Phalarismum quendā exercet. Illic mihi blatero quispiam arrepta censoria virgula, Solonis leges dictabit, clamabitque delendam esse Epistolam,quæ non intra duodecim versiculos constiterit: hanc enim epistolari modo præfixam esse metam. Oblite-remus igitur hoc censore plerasque Platonis,Ciceronis,Plinii,Senecæ,divi Hieronymi epistolas,ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδάσας, & contemptis istorum limitibus in justum usq; volumen porrectas. Quid si argumentum varium & amplum objectum erit, tu nihilominus me cohibebis, & circulum istum tuum magicum egredi vetabis? Agesilaus haudquaquam probum cerdonem sibi videri dicebat, qui parvo pedi magnum induceret calceum: at quantò molestior, qui magnum arctiore calceo stringit, torquetque? Rectè Fabius scribit absurdum fore, si quis Herculis personam, & cothurnos infanti tribuat: verum multo videbitur absurdius, si infantis fasciolas calceolosque Herculi coneris adcommodare. Neque paulo gravius est tum flagitium, tum etiam periculum, in re copiosa contrahi,quàm in re non ampla copiosiorē fieri:propterea,quod superva-

cua fortassè cum tædio leguntur: certè necessaria non nisi magno utriusque dispendio prætereuntur. Porrò, si omnino propositum est, delicatis quorundam ingeniis consulere, quibus omnis Epistola longa est, nihil esse scribendum pręcipiamus. Neque rursus hæc dixerim, quo eos probem, qui ridiculè copiam adfectantes, emendicatis vocabulis, & malè consutis sententiarum centonibus, epistolā infarciant: quique cum omnino scribere nesciant, tamen scribendi finem invenire nunquam possunt. Nihil enim infantia loquacius. Sed ut puerorum causa eorum stultitiam refellam, qui suam infantiam Laconismi nomine prætexunt, cum interim nec ipsa brevitatis ac copiæ vocabula, quid sibi velint intelligant, cum unius atque ejusdem artificis sit utrumque. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, eum demum optimè verum dicere posse colligit, qui sit idem artifex mentiendi optimus: ita nemo brevitatis nomine rectè laudabitur, qui non idem quam copiosissimè scribere possit. Nam quid tandem est, brevitatem præstare? Nempe maximam rerum vim, quoad fieri potest, in pauca conferre: non pauca scribere, quod alioqui vel indoctissimus quisque, desidiosissimusque facillimè possit. Omnem igitur ad copiose dicendum supellectilem in animo præpa-s oportet, si Laconismi, hoc est, brevi-

loquentiæ

loquentiæ laudem auferre voles. Ea autem pro argumenti oblati modo, utque sese dabit ocium vel scribenti, vel lectuo, ita utemur: modo rei satisfiat. Neque interim ulla epistola non brevis videbitur, in qua præter argumenti dispendium nihil adimere queas: quæ sic est scripta, ut iterum atque iterum relecta, tamen non satiet: cum tua interim, vel intra duodecim versiculos consistens, adeo brevis non sit, ut Iliade quoque videatur prolixior. Quandoquidem in hac, tametsi longissima, nullus ex tot versuum millibus redundat, cum ex tuis illis undecim versiculis septem possint resecari: atque ita sanè resecari, ut reliqui quoque ob sermonis ineptiã, immensæ prolixitatis nauseam faciant. Quare, si quem in scribendis literis impendio delectat hic Laconismus: per me quidem licebit, si rei ociique modo, non chartarum spaciis ac versiculorum numero brevitatem metiatur. Nec ita scribat paucissima, ut ex iis ipsis supersint quædam, sed ut velut è divite rerum acervo optima quæque decerpta fuisse appareat. Meminisse tamen debemus, nonnihil interesse inter volumen & epistolã, propterea quod hæc ad temporis, rerum, personarumque præsentem rationem, quantum licet, est accommodanda. Volumen quoniam omnibus scribitur, ita temperandum est, ut optimis atque doctissimis placeat.

cua fortasse cum tædio leguntur: certè necessaria non nisi magno utriusque dispendio prætereuntur. Porrò, si omnino propositum est, delicatis quorundam ingeniis consulere, quibus omnis Epistola longa est, nihil esse scribendum pręcipiamus. Neque rursus hæc dixerim, quo eos probem, qui ridiculè copiam adfectantes, emendicatis vocabulis, & malè consutis sententiarum centonibus, epistolã infarciant: quique cum omnino scribere nesciant, tamen scribendi finem invenire nunquam possunt. Nihil enim infantia loquacius. Sed ut puerorum causa eorum stultitiam refellam, qui suam infantiam Laconismi nomine prætexunt, cum interim nec ipsa brevitatis ac copiæ vocabula, quid sibi velint intelligant, cum unius atque ejusdem artificis sit utrumque. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, eum demum optimè verum dicere posse colligit, qui sit idem artifex mentiendi optimus: ita nemo brevitatis nomine rectè laudabitur, qui non idem quam copiosissimè scribere possit. Nam quid tandem est, brevitatem præstare? Nempe maximam rerum vim, quoad fieri potest, in pauca conferre: non pauca scribere, quod alioqui vel indoctissimus quisque, desidiosissimusque facillimè possit. Omnem igitur ad copiose dicendum supellectilem in animo præparatis oportet, si Laconismi, hoc est, brevi-
loquentiæ

loquentiæ laudem auferre voles. Ea autem pro argumenti oblati modo, utque sese dabit ocium vel scribenti, vel lectuo, ita utemur: modo rei satisfiat. Neque interim ulla epistola non brevis videbitur, in qua præter argumenti dispendium nihil adimere queas: quæ sic est scripta, ut iterum atque iterum relecta, tamen non satiet: cum tua interim, vel intra duodecim versiculos consistens, adeo brevis non sit, ut Iliade quoque videatur prolixior. Quandoquidem in hac, tametsi longissima, nullus ex tot versuum millibus redundat, cum ex tuis illis undecim versiculis septem possint resecari: atque ita sanè resecari, ut reliqui quoque ob sermonis ineptiā, immensæ prolixitatis nauseam faciant. Quare, si quem in scribendis literis impendio delectat hic Laconismus: per me quidem licebit, si rei ociique modo, non chartarum spaciis ac versiculorum numero brevitatem metiatur. Nec ita scribat paucissima, ut ex iis ipsis supersint quædam, sed ut velut è divite rerum acervo optima quæque decerpta fuisse appareat. Meminisse tamen debemus, nonnihil interesse inter volumen & epistolā, propterea quod hæc ad temporis, rerum, personarumque præsentem rationem, quantum licet, est accommodanda. Volumen quoniam omnibus scribitur, ita temperandum est, ut optimis atque doctissimis placeat.

De illaborata Epistola.

SVnt qui non ferant epistolam, nisi inelaboratam, & hac de causa figuratam esse nolint: ne si quid in ea phalerarum fucive appareat, lucernam olere dicatur. At ego citius feram epistolam, quæ lucernam oleat, quàm quæ temetum: quæ myrothecia, quàm quæ hircum. Quis porrò tam iniquus censor, qui non eas veterum epistolas optimas judicet, quæ sint omni cura arteque elaboratæ? Quid unquam exquisitius accuratiusque scripsit Cicero, quàm illam prolixam ad Lentulum: rursus illam, qua Curioni commendat Milonem: & plerasque ad M. Varronem: præcipuè verò eam, qua Lucejo persuadere conatur, ut res ab se gestas literis mandet; quam ipse velut accuratè feliciterque scriptam, Atticum uti legat hortatur? An lector his anteponat eas, quas scripsit ad Terentiam, Ciceronem, Tironem, aut Acilium? An Plinius, dum Ariano suo scribit quid sit actum in causa Marii Prisci: dum Gallo Laurentinum suum describit: dum Minitiano narrat, quid rerum gesserit in provincia Bætica: dum Apollinari Tuscos agros suos depingit, dum decem versibus absolvit epistolam? Atq; is testatur eas potissimum à se collectas, quas scripsisset accuratius, nimirum ut posteritate digniores. Sed interim habenda

henda ratio, cui ſcribas. Sunt qui neglectam, & illaboratam epiſtolam, ſui contemptum interpretantur. Sed ut dicam in genere, quemadmodum incidere poteſt, ut pro perſonæ, cui ſcribis, proque argumenti ratione, nullum ornamentorum, aut dignitatis genus non deceat epiſtolam: ita ferè congruit ſimplicitas quædam orationis, ſed elegans. Non efflagito phaleras, ſed idem non fero pannos. Non deſidero calamiſtros, modò adſit mundicies. Pigmenta negas, at ſordes ut abſint facito. Non requiro curam anxiam ac moroſam, ſed rurſũ nolo ſcopas diſſolutas. Poſtremò, ſi libet, ſcribito ex tempore; ſcribito quidquid in buccam venerit: ſed ita, ut ad Atticum fecit Cicero.

De Gravitate Epiſtolæ.

NAm iſtos, qui nuſquam volunt adſurgere epiſtolæ phraſin, ſed quotidiano ſermoni proxima eſſe oportere contendunt; vel una Ciceronis epiſtola facilè revicerit: nimirum ea, quam ſcripſit ad Octavium Auguſtum: quæ adeò non repit humi, ut non ſolum attollatur ad orationum procellas, verumetiam in tragœdiam exeat. Et arbitror atrociſſimam ejus epiſtolæ partem eſſe reſectam ab iis, qui hoc vel Octavii, vel Ciceronis intereſſe putabant. Quid enim illa, Quid

illis

illis interrogantibus, quid agat nūc Resp. respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam æternam domum discesserit? à quo accipient de posteris suis nuncium veteres illi Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria sua audient, quam spoliis triumphisque decorarunt, & cætera, quæ sequuntur. Num remissiora tibi videntur, illa Albanorum tumulorum obtestatione, qua nihil in oratione vehementius inveniri posse putat Fabius? Effervescet igitur vel in tragicam usque vociferationem epistola, si quando res ita postulabit, sumetque ampullas, & sesquipedalia verba. Neque de bello paceq; simili stylo loquetur eruditis magnatibus quo de macerandis salsamentis, aut coquendis holeribus mandaret famulo. Cæterum in mediocribus argumentis si non incidet quod aliud suadeat, non displicebit Atticismus in epistola: nec hic requiram fulmina aut tonitrua Periclis, si modo sermo velut è fonticulo lympidis aquis, grato, leniq; murmure perstrepentibus fluat, non velut mortuus stagni in morē torpeat, omnium expers adfectuū

De Perspicuitate Epistolæ.

Ecce autem maxima pars eorum, qui hoc juris, vel ætatis, vel fortunæ prærogativa sibi vindicant, ut de literis, quas non didicerūnt, censuram agant, magnis etiam conviciis à nobis efflagitant perspicuitatem

cuitatem. Grave flagitium esse clamitant, si verbum ullum misceatur epistolę, quod legentem vel tantisper remoretur. Memini cum ipse puer annos natus quatuordecim, scripsissem tutori cuidam meo, quem magis etiam puer habueram institutorem, &ex lectione librorum, qui tum suppetebant, admiscuissem nonnihil: rescripsit homo, non minus superciliosus, quàm indoctus: ut si posthac esset animus tales epistolas mittere, eadē opera commentarium adjungerē: sibi semper hunc fuisse morem, clare, & punctuatim scribere: nam his flosculis sibi placebat. Non hæc dico, quod negem in quavis oratione pręcipuam esse laudem perspicuitatis. Quid enim est oratio, quæ non intelligitur? Sed quemadmodum pro re non solum probanda, verum etiā necessaria est perspicuitas, facilitasq; sermonis: veluti, quoties serium quippiam petitur ab homine semidocto, morosove, aut etiā vehementer occupato: ita incidit nonnunquam, ut non aliud genus excusatius admittat obscuritatem: velut cum eruditus cum erudito velitatur literatis jocis, quos nolit à quovis intelligi. Quemadmodum nos olim lusimus cum eruditissimo viro Thoma Linacro, cui scripsimus epistolam metro trochaico tetrametro; sed ita temperata compositione, ut aliud agenti non suboleret esse carmen. Admonueram in epistolæ frontispicio, ut sibi caveret, nam mihi

nos, si non expendunt. Erat nonnulla spes in hoc uno Pontifice, primum Theologo, deinde spectatæ à primis annis integritatis. Verum haud scio quo pacto fit, ut Pontificum autoritas longe plus valeat ad excitandum inter principes bellum quam ad componendum. Sed hi tumultus non dirimunt Musarum fœdera, nec hæc commercia nobis intercipere possunt bellorum leges. Non convenit Cæsarianis & Gallis, sed pulchrè convenit honestissimorum studiorum sodalibus. Quare valebis, vir humanissime, simulque cum dabitur opportunitas, Budæum, Deloinum, Brixium, ac reliquos amicos meo nomine salutabis diligenter. Basileæ octavo Calend. Iunii. Anno 1522.

DESI-

DESIDERIVS ERASMVS ROTERODAMVS

De Ratione conscribendi Epistolas.

Quis Epistolæ Character.

QVI in Epistolis unum aliquem characterem vel requirunt, vel præscribunt, id quod ab eruditioribus etiã quibusdam video factum, ii mihi nimirum de re tam multiplici, propeq; in infinitum varia, nimis anguste atque arcte videntur agere. Neque sane ita multò min⁹ absurdè facere eos existimo, quàm si sutor omni pedi ad eandem formam crepidam velit consuere: aut si pictor quodvis animal iisdem liniamentis, iisdemque coloribus conetur effingere: aut sarcinator consimilem vestem pumilioni ac giganti tribuere studeat. Negant epistolam ferendam esse, nisi quæ intra exilem dicendi figuram sese contineat: nisi quæ illaborata dissolutaque fluat, & omnibus contentionis nervis careat: nisi quæ vulgò mutuatis verbis contexta: nisi deniq; quæ brevitate ipsa epistolæ nomen mereatur, potius quàm voluminis. Hanc formam si quis suo quodam instituto sequi maluit: ut sæpenumero pro ingenio-

rum varietate, aliud scribendi genus, alii magis arridet: cum hoc equidem nõ admodum pugnabo. Sit enim per me suũ cuiq; pulchrum. Verum si eam nobis ita præscribit, ut vel solam, vel optimam haberi velit, cum argumentorũ species non minus sint innumerabiles, quam mundi illi democritici: & nullũ ferè argumenti genus non recipiat epistola: & nusquam oporteat orationis habitum cum argumenti genere dissidere: quî quæso, potest tam infinitæ rerum varietati simplex sermonis character adcommodari? Quẽ quidem, ut vel maximè alioqui per se optimum deligas, fieri tamen non potest, ut idem ubiq; optimus esse videatur. Ego tum unamquamque orationis figuram optimam existimo, cum maximè in loco adhibetur: tum pessimam, quoties iuxta priscum Græcorum adagionem, τὸ ἐν φακῇ μύρον, hoc est, In lente unguentum admiscuerimus. Atq; hæc quidem eruditis abundè satis in summa dicta fuerint. Cæterum literatoribus istis quibusdã trivialibus, ut multo indoctioribus, ita nõ paulò magis importunis, pinguiore (quod aiunt) Minerva, & per partes satisfaciendũ est. Quibus etiamsi (ut solent esse pertinaces) fieri satis non poterit, tamen eos coargui vel puerorum interest, ne horum authoritate decepti, ea rudibus annis discant, atque imbibant, quæ grandes iam dediscere, aut pudeat, aut nolint,

nolint;& ut maximè velint,non possint. Atqui hoc indoctum doctorum genus, & illiterata literatorum turba, literariis in ludis hodiè præcipuè regnat, & tanquam in sua tyrannide Phalarismum quendā exercet. Illic mihi blatero quispiam arrepta censoria virgula, Solonis leges dictabit, clamabitque delendam esse Epistolam,quæ non intra duodecim versiculos constiterit: hanc enim epistolari modo præfixam esse metam. Obliteremus igitur hoc censore plerasque Platonis,Ciceronis,Plinii,Senecæ,divi Hieronymi epistolas,ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδάσας, & contemptis istorum limitibus in justum usq; volumen porrectas. Quid si argumentum varium & amplum objectum erit, tu nihilominus me cohibebis, & circulum istum tuum magicum egredi vetabis? Agesilaus haudquaquam probum cerdonem sibi videri dicebat, qui parvo pedi magnum induceret calceum: at quantò molestior, qui magnum arctiore calceo stringit, torquetque? Rectè Fabius scribit absurdum fore, si quis Herculis personam, & cothurnos infanti tribuat: verum multo videbitur absurdius, si infantis fasciolas calceolosque Herculi coneris adcommodare. Neque paulo gravius est tum flagitium, tum etiam periculum, in re copiosa contrahi,quàm in re non ampla copiosiorē fieri:propterea,quod superva-

 cua

cua fortasse cum tædio leguntur: certè necessaria non nisi magno utriusque dispendio prætereuntur. Porrò, si omnino propositum est, delicatis quorundam ingeniis consulere, quibus omnis Epistola longa est, nihil esse scribendum præcipiamus. Neque rursus hæc dixerim, quo eos probem, qui ridiculè copiam adfectantes, emendicatis vocabulis, & malè consutis sententiarum centonibus, epistolã infarciant: quique cum omnino scribere nesciant, tamen scribendi finem invenire nunquam possunt. Nihil enim infantia loquacius. Sed ut puerorum causa eorum stultitiam refellam, qui suam infantiam Laconismi nomine prætexunt, cum interim nec ipsa brevitatis ac copiæ vocabula, quid sibi velint intelligant, cum unius atque ejusdem artificis sit utrumque. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, eum demum optimè verum dicere posse colligit, qui sit idem artifex mentiendi optimus: ita nemo brevitatis nomine rectè laudabitur, qui non idem quam copiosissimè scribere possit. Nam quid tandem est, brevitatem præstare? Nempe maximam rerum vim, quoad fieri potest, in pauca conferre: non pauca scribere, quod alioqui vel indoctissimus quisque, desidiosissimusque facillimè possit. Omnem igitur ad copiose dicendum supellectilem in animo præparaтis oportet, si Laconismi, hoc est, brevi-

loquentiæ

loquentiæ laudem auferre voles. Ea autem pro argumenti oblati modo, utque sese dabit ocium vel scribenti, vel lectuo, ita utemur: modo rei satisfiat. Neque interim ulla epistola non brevis videbitur, in qua præter argumenti dispendium nihil adimere queas: quæ sic est scripta, ut iterum atque iterum relecta, tamen non satiet: cum tua interim, vel intra duodecim versiculos consistens, adeo brevis non sit, ut Iliade quoque videatur prolixior. Quandoquidem in hac, tametsi longissima, nullus ex tot versuum millibus redundat, cum ex tuis illis undecim versiculis septem possint resecari: atque ita sanè resecari, ut reliqui quoque ob sermonis ineptiã, immensæ prolixitatis nauseam faciant. Quare, si quem in scribendis literis impendio delectat hic Laconismus: per me quidem licebit, si rei ociique modo, non chartarum spaciis ac versiculorum numero brevitatem metiatur. Nec ita scribat paucissima, ut ex iis ipsis supersint quædam, sed ut velut è divite rerum acervo optima quæque decerpta fuisse appareat. Meminisse tamen debemus, nonnihil interesse inter volumen & epistolã, propterea quod hæc ad temporis, rerum, personarumque præsentem rationem, quantum licet, est accommodanda. Volumen quoniam omnibus scribitur, ita temperandum est, ut optimis atque doctissimis placeat.

De illaborata Epistola.

SVnt qui non ferant epistolam, nisi inelaboratam, & hac de causa figuratam esse nolint: ne si quid in ea phalerarum fucive appareat, lucernam olere dicatur. At ego citius feram epistolam, quæ lucernam oleat, quàm quæ temetum: quæ myrothecia, quàm quæ hircum. Quis porrò tam iniquus censor, qui non eas veterum epistolas optimas judicet, quæ sint omni cura arteque elaboratæ? Quid unquam exquisitius accuratiusque scripsit Cicero, quàm illam prolixam ad Lentulum: rursus illam, qua Curioni commendat Milonem: & plerasque ad M. Varronem: præcipuè verò eam, qua Lucejo persuadere conatur, ut res ab se gestas literis mandet; quam ipse velut accuratè feliciterque scriptam, Atticum uti legat hortatur? An lector his anteponat eas, quas scripsit ad Terentiam, Ciceronem, Tironem, aut Acilium? An Plinius, dum Ariano suo scribit quid sit actum in causa Marii Prisci: dum Gallo Laurentinum suum describit: dum Minitiano narrat, quid rerum gesserit in provincia Bætica: dum Apollinari Tuscos agros suos depingit, dum decem versibus absolvit epistolam? Atq; is testatur eas potissimum à se collectas, quas scripsisset accuratius, nimirum ut posteritate digniores. Sed interim ha-

henda ratio, cui scribas. Sunt qui neglectam, & illaboratam epistolam, sui contemptum interpretantur. Sed ut dicam in genere, quemadmodum incidere potest, ut pro personæ, cui scribis, proque argumenti ratione, nullum ornamentorum, aut dignitatis genus non deceat epistolam: ita ferè congruit simplicitas quædam orationis, sed elegans. Non efflagito phaleras, sed idem non fero pannos: Non desidero calamistros, modò adsit mundicies. Pigmenta negas, at sordes ut absint facito. Non requiro curam anxiam ac morosam, sed rursū nolo scopas dissolutas. Postremò, si libet, scribito ex tempore, scribito quidquid in buccam venerit: sed ita, ut ad Atticum fecit Cicero.

De Gravitate Epistolæ.

NAm istos, qui nusquam volunt adsurgere epistolæ phrasin, sed quotidiano sermoni proxima esse oportere contendunt, vel una Ciceronis epistola facilè revicerit: nimirum ea, quam scripsit ad Octavium Augustum: quæ adeò non repit humi, ut non solum attollatur ad orationum procellas, verumetiam in tragœdiam exeat. Et arbitror atrocissimam ejus epistolæ partem esse resectam ab iis, qui hoc vel Octavii, vel Ciceronis interesse putabant. Quid enim illa, Quid illis

illis interrogantibus, quid agat nũc Resp. respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam æternam domum discesserit? à quo accipient de posteris suis nuncium veteres illi Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria sua audient, quam spoliis triumphisque decorarunt. & cætera, quæ sequuntur. Num remissiora tibi videntur, illa Albanorum tumulorum obtestatione; qua nihil in oratione vehementius inveniri posse putat Fabius? Effervescet igitur vel in tragicam usque vociferationem epistola, si quando res ita postulabit, sumetque ampullas, & sesquipedalia verba. Neque de bello paceq; simili stylo loquetur eruditis magnatibus, quo de macerandis salsamentis, aut coquendis holeribus mandaret famulo: Cæterum in mediocribus argumentis si non incidet quod aliud suadeat, non displicebit Atticismus in epistola: nec hic requiram fulmina aut tonitrua Periclis, si modo sermo velut è fonticulo lympidis aquis, grato, leniq; murmure perstrepentibus fluat, non velut mortuus stagni in morẽ torpeat, omnium expers adfectuũ.

De Perspicuitate Epistolæ.

ECce autem maxima pars eorum, qui hoc juris, vel ætatis, vel fortunæ prærogativa sibi vindicant, ut de literis, quas non didicerũt, censuram agant, magnis etiam conviciis à nobis efflagitant perspi-

cuitatem

cuitatem. Grave flagitium esse clamitant, si verbum ullum misceatur epistolę, quod legentem vel tantisper remoretur. Memini cum ipse puer annos natus quatuordecim, scripsissem tutori cuidam meo, quem magis etiam puer habueram institutorem, &ex lectione librorum, qui tum suppetebant, admiscuissem nonnihil: rescripsit homo, non minus superciliosus, quàm indoctus: ut si posthac esset animus tales epistolas mittere, eadē opera commentarium adjungerē: sibi semper hunc fuisse morem, clare, & punctuatim scribere: nam his flosculis sibi placebat. Non hæc dico, quod negem in quavis oratione precipuam esse laudem perspicuitatis. Quid enim est oratio, quæ non intelligitur? Sed quemadmodum pro re non solum probanda, verum etiã necessaria est perspicuitas, facilitasq; sermonis: veluti, quoties serium quippiam petitur ab homine semidocto, morosove, aut etiã vehementer occupato: ita incidit nonnunquam, ut non aliud genus excusatius admittat obscuritatem: velut cum eruditus cum erudito velitatur literatis jocis, quos nolit à quovis intelligi. Quemadmodum nos olim lusimus cum eruditissimo viro Thoma Linacro, cui scripsimus epistolam metro trochaico tetrametro; sed ita temperata compositione, ut aliud agenti non suboleret esse carmen. Admonueram in epistolæ frontispicio, ut sibi caveret, nam mihi

mihi in animo esse, ipsum hac epistolã allere:& in calce adjeci,jã me fefellisse, ni fallerer ipse.Non sensit homo fraudẽ, nisi monitus à me.Mihi non displicet illud Octavii Cæsaris:nõ aliter in sermone fugiendum verbum insolens,quã in cursu scopulũ. Et merito ridẽtur hoc nostro seculo quidã Apulejani,&obsoletæ antiquitatis adfectatores. Arridet usitatis verbis contexta oratio:sed ab istis lubens quæsierim, quæ tandẽ appellent usitata? num è compitis,ac triviis sumpta? Rectè san:,si Gallicè,aut Germanicè scribendũ erit. Verùm si Græcè aut Latinè, quid minus convenit,quã ejus sermonis munditiem ab his autoribus petere,apud quos præter meras sordes nihil est? Olim hoc juris erat consuetudini publicæ,ut quasdã voces antiquaret, aliis gratiã novitatis adderet.Quanquã ne tum quidem omnia placebant doctis,quæ vulgò in cõciliabulis,theatris,aut castris jactarẽtur: & erant in libris eruditorum, ad quæ resisteret plebejus lector.Nunc verò Latinè loquendi consuetudo, non à foris aut conciliabulis idiotarum, sed à probatis autoribus petitur.Itaq; nullum verbum inusitatum videri debet, quod extet in elegantis mundique scriptoris literis. Quid Ciceronis oratione cãdidius, quid apertius? At hic videtur nonnullis Cimmeriis tenebris obvolutus. Quid Terentiano sermone luculentius? At hunc ne

commen

commentariis quidem ad uti, complures intelligunt. In sordidis autoribus versatus, si quando inciderit in Quintilianum, clamat omnia sibi videri Græca, aut Arabica. Danda est opera, ut simus aperti, sed eruditis. Neque quenquam commoveat obscuritatis crimen, quod sit illi cum Cicerone, aut Tito Livio commune. Clamitas tenebricosam esse Flacci dictionem, sed eruditis vel in primis admirabilis est erudita perspicuitas. Proinde colligis, opinor, in te tenebras esse, nō in autore. Tu in quemcunque scriptorem incideris, modò I udatum, noctem istam tecum circumferes. Vociferaris spinosum esse librum, sed tui pedes spinas habent, non locus: caligas in sole, & lux ipsa tuis oculis noctuinis pro caligine est. Mutandus est, inquis, stylus: qui quoquo modo accidat, tamen non intelligitur. At quanto iustius est, & tibi etiam utilius, tuum mutare vitium, quam eruditos omnes suam orationem tuo vitio adcommodare. Barbarè loquendi mille sunt species, ac subinde exoriuntur novę. Itaq; simplicius est, ac facilius, ut unam emendatè loquendi rationē discant omnes, quā ut omnes barbarè dicendi formas singuli. An æquum censes, ut docti Romanā linguā, cui tot egregiæ disciplinæ, cui Christiana religio concredita est, sinant intermori, ne quid offendant istorum indoctā

arrogantiam? Num par esse judicas com
mittere ut intereant: non dicam Cicero
Quintilianus, & hujus generis cæteri
sed Cyprianus, Hieronymus, Augustinus
ut pro his legatur Catholicō, Holcot, Bri
cot, & Gorra? An luscinia commutabi
cū cuculo modulos suos, propterea quo
asello judici planius & intelligibilius ca
nit cuculus? At iniquius sit, si docti co
gantur rectum sermonem dediscere, t
cum istis fœdè balbutiant: præsertim cur
eis in manu sit, imò cum eis tot nomini
bus expediat ea discere, quæ suo magn
malo fastidiunt. Ego vero, qui semper di
cendi sum cupidus, nec his succensere s
leo, qui priscas voces, & à Ciceronis eti
consuetudine semotas, eruunt. Fortass
& his usus erat Cicero, si extaret quicqui
scripsit. Non indignor objectum ess
quod non intelligā, sed oblatum gaude
quod discam. Tu contra mavis alienar
eruditionem reprehendere, quam tuan
ipsius inscitiam vel agnoscere modest
vel mutare prudenter. Mavis solem i
crimen vocare, quam lippientes ocul
tonsori Licino committere. Ac vide i
terim, quam studiosè in nos iniquus si
tu qui tuis in literis sordidissimi serm
nis portenta inculcas, cum vere tenebi
cosus sis, sanis etiam oculis: dilucidus t
men videri postulas, & alios obscuritat
accusas. Paria certè facere debueras: &
oculis tuis irasci nō potes, saltem nostr
fal

[redacted]

falsas dissimulare tenebras, cum tuas, quæ teterrimæ, verissimæque sunt, cupias & laudari. Non dignatur tua prudentia latinam linguam discere, quo possis D. Hieronymum (nam unum hunc plurimorum vice nomino) intelligere, & nos vis fecem istam sermonis in tua culina nati, perdiscere, ut te, tuosque sodales delirantes, ac miserè balbutientes intelligamus? Non vero hæc optimè lector, in hoc tot verbis disserimus, quod eruditam sermonis simplicitatem contemnamus: quæ mea sententia sæpenumero plus habet artis, quam operosa structura: sed ut veram perspicuitatem à veris tenebris separemus. Serviendū est auribus, sed eruditis: in his duntaxat, quæ cupimus ab eruditis legi. Quod huic obscurum est, illi dilucidum est. Sed hic lusciosus, ille puris oculis. Est tamen aliquid suapte natura dilucidum, ad cujus sensum repurgandi sunt oculi. Cæterum, ut ad institutum sese referat oratio, quanquam obscuritas quoties officit, ubique vitanda est, vel dicenti, vel scribenti, tamē haud scio, an ullo in genere plus inveniat veniæ, quam in epistolis, modo non indocta: in quibus vel Ciceronis exemplo, licet subinde Græca miscere Latinis, obscuris allusionibus uti, amphi ologiis, significationibus, parœmiis, ænigmatibus, claululis de repente præcisis. Tantum habenda ratio quadere, cui scribas. Non damnabitur li-

bertas, si non destituat nos consilium, cui decet artem ubique cedere.

De Compositione.

POrrò qui compositionem in hoc genere damnant, equidem nō adcò demiror: cum videam fuisse permultos qui eam ne in orationibus quidem æquo animo tulerint. Quanquam mihi nunc cū iis potissimum res est, qui quid sit in oratione compositio, prorsus ignorant. Cæterum cum ejusdem sit artificis, orationis numerum vel adhibere in tempore, vel negligere, & hanc partem scriptoris arbitrio relinquo: nisi quod velim adolescentem, qui tantum exercendi styli gratia scribit, aliquandiu compositionē etiam elaborare. Ita fiet, ut si res postulet orationem numerosam, aptè moduletur: sin neglectam, tamen vitet illud Ciceronis convicium, scopæ dissolutæ.

De Habitu Epistolæ.

MAgna olim inter eruditos sententiarum varietas fuit, quod dicendi genus maximè probaretur, Atticum, Rhodiense, an Asiaticum. At Fabius existimat eum optimum dicendi genus sequi, qui pro re, pro loco, pro tempore, pro qualitate auditorum quam appositissimè dicit: ut ineptè faciant, qui dictionem ad certas leges adstringunt. Itidem & ego eam epistolā optimam judico, quæ à vulgato hoc & indocto literatū genere quā

lon-

longissimè recedat: quæ sentētiis exquisitissimis, verbis electissimis, sed aptis constet: quæ argumento, loco, tempori, personæ, quam maxime sit adcommodata: quæ amplissimis de rebus agens, sit gravissima: de mediocribus, concinna: de humilibus, elegans & faceta: in jocis acumine delectet ac lepore: in encomiis apparatu: in exhortando vehemens sit & animosa: in consolando blanda sit & amica, in suadendo gravis sit & sententiosa: in narrando, lucida & graphica: in petendo, verecunda: in commendando officiosa: in rebus secundis, gratulabunda: in afflictis, seria. Denique (ne quæ sunt infinita persequar) sit versipellis, ac polypus quemadmodum semet ad omnem subjecti soli habitum, ita sese ad quemvis argumenti, reliquarumque circumstantiarum habitū attemperet. Neq; enim rei solum obsecundabit epistolæ stylus, verum ut dignum est egregio quopiam Mercurio, (nam nuncii vice fungitur epistola) temporum personarumque rationem habebit: nec eadem de re quovis tempore, nec apud quosvis loquetur: alia specie sese offeret senibus, alia juvenibus, alia tetricis ac severis: alia iis, qui festiviore sunt ingenio, alia aulicis, alia philosophis, alia familiaribus, alia ignotis, alia vacuis, alia negociosis, alia fidis sodalibus, alia fictis amicis, ac parum benevolentibus.

Sed interim & illud spectabit, unde veniat, non solum ad quem veniat, aut quibus de rebus legata. Proinde Mercurium quendam aget, semet pro re præsenti in omnem transfigurans habitum: sed ita tamen, ut in tanta varietate unum quendã tenorem obtineat: videlicet, ut semper munda sit, semper erudita, semper sana. Ab his si non fuerit recessum, nullum est præterea delictum in epistola, cui non sit parata venia. Erit loquacior, scripta dicetur tum avido, tum ocioso. Elaboratior erit, & lucernam olens, scripta est erudito. Habebit artificium, talem decebat mittere artifici. Carebit artificio, scripta putabitur ei, cui placebat simplicitas, aut imperitiori. Laconismum habebit, occupatus scripsisti occupato. Fucatior erit ac pictura ior, scripta dicetur curioso: priscis verbis, antiquario: blandior, amico: licentior, familiari: asperior, improbo: adulantior, ambitioso putabitur. Denique quidquid alibi non vacasset crimine, hic vel à re, vel à persona scribentis, vel à moribus, fortunaque, vel ætate ejus cui scribitur, defensionem inveniet. Quin & alias damnanda phraseos, & argumentorum varietas, & inæqualitas, hic vel præcipuam habet gratiam. In Noctibus ac Miscellaneis argumento subinde novo datur venia, stylo subinde diverso nõ datur. In epistolis juvat etiam videre, quantum oratio juvenilis differat à senili, quid-

quidve ætas ſtylo vel adjecerit, vel detraxerit. Quare, qui unam quampiam formam ac faciem huic generi tribuere conantur, hi non ſolum inanem, verumetiam ridiculam operam ſumunt.

Peculiaris Epiſtolæ character.

FOrtaſſis erunt, qui quaſdam epiſtolas ſemovebunt ab hoc ordine: quod genus ſunt epiſtolæ ad exercitationem, vel oſtentationem ingenii confictæ: veluti Phalaridis, quas eruditi tribuunt Luciano: & amatoriæ Philoſtrati, ſanè quam elegantes, ſi perinde eſſent caſtæ: ad hæc heroinarum, autore Naſone, aliæque conſimiles, quas ſi quis malit appellare declamatiunculas, equidem non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri nomen videtur competere: quales ſunt aliquot Platonis, Senecæ omnes: pleræque Hieronymi, Cypriani, & Auguſtini: Tertulliani paucę. Sunt quas aliquis malit orationes appellare, nimirum quæ ad principes aut magiſtratus, arduis ac perplexis de rebus prolixè ſcribuntur. Tunc enim epiſtola non confabulonis, aut nuncii, ſed oratoris vice fungitur. Quod ſi quis non dignatur epiſtolæ vocabulo, niſi quę privatis de rebus inter amicos obambulet: quamquã ne hîc quidem certa forma præſcribi poteſt: tamen ſi qua peculiaris eſt huic generi, videor mihi nõ maiore compendio, quæ ſit, indicare poſſe,

quã si dixero talẽ oportere esse dictionẽ epistolæ, quales sunt amicorum inter ipsos confabulationes. Est enim (quod scitè scriptũ est à Turpilio Comico) epistola absentiũ amicorum, quasi mutuus sermo, quem neq; agrestem, aut asperũ, neq; fucatũ esse oportet, neq; una de re, neq; ad fastidium usq; multum. Eoq; simplicitatem, candorẽ, festivitatem, argutiam amat hoc epistolarũ genus. In his igitur omnia leporũ genera consectabimur, nisi quum res, aut personæ diversa postulabunt. Neq; diu sermonẽ eundem urgebimus, & quod solemus cũ amicis cõfabulantes, miscebimus, si videbitur, nõ solũ multa, verumetiã varia. Huic generi magis congruet Atticismus, ac stylus humilior, comœdiæ propior, quam tragœdiæ, aut si quid etiã humilius phrasi comica, modo docta sit humilitas: meminerimusq; nõ inferioris esse facultatis, cũ laude humi serpere, quam cum Dædalo volare per aëra: & vicinum littus legere contractis velis, quam sublatis antennis medio ferri pelago. Amica est huic generi brevitas, maximè si vel de multis, vel de minutulis negociis agetur: & si aut ipsi qui scribimus, aut ii quibus scribitur, occupatiores erunt. Cæterum quibus rationibus præstanda sit brevitas, indicavimus in opere de Copia. Quod ad hoc institutum attinet, breviloquentiam præstabimus, siquando ita ut fit in comœdiis, statim mediam in rem adgrediemur: si præfationes.

tiones supervacaneas vitabimus: si verbis quã significantissimis utemur: si rerũ exitus ita proponemus, ut ex his conjiciantur ea, quæ præcesserũt: si epistolæ, cui respõdemus, ut argumentũ recẽsere supersedebimus, quæ res nonnunquam bonã epistolæ partem occupat, sed hoc è nostris divinandum relinquemus. Quod genus sũt illa: Quid narras? Antonius episcopus? Ovem lupo quòd ajunt. Hæc tẽpestas magis desiderabat Aurelium. Ille quid aliud, quã nullus magnus malus piscis. Tu verbo, sed absolutius totum hominẽ depinxisti. Occideras de valetudine fratris: sed optimo medico quantum debeam, brevi reipsa declarabo. Fœcũditas uxoris mihi jucundior esset, si res unà cum prole cresceret. Cum Laurentio homine furiosè maledico, satius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud, quam irritabis crabronem, aut si quid crabrone pestilentius? Ex his enim verbo notatis perpendet lector, quid ille scripserit cui rescribitur. Sunt qui alienam epistolam pænè totam recensent, ac propemodum verbosius, quam is qui scripsit. Si res postulat ut repetatur argumentum, id dextera quadam, ac commoda brevitate fieri conveniet. Qua quidem in re Politianus mirus est artifex, qui hoc in plerisq; epistolis facere consuevit: nimirum lectori consulens, ne quid desideraret, si fortè non extarent epistolæ, quibus respondet;

aut si tales essent, ut non liberet legere.

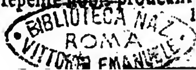
Elegantia.

IAm admonere, ut sermonis vitiis careat epistola, tametsi hoc in arte sua præcipiunt Rhetores: tamen mihi vix operæ precium videtur. Nec enim tam ad rem attinet admonere, ne fiat, quam dedocere nostrã ætatem, quæ passim id facit. Nihil brevius præcipitur, quàm ut sit elegans epistola. At nihil majore negocio discitur, nec usquam peccatur, aut turpius, aut frequẽtius. Hoc vitium intolerabile reddit infelix adfectatio. Quid enim tã portentosum, quàm oratio quæ cum munda non sit, tamen ornata videri velit: & cum sana non sit, tamẽ formosa videri gestiat, purpurissum hulceribus illinens: veluti is, qui nostra ætate maluit dicere: sagio quid portendas, quam, sentio quid tibi velis? Multa lectione, multis præscriptionibus, accurata scriptorum observatione, multo scribendi dicendique usu paratur sermonis mundicies. Erit hic igitur primus ac præcipuus labor, si suppetet orationis puritas, atque etiam ingenii sanitas. Artem in epistola non admodum efflagitabimus: sin deerit, risum etiam movebit artis adfectatio.

Exercitatio & imitatio.

NE illud quidem hominum genus errare sinemus, quos ipse non parum multos deprehendi, qui tribus præceptiunculis, ceu magicis verbis rectè scribendi

bendi facultatem dari posse credant: quorum stultitiæ utinam olim nō obtemperassem. Talis enim erat is, in cujus gratiam ante annos vigintiquinq; opus hoc deliniaram: non tam ex animo, quàm mea facilitate, cupiens obsequundare efflagitanti: quem mox expertus sum, & ingratum discipulum, & perfidum amicum. Is in principum aulis meliorem ac majorem ætatis partem contriverat, nisi quod sacerdotiis opimis onustus, jā sero sapere cœpit, & de literis cogitare, quæ marsupium non consequuntur. Sed huius generis non parū multos comperi: qui simulatque à prophanis negotiis, & à sordidissimis coacervandæ pecuniæ curis, ad literas sese appulérint, hujusmodi quasdam compendiarias rectè scribēdi leges à nobis flagitare solent: quas & ita breves esse volunt, ut tertiam paginam non totam impleant: & ita efficaces, ut intra mensē non totum è muta pecude reddant oratorem eloquentem. Ajunt sibi opus esse omni compendio, propterea quod sunt ignavissimi, ut quam minimum operæ sumant in rebus honestis, & ætatis bonam partem jam aliis in nugis perdiderunt: postremo, quod ad sordida illa negotia redire festinant, literas igitur velut obiter secum rapere student. Hos si ridere libeat, jubebo semel ex musarum fonticulo bibere, atque in Parnasso somniare, quo repente nobis prodeant ex asinis lusciniæ.

luſciniæ. Cæterũ de quibus aliqua bona ſpes affulgebit, hos admonendos cenſeo, ne errent. Neq; enim committam, ut hæ præceptiones, quas ſtudioſorũ adoleſcentium induſtriæ promovendæ paramus, aliorum ſtultitiam augeant. Augerent autem, ſi quis tantum his tribueret, ut citra variam eruditionẽ, citra ſtudium vigilantiſſimum, citra multum uſum, ex his ſibi facultatem rectè ſcri-endi polliceretur. Cæterũ delicatos iſtos, & indociles ſenes quibus plures ſunt pecuniæ, quam literę: quibus vacavit tot annis arcas onerare numis, nec vacavit animũ onerare honeſtis diſciplinis, in Parnaſſũ, ut dixi, mittamus, ut poſtquã illic unã noctẽ cũ Ennio ſomniarint, magno omniũ ſtupore ſubito pro Midis redeant Cicerones. Aut certè legemus illos ad talẽ præceptorẽ, qualem Rhetorices doctorem depinxit Lucianus. Porro juvenes induſtrios, ac meliore mẽte præditos, ad vigilias, & exercitationis aſſiduitatem hortabimur: quam, cum in omni re, tum in hac potiſſimũ tenere primas, & à gravioribus autoribus dictũ eſt, quam ut dubitandũ: & ſæpius repetitum eſt, quam ut hîc ſit admonendum. Neque tamen inficiabor, bonam laboris partem doctoris commoditate poſſe detrahi: quẽ ut aſſiduum & indefatigatũ, ita quã doctiſſimũ eſſe volo: ne quod præcipit, ipſe præſtare non queat; & juxta proverbium, Sus ſuem docere incipiat. Quod ſi ob noſtrorum

ſtrorum temporum infelicitatem non temerè talis cõtingit, ut exquiſita doctrina præpolleat, ferendus tamẽ erit:modo ne ſit ex horum numero,qui falſa perſuaſione doctrinæ turgidi,magna(ut inquit Fabius)confidentia ſtultitiam ſuam perdocent:illiteratiores, quam ut alios docere poſſint: elatiores,quam ut ab aliis doceri ſe patiantur.Cujuſmodi peſtes procul ab urbibus deportandas curarent ubiq; magiſtratus, ſi quidem aut partes cognoſcerent ſuas,aut ulla omnino Reip. cura tangerentur.Ampliſſimis ſalariis aluntur tot tibicines ac tubicines: at nemo potius erat ampliſſimo ſalario accerſendus,quam eruditus ludimagiſter.Verũ hoc ſalarium nolim eſſe certum ac perpetuum, ne magnitudo mercedis improbos invitet & indoctos, quibus ſemper minus eſt frontis, & plus audaciæ,quam eruditis. Conveniet ſalarium arbitrio doctorũ, & ſpectatæ fidei virorum , pro merito ejus qui adſciſcitur, præſtitui,atque etiam augeri minuive,ſi is ſua doctrina, ſuaq;induſtria vinceret expectationem de ſe,aut contrà. Alioqui periculũ erit,ne uſu veniat,quod in ampliſſimis ſacerdotiis videmus accidere: quæ quo ſunt magis opima, hoc ab indignioribus occupantur. Extant apud nos,ſi muſis placet, etiam volumina non exigua de conſcribendis epiſtolis, ad unamquamq; formam additis aliquot exemplis:ſed ô Deum immortalem, cujuſ-

modi?

lusciniæ. Cæterũ de quibus aliqua bona spes affulgebit, hos admonendos censeo, ne errent. Neq; enim committam, ut hæ præceptiones, quas studiosorũ adolescentium industriæ promovendæ paramus, aliorum stultitiam augeant. Augerent autem, si quis tantum his tribueret, ut citra variam eruditionẽ, citra studium vigilantissimum, citra multum usum, ex his sibi facultatem rectè scribendi polliceretur. Cæterũ delicatos istos, & indociles senes quibus plures sunt pecuniæ, quam literę: quibus vacavit tot annis arcas onerare numis, nec vacavit animũ onerare honestis disciplinis, in Parnassũ, ut dixi, mittamus, ut postquã illic unã noctẽ cũ Ennio somniarint, magno omniũ stupore subito pro Midis redeant Cicerones. Aut certè legemus illos ad talẽ præceptorẽ, qualem Rhetorices doctorem depinxit Lucianus. Porro juvenes industrios, ac meliore mẽte præditos, ad vigilias, & exercitationis assiduitatem hortabimur: quam, cum in omni re, tum in hac potissimũ tenere primas, & à gravioribus autoribus dictũ est, quam ut dubitandũ: & sæpius repetitum est, quam ut his sit admonendum. Neque tamen inficiabor, bonam laboris partem doctoris commoditate posse detrahi: quẽ ut assiduum & indefatigatũ, ita quã doctissimũ esse volo: ne quod præcipit, ipse præstare non queat; & juxta proverbium, Sus suem docere incipiat. Quod si ob nostrorum

ſtrorum temporum infelicitatem non temerè talis cōtingit, ut exquiſita doctrina præpolleat, ferendus tamē erit:modo ne ſit ex horum numero,qui falſa perſuaſione doctrinæ turgidi,magna(ut inquit Fabius)confidentia ſtultitiam ſuam perdocent:illiteratiores, quam ut alios docere poſſint: elatiores,quam ut ab aliis doceri ſe patiantur.Cujuſmodi peſtes procul ab urbibus deportandas curarent ubiq; magiſtratus, ſi quidem aut partes cognoſcerent ſuas,aut ulla omnino Reip. cura tangerentur.Ampliſſimis ſalariis aluntur tot tibicines ac tubicines: at nemo potius erat ampliſſimo ſalario accerſendus,quam eruditus ludimagiſter.Verū hoc ſalarium nolim eſſe certum ac perpetuum, ne magnitudo mercedis improbos invitet & indoctos, quibus ſemper minus eſt frontis, & plus audaciæ,quam eruditis. Conveniet ſalarium arbitrio doctorū, & ſpectatæ fidei virorum , pro merito ejus qui adſciſcitur, præſtitui,atque etiam augeri minuive,ſi is ſua doctrina, ſuaq;induſtria vinceret expectationem de ſe,aut contrà. Alioqui periculū erit,ne uſu veniat,quod in ampliſſimis ſacerdotiis videmus accidere: quæ quo ſunt magis opima, hoc ab indignioribus occupantur. Extant apud nos,ſi muſis placet, etiam volumina non exigua de conſcribendis epiſtolis, ad unamquamq; formam additis aliquot exemplis:ſed ô Deum immortalem, cujuſmodi?

modi? Sed hæc prodigiosa barbaries illi seculo imputanda est, quo prorsus extinctis omnibus bonis literis, impunè regnabat inscitia, publicè simul ac privatim: cũ gravis & copiosus autor esset Mammætrectus, opulentum quoddam copiæ cornu Catholicon. Iam apud Italos cœperãt reviviscere bonę literæ, cum Lovanii magno cũ adplausu legerentur epistolæ Caroli cujusdam, qui multis annis moderatus est pædagogium Liliense, quas nunc nemo digr etur sumere in manus. Apud Hollandos, orbis lumen habebatur Engelbertus quidam, qui suis epistoliis nihil aliud docebat pueros, quam ineptè scribere. At nisi me fallit animi præsagium, brevi veniet ætas, cũ nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus juventus egebit. Sed interim ut mediocriter literatos didascalos industria nostra nonnihil adjuvemus, posteaquã suis tradiderit cõpendio artis Rhetoricæ pręcepta, studebit illos brevibus & epistolaribus argumentis frequenter exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea potissimũ proponat, quę ætati illi amœnitate velut illecebræ blandiantur. In his enim pueri ut libentius, ita & utilius exercebuntur: id fiet, si vel nova sint, vel faceta, vel alioqui puerorũ ingeniis adfinia. Ea vel è poëtarum fabulis, vel ab historicis erunt petenda: nisi quid novæ rei, ut ferè fit, suggerit vita mortalium. Frequenter enim & no-

ſtris tẽporibus eveniunt indigna, quæ neſciat poſteritas. Et primi quidem generis ſunt amatoriæ Naſonis, in quibus fortaſſe tutum non ſit rudem ætatem exerceri. Quanquam heroinarum ſunt caſtiores: neque quidquam vetat & hoc genus caſtè verecundeque tractari: Veluti ſi procus blandis literis ambiat nuptias puellæ. Si Helena Paridem ab amore non permiſſo deterreat. Nam Penelopes ad Vlyſſem epiſtola tota pudica eſt, quemadmodũ & Acontii ad Cydippen. Si uxor marito peregrè ceſſanti ſcribat, uti domum properet. Si Neſtor vir natu grandis & facundus, hortetur Achillẽ epiſtola, ut Bryſeida ereptam ab Agamemnone magno animo ferat: oſtendens regi etiam improbo parendum eſſe: tum publicum commodum privato dolori anteponendum: poſtremo, vehementer indignũ eſſe, Achillis vel genere clariſſimo, vel animo generoſo, vel factis egregiis, ob barbaræ ancillæ amorẽ, virtutis oblivisci. Vbi ſimul etiam amœnus ſeſe locus aperit adverſus voluptatẽ inhoneſtam: rurſum alter pro immortalitate geſtis eximiis apud poſteros paranda. Si Phœnix eidem ſcribat, ut cum Agamemnone redeat in gratiam, & periclitantibus Græcis ſubveniat. Aut ſi Antenor Priamo ſuadeat, ne gravetur raptam Helenam ſuo Menelao reddere, vel quia per ſe juſtum ſit, vel quia ſtultiſſimi regis ſit committere, ut ob turpiſſimum effœminati

ati juvenis, & vix viri Paridis amorē,
fortissimi viri dimicationē suscipiant:
populorum fortunæ; simul & vitæ in
emum discrimen pertrahantur. Aut si
memnon suadeat Menelao fratri, ut
ligat potius Helenam, quā ut ob mu-
culam vita indignam, tot procerum
lia in vitæ periculum adducat, & eam
ius orbis tumultu repetat: quæ etiam
ltro rediret, non esset recipienda. Aut
inus Herculē, duabus conspectis dea-
s, utram potius sequatur hæsitantem,
voluptatis contemptum, & virtutem
plectendam extimulet. Aut si Mene-
s Paridi violatum hospitium expro-
t. Si Amphion fratrem ad musices stu-
am adhortetur: contrà ille ad suum in-
et. In hoc genere plerique Græci non
feliciter luserunt, sed nemo felicius
icano. Ex his tamen deligenda censeo,
æ non omnino sint ociosa, sed habeant
quid ad vitam communem conduci-
le. Ociosa sunt illa Luciani, de Iove ce-
bro prægnanti, & implorante securim
ulcani: de Neptuno per Mercurium non
imisso, cum recens Iupiter peperisset è
rebro Palladē. Nam hujus generis quæ
int, ut sunt amœna, & ingenii felicita-
m arguunt: ita non multum faciunt ad
itam communem. Huc propiùs condu-
unt, quæ è Comicorum argumentis du-
untur. Quod genus fuerit: si Phœdriæ so-
alis illi scribat, ut Thaidis amorem pe-
nitus

nitus excutiat ex animo, ac pristinæ suæ severitatis memor ineptire desinat? præsertim cum magno famæ reique dispendio sit alenda, quæ nec amet ex animo, nec uni sui copiam faciat. Si quis diviti illi Plautino suadeat, ut Euclionem, pauperem, probum, potius quam divitem illum procum adsciscat generum: aut contra, diviti potius collocet filiam, quam pauperi. Si Demea fratrem ad suum vitæ institutum vocet, hoc est, ab urbana vita ad rusticanam, à cœlibatu ad matrimonium, ab indulgenti liberorum educatione ad severiorem. Si è diverso Mitio Demeam, ad suum vitæ genus adhortetur. Et hæc quidem pueris gratiora. At illa, quę ab historiographis sumuntur, propius etiam ad verum accedunt, eoque plus frugis adferunt, nec ita multo minus jucunditatis: Veluti, si Horatius jam capitis damnatus, patris opē imploret, suamque fortunam tam repentè mutatam deploret. Si Cicero Milonē, ut forti animo ferat exilium hortetur. Si quis Catonem à literis Græcis, quas jam senex adpetebat, deterreat. Si quis Ciceroni secum deliberanti, an mortem sibi consciscat: an fuga saluti consulere properet: an exustis Philippicis vitam ab Antonio redimat: quodlibet horum trium, vel suadere, vel dissuadere conetur. Si quis Q. Curtio gratuletur tā fortem ac pium animum, qui privatam sa-

lutem poſthabuerit ſuæ civitatis incolumitati Si quisDelphicis ſacerdotibus ſuadeat, ut Phalaridis taurū recipiant. Si quis Lucretiam vi conſtupratam, à voluntaria morte revocet. Si Ionathas Saulis filius, David amicum regis metu latitantem, vagantemq; conſoletur, ut promiſſi divinitus imperii expectatione mentē in rebus tam afflictis fulciat. Si Plato Dionyſium regem ad philoſophiæ ſtudium adhortetur. Rurſus ſi alius quiſpiam dehortetur. Si Reſp. Romana Camilli exulis virtutē, adverſus Gallos extrema molientes, imploret. Si Ariſtoteles Caliſtheni ad Alexandrū Mag. proficiſcenti rationem præſcribat, qua debeat regis conſuetudine uti, docens, cum regibus aut quam rariſſimè loquendum, aut quam jucundiſſimè: quo vel ſilentio tutior ſit, vel ſermone gratior. Si Caliſthenes Ariſtoteli reſpondeat, conſilium futurū fuiſſe philoſopho dignius, ſi potius autor fuiſſet, non proficiſcendi in ejuſmodi principis aulam, in qua philoſopho vel ſerviliter eſſet tacendum, vel turpiter adulandum: ſibi magis curæ forè, quæ ſunt honeſta, quā quæ utilia aut tuta. Si AlcibiadesSocrati ſuadeat, ut uxorem rixoſam ac procacem domo exigat. Aut ſi Callicratides, ut omiſſo philoſophiæ perenni ſtudio, ad mores communes, & Reip. adminiſtrationem ſeſe conferat. Si Crito eidem ſuadeat, ut elapſus è carcere, vitæ ſuæ cōſulat. Hujuſmodi

copio-

copiosissimam vim Val. Maximus, aliique scriptores, qui res memorabiles ex historicorum libris decerpserunt, citra vestigandi tædium suggerent. Quin ex una quapiam historia, velut è vita Catonis, aut Antonii, aut Iulii Cæsaris plurima themata duci possunt. Quare nos rem, & infinitam, & cuivis promptam non persequemur plurimis verbis. In hoc genere varie, diligenterq; convenit exerceri juventutem, quia præter styli fructum, vetustas ac memorabiles historias, hac ratione velut aliud agētes imbibent, ac penitus infigēt memoriæ: hominū & locorum nominibus adsuescent: ad hæc decori vim, & probitatis naturā præcipuas orationis virtutes ita potissimùm cognoscent. Quare doctoris erunt partes, prius quàm epistolæ formam proponat, rem gestam, undè necesse erit repetitam, & quemadmodum conveniet, accuratissimè pueris exponere, indicatis, & temporum momentis, & personarū proprietatibus, reliquisq; circumstantiis: ne aut aberrēt à decoro scribentes, aut parū consentanea dicant. Deniq; ut sint parati fontes, unde ducant, vel argumenta, vel argumentorum confirmationes, quam ad rem non vulgariter adjuvat circumstantiarum cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores, ut ipsi verborū ac sententiarum vim inde vel colligant, vel imitentur, ex aliis similia con-

ntes. Item qualia argumenta suppe-
nt historiæ, talia licebit & confinge-
iusmodi pleraque sunt declamatoria,
iti Luciani de medico abdicato: & Au-
ellii de puerpera, cui suadet Favori-
, ut proprio lacte nutriat infantulum,
quo genere mox nõnihil attingemus:
est & illud brevius, ac puerorum in-
iiis adpositius exercitationis genus,
ios locos communes, aut excogitatos,
ab autoribus traditos, arte tractare.
fere sumuntur vel ab apopthegmatis
erum celebratis, vel à proverbiis, vel
apologis, vel à similibus, ac metapho-
. Siquidem ex horum uno quolibet po-
t argumentum epistolæ compingi. De
ophthegmate sit hoc exemplum: So-
ates bibiturus cicutam, uxori Xanthip-
e vociferanti, quod innocens esset mo-
turus: Quid ais, inquit, mulier, num me
alles nocentem mori? Id valebit in epi-
ola consolatoria. Si unus quispiam esses
e turba vulgi, meritò graviter ferres exi-
um, quòd longè aliter promerito conti-
it: sed quoniam scio te virum cordatum,
c philosophiæ quoque præceptis nõ vul-
ariter institutum, hoc ipso leniter ferre
lebes fortunam tuam, quod indigno ob-
igit. Ea demum gravis & acerba est cala-
nitas, quæ accidit commerito. Nunc ista
fortunæ procella quid aliud, quã integri-
tatem tuam, ac in Remp. merita illustrat?
Sub hæc narrabitur aptè, quod modò re-
tuli,

tuli, de Socrate. Proverbii exemplum esto: Si me audies, desines cum tam multis conjuratis contendere. Nec tu Hercules es, nec res ista virtute geritur: & tamen si proverbio credimus, ne Hercules quidem adversus duos: & tu cum tot cancris, cum tot hydris congredieris unus? Apologi exemplum erit, si quē admonebimus, ne periculoso negocio se temerè admisceat, nisi prius perpensa ratione, qua confici possit, quod instituit. adhibebimus apologum de capro, quem siti periclitantem vulpes pertraxit in puteum, undè postea non dabatur exitus. Item, si quis admonebit amicum, ne pendeat ex officio quorundam, qui magnifica polliceantur, sed ipse coram suum agat negocium, eleganter accommodabit fabulam aviculæ cassitæ, quam in Noctibus suis refert Aulus Gellius. Parabolæ vero sit hoc exemplum: si quem admonebimus, ne pertendat obstinatè, quod per se quidem optimum esse judicat, sed præsentibus rebus semet adcommodet: similitudinem adhibebimus de prudente nauclero, qui non semper eò dirigit clavum, quò rectò cursu cuperet ire, sed frequenter obsecundat æstui, frequenter ventis: ac velis flexis, eum portum petit, non quo cursum instituerat, sed quem præsens tempestas concedit. Hæc mihi videntur aliquanto plus conducere ad parandā orationis facultatem, quam quædam, quæ in

ellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem omnem Hieronymo denarrasse: qui sic proposuit, nonne eadem opera multam orationis supellectilem suppeditavit? Ad hanc imaginem multa licebit confingere. Quod genus sit: Lucius & Antonius, utrique adolescentes, sed alter mediocri fortuna, alter beatissimis parentibus natus, à primis annis sese non secus, ac fratres amarant. In lusibus, in conviviis, in compotationibus, in amoribus, aliisque voluptatibus & vitiis, quibus ea ferè laborat ætas, uterque alterum & conscium habuit, & sodalem. Natu major Lucius, re malè profligata, & infamiæ jam provulgatæ, & amoris infelicis tædio, clam patria profugit. Lutetiæ fortè fortuna quendam amicum paternum nactus, ab eoque excitatus, simul & adjutus, bonas literas non minùs ardere cœpit, quàm antea scortorum amoribus æstuaverat. Hic Antonio sodali Brugis relicto scribens, & sibi de mutato feliciter animo gratulatur, & veterem sodalem à perdita vita ad literarum studium pertrahere conatur. Sit hæc propositio totius argumenti, non sine circumstantiis: mox ostendet argumenti genus, quod est suasorium. Deinde demonstratis partibus, quæ solent in hoc genus incidere communiter, quæque traduntur ab artis rhetoricæ scriptoribus, quæ sint huic thema-

ti

ti peculiares, indicabit. Admonebit totius epistolæ caput in hoc esse, ut corruptæ illius vitæ turpitudinem, infamiam, pericula, incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucidè subjiciat oculis Lucius. Tum innoxiæ vitæ, & honestorum studiorum commoda cum amplificatione recenseat: quantopere hominem deceant, quam ad beatè vivendum conducant: quantum item ornamenti, quantum solatii in utraque fortuna præstent, quum solæ nominis immortalitatem, ac nunquam intermoriturum honestæ famæ decus largiantur. Deinde per collationem docet has veras & solas esse opes: in his vera esse vitæ oblectamenta: ex his veros honores proficisci: Et hæc erunt futuræ epistolæ, ceu liniamenta quædam veluti carbone denotata. Addet deinde ad unamquamque partem divitem supellectilem rationum, confirmationum, similium, exemplorum, sententiarum. Ostendet qua parte possint commode succurrere loci communes, & quomodo tractari. Siquidem hic locus communis esse potest: Peregrinatione corrigi sæpenumero, quos patriæ deliciæ corrumpunt. Altera: nihil homini feliciùs accidere posse, quam fidum & amicum consilium. Deinde exordiendi rationes aliquot aperiet: jucundissimi convictus memoriam cum voluptate renovabit: dicet suam charitatem ob inter-

modi? Sed hæc prodigiosa barbaries illi seculo imputanda est, quo prorsus extinctis omnibus bonis literis, impunè regnabat inscitia, publicè simul ac privatim: cũ gravis & copiosus autor esset Mammætrectus, opulentum quoddam copiæ cornu Catholicon. Iam apud Italos cœperãt reviviscere bonę literæ, cum Lovanii magno cũ adplausu legerentur epistolæ Caroli cujusdam, qui multis annis moderatus est pædagogium Liliense, quas nunc nemo dignetur sumere in manus. Apud Hollandos, orbis lumen habebatur Engelbertus quidam, qui suis epistoliis nihil aliud docebat pueros, quam ineptè scribere. At nisi me fallit animi præsagium, brevi veniet ætas, cũ nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus juventus egebit. Sed interim ut mediocriter literatos didascalos industria nostra nonnihil adjuvemus, posteaquã suis tradiderit cõpendio artis Rhetoricæ pręcepta, studebit illos brevibus & epistolaribus argumentis frequenter exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea potissimũ proponat, quę ætati illi amœnitate velut illecebræ blandiantur. In his enim pueri ut libentius, ita & utilius exercebuntur: id fiet, si vel nova sint, vel faceta, vel alioqui puerorũ ingeniis adfinia. Ea vel è poëtarum fabulis, vel ab historicis erunt petenda: nisi quid novæ rei, ut ferè fit, suggerit vita mortalium. Frequenter enim & no-

stris

ſtris tēporibus eveniunt indigna, quæ neſciat poſteritas. Et primi quidem generis ſunt amatoriæ Naſonis, in quibus fortaſſe tutum non ſit rudem ætatem exerceri. Quanquam heroinarum ſunt caſtiores: neque quidquam vetat & hoc genus caſtè verecundeque tractari: Veluti ſi procus blandis literis ambiat nuptias puellæ. Si Helena Paridem ab amore non permiſſo deterreat. Nam Penelopes ad Vlyſſem epiſtola tota pudica eſt, quemadmodū & Acontii ad Cydippen. Si uxor marito peregrè ceſſanti ſcribat, uti domum properet. Si Neſtor vir natu grandis & facundus, hortetur Achillē epiſtola, ut Bryſeida ereptam ab Agamemnone magno animo ferat: oſtendens regi etiam improbo parendum eſſe: tum publicum commodum privato dolori anteponendum: poſtremo, vehementer indignū eſſe, Achillis vel genere clariſſimo, vel animo generoſo, vel factis egregiis, ob barbaræ ancillæ amorē, virtutis oblivisci. Vbi ſimul etiam amœnus ſeſe locus aperit adverſus voluptatē inhoneſtam: rurſum alter pro immortalitate geſtis eximiis apud poſteros paranda. Si Phœnix eidem ſcribat, ut cum Agamemnone redeat in gratiam, & periclitantibus Græcis ſubveniat. Aut ſi Antenor Priamo ſuadeat, ne gravetur raptam Helenam ſuo Menelao reddere, vel quia per ſe juſtum ſit, vel quia ſtultiſſimi regis ſit committere, ut ob turpiſſimum effœminati

minati juvenis, & vix viri Paridis amorē, tot fortissimi viri dimicationē suscipiant: tot populorum fortunæ; simul & vitæ in extremum discrimen pertrahantur. Aut si Agamemnon suadeat Menelao fratri, ut negligat potius Helenam, quā ut ob muliérculam vita indignam, tot procerum millia in vitæ periculum adducat, & eam totius orbis tumultu repetat: quæ etiam si ultro rediret, non esset recipienda. Aut si Linus Herculē, duabus conspectis deabus, utram potius sequatur hæsitantem, ad voluptatis contemptum, & virtutem amplectendam extimulet. Aut si Menelaus Paridi violatum hospitium exprobet. Si Amphion fratrem ad musices studium adhortetur: contrà ille ad suum invitet. In hoc genere plerique Græci non infeliciter luserunt, sed nemo felicius Lucano. Ex his tamen deligenda censeo, quæ non omnino sint ociosa, sed habeant aliquid ad vitam communem conducibile. Ociosa sunt illa Luciani, de Iove cerebro prægnanti, & implorante securim Vulcani: de Neptuno per Mercurium non admisso, cum recens Iupiter peperisset è cerebro Palladē. Nam hujus generis quæ sunt, ut sunt amœna, & ingenii felicitatem arguunt: ita non multum faciunt ad vitam communem. Huc propiùs conducunt, quæ è Comicorum argumentis ducuntur. Quod genus fuerit: si Phœdriæ sodalis illi scribat, ut Thaidis amorem penitus

nitus excutiat ex animo, ac pristinæ suæ severitatis memor ineptire desinat: præsertim cum magno famæ reique dispendio sit alenda, quæ nec amet ex animo, nec uni sui copiam faciat. Si quis diviti illi Plautino suadeat, ut Euclionem, pauperem, probum, potius quam divitem illum procum adsciscat generum: aut contra, diviti potius collocet filiam, quam pauperi. Si Demea fratrem ad suum vitæ institutum vocet, hoc est, ab urbana vita ad rusticanam, à cœlibatu ad matrimonium, ab indulgenti liberorum educatione ad severiorem. Si è diverso Mitio Demeam, ad suum vitæ genus adhortetur. Et hæc quidem pueris gratiora. At illa, quę ab historiographis sumuntur, propius etiam ad verum accedunt, eoque plus frugis adferunt, nec ita multo minus jucunditatis: Veluti, si Horatius jam capitis damnatus, patris opē imploret, suamque fortunam tam repentè mutatam deploret. Si Cicero Milonē, ut forti animo ferat exilium hortetur. Si quis Catonem à literis Græcis, quas jam senex adpetebat, deterreat. Si quis Ciceroni secum deliberanti, in mortem sibi consciscat: an fuga saluti consulere properet: an exustis Philippicis vitam ab Antonio redimat: quodlibet horum trium, vel suadere, vel dissuadere cogetur. Si quis Q. Curtio gratuletur tā fortem ac pium animum, qui privatam sa-

lutem posthabuerit suæ civitatis incolumitati Si quis Delphicis sacerdotibus suadeat, ut Phalaridis taurũ recipiant. Si quis Lucretiam vi constupratam, à voluntaria morte revocet. Si Ionathas Saulis filius, David amicum regis metu latitantem, vagantemq; consoletur, ut promissi divinitus imperii expectatione mentẽ in rebus tam adflictis fulciat. Si Plato Dionysium regem ad philosophiæ studium adhortetur. Rursus si alius quispiam dehortetur. Si Resp. Romana Camilli exulis virtutẽ, adversus Gallos extrema molientes, imploret. Si Aristoteles Calistheni ad Alexandrũ Mag. proficiscenti rationem præscribat, qua debeat regis consuetudine uti, docens, cum regibus aut quam rarissimè loquendum, aut quam jucundissimè: quo vel silentio tutior sit, vel sermone gratior. Si Calisthenes Aristoteli respondeat, consilium futurũ fuisse philosopho dignius, si potius autor fuisset, non proficiscendi in ejusmodi principis aulam, in qua philosopho vel serviliter esset tacendum, vel turpiter adulandum: sibi magis curæ forè, quæ sunt honesta, quã quæ utilia aut tuta. Si Alcibiades Socrati suadeat, ut uxorem rixosam ac procacem domo exigat. Aut si Callicratides, ut omisso philosophiæ perenni studio, ad mores communes, & Reip. administrationem sese conferat. Si Crito eidem suadeat, ut elapsus è carcere, vitæ suæ cõsulat. Hujusmodi

copio

copiosissimam vim Val. Maximus, aliique scriptores, qui res memorabiles ex historicorum libris decerpserunt, citra vestigandi tædium suggerent. Quin ex una quapiam historia, velut è vita Catonis, aut Antonii, aut Iulii Cæsaris plurima themata duci possunt. Quare nos rem, & infinitam, & cuivis promptam non persequemur plurimis verbis. In hoc genere varie, diligenterq; convenit exerceri juventutem, quia præter styli fructum, vetustas ac memorabiles historias, hac ratione velut aliud agẽtes imbibent, ac penitus infigẽt memoriæ: hominũ & locorum nominibus adsuescent: ad hæc decori vim, & probitatis naturã præcipuas orationis virtutes ita potissimùm cognoscent. Quare doctoris erunt partes, prius quàm epistolæ formam proponat, rem gestam, undè necesse erit repetitam, & quemadmodum conveniet, accuratissimè pueris exponere, indicatis, & temporum momentis, & personarũ proprietatibus, reliquisq; circumstantiis: ne aut aberrẽt à decoro scribentes, aut parũ consentanea dicant. Deniq; ut sint parati fontes, unde ducant, vel argumenta, vel argumentorum confirmationes, quam ad rem non vulgariter adjuvat circumstantiarum cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores, ut ipsi verborũ ac sententiarum vim inde vel colligant, vel imitentur, ex aliis similia con-

jectantes. Item qualia argumenta suppeditant historiæ, talia licebit & confingere: ejusmodi pleraque sunt declamatoria, veluti Luciani de medico abdicato: & Auli Gellii de puerpera, cui suadet Favorinus, ut proprio lacte nutriat infantulum, de quo genere mox nõnihil attingemus: sed est & illud brevius, ac puerorum ingeniis adpositius exercitationis genus, varios locos communes, aut excogitatos, aut ab autoribus traditos, arte tractare. Hi fere sumuntur vel ab apopthegmatis veterum celebratis, vel à proverbiis, vel ab apologis, vel à similibus, ac metaphoris. Siquidem ex horum uno quolibet potest argumentum epistolæ compingi. De apophthegmate sit hoc exemplum: Socrates bibiturus cicutam, uxori Xanthippæ vociferanti, quod innocens esset moriturus: Quid ais, inquit, mulier, num me malles nocentem mori? Id valebit in epistola consolatoria. Si unus quispiam esses de turba vulgi, meritò graviter ferres exilium, quòd longè aliter promerito contigit: sed quoniam scio te virum cordatum, ac philosophiæ quoque præceptis nõ vulgariter institutum, hoc ipso leniter ferre debes fortunam tuam, quod indigno obtigit. Ea demum gravis & acerba est calamitas, quæ accidit commerito. Nunc ista fortunæ procella quid aliud, quã integritatem tuam, ac in Remp. merita illustrat? Sub hæc narrabitur aptè, quod modò retuli,

tuli, de Socrate. Proverbii exemplum ollo: Si me audies, desines cum tam multis conjuratis çontendere. Nec tu Hercules es, nec res ista virtute geritur: & tamen si proverbio credimus, ne Hercules quidem adversus duos: & tu cum tot cancris, cum tot hydris congredieris unus? Apologi exemplum erit, si quē admonebimus, ne periculoso negocio se temerè admisceat, nisi prius perpensa ratione, qua confici possit, quod instituit. adhibebimus apologum de capro, quem siti periclitantem vulpes pertraxit in puteum, undè postea non dabatur exitus. Item, si quis admonebit amicum, ne pendeat ex officio quorundam, qui magnifica polliceantur, sed ipse coram suum agat negocium, eleganter accommodabit fabulam aviculæ cassitæ, quam in Noctibus suis refert Aulus Gellius. Parabolæ vero sit hoc exemplum: si quem admonebimus, ne pertendat obstinatè, quod per se quidem optimum esse judicat, sed præsentibus rebus semet adcommodet: similitudinem adhibebimus de prudente nauclero, qui non semper eò dirigit clavum, quò recto cursu cuperet ire, sed frequenter obsecundat æstui, frequenter ventis: ac velis flexis, eum portum petit, non quo cursum instituerat, sed quem præsens tempestas concedit. Hæc mihi videntur aliquanto plus conducere ad parandā orationis facultatem, quam quædam, quæ in

ellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem omnem Hieronymo denarrasse: qui sic proposuit, nonne eadem opera multam orationis supellectilem suppeditavit? Ad hanc imaginem multa licebit confingere. Quod genus sit: Lucius & Antonius, utrique adolescentes, sed alter mediocri fortuna, alter beatissimis parentibus natus, à primis annis sese non secus, ac fratres amarant. In lusibus, in conviviis, in compo ationibus, in amoribus, aliisque voluptatibus & vitiis, quibus ea ferè laborat ætas, uterque alterum & conscium habuit, & sodalem. Natu major Lucius, re malè profligata, & infamiæ jam provulgatæ, & amoris infelicis tædio, clam patria profugit. Lutetiæ fortè fortuna quendam amicum paternum nactus, ab eoque excitatus, simul & adjutus, bonas literas non minùs ardere cœpit, quàm antea scortorum amoribus æstuaverat. Hic Antonio sodali Brugis relicto scribens, & sibi de mutato feliciter animo gratulatur, & veterem sodalem à perdita vita ad literarum studium pertrahere conatur. Sit hæc propositio totius argumenti, non sine circumstantiis: mox ostendet argumenti genus, quod est suasorium. Deinde demonstratis partibus, quæ solent in hoc genus incidere communiter, quæque traduntur ab artis rhetoricæ scriptoribus, quæ sint huic thema-

ti

ti peculiares, indicabit. Admonebit totius epistolæ caput in hoc esse, ut corruptæ illius vitæ turpitudinem, infamiam, pericula, incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucidè subjiciat oculis Lucius. Tum innoxiæ vitæ, & honestorum studiorum commoda cum amplificatione recenseat: quantopere hominem deceant, quam ad beatè vivendum conducant: quantum item ornamenti, quantum solatii in utraque fortuna pręstent, quum solæ nominis immortalitatem, ac nunquam intermoriturum honestæ famæ decus largiantur. Deinde per collationem docet has veras & solas esse opes: in his vera esse vitæ oblectamenta: ex his veros honores proficisci: Et hæc erunt futuræ epistolæ, ceu liniamenta quædam veluti carbone denotata. Addet deinde ad unamquamque partem divitem supellectilem rationum, confirmationum, similium, exemplorum, sententiarum. Ostendet qua parte possint commode succurrere loci communes, & quomodo tractari. Siquidem hic locus communis esse potest: Peregrinatione corrigi sæpenumero, quos patrię deliciæ corrumpunt. Altera: nihil homini feliciùs accidere posse, quam fidum & amicum consilium. Deinde exordiendi rationes aliquot aperiet: jucundissimi convictus memoriam cum voluptate renovabit: dicet suam charitatem ob intermissam

modi? Sed hæc prodigioſa barbaries illi ſeculo imputanda eſt, quo prorſus extinctis omnibus bonis literis, impunè regnabat inſcitia, publicè ſimul ac privatim: cū gravis & copioſus autor eſſet Mammætrectus, opulentum quoddam copiæ cornu Catholicon. Iam apud Italos cœperāt reviviſcere bonę literæ, cum Lovanii magno cū adplauſu legerentur epiſtolæ Caroli cujuſdam, qui multis annis moderatus eſt pædagogium Lilienſe, quas nunc nemo dignetur ſumere in manus. Apud Hollandos, orbis lumen habebatur Engelbertus quidam, qui ſuis epiſtoliis nihil aliud docebat pueros, quam ineptè ſcribere. At niſi me fallit animi præſagium, brevi veniet ætas, cū nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus juventus egebit. Sed interim ut mediocriter literatos didaſcalos induſtria noſtra nonnihil adjuvemus, poſteaquā ſuis tradiderit cōpendio artis Rhetoricæ pręcepta, ſtudebit illos brevibus & epiſtolaribus argumentis frequenter exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea potiſſimū proponat, quę ætati illi amœnitate velut illecebræ blandiantur. In his enim pueri ut libentius, ita & utilius exercebuntur: id fiet, ſi vel nova ſint, vel faceta, vel alioqui puerorū ingeniis adfinia. Ea vel è poëtarum fabulis, vel ab hiſtoricis erunt petenda: niſi quid novæ rei, ut ferè fit, ſuggerit vita mortalium. Frequenter enim & no-

ſtris

ſtris tēporibus eveniunt indigna, quæ neſciat poſteritas. Et primi quidem generis ſunt amatoriæ Naſonis, in quibus fortaſſe tutum non ſit rudem ætatem exerceri. Quanquam heroinarum ſunt caſtiores: neque quidquam vetat & hoc genus caſtè verecundeque tractari: Veluti ſi procus blandis literis ambiat nuptias puellæ. Si Helena Paridem ab amore non permiſſo deterreat. Nam Penelopes ad Vlyſſem epiſtola tota pudica eſt, quemadmodū & Acontii ad Cydippen. Si uxor marito peregrè ceſſanti ſcribat, uti domum properet. Si Neſtor vir natu grandis & facundus, hortetur Achillē epiſtola, ut Bryſeida ereptam ab Agamemnone magno animo ferat: oſtendens regi etiam improbo parendum eſſe: tum publicum commodum privato dolori anteponendum: poſtremo, vehementer indignū eſſe, Achillis vel genere clariſſimo, vel animo generoſo, vel factis egregiis, ob barbaræ ancillæ amorē, virtutis oblivisci. Vbi ſimul etiam amœnus ſeſe locus aperit adverſus voluptatē inhoneſtam: rurſum alter pro immortalitate geſtis eximiis apud poſteros paranda. Si Phœnix eidem ſcribat, ut cum Agamemnone redeat in gratiam, & periclitantibus Græcis ſubveniat. Aut ſi Antenor Priamo ſuadeat, ne gravetur raptam Helenam ſuo Menelao reddere, vel quia per ſe juſtum ſit, vel quia ſtultiſſimi regis ſit committere, ut ob turpiſſimum effœminati

minati juvenis, & vix viri Paridis amorē, tot fortissimi viri dimicationē suscipiant: tot populorum fortunæ; simul & vitæ in extremum discrimen pertrahantur. Aut si Agamemnon suadeat Menelao fratri, ut negligat potius Helenam, quā ut ob mulierculam vita indignam, tot procerum millia in vitæ periculum adducat, & eam totius orbis tumultu repetat: quæ etiam si ultro rediret, non esset recipienda. Aut si Linus Herculē, duabus conspectis deabus, utram potius sequatur hæsitantem, ad voluptatis contemptum, & virtutem amplectendam extimulet. Aut si Menelaus Paridi violatum hospitium exprobet. Si Amphion fratrem ad musices studium adhortetur: contrà ille ad suum invitet. In hoc genere plerique Græci non infeliciter luserunt, sed nemo felicius Lucano. Ex his tamen deligenda censeo, quæ non omnino sint ociosa, sed habeant aliquid ad vitam communem conducibile. Ociosa sunt illa Luciani, de Iove cerebro prægnanti, & implorante securim Vulcani: de Neptuno per Mercurium non admisso, cum recens Iupiter peperisset è cerebro Palladē. Nam hujus generis quæ sunt, ut sunt amœna, & ingenii felicitatem arguunt: ita non multum faciunt ad vitam communem. Huc propiùs conducunt, quæ è Comicorum argumentis ducuntur. Quod genus fuerit: si Phœdriæ sodalis illi scribat, ut Thaidis amorem penitus

nitus excutiat ex animo, ac pristinæ suæ severitatis memor ineptire desinat: præsertim cum magno famæ reique dispendio sit alenda, quæ nec amet ex animo, nec uni sui copiam faciat. Si quis diviti illi Plautino suadeat, ut Euclionem, pauperem, probum, potius quam divitem illum procum adsciscat generum: aut contra, diviti potius collocet filiam, quam pauperi. Si Demea fratrem ad suum vitæ institutum vocet, hoc est, ab urbana vita ad rusticanam, à cœlibatu ad matrimonium, ab indulgenti liberorum educatione ad severiorem. Si è diverso Mitio Demeam, ad suum vitæ genus adhortetur. Et hæc quidem pueris gratiora. At illa, quę ab historiographis sumuntur, propius etiam ad verum accedunt, eoque plus frugis adferunt, nec ita multo minus jucunditatis: Veluti, si Horatius jam capitis damnatus, patris opē imploret, suamque fortunam tam repentè mutatam deploret. Si Cicero Milonē, ut forti animo ferat exilium hortetur. Si quis Catonem à literis Græcis, quas jam senex adpetebat, deterreat. Si quis Ciceroni secum deliberanti, an mortem sibi consciscat: an fuga saluti consulere properet: an exustis Philippicis vitam ab Antonio redimat: quodlibet horum trium, vel suadere, vel dissuadere conetur. Si quis Q. Curtio gratuletur tā fortem ac pium animum, qui privatam sa-

lutem poſthabuerit ſuæ civitatis incolumitati Si quis Delphicis ſacerdotibus ſuadeat, ut Phalaridis taurū recipiant. Si quis Lucretiam vi conſtupratam, à voluntaria morte revocet. Si Ionathas Saulis filius, David amicum regis metu latitantem, vagantemq; conſoletur, ut promiſſi divinitus imperii expectatione mentē in rebus tam adflictis fulciat. Si Plato Dionyſium regem ad philoſophiæ ſtudium adhortetur. Rurſus ſi alius quiſpiam dehortetur. Si Reſp. Romana Camilli exulis virtutē, adverſus Gallos extrema molientes, imploret. Si Ariſtoteles Caliſtheni ad Alexandrū Mag. proficiſcenti rationem præſcribat, qua debeat regis conſuetudine uti, docens, cum regibus aut quam rariſſimè loquendum, aut quam jucundiſſimè: quo vel ſilentio tutior ſit, vel ſermone gratior. Si Caliſthenes Ariſtoteli reſpondeat, conſilium futurū fuiſſe philoſopho dignius, ſi potius autor fuiſſet, non proficiſcendi in ejuſmodi principis aulam, in qua philoſopho vel ſerviliter eſſet tacendum, vel turpiter adulandum: ſibi magis curæ forè, quæ ſunt honeſta, quā quæ utilia aut tuta. Si Alcibiades Socrati ſuadeat, ut uxorem rixoſam ac procacem domo exigat. Aut ſi Callicratides, ut omiſſo philoſophiæ perenni ſtudio, ad mores communes, & Reip. adminiſtrationem ſeſe conferat. Si Crito eidem ſuadeat, ut elapſus è carcere, vitæ ſuæ cōſulat. Hujuſmodi

copio-

copiosissimam vim Val.Maximus,aliique scriptores, qui res memorabiles ex historicorum libris decerpserunt, citra vestigandi tædium suggerent. Quin ex una quapiam historia, velut è vita Catonis, aut Antonii, aut Iulii Cæsaris plurima themata duci possunt. Quare nos rem, & infinitam, & cuivis promptam non persequemur plurimis verbis. In hoc genere varie, diligenterq; convenit exerceri juventutem, quia præter styli fructum, vetustas ac memorabiles historias, hac ratione velut aliud agẽtes imbibent, ac penitus infigẽt memoriæ: hominũ & locorum nominibus adsuescent: ad hæc decori vim, & probitatis naturã præcipuas orationis virtutes ita potissimùm cognoscent. Quare doctoris erunt partes, prius quam epistolæ formam proponat, rem gestam, undè necesse erit repetitam, & quemadmodum conveniet, accuratissimè pueris exponere, indicatis, & temporum momentis, & personarũ proprietatibus, reliquisq; circumstantiis: ne aut aberrẽt à decoro scribentes, aut parũ consentanea dicant. Deniq; ut sint parati fontes, unde ducant, vel argumenta, vel argumentorum confirmationes, quam ad rem non vulgariter adjuvat circumstantiarum cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores, ut ipsi verborũ ac sententiarum vim inde vel colligant, vel imitentur, ex aliis similia con-

jectantes. Item qualia argumenta suppeditant historiæ, talia licebit & confingere: ejusmodi pleraque sunt declamatoria, veluti Luciani de medico abdicato: & Auli Gellii de puerpera, cui suadet Favorinus, ut proprio lacte nutriat infantulum, de quo genere mox nõnihil attingemus: sed est & illud brevius, ac puerorum ingeniis adpositius exercitationis genus, varios locos communes, aut excogitatos, aut ab autoribus traditos, arte tractare. Hi fere sumuntur vel ab apopthegmatis veterum celebratis, vel à proverbiis, vel ab apologis, vel à similibus, ac metaphoris. Siquidem ex horum uno quolibet potest argumentum epistolæ compingi. De apophthegmate sit hoc exemplum: Socrates bibiturus cicutam, uxori Xanthippæ vociferanti, quod innocens esset moriturus: Quid ais, inquit, mulier, num me malles nocentem mori? Id valebit in epistola consolatoria. Si unus quispiam esses de turba vulgi, meritò graviter ferres exilium, quòd longè aliter promerito contigit: sed quoniam scio te virum cordatum, ac philosophiæ quoque præceptis nõ vulgariter institutum, hoc ipso leniter ferre debes fortunam tuam, quod indigno obtigit. Ea demum gravis & acerba est calamitas, quæ accidit commerito. Nunc ista fortunæ procella quid aliud, quã integritatem tuam, ac in Remp. merita illustrat? Sub hæc narrabitur aptè, quod modò retuli,

tuli,

tuli, de Socrate. Proverbii exemplum e-ſto: Si me audies, deſines cum tam multis conjuratis contendere. Nec tu Hercules es, nec res iſta virtute geritur: & tamen ſi proverbio credimus, ne Hercules quidem adverſus duos: & tu cum tot cancris, cum tot hydris congredieris unus? Apologi exemplum erit, ſi quē admonebimus, ne periculoſo negocio ſe temerè admiſceat, niſi prius perpenſa ratione, qua confici poſſit, quod inſtituit. adhibebimus apologum de capro, quem ſiti periclitantem vulpes pertraxit in puteum, undè poſtea non dabatur exitus. Item, ſi quis admonebit amicum, ne pendeat ex officio quorundam, qui magnifica polliceantur, ſed ipſe coram ſuum agat negocium, eleganter accommodabit fabulam aviculæ caſſitæ, quam in Noctibus ſuis refert Aulus Gellius. Parabolæ vero ſit hoc exemplum: ſi quem admonebimus, ne pertendat obſtinatè, quod per ſe quidem optimum eſſe judicat, ſed præſentibus rebus ſemet adcommodet: ſimilitudinem adhibebimus de prudente nauclero, qui non ſemper eò dirigit clavum, quò rectò curſu cuperet ire, ſed frequenter obſecundat æſtui, frequenter ventis: ac velis flexis, eum portum petit, non quo curſum inſtituerat, ſed quem præſens tempeſtas concedit. Hæc mihi videntur aliquanto plus conducere ad parandā orationis facultatem, quam quædam, quæ in

ſuis progymnaſmatis tradit Aphthonius. Cæterum quod de apologis diximus, idem habebit locum in poetarum fabulis, ad ſeriam rem, vel confictis, vel detortis: Veluti ſi aliquem à negocio difficiliore quàm ut ipſius viribus conveniat, deterrere pares, Icari, aut Phaetontis caſum accommodes. Si quem à ſtudio congerēdæ pecuniæ revocare ſtudeas, in tempore adhibetur Tantali fabula. In hujuſmodi thematis præludat ætas illa rudis, ut, quod diligenter admonet Fabius, teneræ adhuc mentes veluti ſub nutricibus mollius alantur, & uberiore quodam jucundioris diſciplinæ cibo lacteque ſaginentur. Cæterum adultiores jam, ad materias vero proximas paulatim ſunt abducendi. Eas præceptor vel aliunde ſumptas proponet, vel ipſe comminiſcetur ex omni genere cauſarum varias maximeq; fœcundas. Alioqui fiet, ut pueri nihil aliud diſcant, quàm ineptè ſcribere: ſi, quemadmodum in pleriſq; ludis fit, literator indoctus pro themate proponet frivolū ſtulti capitis ſomnium, in quo neque ſit ulla ſententia, neque quidquam cohæreat, ne ſermonis quidem ulla gratia. Porro in caſtigando tantum notantur inſignes ſolœciſmi: veluti ſi deprehendant, admoneo vobis, pro admoneo vos: cum alia, quæ diſſimulantur, magis etiam ad rem faciant. Nā iſta vitia vel uſu dediſcuntur: Illa neglecta hærent in omnem uſque vitam.

Quomodo proponenda materia.

AT doctor nec absolutè pertractatã materiam proponet, ne nihil relinquatur inventioni puerorum: neq; nudam tamẽ, verum circumstantiis aliquot circumscriptã, ut adsuescant velut ad certum scopũ dirigere sagittas, & ex his sententias, argumenta, & argumentorum probationes, amplificationes, aliasq; figuras comminisci. Veluti si quis suadeat puerperæ ut sua lacte alat quod peperit, addat puerperam esse puellam, puerum elegantẽ, ac patri simillimum. Quanquam vix aliud argumentum reperies, quod alienius sit à circumstantiis. D. Hieronymus in Epistola, qua matri reconciliat filiam, (nam ipse propemodum fatetur, hoc argumẽtum ab se scholastico lusu confictum) non nudè proponit, filiam indecorè divulsam à matre: addidit matrem viduam, filiam virginem, cui frater esset monachus: filiam adolescentulam, corpore vegeto, relicta matre, contempto fratre, in monachi cujusdam nulla propinquitate conjuncti, formosuli & adolescentis, domesticum contubernium concessisse, cum hoc conjunctissimè vivere: nec aliud incusare, quam maternorum morum difficultatem: cognatos suspectum convictum graviter ferre, fratrem in primis, nec tamen adduci pu-

ellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem omnem Hieronymo denarraſſe: qui ſic propoſuit, nonne eadem opera multam orationis ſupellectilem ſuppeditavit? Ad hanc imaginem multa licebit confingere. Quod genus ſit: Lucius & Antonius, utrique adoleſcentes, ſed alter mediocri fortuna, alter beatiſſimis parentibus natus, à primis annis ſeſe non ſecus, ac fratres amarant. In luſibus, in conviviis, in compotationibus, in amoribus, aliiſque voluptatibus & vitiis, quibus ea ferè laborat ætas, uterque alterum & conſcium habuit, & ſodalem. Natu major Lucius, re malè profligata, & infamiæ jam provulgatæ, & amoris infelicis tædio, clam patria profugit. Lutetiæ fortè fortuna quendam amicum paternum nactus, ab eoque excitatus, ſimul & adjutus, bonas literas non minùs ardere cœpit, quàm antea ſcortorum amoribus æſtuaverat. Hic Antonio ſodali Brugis relicto ſcribens, & ſibi de mutato feliciter animo gratulatur, & veterem ſodalem à perdita vita ad literarum ſtudium pertrahere conatur. Sit hæc propoſitio totius argumenti, non ſine circumſtantiis: mox oſtendet argumenti genus, quod eſt ſuaſorium. Deinde demonſtratis partibus, quæ ſolent in hoc genus incidere communiter, quæque traduntur ab artis rhetoricæ ſcriptoribus, quæ ſint huic thema-

ti

ti peculiares, indicabit. Admonebit totius epistolæ caput in hoc esse, ut corruptæ illius vitæ turpitudinem, infamiam, pericula, incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucidè subjiciat oculis Lucius. Tum innoxiæ vitæ, & honestorum studiorum commoda cum amplificatione recenseat: quantopere hominem deceant, quam ad beatè vivendum conducant: quantum item ornamenti, quantum solatii in utraque fortuna præstent, quum solæ nominis immortalitatem, ac nunquam intermoriturum honestæ famæ decus largiantur. Deinde per collationem docet has veras & solas esse opes: in his vera esse vitæ oblectamenta: ex his veros honores proficisci: Et hæc erunt futuræ epistolæ, ceu liniamenta quædam veluti carbone denotata. Addet deinde ad unamquamque partem divitem supellectilem rationum, confirmationum, similium, exemplorum, sententiarum. Ostendet qua parte possint commode succurrere loci communes, & quomodo tractari. Siquidem hic locus communis esse potest: Peregrinatione corrigi sæpenumero, quos patriæ deliciæ corrumpunt. Altera: nihil homini feliciùs accidere posse, quam fidum & amicum consilium. Deinde exordiendi rationes aliquot aperiet: jucundissimi convictus memoriam cum voluptate renovabit: dicet suam charitatem ob inter-

missam vitæ consuetudinem neutiquam refrixisse erga veterem sodalem, verum id optare se votis ardentissimis, ut ea charitas, quæ puerilibus auspiciis & ineptis voluptatibus alita fuisset, quo verior ac diuturnior esse possit, adamantinis vinculis adstringatur. Id futurum, si quā in stultis voluptatibus habuissent societatem & conjunctionem animorum, eam in honestis studiis obtinerent. Et hic statim incidit locus communis de vera falsaq; , de firma & infirma amicitia. Negabit se satis sibi etiam felicem videri, quod ab illa insania resipuerit, quod honestissimis disciplinis pro turpissimis deliciis fruatur, nisi & alteram sui partem è similibus malis exemptam, suæ felicitatis participem viderit. Nec id difficile futurum: siquidem ille sodalem his auribus audiat, de communi salute differentem, quibus sæpenumero audivit de suis flagitiis pueriliter garrientem. Rem agi neque levem, neque summis auribus hauriendam, sed in intima pectoris penitus demittendam. Et hujusmodi quidem exordiendi ratio poterit indicari. Quod si quid erit causæ, cur malit obliquo ductu uti, finget se nihil dubitare, quin ille quoque totus sit immutatus: atque illi veluti ad meliorem frugem immutato pro suo in illum amore gratuletur, prædicans ab eo fieri, quidquid ab eo fieri vellet. Tum suasionis ingressus quidam, ac veluti

transi-

transitus ostendetur. Negabit Lucius Antonium suum mirari oportere, si quę nūc scribit longissimè à pristina vita dissideāt: imò si frequenter in falsis bonis, verisq; malis sodali gratulatus est errans erranti: nunc demum justissimam esse gratulandi causam, qui stultissimas ac pestiferas voluptates cum felicissimo studiorū amore permutavit. Deinde tanquam divisione proponet, se duo quædam in ea epistola conari: alterū, ut prorsus illi persuadeat, quanta sit illi gratulādi causa, id est, quātum effugerit malorum, & quid felicitatis sit assecutus: alterum, utriusque interesse, ut Antonius, abjectis nugamentis, quibus jam nimium ætatis datum sit, ad eadem studia totum se convertat, & ipse salvus, Perithoum suum tanquam ab inferis revocatum conspicetur. Id erit velut argumentationi vestibulum. Sub hæc propositiones indicabit argumentationum, ceu bases totius negocii. Quarum excogitatio, ut longè omnium difficillima est, ita cum primis necessaria: adeò, ut nisi his repertis, reliqua futura sint ociosa. Et non aliud est, quod minus arte præscribi possit. Qua de re peculiaria quædam tradidit Fab. Quintil. proposita controversia Thebanorum ac Thessalorum, & nos in commentariis de copia, rem si non eruditè, certè crassè explicavimus. Huic igitur argumento hujusmodi propositiones generales constituere

miſſam vitæ conſuetudinem neutiquam refrixiſſe erga veterem ſodalem, verum id optare ſe votis ardentiſſimis,ut ea charitas, quæ puerilibus auſpiciis & ineptis voluptatibus alita fuiſſet, quo verior ac diuturnior eſſe poſſit, adamantinis vinculis adſtringatur. Id futurum, ſi quā in ſtultis voluptatibus habuiſſent ſocietatem&conjunctionem animorum,eam in honeſtis ſtudiis obtinerent. Et hic ſtatim incidit locus communis de vera falſaq;, de firma & infirma amicitia. Negabit ſe ſatis ſibi etiam felicem videri,quod ab illa inſania reſipuerit, quod honeſtiſſimis diſciplinis pro turpiſſimis deliciis fruatur,niſi & alteram ſui partem è ſimilibus malis exemptam, ſuæ felicitatis participem viderit.Nec id difficile futurum: ſiquidem ille ſodalem his auribus audiat, de communi ſalute diſſerentem, quibus ſæpenumero audivit de ſuis flagitiis pueriliter garrientem. Rem agi neque levem, neque ſummis auribus hauriendam, ſed in intima pectoris penitus demittendam.Et hujuſmodi quidem exordiendi ratio poterit indicari. Quod ſi quid erit cauſæ, cur malit obliquo ductu uti,finget ſe nihil dubitare,quin ille quoque totus ſit immutatus: atque illi veluti ad meliorem frugem immutato pro ſuo in illum amore gratuletur, prædicans ab eo fieri,quidquid ab eo fieri vellet. Tum ſuaſionis ingreſſus quidam, ac veluti

tranſi-

transitus ostendetur. Negabit Lucius Antonium suum mirari oportere, si quę nũc scribit longissimè à pristina vita dissideãt: imò si frequenter in falsis bonis, verisq; malis sodali gratulatus est errans erranti: nunc demum justissimam esse gratulandi causam, qui stultissimas ac pestiferas voluptates cum felicissimo studiorũ amore permutavit. Deinde tanquam divisione proponet, se duo quædam in ea epistola conari: alterũ, ut prorsus illi persuadeat, quanta sit illi gratulãdi causa, id est, quãtum effugerit malorum, & quid felicitatis sit assecutus: alterum, utriusque interesse, ut Antonius, abjectis nugamentis, quibus jam nimium ætatis datum sit, ad eadem studia totum se convertat, & ipse salvus, Perithoum suum tanquam ab inferis revocatum conspicetur. Id erit velut argumentationi vestibulum. Sub hæc propositiones indicabit argumentationum, ceu bases totius negocii. Quarum excogitatio, ut longè omnium difficillima est, ita cum primis necessaria: adeò, ut nisi his repertis, reliqua futura sint ociosa. Et non aliud est, quod minus arte præscribi possit. Qua de re peculiaria quædam tradidit Fab. Quintil. proposita controversia Thebanorum ac Thessalorum, & nos in commentariis de copia, rem si non eruditè, certè crassè explicavimus. Huic igitur argumento hujusmodi propositiones generales constituere

tuere licebit: Liberalibus ſtudiis nihil eſſe pulchrius. Ea ſumitur ab honeſto. Nihil glorioſius, ea ſumitur à laudabili, quod natura quidem ab honeſto ſeparatum non eſt: ſed perſuadendi cauſa ſeparatim tractatur. Nihil ſuavius: ea ſumitur à jucundo. Primæ, quæ generalis eſt, hujuſmodi ſecundariæ ſubſervient: Maximè ſecundum hominis naturam eſſe ſci e, eoque nec hominis vocabulum mereri, qui literas neſciant. Proinde ſi literæ nihil adferrent momenti ad famam honeſtam, nihil ad vitæ jucunditatem, nihil ad opes aut dignitates parandas, tamen propter ſeſe expetendas. Altera fuerit: Ad perfectam virtutem ſolas literas eſſe duces, ac veluti pædagogas: cujus ut ſemina proficiſcuntur à natura, ita à literis petitur abſolutio. Ab his præſtari cognitionem rerum expetendarum ac fugiendarum: has mederi morbis animorum, tranquillare mentes mortalium: ab his compeſci ſecundis in rebus inſolentiam: ab iiſdem peti lenimen ac robur in rebus adflictis. In priore propoſitione confirmanda adhibebitur argumenti vice, quòd pueli quoque natura gaudemus, ſi propoſito ænigmate ſenſum conjecimus, aut ſi quid novæ rei diſcere contigit. Contrà, falli moleſtè ferimus. A philoſophis ceu propriam notam tribui, rationalem eſſe: at hæc non in illum competit, qui nihil ratiocinatur,

tur, sed pecudum more sensibus & usu ducitur. Esse verò, qui negent hominem à reliquis animantibus differre rationis specie, sed gradibus duntaxat: ita fieri posse, ut paulatim adjectis inscitiæ stultitiæque incrementis, homo deducatur usque ad pecudem. In hoc natura finxit hominem erectum, & insevit cognoscendi studium, ut in rebus à Deo conditis philosopharetur: simulque & Deum omnium opificem, & seipsum, & reliquam hujus mundi machinam contemplaretur. Ad hæc locupletanda poterunt adhiberi, quæ poetæ, Platonici, reliquique scriptores de hominis conditione prodiderunt: De luteo Promethei simulachro, cui igniculus ille cœlestis inditus fingitur: de luto, quod Deus summus ille figulus adflatu suo animavit: de particula divinitatis, juxta quosdam corporibus humanis addita. Quidam enim arbitrati sunt, animam nihil aliud esse, quam scintillam ex igne, aut radiolum è luce illa divina. De mentibus è stellis petitis, aut certè è thesauro Dei. Huc pertinebit illud Platonis figmentum de animabus in terram delapsis, quibus hic scire nihil est aliud, quam ceu per somnium reminisci eorum, quæ quondam liberæ corporibus viderunt apud Iovē. Hæc, aliaque multa, divinitatem quandam animi declarant. Declarat & illud, quod unus animus exiguo corpusculo inclusus, tot, tā varias ac diffi-

difficiles diſciplinas intellectu complectitur, memoria retinet. Id prodigioſum videbitur, ſi quis perpendat, quot hominum ac rerum vocabula tenet, qui unam modò linguam didicit, quantò prodigioſius, quod Mithridates unam & viginti linguas calluit. Et hæc eſt minima portiuncula mentis humanæ. Addendũ his, quod Plato negavit, corpus ad hominis naturam pertinere: nihil enim aliud eſſe, quam inſtrumentum, domicilium, aut vehiculum animi: animũ eſſe totum hoc, quod hominem nominamus. Item illud, quod dixit Seneca, ni fallor: Vita ſine literis mors eſt, & vivi hominis ſepultura. Quid minùs eſt homo, quam hominis cadaver? Iam enim corpus non corpus eſt, ſed ſepulchrum: animum etiam ipſum à nativo vigore cohibens: & hinc philoſophi σῶμα dictum putant, quaſi σῆμα, hoc eſt, ſepulchrum. Nec alio ſpectat, quod Plato ſcripſit, philoſophiam nihil aliud eſſe, quam mortis meditationem. Nam ſi abduci à corpore, dicitur animæ mori: & philoſophia abducit animum à rebus corporeis & craſſis, ad res æternas & intelligibiles: jam incipit animus vivere, cum ab hoc ſepulchro emicat. Ex hiſtoria ſumi poteſt, quod Diogenes accenſa in meridie lucerna, rogatus quid ageret, reſpondit ſe hominem quærere. Rurſus advocata concione populi hac voce: Audite homines, audite homines: quum

jam

jam satis magna multitudo congregata, rogaret quid vellet dicere: respondit sese homines advocasse, non illos, qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterat & illud Mimi cujusdam dictum de homine crasso & indocto: Nullus, magnus, malus, piscis. Nullum appellabat, nullius precii, nihilique: magnum, onustum obeso corpore, atque abdomine pigrum: malum, nulla virtute præditum: piscem, infantem ac elinguem. Huc referri potest, quod vulgo quoque jactatis proverbiis, stupidis & indoctis adimunt hominis vocabulum. Quid enim aliud sibi vult, quòd stupidum & indoctum appellant statuam, veluti figuram duntaxat hominis, non hominem? Item asinum ad lyram, Suem Bæoticum, Asinum Antronium: nihilò dissimilem elephanto, ovem, beluam, pecudem, fungum, stipitem, caudicem, plumbum, somnium hominis, monstrum hominis. Adhibebitur & parabola: ut avena vitio soli in lolium degenerans: ut triticum simili de causa degenerans in siliginem, nomen sui generis amittit: ita homo pecus esse incipit, neglectis honestis studiis, ventris tantùm & inguinis curam agere cœperit. Rursum alia: Et sicut materia sculpendo simulacro habilis, tamen signum non dicetur, nisi forma artificis industria accesserit: ita nativitas non facit hominem, sed humanæ naturæ capacem. Quod nascitur,

ſcitur, ceu rudis quædam materia eſt: inſtitutio formam inducit. Tertia fuerit: Vt maximè ſecundum naturam eſt, ſurculum inſitum ejus arboris referre ſaporem, undè decerptus eſt: ita non oportet animum hominis, cujus eſt origo cœleſtis, à ſuo genere degenerare. Et ut nativum eſt igni noſtro ſurſum niti, trahitur enim vi genuina ad fontem originis: ita hominis ingenium, quanquam eſt his vaporibus corporeis immerſum, tamen principii non poteſt obliviſci: Rurſum alia ſimilitudo: ut, urſus non eſſet urſus, ſi mens hominis ſub urſi figura lateret: quemadmodum nec Apuleius verè aſinus erat, cum incolumi mente formam aſini circumferret: ita nec homo diceretur, ſi mens pecudis humanam animaret figuram. Item, ſi ſtatua figuram hominis per omnia repræſentans, quales ferunt fuiſſe Dædali, non ſtatim homo dicetur, quod mente vacet: nimirum figura non facit hominē, ſed ſcientia. Hinc eſt, quòd poetę veteres nimirum homines prudentiſſimi, fabulis non ocioſis prodiderant: hos, quibus nulla colendi ingenii cura fuiſſet, ſed pecuinis voluptatibus ſeſe totos dedidiſſent, in ferarū naturam abiiſſe. Contrà, qui ſapientia cæteros antecelluiſſent, eos ut Diis genitos, in Deorum conſortium à morte reverti. Et dæmones, quos illi Deos inferiores exiſtimant, autumant dictos, quaſi δαήμονας, hoc eſt, doctos,

doctos, aut scientes. Et Horatius imperitum hominem appellat corpus sine pectore. Hujusmodi supellectilis variam copiam pueris suppeditabit præceptor. Nam mihi interim satis est rationem iis, qui docent, indicasse. Et quod nos in una propositione locupletanda tentavimus, id ille faciet in singulis, & in harum unaquaque parte, si quid erit tractabile, non ut omnes pueri reddant omnia, sed ut ex multis suo quisque ingenio consentanea rapiat, & ex his, quæ tradita sunt, similia consuescat effingere. Sed jam nunc quosdam exaudire videor, præceptiunculis meis obstrepentes: Hui, inquiunt, næ tu dura mones, & negocii plena: tum autem puerorum animis, atque ingeniis majora. At ego jam ab initio non asinum, sed præceptorem mihi requirebam, nec ineruditum, nec laboris fugitantem. Nam si indoctus est, qua fronte doctoris nomen & locum occupat? Si ignavus, cur negotium tam operosum suscipit? Hæc est literatoris professio: hæc fabula, quam agendam suscepit. Nemo vinetum colendum suscipit, nisi statim animum suum ad inexhausti, &, ut inquit Virgilius, in orbem redeuntis laboris circulum preparet. Pueri verò quid possunt audire, vel jucundius, vel utilius? Ab his exercitamentis prodibunt, qui facundè concionentur in templis, qui prudenti eloquentia moderentur senatum, qui cum laude obeant publicis de rebus legationes: denique,

qui quavis in re, & judicio valeant, & oratione. At ista, inquiunt, nondum illis annis sapiunt. Vestro sanè judicio à quibus bonorum autorum loco modos significandi, & id genus glossemata, non minus stolida, quàm prolixa didicerunt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum missi, statim ab optimis autoribus literarum studium auspicabantur, neque detinebantur decem annis in dediscendis næniis. Liceat quæso per vos, ô molesti, vel adolescentibus discere, quod vos pueros docere debueratis: finite, ut prima statim ætate hauriant, quod semper meminisse sit pulchrum. Imbibat testula recens succum purissimum, quem diu resipiat. Discant ista in promptu habere, & in varios usus, ut res hortabitur, accommodare. Quid enim docendo agitur, nisi ne semper sint docendi juvenes? Quibus si quando optima traditurus es, cur ea non statim tradis? Si nunquam, quid ergo doces? An hoc agitur, ut tu semper doceas, alli semper sint docendi? Ne pigeat bonū virum, ac de Repub. vel gratis benemereri cupientem, hujus operæ, discentibus quidem necessariæ: cæterum nec ipsis qui docent, sterilis & infrugiferæ. Ergo, postea quam totius operis, ad hunc modum imaginem quandam, ac sylvam subministraverit, adfectus denique & epilogum ostenderit: tum indicabit idem argumentum alia quoque ratione tractari posse. Quod genus sit, ne à proposito recedamus

mus exemplo: Si docebit omnem literarum commendationem tractari posse per comparationem, itidem & inscitiæ vituperationem. Hujus generis hæc erit propositio: Inter omnes res, quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefasq; sequuntur, nihil est quod cum eruditione sit conferendum. Nam honores istos, in quibus ambitio mortalium finem boni cõstituit, multo periculo peti, majore possideri, ne honores quidẽ veros esse: quippe qui pessimo cuique sæpenumero contingere soleant, nec esse perpetuos, etiam si veri sint, atque adeo non perennes, ut ne diuturni quidem sint: quippe quos fortunæ temeritas, ut interdum insperantibus objicit, ita frequenter inopinatò tollit. Contra, literas in ocio parari, summa tranquillitate possideri, non nisi suacuiq; industria contingere, veram & immortalem parare gloriam. Et hic primus differendi campus, multis locis communibus undique amœnus est: multa exemplorum similiumq; varietate fœcundus. Deinde aperiendus alter: Bonam mortalium partem, aurum, argentum, gemmas, & alias hoc genus opes, per saxa, per ignes, magno capitis & vitæ periculo persequi, cum ista sint aliena bona: quippe quæ & ociosis obveniant, & à cæca fortuna passim ut dantur indignis, sic etiam dignis adimantur. Proinde extra hominem esse, nec in hominis potestate: quippe quæ infinitis casibus intereant, velu-

ti naufragio, incendio, bello, furto, carie, ſitu: quorum ſi nihil accidat, certè uſu conſumi. Quod ſi non utaris, nihil habere pulchri, quamobrem ſint expetendæ. Ad hæc, ut affatim contingant, tamen non explere mentem hominis, ſed tantum irritare miſeram cupiditatē. Poſtremò nec animi, nec corporis morbo mederi poſſe, ſed potius utrique hominis parti malorū omnium ſeminaria ſuggerere: & adeò per ſe non eſſe honeſtas, ut à virtute vel in primis avocēt: benignitate exhauriri, parſimonia putreſcere: magno ſudore congeri, majore cura congeſtas ſervari, maximo dolore diu ſervatas amitti. In literis contrà hæc omnia. Nam alteram contentionis partem omitto, partim ne ſim æquo longior, partim ut aliquid aliorum inventioni reliquum faciam. Atque hic ſecundus porrigitur campus, latiſſimè patens, & varius, nec inamœnus. Tum tertio loco proponet: Formæ dotem pleriſque magnum quiddam videri, & omnibus votis expetendum: verum hanc nemini cum ſua laude contingere, ut neque culpa negari. Ab iis enim, quæ nobis adſunt à natura, neque laudem meremur, neque reprehenſionem, neque etiamnū ſciri, ſi bona contingant, utrum ab irata natura, an propicia dentur: propterea, quòd multis eximia ſpecies corporis perniciem attulit, & ipſis qui poſſident, & iis qui ſpectant. Nam poſſeſſori quid adfert formæ venuſtas, præter ſolicitudinem, metum,

metum, ſuſpicionem, rumorem parum ſecundum, materiam peccandi, libidinis fomitem & copiam. Quod ſi hac præditus pudicus eſſe cupiet, hoc ipſo miſer eſt, quòd formoſus: multas enim pellicit in perniciem, ſolicitatur ab innumeris. Atque hinc eſt, quòd legimus quoſdam ſibi faciem cicatricibus defœdaſſe, quòd ſentirent alios ſua forma periclitari. Sin impudicus eſt, qui forma præcellit, quid tandem debet ſuo bono, niſi ut facilius perditiuſque pereat? Itaque ſua forma neminẽ pudicum delectari: alienam qui amet, libidinoſum eſſe. Tum ut hoc magnum ſit bonum, tamen corporis eſſe tantum, fluxum, caducum, & adeò non perpetuum, ut vel febricula, vel macie, vel alio quovis caſu ſubito marceſcat: certè ætatis progreſſu deflореſcere, certè morte perire. Diverſa in literis, hoc eſt, animi bonis omnia. Vides & hîc aperiri campum mirè fœcundum, ſi quis conetur hanc partem omnibus ſuis numeris tractare. Quarto loco proponet, non paucos mortalium corporis voluptates, uti præcipuum quoddam vitæ bonum mirè complecti: verum iſtas inſanias eſſe falſo iucundas, nõ voluptates, nec aliud quam riſum (ut ajunt) Sardonium. Cur enim ei voluptatis bonum tribuas, qui ſui ſenſu caret? Ad hæc obſcœnas eſſe, beluinas, ac prorſus homine indignas, quę nos in feras transferant. Tum inſynceras, multò plus aloës habere, quam mellis: magno

conſtare, & rei & famæ diſpendio, quibus admixtum ſit faſtidium, comes pœnitudo: malorum omnium eſcas, laudis ac virtutis inimicas: inſidas his, à quibus adamantur, quos tandem deſerunt, etjam ſi non deſerantur ipſæ. Exhaurire loculos, offuſcare famam, corporis valetudinem atterere, ebibere ſuccum vitalem, accelerare ſenium, morborum omne genus adducere, ſui juſtiſſimas ultrices: denique totum hominem in tartara demergere. At longè feliciores oblectationes ex honeſtis ſtudiis colligi: tantò nimirum meliores, quanto corpori præſtat animus, & homo beluis antecellit: tātò honeſtiores, quantò virtutis decus turpitudinem ſuperat. Feliciter parari, felicius poſſideri, quæ nos nobis nō eripiant, ſed reſtituant: quæ nos non ex hominibus in feras, ſed ex hominibus in Deos transforment. Adhæc ſynceras eſſe, nullo fermento viciatas, quæ omnē animi, ſi qua reſedit, amaritudinē edulcent: quę reguſtando fruendoque dulceſcant, quæ livorem neſciant: hoc ſuaviores, quo cū pluribus cōmunes: quæ nos ad extremum uſque rogum non deſerant: quæ annis, quibus omnia deteruntur & obſoleſcunt, efflореſcant: nauſeam, ſatietatem, ac pœnitudinē neſciant: quæ præſtant, ut non uni aut alteri, ſed omni ſexui, omni ętati ſimus jucundi: quę præſtant, ut ipſi nobis etiam voluptati ſimus: quæ faciunt, ut ſenectus etiam moleſtia careat: quæ nos in omnem regionē,

in omnem fortunam comitantur. Denique quæ delectant eam hominis partem, qua verè sumus homines. Sed parcã hæc longius persequi. Neque enim hæc sunt omnia, & innumera sunt, quibus hæc locupletari possent. Neque nos aliud in præsentia, quam viam indicamus. Poterat hoc genus & alio colore tractari, videlicet ut literas aliis bonorũ generibus anteponamus. Præclara res est opulentia, ad quam mortales infatigabili studio cõtendunt:quanto par esta crioribus studiis eniti ad honestas literas, quibus ditescit animus. Et in hunc modũ de cęteris partibus, quas proposui, aut aliis his similibus: cujusmodi sunt, juventus, vires, nobilitas, & si quid aliud sit, in hominum vita vehementer expetitum. Quin & per fictionem tractari poterant: Eruditionem esse rem præclaram ac magnificam, adeò, ut si nihil etiam adferat emolumenti in hac vita, tamen sua ipsius causa sit expetenda: quod attigimus in initio. Quis enim non optet perfectam omnium rerũ cognitionem, etiamsi nunquam esset victurus inter homines. Nunc instrumenta sunt ad juvandam Rempublicam, ac privatim amicos, ut etiam si citra doctrinam ipsi possemus feliciter vivere, tamẽ quoniam vir bonus non solum sibi nascitur, vel in hoc comparanda sit eruditio, ut aliis possimus esse subsidio. Verum in epistola seria nolim has partes nimium extare, id quod etiam in orationibus non-

difficiles disciplinas intellectu complectitur, memoria retinet. Id prodigiosum videbitur, si quis perpendat, quot hominum ac rerum vocabula tenet, qui unam modò linguam didicit, quantò prodigiosius, quod Mithridates unam & viginti linguas calluit. Et hæc est minima portiuncula mentis humanæ. Addendū his, quod Plato negavit, corpus ad hominis naturam pertinere: nihil enim aliud esse, quam instrumentum, domicilium, aut vehiculum animi: animū esse totum hoc, quod hominem nominamus. Item illud, quod dixit Seneca, ni fallor: Vita sine literis mors est, & vivi hominis sepultura. Quid minùs est homo, quam hominis cadaver? Iam enim corpus non corpus est, sed sepulchrum: animum etiam ipsum à nativo vigore cohibens: & hinc philosophi σῶμα dictum putant, quasi σῆμα, hoc est, sepulchrum. Nec alio spectat, quod Plato scripsit, philosophiam nihil aliud esse, quam mortis meditationem. Nam si abduci à corpore, dicitur animæ mori: & philosophia abducit animum à rebus corporeis & crassis, ad res æternas & intelligibiles: jam incipit animus vivere, cum ab hoc sepulchro emicat. Ex historia sumi potest, quod Diogenes accensa in meridie lucerna, rogatus quid ageret, respondit se hominem quærere. Rursus advocata concione populi hac voce: Audite homines, audite homines: quum jam

jam satis magna multitudo congregata, rogaret quid vellet dicere: respondit sese homines advocasse, non illos, qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterat & illud Mimi cujusdam dictum de homine crasso & indocto: Nullus, magnus, malus, piscis. Nullum appellabat, nullius precii, nihilique: magnum, onustum obeso corpore, atque abdomine pigrum: malum, nulla virtute præditum: piscem, infantem ac elinguem. Huc referri potest, quod vulgo quoque jactatis proverbiis, stupidis & indoctis adimunt hominis vocabulum. Quid enim aliud sibi vult, quod stupidum & indoctum appellant statuam, veluti figuram duntaxat hominis, non hominem? Item asinum ad lyram, Suem Bæoticum, Asinum Antronium: nihilò dissimilem elephanto, ovem, beluam, pecudem, fungum, stipitem, caudicem, plumbum, somnium hominis, monstrum hominis. Adhibebitur & parabola: ut, avena vitio soli in lolium degenerans: ut triticum simili de causa degenerans in siliginem, nomen sui generis amittit: ita homo pecus esse incipit, si neglectis honestis studiis, ventris tantùm & inguinis curam agere cœperit. Rursum alia: Et sicut materia sculpendo simulacro habilis, tamen signum non dicetur, nisi forma artificis industria accesserit: ita nativitas non facit hominem, sed humanæ naturæ capacem. Quod nascitur,

tio formam inducit. Tertia fuerit:
iaximè secundum naturam est, sur-
m insitum ejus arboris referre sapo-
, undè decerptus est: ita non oportet
ıum hominis, cujus est origo cœle-
ı suo genere degenerare. Et ut nati-
est igni nostro sursum niti, trahitur
ı vi genuina ad fontem originis: ita
ıinis ingenium, quanquam est his
ıribus corporeis immersum, tamen
cipii non potest oblivisci: Rursum a-
militndo: ut, ursus non esset ursus, si
ıs hominis sub ursi figura lateret:
madmodum nec Apuleius verè asi-
erat, cum incolumi mente formam
i circumferret: ita nec homo dicere-
si mens pecudis humanam animaret
ram. Item, si statua figuram hominis
omnia repræsentans, quales ferunt
e Dædali, non statim homo dicetur,
d mente vacet: nimirum figura non
t hominē, sed scientia. Hinc est, quòd
tę veteres nimirum homines pruden-
mi, fabulis non ociosis prodiderant:
, quibus nulla colendi ingenii cura
set, sed pecuinis voluptatibus sese to-
dedidissent, in ferarū naturam abiisse.
ıtrà, qui sapientia cæteros antecelluis-
, eos ut Diis genitos, in Deorum con-
ium à morte reverti. Et dæmones,
s illi Deos inferiores existimant, au-
ıant dictos, quasi δαημονας, hoc est,
doctos,

doctos, aut scientes. Et Horatius imperitum hominem appellat corpus sine pectore. Hujusmodi supellectilis variam copiam pueris suppeditabit præceptor. Nam mihi interim satis est rationem iis, qui docent, indicasse. Et quod nos in una propositione locupletanda tentavimus, id ille faciet in singulis, & in harum unaquaque parte, si quid erit tractabile, non ut omnes pueri reddant omnia, sed ut ex multis suo quisque ingenio consentanea apiat, & ex his, quæ tradita sunt, similia onsuescat effingere. Sed jam nunc quosiam exaudire videor, præceptiunculis neis obstrepentes: Hui, inquiunt, næ tu ura mones, & negocii plena: tum autem uerorum animis, atque ingeniis majo. At ego jam ab initio non asinum, sed æceptorem mihi requirebam, nec ineditum, nec laboris fugitantem. Nam si doctus est, qua fronte doctoris nomen locum occupat? Si ignavus, cur negoim tam operosum suscipit? Hæc est literoris professio: hæc fabula, quam agenm suscepit. Nemo vinetum colendum cipit, nisi statim animum suum ad inausti, &, ut inquit Virgilius, in orbem euntis laboris circulum preparet. Pueerò quid possunt audire, vel jucuns, vel utilius? Ab his exercitamentis libunt, qui facundè concionentur in plis, qui prudenti eloquentia modeur senatum, qui cum laude obeant licis de rebus legationes: denique

qui quavis in re, & judicio valeant, & ratione. At ista, inquiunt, nondum illis annis sapiunt. Vestro sanè judicio à quibus bonorum autorum loco modos significandi, & id genus glossemata, non minus stolida, quàm prolixa didicerunt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum missi, statim ab optimis autoribus literarum studium auspicabantur, neque detinebantur decem annis in dediscendis næniis. Liceat quæso per vos, ô molesti, vel adolescentibus discere, quod vos pueros docere debueratis: sinite, ut prima statim ætate hauriant, quod semper meminisse sit pulchrum. Imbibat testula recens succum purissimum, quem diu resipiat. Discant ista in promptu habere, & in varios usus, ut res hortabitur, accommodare. Quid enim docendo agitur, nisi ne semper sint docendi juvenes? Quibus si quando optima traditurus es, cur ea non statim tradis? Si nunquam, quid ergo doces? An hoc agitur, ut tu semper doceas, illi semper sint docendi? Ne pigeat bonū virum, ac de Repub. vel gratis benemereri cupientem, hujus operæ, discentibus quidem necessariæ: cæterum nec ipsis qui docent, sterilis & infrugiferæ. Ergo, postea quam totius operis, ad hunc modum imaginem quandam, ac sylvam subministraverit, adfectus denique & epilogum ostenderit: tum indicabit idem argumentum alia quoque ratione tractari posse. Quod genus sit, ne à proposito recedamus

mus

mus exemplo: Si docebit omnem literarum commendationem tractari posse per comparationem, itidem & inscitiæ vituperationem. Hujus generis hæc erit propositio: Inter omnes res, quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefasq; sequuntur, nihil est quod cum eruditione sit conferendum. Nam honores istos, in quibus ambitio mortalium finem boni cōstituit, multo periculo peti, majore possideri, ne honores quidē veros esse: quippe qui pessimo cuique sæpenumero contingere soleant, nec esse perpetuos, etiam si veri sint, atque adeo non perennes, ut ne diuturni quidem sint: quippe quos fortunæ temeritas, ut interdum insperantibus objicit, ita frequenter inopinatò tollit. Contra, literas in ocio parari, summa tranquillitate possideri, non nisi sua cuiq; industria contingere, veram & immortalem parare gloriam. Et hic primus differendi campus, multis locis communibus undique amœnus est: multa exemplorum similiumq; varietate fœcundus. Deinde aperiendus alter: Bonam mortalium partem, aurum, argentum, gemmas, & alias hoc genus opes, per saxa, per ignes, magno capitis & vitæ periculo persequi, cum ista sint aliena bona: quippe quæ & ociosis obveniant, & à cæca fortuna passim ut dantur indignis, sic etiam dignis adimantur. Proinde extra hominem esse, nec in hominis potestate: quippe quæ infinitis casibus intereant, velu-

ſitu: quorum ſi nihil accidat, certè uſu conſumi. Quod ſi non utaris, nihil habere pulchri, quamobrem ſint expetendæ. Ad hæc, ut affatim contingant, tamen non explere mentem hominis, ſed tantum irritare miſeram cupiditatē. Poſtremò nec animi, nec corporis morbo mederi poſſe, ſed potius utrique hominis parti malorū omnium ſeminaria ſuggerere: & adeò per ſe non eſſe honeſtas, ut à virtute vel in primis avocēt: benignitate exhauriri, parſimonia putreſcere: magno ſudore congeri, majore cura congeſtas ſervari, maximo dolore diu ſervatas amitti. In literis contrà hæc omnia. Nam alteram contentionis partem omitto, partim ne ſim æquo longior, partim ut aliquid aliorum inventioni reliquum faciam. Atque hic ſecundus porrigitur campus, latiſſimè patens, & varius, nec inamœnus. Tum tertio loco proponet: Formæ dotem pleriſque magnum quiddam videri, & omnibus votis expetendum: verum hanc nemini cum ſua laude contingere, ut neque culpa negari. Ab iis enim, quæ nobis adſunt à natura, neque laudem meremur, neque reprehenſionem, neque etiamnū ſciri, ſi bona contingant, utrum ab irata natura, an propicia dentur: propterea, quòd multis eximia ſpecies corporis perniciem attulit, & ipſis qui poſſident, & iis qui ſpectant. Nam poſſeſſori quid adfert formæ venuſtas, præter ſolicitudinem,

metum,

metum, suspicionem, rumorem parum
secundum, materiam peccandi, libidinis
fomitem & copiam. Quod si hac præditus
pudicus esse cupiet, hoc ipso miser est,
quòd formosus: multas enim pellicit in
perniciem, solicitatur ab innumeris. At-
que hinc est, quòd legimus quosdam sibi
faciem cicatricibus defœdasse, quòd sen-
tirent alios sua forma periclitari. Sin im-
pudicus est, qui forma præcellit, quid
tandem debet suo bono, nisi ut facilius
perditiusque pereat? Itaque sua forma
neminē pudicum delectari: alienam qui
amet, libidinosum esse. Tum ut hoc ma-
gnum sit bonum, tamen corporis esse
antum, fluxum, caducum, & adeò non
erpetuum, ut vel febricula, vel macie,
el alio quovis casu subito marcescat: cer-
è ætatis progressu deflorescere, certè
norte perire. Diversa in literis, hoc est,
nimi bonis omnia. Vides & hîc aperiri
ampum mirè fœcundum, si quis cone-
r hanc partem omnibus suis numeris
actare. Quarto loco proponet, non pau-
s mortalium corporis voluptates, uti
æcipuum quoddam vitæ bonum mirè
mplecti: verum istas insanias esse falso
cundas, nō voluptates, nec aliud quam
um (ut ajunt) Sardonium. Cur enim ei
uptatis bonum tribuas, qui sui sensu
et? Ad hæc obscœnas esse, beluinas, ac
rsus homine indignas, quę nos in fe-
transferant. Tum insynceras, multò
s aloës habere, quam mellis: magno

 consta-

ſtare, & rei & famæ diſpendio, q...
admixtum ſit faſtidium, comes pœ-
do: malorum omnium eſcas, laudis
irtutis inimicas: inſidas his, à quibus
mantur, quos tandem deſerunt, et-
ſi non deſerantur ipſæ. Exhaurire lo-
is, offuſcare famam, corporis valetu-
em atterere, ebibere ſuccum vitalem,
lerare ſenium, morborum omne ge-
adducere, ſui juſtiſſimas ultrices: de-
ue totum hominem in tartara demer-
:. At longè feliciores oblectationes ex
eſtis ſtudiis colligi: tantò nimirum
iores, quanto corpori prꝑſtat animus,
omo beluis antecellit: tātò honeſtio-
, quantò virtutis decus turpitudinem
erat. Feliciter parari, felicius poſſideri,
e nos nobis nō eripiant, ſed reſtituant:
e nos non ex hominibus in feras, ſed
hominibus in Deos transforment. Ad-
; ſynceras eſſe, nullo fermento vicia-
, quæ omnē animi, ſi qua reſedit, ama-
idinē edulcent: quę reguſtando fruen-
que dulceſcant, quæ livorem neſciant:
; ſuaviores, quo cū pluribus cōmunes:
e nos ad extremum uſque rogum non
erant: quæ annis, quibus omnia dete-
itur & obſoleſcunt, effloreſcant: nau-
m, ſatietatem, ac pœnitudinē neſciant:
e præſtant, ut non uni aut alteri, ſed
ni ſexui, omni ętati ſimus jucundi: quę
ſtant, ut ipſi nobis etiam voluptati ſi-
is: quæ faciunt, ut ſenectus etiam mo-
lia careat: quæ nos in omnem regionē,
in

in omnem fortunam comitantur. Denique quæ delectant eam hominis partem, qua verè sumus homines. Sed parcã hæc longius persequi. Neque enim hæc sunt omnia, & innumera sunt, quibus hæc locupletari possent. Neque nos aliud in præsentia, quam viam indicamus. Poterat hoc genus & alio colore tractari, videlicet ut literas aliis bonorũ generibus anteponamus. Præclara res est opulentia, ad quam mortales infatigabili studio cõtendunt: quanto par est a crioribus studiis eniti ad honestas literas, quibus ditescit animus. Et in hunc modũ de cęteris partibus, quas proposui, aut aliis his similibus: cujusmodi sunt, juventus, vires, nobilitas, & si quid aliud sit, in hominum vita vehementer expetitum. Quin & per fictionem tractari poterant: Eruditionem esse rem præclaram ac magnificam, adeò, ut si nihil etiam adferat emolumenti in hac vita, tamen sua ipsius causa sit expetenda: quod attigimus in initio. Quis enim non optet perfectam omnium rerũ cognitionem, etiamsi nunquam esset victurus inter homines. Nunc instrumenta sunt ad juvandam Rempublicam, ac privatim amicos, ut etiam si citra doctrinam ipsi possemus feliciter vivere, tamẽ quoniam vir bonus non solum sibi nascitur, vel in hoc comparanda sit eruditio, ut aliis possimus esse subsidio. Verum in epistola seria nolim has partes nimium extare, id quod etiam in orationibus non-

nunquam capeat ... debebit alia quadam epistola ri facie obduci, nonnunquam data opera perturbari: sed tamen hic ordo profuerit animo, magna rerum ac verborum vim congerenti: ex quibus licebit optima seligere, si locus postulabit brevitatem. Ita fiet, ut non sit jejuna brevitas. In hoc argumento poterit & illud admoneri, blandiorem oportere fingi epistolã, quam adolescens adolescenti, congerro congerroni, amans scribit amanti. Tũ quod qui suadet, inde sibi plusculum fidei conciliabit, quod suum errorem simpliciter agnoscat, ac damnet: & veterum voluptatum memoriam ita refricabit, ut declaret animũ etiam à cõmemoratione abhorrere. Ab ætate sumet occasionem, quæ si grandior est, dicet cõvenire, ut plus sapiat, qui vincat annis: absurdum fore, si qui dux hujus instituti debuerat esse, nunc recuset esse comes. Sin minor, dicet nullam ætatem magis idoneam disciplinis, propterea quod sanguine calente magis ingenio vigeat, quodq; tenacius hærent, quæ primis annis hauriuntur. Hoc magis esse properandum, ne pars ejus optima frustra effluat. A forma item: quæ si præstans est, dicet minimè convenire, ut in formoso corpore animus inhabitet deformis: sin minùs, dicet hoc magis excolendum bonis studiis animũ, ut cum corporis forma paria fiant. A genere: quod si fingitur illustre, dicet olim nullos magis incubuisse liberalibus studiis

diis, quam claro genere prognatos. In a-
liis aut latere, aut negligi doctrinam, for-
tunæq; sordibus obscurari, in bene natis
habere suum decus. Tum obscuri homi-
nis literas, fortunæ adminiculis destitu-
tas, perpaucis esse præsidio: nobiles, quo-
niam ferè ad civiles magistratus aut eccle-
siasticas dignitates vocentur, maximã ad-
ferre perniciem, si ad tractandam Remp.
citra doctrinam accedant: si contra, maxi-
mam adferre publice simul ac privatim
utilitatem. Sin obscuro genere fuerit, ex-
citandus est, ut sibi suis ipsius præsidiis
pariat nobilitatem, non paulò veriorem,
quam qua vulgo tument claris orti nata-
libus. Ab opibus: si rem familiarem habe-
at amplam, demonstrabit illi, tantò ma-
gis enitendum ad honesta studia, ne cum
fortuna cætera suppeditarit, ipse sibi de-
fuisse videatur: magnum adjumentum ad
consequendas liberales disciplinas esse
divitias: sed has tum demum esse splendi-
das ac salutares, si possessor his norit uti,
atque hoc prestare doctrinam. Alios ple-
rosque felicibus quidem ingeniis prædi-
tos, sed ob rei familiaris angustiam frustra
sectari liberalia studia: ipsi ob rem
amplissimam, nec ocium, nec librorum
defuturam, & optimi cujusque præ-
ceptoris futuram copiam. Sin erit tenui
fortuna, tantò enixius oportet incũbere
bonis literis, quę & rem, & famam pa-
rant, sed insignes. Nam divitibus satis est
infra mediocritatem esse doctos. Hæc

 qui-

ſcitur, ceu rudis quædam materia eſt: inſtitutio formam inducit. Tertia fuerit: Vt maximè ſecundum naturam eſt, ſurculum inſitum ejus arboris referre ſaporem, undè decerptus eſt: ita non oportet animum hominis, cujus eſt origo cœleſtis, à ſuo genere degenerare. Et ut nativum eſt igni noſtro ſurſum niti, trahitur enim vi genuina ad fontem originis: ita hominis ingenium, quanquam eſt his vaporibus corporeis immerſum, tamen principii non poteſt obliviſci: Rurſum alia ſimilitudo: ut, urſus non eſſet urſus, ſi mens hominis ſub urſi figura lateret: quemadmodum nec Apuleius verè aſinus erat, cum incolumi mente formam aſini circumferret: ita nec homo diceretur, ſi mens pecudis humanam animaret figuram. Item, ſi ſtatua figuram hominis per omnia repræſentans, quales ferunt fuiſſe Dædali, non ſtatim homo dicetur, quod mente vacet: nimirum figura non facit hominẽ, ſed ſcientia. Hinc eſt, quòd poetę veteres nimirum homines prudentiſſimi, fabulis non ocioſis prodiderant: hos, quibus nulla colendi ingenii cura fuiſſet, ſed pecuinis voluptatibus ſeſe totos dedidiſſent, in ferarũ naturam abiiſſe. Contrà, qui ſapientia cæteros antecelluiſſent, eos ut Diis genitos, in Deorum conſortium à morte reverti. Et dæmones, quos illi Deos inferiores exiſtimant, autumant dictos, quaſi δαημονας, hoc eſt, doctos,

doctos, aut scientes. Et Horatius imperitum hominem appellat corpus sine pectore. Hujusmodi supellectilis variam copiam pueris suppeditabit præceptor. Nam mihi interim satis est rationem iis, qui docent, indicasse. Et quod nos in una propositione locupletanda tentavimus, id ille faciet in singulis, & in harum unaquaque parte, si quid erit tractabile, non ut omnes pueri reddant omnia, sed ut ex multis suo quisque ingenio consentanea rapiat, & ex his, quæ tradita sunt, similia consuescat effingere. Sed jam nunc quosdam exaudire videor, præceptiunculis meis obstrepentes: Hui, inquiunt, næ tu dura mones, & negocii plena: tum autem puerorum animis, atque ingeniis majora. At ego jam ab initio non asinum, sed præceptorem mihi requirebam, nec ineruditum, nec laboris fugitantem. Nam si indoctus est, qua fronte doctoris nomen hunc locum occupat? Si ignavus, cur negocium tam operosum suscipit? Hæc est literatoris professio: hæc fabula, quam agendam suscepit. Nemo vinetum colendum suscipit, nisi statim animum suum ad inexhausti, &, ut inquit Virgilius, in orbem redeuntis laboris circulum preparet. Pueri verò quid possunt audire, vel jucundius, vel utilius? Ab his exercitamentis prodibunt, qui facundè concionentur in templis, qui prudenti eloquentia moderentur senatum, qui cum laude obeant publicis de rebus legationes: denique,

qui quavis in re, & judicio valeant, & oratione. At ista, inquiunt, nondum illis annis sapiunt. Vestro sanè judicio à quibus bonorum autorum loco modos significandi, & id genus glossemata, non minus stolida, quàm prolixa didicerunt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum missi, statim ab optimis autoribus literarum studium auspicabantur, neque detinebantur decem annis in dediscendis næniis. Liceat quæso per vos, ô molesti, vel adolescentibus discere, quod vos pueros docere debueratis: finite, ut prima statim ætate hauriant, quod semper meminisse sit pulchrum. Imbibat testula recens succum purissimum, quem diu resipiat. Discant ista in promptu habere, & in varios usus, ut res hortabitur, accommodare. Quid enim docendo agitur, nisi ne semper sint docendi juvenes? Quibus si quando optima traditurus es, cùr ea non statim tradis? Si nunquam, quid ergo doces? An hoc agitùr, ut tu semper doceas, illi semper sint docendi? Ne pigeat bonū virum, ac de Repub. vel gratis benemereri cupientem, hujus operæ, discentibus quidem necessariæ: cæterum nec ipsis qui docent, sterilis & infrugiferæ. Ergo, posteaquam totius operis, ad hunc modum imaginem quandam, ac sylvam subministraverit, adfectus denique & epilogum ostenderit: tum indicabit idem argumentum alia quoque ratione tractari posse. Quod genus sit, ne à proposito recedamus

mus exemplo: Si docebit omnem literarum commendationem tractari posse per comparationem, itidem & inscitiæ vituperationem. Hujus generis hæc erit propositio: Inter omnes res, quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefasq; sequuntur, nihil est quod cum eruditione sit conferendum. Nam honores istos, in quibus ambitio mortalium finem boni cõstituit, multo periculo peti, majore possideri, ne honores quidē veros esse: quippe qui pessimo cuique sæpenumero contingere soleant, nec esse perpetuos, etiam si veri sint, atque adeo non perennes, ut ne diuturni quidem sint: quippe quos fortunæ temeritas, ut interdum insperantibus objicit, ita frequenter inopinatò tollit. Contra, literas in ocio parari, summa tranquillitate possideri, non nisi sua cuiq; industria contingere, veram & immortalem parare gloriam. Et hic primus differendi campus, multis locis communibus undique amœnus est: multa exemplorum similiumq; varietate fœcundus. Deinde aperiendus alter: Bonam mortalium partem, aurum, argentum, gemmas, & alias hoc genus opes, per saxa, per ignes, magno capitis & vitæ periculo persequi, cum ista sint aliena bona: quippe quæ & ociosis obveniant, & à cæca fortuna passim ut dantur indignis, sic etiam dignis adimantur. Proinde extra hominem esse, nec in hominis potestate: quippe quæ infinitis casibus intereant, velu-

 ti nau-

ti naufragio, incendio, bello, furto, carie, situ: quorum si nihil accidat, certè usu consumi. Quod si non utaris, nihil habere pulchri, quamobrem sint expetendæ. Ad hæc, ut affatim contingant, tamen non explere mentem hominis, sed tantum irritare miseram cupiditatẽ. Postremò nec animi, nec corporis morbo mederi posse, sed potius utrique hominis parti malorũ omnium seminaria suggerere: & adeò per se non esse honestas, ut à virtute vel in primis avocẽt: benignitate exhauriri, parsimonia putrescere: magno sudore congeri, majore cura congestas servari, maximo dolore diu servatas amitti. In literis contrà hæc omnia. Nam alteram contentionis partem omitto, partim ne sim æquo longior, partim ut aliquid aliorum inventioni reliquum faciam. Atque hic secundus porrigitur campus, latissimè patens, & varius, nec inamœnus. Tum tertio loco proponet: Formæ dotem plerisque magnum quiddam videri, & omnibus votis expetendum: verum hanc nemini cum sua laude contingere, ut neque culpa negari. Ab iis enim, quæ nobis adsunt à natura, neque laudem meremur, neque reprehensionem, neque etiamnũ sciri, si bona contingant, utrum ab irata natura, an propicia dentur: propterea, quòd multis eximia species corporis perniciem attulit, & ipsis qui possident, & iis qui spectant. Nam possessori quid adfert formæ venustas, præter solicitudinem, metum.

metum, suspicionem, rumorem parum secundum, materiam peccandi, libidinis fomitem & copiam. Quod si hac præditus pudicus esse cupiet, hoc ipso miser est, quòd formosus: multas enim pellicit in perniciem, solicitatur ab innumeris. Atque hinc est, quòd legimus quosdam sibi faciem cicatricibus defœdasse, quòd sentirent alios sua forma periclitari. Sin impudicus est, qui forma præcellit, quid tandem debet suo bono, nisi ut facilius perditiusque pereat? Itaque sua forma neminē pudicum delectari: alienam qui amet, libidinosum esse. Tum ut hoc magnum sit bonum, tamen corporis esse tantum, fluxum, caducum, & adeò non perpetuum, ut vel febricula, vel macie, vel alio quovis casu subito marcescat: certè ætatis progressu deflorescere, certè morte perire. Diversa in literis, hoc est, animi bonis omnia. Vides & hîc aperiri campum mirè fœcundum, si quis conetur hanc partem omnibus suis numeris tractare. Quarto loco proponet, non paucos mortalium corporis voluptates, uti præcipuum quoddam vitæ bonum mirè complecti: verum istas insanias esse falso jucundas, nō voluptates, nec aliud quam risum (ut ajunt) Sardonium. Cur enim ei voluptatis bonum tribuas, qui sui sensu caret? Ad hæc obscœnas esse, beluinas, ac prorsus homine indignas, quę nos in feras transferant. Tum insynceras, multò plus aloës habere, quam mellis: magno

constare, & rei & famæ dispendio, quibus admixtum sit fastidium, comes pœnitudo: malorum omnium escas, laudis ac virtutis inimicas: infidas his, à quibus adamantur, quos tandem deserunt, etjam si non deserantur ipsæ. Exhaurire loculos, offuscare famam, corporis valetudinem atterere, ebibere succum vitalem, accelerare senium, morborum omne genus adducere, sui justissimas ultrices: denique totum hominem in tartara demergere. At longè feliciores oblectationes ex honestis studiis colligi: tantò nimirum meliores, quanto corpori pręstat animus, & homo beluis antecellit: tātò honestiores, quantò virtutis decus turpitudinem superat. Feliciter parari, felicius possideri, quæ nos nobis nō eripiant, sed restituant: quæ nos non ex hominibus in feras, sed ex hominibus in Deos transforment. Adhæc synceras esse, nullo fermento viciatas, quæ omnē animi, si qua resedit, amaritudinē edulcent: quę regustando fruendoque dulcescant, quæ livorem nesciant: hoc suaviores, quo cū pluribus cōmunes: quæ nos ad extremum usque rogum non deserant: quæ annis, quibus omnia deteruntur & obsolescunt, efflorescant: nauseam, satietatem, ac pœnitudinē nesciant: quæ præstant, ut non uni aut alteri, sed omni sexui, omni ętati simus jucundi: quę præstant, ut ipsi nobis etiam voluptati simus: quæ faciunt, ut senectus etiam molestia careat: quæ nos in omnem regionē,

in

in omnem fortunam [illegible]
que quæ delectant [illegible]
qua vere sumus homines [illegible]
longius periculi. Neque [illegible]
omnia, & inanimem [illegible]
cupletari possent. Neque [illegible]
præsentia, quam [illegible]
rat hoc genus & alii [illegible]
delicet ut literas aliis [illegible]
anteponamus. Præclara res est [illegible]
ad quam mortales [illegible]
tendunt: quanto per [illegible]
eniti ad honestas literas, [illegible]
animus. Et in [illegible]
tibus, quas propositi, aut aliis [illegible]
bus: cujusmodi sunt, [illegible]
bilitas, & si quid aliud sit, [illegible]
ta vehementer expetimus. [illegible]
ctionem tractari [illegible]
esse rem præclaram ac magnificam, [illegible]
ut si nihil etiam adferat emolumenti [illegible]
hac vita, tamen sua ipsius causa sit expe-
tenda: quod attigimus in initio. Quis e-
nim non optet perfectam omnium [illegible]
cognitionem, etiamsi nunquam esset vi-
cturus inter homines. Nunc instrumenta
sunt ad juvandam Rempublicam, ac pri-
vatim amicos, ut etiam si citra doctrinam
ipsi possemus feliciter vivere, tamē quo-
niam vir bonus non solum sibi nascitur,
vel in hoc comparanda sit eruditio, ut a-
liis possimus esse subsidio. Verum in epi-
stola seria nolim has partes nimium ex-
tare, id quod etiam in orationibus non-

constare, & rei & famæ dispendio, quibus admixtum sit fastidium, comes pœnitudo: malorum omnium escas, laudis ac virtutis inimicas: insidas his, à quibus adamantur, quos tandem deserunt, etjam si non deserantur ipsæ. Exhaurire loculos, offuscare famam, corporis valetudinem atterere, ebibere succum vitalem, accelerare senium, morborum omne genus adducere, sui justissimas ultrices: denique totum hominem in tartara demergere. At longè feliciores oblectationes ex honestis studiis colligi: tantò nimirum meliores, quanto corpori pręstat animus, & homo beluis antecellit: tātò honestiores, quantò virtutis decus turpitudinem superat. Feliciter parari, felicius possideri, quæ nos nobis nō eripiant, sed restituant: quæ nos non ex hominibus in feras, sed ex hominibus in Deos transforment. Adhæc synceras esse, nullo fermento viciatas, quæ omnē animi, si qua resedit, amaritudinē edulcent: quę regustando fruendoque dulcescant, quæ livorem nesciant: hoc suaviores, quo cū pluribus cōmunes: quæ nos ad extremum usque rogum non deserant: quæ annis, quibus omnia deteruntur & obsolescunt, efflorescant: nauseam, satietatem, ac pœnitudinē nesciant: quæ præstant, ut non uni aut alteri, sed omni sexui, omni ętati simus jucundi: quę præstant, ut ipsi nobis etiam voluptati simus: quæ faciunt, ut senectus etiam molestia careat: quæ nos in omnem regionē,
in

in omnem fortunam comitantur. Denique quæ delectant eam hominis partem, qua verè sumus homines. Sed parcã hæc longius persequi. Neque enim hæc sunt omnia, & innumera sunt, quibus hæc locupletari possent. Neque nos aliud in præsentia, quam viam indicamus. Poterat hoc genus & alio colore tractari, videlicet ut literas aliis bonorũ generibus anteponamus. Præclara res est opulentia, ad quam mortales infatigabili studio cõtendunt:quanto par esta crioribus studiis eniti ad honestas literas, quibus ditescit animus. Et in hunc modũ de cęteris partibus, quas proposui, aut aliis his similibus: cujusmodi sunt, juventus, vires, nobilitas, & si quid aliud sit, in hominum vita vehementer expetitum. Quin & per fictionem tractari poterant: Eruditionem esse rem præclaram ac magnificam, adeò, ut si nihil etiam adferat emolumenti in hac vita, tamen sua ipsius causa sit expetenda: quod attigimus in initio. Quis enim non optet perfectam omnium rerũ cognitionem, etiamsi nunquam esset victurus inter homines. Nunc instrumenta sunt ad juvandam Rempublicam, ac privatim amicos, ut etiam si citra doctrinam ipsi possemus feliciter vivere, tamẽ quoniam vir bonus non solum sibi nascitur, vel in hoc comparanda sit eruditio, ut aliis possimus esse subsidio. Verum in epistola seria nolim has partes nimium extare, id quod etiam in orationibus non-

nunquam expedit dissimulare. Sed oportebit alia quadam epistolari facie obduci, nonnunquam data opera perturbari: sed tamen hic ordo profuerit animo, magna rerum ac verborum vim congerenti: ex quibus licebit optima seligere, si locus postulabit brevitatem. Ita fiet, ut non sit jejuna brevitas. In hoc argumento poterit & illud admoneri, blandiorem oportere fingi epistolã, quam adolescens adolescenti, congerro congerroni, amans scribit amanti. Tũ quod qui suadet, inde sibi plusculum fidei conciliabit, quod suum errorem simpliciter agnoscat, ac damnet: & veterum voluptatum memoriam ita refricabit, ut declaret animũ etiam à cõmemoratione abhorrere. Ab ætate sumet occasionem, quæ si grandior est, dicet cõvenire, ut plus sapiat, qui vincat annis: absurdum fore, si qui dux hujus instituti debuerat esse, nunc recuset esse comes. Sin minor, dicet nullam ætatem magis idoneam disciplinis, propterea quod sanguine calente magis ingenio vigeat, quodq; tenacius hærent, quæ primis annis hauriuntur. Hoc magis esse properandum, ne pars ejus optima frustra effluat. A forma item: quæ si præstans est, dicet minimè convenire, ut in formoso corpore animus inhabitet deformis: sin minùs, dicet hoc magis excolendum bonis studiis animũ, ut cum corporis forma paria fiant. A genere: quod si fingitur illustre, dicet olim nullos magis incubuisse liberalibus studiis

diis, quam claro genere prognatos. In aliis aut latere, aut negligi doctrinam, fortunæq; sordibus obscurari, in bene natis habere suum decus. Tum obscuri hominis literas, fortunæ adminiculis destitutas, perpaucis esse præsidio: nobiles, quoniam ferè ad civiles magistratus aut ecclesiasticas dignitates vocentur, maximã adferre perniciem, si ad tractandam Remp. citra doctrinam accedant: si contra, maximam adferre publice simul ac privatim utilitatem. Sin obscuro genere fuerit, excitandus est, ut sibi suis ipsius præsidiis pariat nobilitatem, non paulò veriorem, quam qua vulgo tument claris orti natalibus. Ab opibus: si rem familiarem habebit amplam, demonstrabit illi, tantò magis enitendum ad honesta studia, ne cum fortuna cætera suppeditarit, ipse sibi defuisse videatur: magnum adjumentum ad consequendas liberales disciplinas esse divitias: sed has tum demum esse splendidas ac salutares, si possessor his norit uti, atque hoc prestare doctrinam. Alios plerosque felicibus quidem ingeniis præditos, sed ob rei familiaris angustiam frustra consectari liberalia studia: ipsi ob rem amplissimam, nec ocium, nec librorum im defuturam, & optimi cujusque præceptoris futuram copiam. Sin erit tenui fortuna, tantò enixius oportet incũbere parandis literis, quę & rem, & famam pariunt, sed insignes. Nam divitibus satis est vel infra mediocritatem esse doctos. Hæc

 qui-

quidem à nobis fusius ac loquacius dicta sunt, verum in tantum necessaria, ut verear ne multis hæc etiam tam multa non sufficiant. Fateor, ad docendum sunt perpauca, sed ad rationem ac viam indicandam, non inerti, non indocto præceptori arbitror fore satis: nam his doctorem magis instruximus, quam pueritiam.

De Emendando.

IAm verò in emendandis his, quæ pueri reddunt, exactissima diligentia est adhibenda. Neque enim sat habeat doctor, manifesta sermonis vitia castigare, verùm si quod verbum parū elegans, si minùs ornatum, si sordidum, si durius translatum, si qua contra veterum consuetudinem orationis figura, si quid absurdius compositum, si quid asperū, si quid hiulcum, id notatū emendabit, mutabitque. Tum si quid alio loco dictum, quod alio magis quadrabat: si quid additum, quod non cohæreat: si quid præteritum, quod inseri oportebat: si quod argumentum futile, vanum, translatum, aut alioqui vitiosum: si quod decus parum feliciter adfectatum: si jocus sit frigidior: si languidius dictum, quod acrius oportebat: sic ubi à decoro fuerit recessum: si tractationis color parum prudenter sit delectus: si verbosius tractatum, quod oportebat brevius: aut si brevius perstrictum, quod fusius erat tractandum. Neque simul tamen omnia reprehendet præceptor, sed alias alia,

alia, ne pueri despondeant animum. Quæ ferri non poterunt, ea non statim asperè, & cum convicio reprehendenda: & his verbis, eo cultu, quasi discipulum oderis: nam ea res teneros animos in odium studiorum trahit: fitque ut priùs oderint literas, quam norint cujusmodi sint. Verùm quæ tolerari non poterunt, ea blandius quidem, sed tamen diligenter corrigenda: quæ ferri utcunque poterunt, aut dissimulanda interim, aut ingenio collaudato vertenda in melius. Contra, quæ scitè excogitata, tractatave videbuntur, ea nominatim probabit, & quamobrem placeant exponet. Atque interim jubebit & reliquos omnes, attentis auribus accipere thema cujuslibet, quod recitatur, ac diligenter observare, si quid animadvertant reprehendendum, aut etiam imitandum. Neque illud inscitè monet Quintilianus, pueros ipsos percontationibus excitandos esse, & quid illic videant vitii, & qua ratione mutandum: & quid secutus sit, qui feliciter adfectavit. Hoc satius est, quam si non periclitante illorum judicio, tantùm indicet ipse, quid damnet, aut probet. At hujusmodi percontationibus, vide quantum commoditatum consequemur. Primum, audientibus securitas aberit, ut ait Fabius, neque perfluent aures quæ dicentur, simulque perducentur ad id, quod ex hac re quæritur: nimirum, ut aliquando hæc inveniant citra indicem, & intelligāt ipsi. Sunt autem quædam

dã vitia, quę præceptoribus in adolescentulis non debeant displicere, veluti sublimior spiritus, & orationis luxuries, quòd hæc indoles promittat perfectam maturitatem. Ego in nostris & alia pro tempore ferenda censeo, puta voculas, aut etiam clausulas ex autoribus sublectas: poëtarũ versiculos, aut hemistichia subinde intertexta, translationum licentiam, apertiorẽ artis adfectationem, compositionem curiosè numerosam, ac propè carmen exprimentem. Hęc enim omnia, tametsi in adulto scriptore vitia sunt, in proficientibus tamen necessaria sunt. Porrò sive quid laudes, sive reprehendas, utrunq; & cum modo, & variè faciendum. In aliis inventionis nervi, in aliis argumentandi subtilitas probanda, in aliis sanitas, in aliis gravitas: in his lepos, in aliis varietas, in nonnullis dispositio, in nonnullis consilium, ut ad quamque virtutem quisque videbitur accedere. Hæc laudis & reprehensionis dispensatio faciet, ut neq; quisquam de se desperet, neq; despiciat quẽquam: tum æmulatio quædam inter omnes excitata, dum irritatis omnibus, alterius quisq; laudem adfectabit, dictu mirum, quantum calcar addet ad studium. Quorundam putidis ingeniis, & rustico pudori, privatis ac blandis admonitionibus erit succurrendum. Profuerit & illud, pręmiola quędam puerilia proponere iis, qui primas tulissent. Victores collaudare modicè, victos ad conandũ hortari, quasi

induſtria, non ingenio ſint præteriti. Hic rurſus mihi cachinnum tollet Grammatiſta quiſpiam ex iſto ordine, qui Michaëlem Modiſtam pueris ſolent prælegere, meque clamitabit, è ludo theatrum facere. Atqui cùm ipſe è ludo ſuo carnificinā faciat, mihi concedat, ſi veterum conſuetudinem renovare ſtudeo, apud quos in ſcholis hujuſmodi concertationibus juventutem exerceri ſolitam, vel ipſe Divus Aurelius Auguſtinus teſtis eſt. Siquidem is in libris, quibus titulum indidit, Confeſſionum, narrat ſibi frequenter adclamatū fuiſſe, ubi Iunonis apud Maronem in Trojanos ſtomachantis, verba & affectus cæteris felicius adumbraſſet. Agnoſcis theatricum verbum acclamandi in ludos literarios fuiſſe receptum, & tu putas ſcholæ nihil convenire, niſi plagas & ejulatus? Fabius haud vulgaris formandæ pueritiæ artifex, non uno in loco præcipit, juvenum ſtudia non aſperitate deterrenda, ſed blandis applauſibus, modeſtiſque laudibus alenda, atque exacuenda: vultque doctorem in parentis abire adfectum: contra diſcentes, præceptorem non horrere ut carnificem, ſed obſervare veluti parentem. Nec obſcurum, quid ſibi velit Horatianum illud;

Quondam pueris dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.

At contra, hic Arcadicus quiſpiam aſinus, leonis indutus exuvio, cum & indoctior ſit, quā ut admiratione ſui pueros habere

poſſit

possit attentos:& insuavior, quã ut à quoquam possit amari, vel amare quenquam, tumultuosa carnificina mentes eximit: puerosq; ingenuos, quos neq; meliores potest reddere, quippe vir stultus & improbus, neque literatiores, ipse illiteratissimus, flagris excarnificat miseros, clamoribus & conviciis obsurdefacit, ut optimis illis annis sine fruge contritis, magnã crudelitatis suæ mercedem percipiat. Utinam tibi, ô sacrilege (nam barbari levius ac dilutius est vocabulum) dignus tuis factis honos aliquando contingat, compellarisque pileum istum, quem ut non promereris, ita nec intelligis, cum cuculla permutare: pro veste illa laciniosa, sagũ aut renonem accipere: pro soleis ac sandaleis, perones: pro ferula, ligonem aut scuticam: istoque ornatu è scholis, in quibus nihil aliud es quam canis in balneo, rus extrudaris: aut stivæ, cui natus es, alligandus: aut, quod malim, in compedibus fossurus, aut si omnino sine imperio durare non potes, boves & asinos ista tua voce territaturus. Tune audes, ô clurinũ pecus, ut Plauti verbis utar, docendi literas occupare munus, cùm nihil unquam didiceris? Tune audes stolidé carnifex, bene natos & ingenuos atq; ingeniosos adolescentes laniare flagris, quos citius occidere possis, quam docere? Tune in eo loco, quem Græci ab ocio scholam, Latini à voluptate ludum appellandum censuerunt, plusquã Phalaridis tyrannidem
exer-

exerces? Tune hominis monstrum ab his etiam mercedem, si superis ita placet, exigis, de quibus pejus sis meritus, quam scelestus ille Faliscorum literator de sua pube? Siquidem ille dolo peccabat, tu palam & confidentissimè perdis bonæ spei pueros. Ille clementi hosti tradidit, veluti pacis obsides, à quo sunt citra fraudem restituti. Tu hosti crudelissimo teterrimoq; prodis, videlicet inscitiæ, à quo fermè nullus elabitur, qui semel in illius jus venerit. Sed efferri me video longius dolore justissimo quidem, utinam perinde utili. Regnare jam passim videas plagosum hoc & indoctum grammatistarum genus, antra illa de quibus deblaterant, ceu furiarum regnum, misero ejulatu undique personare. Et credimus istam verberandi consuetudinem Quintiliano, viro tũ prudenti, tum erudito, adde etiam castissimo, sine causa tantopere displicuisse. Et quod vir ethnicus ut sævum ac perniciosum explosit, nos Christiani libenter recipimus, sævientes non solùm in pueros, verum etiam in ætatem pæne virilem. Quòd si plagoso illi compotatio contigerit largior, jam pueris etiam instat vitæ periculum. Rideatur hoc, nisi nostra ætate permulta sint exempla infelicium, quos doctoris temulenta sævitia plagis occidit. Et postea deligimus equis nostris idoneum curatorem, liberos cuivis asino committimus. Sed hanc cædendi sævientique necessitatem in puerorum ingenia

nia transferunt, qui ceu Phrygum filii, nisi plagis concisi, non emendantur. At quo tandem ore, dic quæso belua, tu flagris à pueris officium discipuli requiris, cùm tu doctoris officium non præstes? Effice ut meritò te amet grex tuus: ut miretur primùm studia: deinde te quoq; studiorum gratia: postremò utrumq; alterius causa. Quòd si nec amari potes, homo stolidus ac sævus, nec admirationem meretur trivialis ista, ne dicam culinaria doctrina, vel inscitia potius, quid etiam in ludo sedes impudens? Sin veterem morem tuo damnas instituto, agè, profer istos egregios artifices, quos tu novus magister sic institueris, ut cum veterum vel infimo certare possint. Quòd si qui sunt ad literas indociles pueri, præstat eos ablegare rus, ac parētibus reddere. Sed interim doctori decrescunt reditus: & ideò bonum virum oportet esse, qui suscipiat erudiendam juventutem. Sed istis non alia ratio est, quā tyrannis principibus, qui malunt imperio, quam æquitate retinere populum: non quòd illud melius sit, sed quòd hoc difficilius. Sed jamdudū tempus est, ut ad id, quod instituerat nostra recurrat oratio: jamq; finis sit cum istis Bœoticis suibus rixandi. Ergo præceptor idoneus, & istorū dissimillimus, postea quam adnotavit quid in scriptis puerorum placeat aut displiceat: tum exemplar aliquod à se studiosè elaboratum proponet, aut etiam dictabit: neq; pigebit in marginibus, quid ipse

ipse sit sequutus adnotare. Indicabitur ordinis ratio, transitus commodus: si quod schema speciosius, si quod argumentum novè tractatū: ut in eo perinde ac speculo videant, quid ipsos suffugerit, quid adsecuti non quiverint, ubi dormitaverint, aut cæcutierint. Alioqui quod isti faciunt, pravam epistolę formam proponere quid aliud est, quā docere perperam scribere? Dicent, quotumquemque reperias, cui sit stylus? Calceolariam non docet, nisi calcifex: coquum non instituit, nisi coquus: gubernandi rationem nemo tradit, nisi nauclerus: & miraris, si literas docere nō queas, quas nescis? Quid docet Grammaticus, qui loqui nescit? Expediet aliquoties & nudum thema proponere, ac totū inventionis laborē ipsorum ingeniis relinquere, quò virium suarum periculum faciant. Magis autem blandiuntur etiam obis, quæ ipsi quasi peperimus ingenio: erum id raro fieri velim. Nos olim cùm enæ Alexandrum Archiepiepiscopum, tulo D. Andreæ, Iacobi Scotorum res filium, rhetorum studiis exerceremus, que qui sibi jam videbatu nonnihil ofecisse, rogaret, ut tantum indicatis opositionibus summis, reliquam omnē ventionem ipsi relinquerem: paruimus olescenti ingenioso, miræque spei. Adsus est summa vi, fortasse sperans fore, tametsi sermonis ubertate vinceretur, men ob ingenii vigorem, non multum let à nobis relinquendus. Primùm col-

laudabam hominis industriam, & passus sum illum sibi aliquamdiu placere. Mox ubi indicassem, quam multa illum fugissent, quam multa non suo loco dixisset, cristas dimisit, & agnovit, quantum adhuc abesset à meta. Illud in genere meminerit doctor, ut pro sui quibusque ingenii viribus præeat. Rudibus tota erit epistola præformanda: progressis satis erit liniamenta quædam prænotare: adultis suffecerit nudum indicare thema, ut & hac in parte parentum curam doctor imitetur, qui primum infantibus cibum præmansum in os inserunt: deinde sat habent in manum dare: mox mensis tantum admovent: postremo etiam domo extrudunt, ut suapte industria ipsi sibi quærere consuescant, & quod dici solet, nare sine cortice. Conducet & illud, si jam ad mediocritatem progressis, proponemus idem argumentum iterum ac tertio, aliis verbis aliaque sermonis figura tractandum. Quæ res potissimũ conferet ad parandã orationis copiã, ac felicitatẽ. Id autẽ commodius fiet in brevioribus thematis. In hoc genere Ciceronem legimus cum Roscio suo certare solitũ, utrum ille sæpius eandem sententiã variatis gestibus repræsentaret, an ipse mutatis verbis efferret. Extant etiamnum & Maronis in hoc genere progymnasmata, veluti de aurora, & anni partibus: sed hac de re tempestivius ac pluribus dictũ est in libello de Copia. Cæterũ ad inventio-

nis facultatem pertinebit, ut pallinodiis exerceantur:ut quod modò suaserint,rursus dissuadeant:quod in cœlum laudibus tuleris, id vituperando ad inferos dejicias:ad quod sis adhortatus,rursum ab eo deterreas. Qua quidē in facultate plurimùm valuisse fertur Carneades. Hæc erunt propemodum similia locis, quos Rhetores communes appellant,ut pro amore, quemadmodū apud Platonem dicunt, præter Socratem, multi : & contra amorem, quemadmodum apud eundem Lysias:pro literis, contra literas:pro divitiis,contra divitias:pro monastica vita,& contra: pro linguis, contra linguas : pro matrimonio, contra matrimonium: pro monarchia:cōtra monarchiam. Ejusdem generis sunt,quę per collationem seu cōtentionem tractantur : Vtra vita præstantior,civilis, quā practicam vocant Græci: an contemplativa, quam theoricam illi vocant? Cœlibatus potior, an cōjugium? Ad dicendum, utrum ars plus possit, an natura?Vtrum recens hoc Theologiæ genus præstantius,an priscum illud? Vtrum plus valeat ad parandam famam militia, an literarū studium? Ad rem parandam, utilior ne sit juris prudentia, an studium medicinæ?Idem sit in personis; Vter dux melior,Hannibal an Scipio?Vter philosophus excellentior, Plato an Aristoteles? Vter poëta doctior, Virgilius an Hesiodus? Vtrius facundia mirabilior, Demosthenis an Ciceronis?Hæc incidentin consulta-

ſultationibus: verùm cùm deliberabit aliquis, utrùm Romæ citiùs paretur fortuna, an in patria: utrum ſatius ſit literarum gratia adire Italiam, quā Lutetiam? præter ea, quę ſunt locorum communium, ex propriis circumſtantiis multa ducet argumenta. Vtrum expediat pueros ſtatim admovere ſtudio literarum, an parcere tenerioribus illis annis, donec ætatis progreſſu nonnihil roboris collegerint. Neq; ſemper neceſſe eſt, ut pręceptor ſe thematis inveniendi labore fatiget: ex hiſtoriis, ut dixi, ſumere poterit: ex epiſtolis eruditorum, ſi quas pueri nondum legerunt, veluti ex epiſtolis Ciceronis, Plinii, Cæcilii, Symmachi, Apollonii, Angeli Politiani. Cur enim hunc in hoc genere non cum quolibet veterum conferamus? Sed tamen è Symmacho rem peti malim, quā phraſin. Promptiſſimam hujus generis vim, epiſtolæ diverſæ Græcorum ſuppeditabunt. Ex omnibus deguſtatis præceptor optima quæque proponet. Semper enim ab abſolutiſſimis exordiendum. Proinde Pliniū illis ſtatim objici malim, quàm Franciſcum Nigrum: Marium Philelphum, etiamſi pater in Epiſtolis nonnihil habet laudis: Æneam Gaſparinum Campanum: multò minùs Carolum Virulium Lovanienſem, cujus ſcripta citò gratiam exuerunt. Non quod negem in his eſſe, quod aliquis poſſit imitari, ſed quod mediocribus, aut tolerabilibus tantum anteferri malim eximios. Cæterum

cui

cui palma debeatur in hoc genere, non est hujus instituti pluribus verbis persequi. Si quis omissis Græcis, patiatur quēquam ullo in genere anteponi, M. Tullio, Plinio, & Politiano primas detulerim. Sed hac sanè in re fruatur suo quisque judicio.

De Consuetudine unum multitudinis numero compellandi.

IAm verò consuetudinē insulsissimam quidem illam, sed aliquot jam seculis mirè receptam, unum hominem multitudinis numero compellandi, non tam dedocendi sunt juvenes, quam animandi, ut ausint contemnere: certè quoties cum his agitur, undè nihil sit periculi. Mea certè ætate jam hæc ineptia magna ex parte obsolevit, paulatim subolescentibus bonis literis. Quanquam supersunt & hodie nō pauci vossissatores, qui quod pueri malè didicerunt, nō solùm ipsi mordicus tenent, verum etiam ab aliis exigunt. Inexpiabili contumelia se putant adfici, si quis unum singulari numero salutet: ac planè rem putant injuriarū actione dignā, ac legibus vindicandam. Tu pro tua prudentia quid sit optimum dispicito. Hic mihi continuò Tragicum vociferans in re nihili: Quid tu, inquit, me tuissas? tuissa famulos tuos, ego sum & te & tuis omnibus melior. Quid ais hominis monstrum, tu sic appellari dedignaberis, quomodo olim reges suos appellabant parasiti: quomodo summos orbis monar-

cibas olim affabantur libertini, aut è plebe cerdo quilibet? Denique quomodo tu ipse Deum Opt. Max. compellas? Cur nō ut unū alloquar, cum unum videā, etiāsi Polyphemo major esses? An ideo Athonem montes dicam, non montem, quod ingens sit? An ideo nō est mare Oceanus, quod vastè pateat? Adeò qui vix sunt homines, iis non satis est, si unius hominis loco ducantur. Cæsari totius orbis monarchæ loquimur: Superi bene vertant quod agis Cæsar. Et hic indignatur, nisi dixeris: Bene vertant quod agunt vestræ dominationes: perinde quasi non unum hominem, sed Hecaten quempiam triformem, aut Hermetem trimegistū, aut Geryonem tricorporē alloquamur. Hoc fortassis in muliere gravida sit tolerabilius, aut etiam, si mavis, in scropha. Cur à Grāmaticis distincti sunt numeri, singularis, dualis & plurativus, nisi ut uteremur? Honoris, inquiunt, gratia abutimur: aptè dictū, abutimur. Nā istud est planè abuti, perinde quasi quis soleam utramq; eidē inducat pedi. Sed quis istuc juris vobis donavit? An æquum putatis, ut honoris vestri gratia, pręter veterum consuetudinē, barbarè loquantur homines? Quòd si tyrannidem occupatis, ut novæ etiā linguæ nobis sitis autores, cur non saltem cōstatis vobis? Etenim si numerus mutatus honorē habet, cur non eadē opera videtur honorificū, plures singulari numero compellare? Cur nō idem fit in tertiis

perso-

personis? Honorificũ est, si quis Marcolpho dicat: gratulor vobis: qui minus honorificũ est, saluta eos, cum unum jubeas salutari, sed honorabilē? Cur hic honos tantũ in pronominibus situs est? Honorificum est, saluto vos domine episcope: qui minus, saluto vos domini episcopi? Honorificum est, vidi vos ambulantē: cur non, vidi vos ambulantes, si uni, sed honorato loquaris? Nimirũ aucta pluralitate crescit honos. Cur in re divina æditiuus non hunc in modum respōdet sacrifico: & cum spiritu vestro? Cur is Deo loquēs, audet dicere Præsta quæsumus omnipotens Deus? Cur nos homunculi nō veremur illi dicere: Remitte nobis debita, &: Ne nos inducas, si tantũ honoris est in abusu numeri? Certè primus honos debetur Deo, cur hunc tāto fraudamus honore, cur huic præ'erimus homuncionē? Quid hic respondebunt isti? an nobis objicient heterosin? Audio: sed hac non utuntur emendatè loquentes, nisi in prima persona, vel modestiæ, vel festivitatis, vel euphonię gratia. In secunda nunquā, nisi cum genus significamus, non personam. Quale est illud Nasonis: Quæ vestra libido est. Taxat enim virorum genus. Veluti si quis uni meretrici dicat: Vos estis pernicies adolescentum, non unam notans sed totum ordinem. Huic simillimum est illud in tertia persona: Cum ad uxores ventum est, tũ fiunt senes. Vndè quod olim modestiæ erat, aut inv.diosũ,
 nunc

nunc repentè honorificum esse cœpit? O imitatores, servum pecus, ut mihi sæpè Risum, sæpè jocum vestri movere tumultus. Istos fefellit, opinor, quod veterum quispiam magistratu fungens, hunc in modum scripserit: Consideramus, retulimus, statuimus, nimirum munus publicum cum suis collegis communicans, & potestatis invidiam declinare volēs. Hoc, ni fallor, exemplo reges & episcopi cœperunt & ipsi scribere: Nos Ioannes episcopus Cameracensis: Nos Carolus rex Gallorum. Nec dubium, quin & hoc qui primi cœperunt, modestię causa fecerint, videlicet quo tyrannidis speciem fugerent. Tyrannicum enim videbatur, potestatem cum nullo prorsus habere communem. Verum hic scribendi mos simulatque regius haberi cœpit, à nostris honorificentię causa certatim usurpatus est. Rediculè sanè. Nam si modestiæ laus est, ubi quis pro: Ego Ioannes episcopus, scribit: Nos Ioannes: qui vos Ioannes dicit, pro, tu Ioannes, contumeliosus sit oportet. Nam se dejicere, virtutis est: alterum contemnere atque extenuare, maligni est atque invidi, si id fiat in absentem: si in præsentem, procàcis & contumeliosi. Romanus pōtifex in suis diplomatis admiscet nonnunquam: Hanc Petri sedem, quam indigni tenemus. Quis ferat, si quis idem dicat illi: Confugimus ad istam Petri sedem, quam indignus tenes? Quod si hāc sermonis ineptiam idiotarū stulta

ſtulta ambitio commenta eſt, qui dedignentur orationem habere cum aliis cõmunem, cur eruditi hanc ineptam ac muliebrem inanitatem adſentando alunt? Scio deberi honorem magiſtratibus, parentibus, præceptoribus. Sed hic ridiculus eſt honos, quem præſtat ſolœciſmus. Verum largiamur interim, ut tãtum valuerit conſuetudo. Neque enim me fallit, in epiſtolis decimi libri, qui Plinianis per Aldum adjectus eſt, legi ſemel atq; iterum ſermonem hujuſmodi: Vt primũ me domine, veſtra indulgẽtia promovit. Quamquam & hîc tergiverſari licuit, eas epiſtolas non eſſe Plinii: deinde hoc ipſum tam rarò fieri illic ut mendum videri poſſit. Poſtremo cum Veſtra dicit, voluit ſenatus autoritatem cũ Cæſaris voluntate conjungere, quod ſciret hoc gratum eſſe imperatori modeſtiſſimo. Sed ut omiſſa tergiverſatione, largiamur quod iſti volunt, ſit ſanè civilitatis hoc honore blãdiri majoribus: ſit ruſtici & inurbani, hoc honoris non reddere: certè novũ inſolentiæ genus eſt, nõ eſſe contentum, ſi quis cui decedat de via, ſi caput aperiat, ſi genu flectat, niſi ridiculè etiam loquatur honoris gratia. Scripſerit aliquis Trajano, Veſtra indulgẽtia: at idẽ nõ offenditur, cum toties repetitur, Tua pietas, pro, veſtra pietas. Denique non ſic illi loquitur Plinius, cum conſul illius laudes prædicat, quam orationem oportuit quàm maximè honorificam eſſe. Iſti

tam insolitum honorem etiam conviciis, atque adeo flagris exigunt à nobis. Domitianus imperator, vir prodigiosæ arrogantiæ, se Deum ac dominum scribere solitus est in suis diplomatis, atque ita se compellari in aliorum instrumentis edixit. At is nemini unquam succensuit, quod singulari numero compellaretur. Ferri poterat res, si modo sint unico solœcismo contenti: vix duplicatus istorum ambitioni satisfacit, Nam, oro vos, simplex erat solœcismus, quem istorum insolentia jamdudum, ut plebejum, nimisque popularem fastidit ac renuit. Oro vestram humanitatem, sesquimendum erit: nihil adhuc nisi vulgaris honor: Oro reverendissimas humanitates vestras, bene congeminatum vitium: mediocris honor est, & ferendus. Adde tertium solœcismum, & tum plenam inieris gratiã: Oro reverendissimas paternitates vestras domine præstantissime. Cumulatissimã vis inire gratiam? quadrigã solœcismorum facito hunc in modum: Oro reverẽdissimas paternitates vestras, domine præstantissime, domine præsul. Euge, euge. Iste demum honorificentissimus est sermo, dignusq; quo solenniter adeantur reverendissimi præsules, ac potentissimi monarchæ. Magis enim ridiculum, quod quidam honoris gratia, personam quoq; vertunt, dicentes: Mandaverat mihi reverẽtia sua, pro vestra, sive tua. Hujus sermonis ineptiam si quis non videt, illiteratis-

ratiſſimus ſit oportet:ſi cum ſentiat,non expuit, patientiſſimus: ſi tam abſurdam adſentationē libentibus etiā aurib⁹ haurit,glorioſiſſimus ſit oportet.Et hæc ſermonis portenta cujuſquā principis aures ferunt: Et hujuſmodi non ſolum ferunt quidam,verū etiā efflagitant Chriſtianæ modeſtiæ columina: ac non parentibus homines ſeveriſſimi graviter ſuccenſent: adeo,ut quibuſdam hac de cauſa dicam fuiſſe ſcriptam ſciam, non de aſini umbra, quod dici ſolet, ſed de injuria non adhibiti ſolœciſmi. Nuper etiam quidā, gravi nimirum exemplo ultus eſt hujuſmodi contumeliam,ad hunc quidē modum: Ab amicis magnis ſtudiis agebatur apud epiſcopum quendam, ut quidā ſpectatis moribus, egregia doctrina vir, ſacerdotio, quod tū fortè demortuus vacuum fecerat,inautoraretur. Negabat vigilantiſſimus paſtor, temerè ſacerdotia committi oportere inexploratis.Ipſū qui commendabatur, accerſi jubet,videlicet de doctrina,prudentiaq;viri periculū facturus. Adeſt ille vir ſanè antiqua literatura probè præditus,ſed ſyncerus acſimplex, qui nondum novū hunc eloquentiæ florē attigerat: poſtremo, qui præſules omnes putaret didiciſſe literas, ſalutat numero ſingulari: Salve reverende præſul. Vix totam ſalutationem dixerat, avertit ſe præſul,atque abit indignabundus,nō aliter quā ſi quis in faciem illius conſpuiſſet. Admirantibus,&cauſam rogantibus

gantibus qui salutatorem commēdarāt, negat se illos conspectu colloquioq; dignari suo, à quibus sic in os contemneretur. Frustra quidā rem purgare nituntur, planeq; surdo canitur fabula. Iratus ille, sacerdotium in alium quendam disertiorem transtulit, qui quadruplicato solœcismo, humanissimas reverētias domini domini salutaret: & qui unum hominem in multis, rursus in uno multos videret. At quanto salsius isti nobis talionem reponerent, si ipsi singuli singulariter appellati, nos vicissim binos aut ternos singulari voce convenirent? Etenim si honorificum est, uni multitudinis appellationem tribuere, velut πολλῶν ἀνταξίῳ ἄλλων, quā erit insignis contumelia, plures singularibus verbis alloqui? Tibi Paule, nos abbas dicimus, tanquam plures in unum conflati, vix efficiant hominem alicujus pretii, sic erat par pari referendum. Dices optime lector: Rides tu quidē jamdudum, & nimis uncis naribus indulges. Quid aliud faciam in re tā ridicula? Nam si planè contēdunt honoris significationem esse in catachresi numeri, cur frequenter unicam rem, eamq; frivolā, nihiliq;, tricas, apinas, quisquiliasq; vocamus multitudinis numero? Cur unicum instrumētū, quo verrimus pavimentum, multitudinis numero scopas vocamus? Non invidendus honos istorū. quem cum quisquiliis & scopis habent communem. Hoc etiā interest, quòd nisi multi-

multitudinis vocabulo nemo ſcopas rectè ſalutaverit, niſi dixerit, ſalvete ſcopæ: cum iſtis interim ſtudioſa barbarie gratificemur, omnibus quidē grammaticis, ac grammaticorū filiis iratis. Quid quod interdum non ſine periculo pluralitvè cōviciamur etiam, nimirum adſueti. Quid enim ſi ſtrabus quiſpiam, dubiique contuitus, uni è multis conviciū dicat multitudinis numero: nonne cū oculis quē petit non diſtinguat, periculum erit, ne tanquam commune maledictum in ſe quiſque rapiat, & pro uno omnes in miſerum ſtrabum convicia regerant? Id verò periculoſius etiam fuerit cæco. Proinde genus hoc ſermonis, quibus eſt hoc vitii, magnopere fugiendum cenſeo, ne fortè oculorum morbo, plures pro ſingulis cernere putentur. Sic enim nuper quiſpiam iſtiuſmodi ſalutatorem apertè deriſit, & aſperè potius quàm urbanè: niſi fortè videbitur rectè, malo nodo & malus quæſitus cuneus. Is enim ſolus cū eſſet in conclavi, & à ſtrabo quodam multa cum pluralitate adiretur, iterum atque iterum circumſpectans, reſpondit cæteros abiiſſe, ſe ſolum eſſe: ſi quid vellet, opportuniore tempore rediret, dum illi adeſſent. Ille verò negat ſe quenquā præter ipſum unum quærere. Tum alter hominem percontatur, quot illic lectos videret? Cum unum duntaxat reſpondiſſet: Et quæ tandem, inquit, intemperiæ te agitant, aut è qua popina nobis probè

potus ades, ut ego tibi non unus videar, sed multi? Et sunt etiam, qui rem tam absurdam tueri conentur rationibus philosophicis, ut ajunt. Siquidem Aristoteles scripsit regem ut cæteris rebus præcellit populum, ita sermone quoque differre debere. Itidem par esse, ut quos cōditio, dignitas, opes, cultus, & insignia discernant, discernat & sermo. Nec prorsus alia nota rectius dignosci à privato magistratu, quā abusu numeri, propterea quod ille unus sit è multis, hic non simplicem sustineat personam. Papè, accipio commentum: quanquam apud Græcos istud fiet commodiùs, quibus tres sunt numerorum differentiæ. Ergo cui geminus sit episcopatus, aut cujus episcopatū abbatia quæpiam opima conduplicarit, huic dicemus, χαίρετον. Quod si tres sint episcopatus, aut duobus addita abbatia, ternarium illum sacrum ac mysticum expleat, huic dicemus, χαίρετε. Hac quidē lege, si πεντάδα, aut ἑβδομάδα numero sacerdotiorum sint prætergressi, æqui dent veniam, si nostram distinctionē sua ambitione confuderunt. Nec video qui minus liceat in hunc loqui modum: Nos episcopi, nos abbates, cui uni plures sint episcopæ, aut abbatiæ. Sed dubitari jamdudum potest, istine stultiores, qui à re tam absurdà, tamen abduci non queant: an ego, qui in nugacissimis nugis tantum operæ sumpserim, nisi quod ut hoc facerem, plurimæ res me cohortabantur, sed

duæ

duæ potiſſimum: tum ut iſtos apertius irriſos aliquando ſuæ ſtultitiæ pudeſceret: tum uti eos, qui planè depuduiſſent, juvenes partim veterum exemplis animati, partim noſtris verbis moniti, non dubitarent cum ſua ambitione contemnere. Deſinet offendere, poſtea quàm deſierit eſſe inſolens: & aliquando placebit omnibus, quod nunc placet eruditis.

De ſalutatione.

NVnc ad præceptiones huic argumento peculiares revertemur: ſed ſi paucis admonuerimus, quæ ſint in ſalutatione fugienda, undè ſolemus epiſtolam auſpicari, ne peſſimi gubernatores videamur, ſi ſta[illegible] in portu (quod ajunt) impegerimus. Eſt enim hæc ceu prima frōs epiſtolæ, in qua delinquentem non ſolum imperitiæ dedecus, verumetiam religionis neglectæ piaculum maneat. Nā à veteribus ſuperſtitioſe obſervatum videmus, ut è primis illis forte congredientium verbis, futuri ſermonis velut omen quoddam arriperent. Eoque qui ſibi forte fortuna venirent obviam, quiq; quapiam de re inter ſeſe tractaturi congrederentur, quo fauſtus eſſet occurſus, ac bene ominatus ſermo feliciter utrique verteret, mutuā ſalutem dicebant. Et ſacerdos quoties prodibat ad populum, ſalutabat, ac reſalutabatur. Ea conſuetudo è mediis hominum moribus, in epiſtolam, quæ, ut dixi, colloquium eſt

inter abſentes, tranſlata eſt: eamq; ſemper veteres à dicenda ſalute ſunt auſpicati: idque tam à Græcis, quam à Latinis tertia perſona factitatum videmus: ſive qu d uſus ſermonis rex perſonam mutavit, ſive quod ſtudio feſtivitas quædã, quam adfert perſonæ hypallage, videtur adfectata: ſive quod olim ſalutatio non adderetur epiſtolæ, ſed in tergo tituli vice adderetur, velut ab eo recitanda, qui literas perferret. M. Tul. Cicero Trebatio Imperatori S. D. Græci fermè ad hunc modum, Πλάτων τῷ Δίωνι εὐπράττειν. Quæ verba non hoc ſonant Græcis, quod quidã exiſtimant, quaſi jubeamus illos, quos ita ſalutamus, bene vivere, ſed quod felicitatem precemur. Nã quibus res ſunt ſecundæ, ii Græcis εὐπράττειν dicuntur. Quidam autem pro εὐπράττειν dicunt χαίρειν, quod apud nos ſonat gaudere, Vtrumq; uno verſu expreſſit Flaccus:

Celſo gaudere, & bene rem gerere Albinovano:

Latini in hunc ferme modum ſalutant: Marcus Tullius Cicero, M. Varroni S. D. Plinius ſuo more addit, ſuo: opinor quod non ſcribat, niſi amicis: C. Plinius Sabino ſuo S. D. Hebræi vulgato gẽtis ſuæ more, pacem optant ſalutantes, ſive quod ſentiant bellum ac diſcordiam eſſe malorũ omnium compendium: ſive quod pacem appellant ſummam rerum proſperitatẽ, ubi nihil eſt, quod offendit animum. Autor eſt Plinius avunculus, religioſum antiqui-

antiquitus fuisse, nominibus salutare, ne preces, opinor, ambiguæ ad alienum avertantur: quemadmodum in devotionibus nomen addebatur, velut irrita futura execratione, nisi urbis aut gentis verum nomen adponeretur. Ergo ne dirum omen habeat epistola, utriusq; nomen in ipso statim ingressu præfandum est: priore quidem loco illius, undè venit epistola: posteriore ejus, ad quem mittitur: etiāsi longè si honoratior cui scribitur, quā qui scribit. Puerilis mihi videtur illa nominum honoris gratia transpositio, nisi nobis placebit illa Gnatonis salutatio: Parmenonem suum summum plurima salute impartit Gnato. Aut nisi si quis ad hunc modum loquatur: Idem equus portabat Cæsarem & Augustam, existimemus hominem læsæ majestatis reum peragendum, quod plus honoris habitum sit equo, quàm Cæsari, & ejus uxori. Sed extra jocum, mihi probatur veterum simplicitas, quam utinam per nostræ tempestatis corruptissimos mores ubique liceret æmulari, ut nos invicem nudis nominum titulis salutaremus. C. Plinius Calvo suo S. D. Quid enim erat verius aut purius? Siquidem ubi quis nomē audit, omnes pariter virtutes suas audit compendio. Habet præterea nescio quid peculiariter blandum proprii nominis appellatio, quo audito, delectari videntur & animantia bruta. Quo magis istos admiror, qui vocabulū suum, quod

inditum est in baptismo, non aliis auribus accipiunt, quam si atrox ingereretur convitium. Stultius, quod aulici quidam non ferunt, ut liberi patrem patris, aut matrem matris appellent vocabulo, dominus aut domina malunt audire: cum illis vocabulis, neque sit quidquam honorificentius, neque charius adfectibus: adeo nihil illis placet cum plebe commune. Porro nominum vocabulo, prænomina, agnomina cognominaq; complectimur. Prænomina ferè à majoribus mutuamur: M. Tullius. Cognomina pleraq; gentilia sunt: Bruno Amorbachius. Agnomina solent ex eventu quopiam adcrescere: Scipio Africanus, Cato Vticensis. Hodie cognomina, aut gentilitia sunt, quemadmodum apud Italos Medicum, Baptistarum, Balborum; Aut à locô ducuntur: Angelus Politianus. Nam præter veterum consuetudinem faciunt, qui paternum nomen cognominis vice subjiciunt: ut si quis Antonium Dionysii filium, Antoniū Dionysium appellet. Cæterum qui parentis vocabulum gignendi casu subnectunt, magis referunt Hebræorū consuetudinē, quam Romanorū: Iacobus Alphæi, Ioannes Zebedæi, Petrus Simonis. Iam barbara, nonnunquā & sono absurda vocabula, vel hominum, vel locorum, vel familiarum, aut Latinis Græcisve vocibus reddenda sunt, aut in Latinam faciem commodè deflectenda, ut ab idiotis etiam vulgatum nomen agnosca-

agnoſcatur: ut cum pro barbier, quod vulgo tonſorem vocant, Barbirium dicimus: pro Buſleid, Buſlidium: ut pro Lang, Langium. Quod idem in Græcis & Hebræis ſibi permittunt eruditi: veluti cum pro elephas dicunt elephantus, pro Adam Adamus, pro Abraham Abrahamus. Quibuſdam religio eſt, cognomen gentis immutare. Sed ſunt quædam adeo barbara, ut ſtridores ſint verius, quam voces, præſertim nonnunquam apud Germanos monoſyllaba quinque conſerta conſonantibus, quæ ne ſonari quidem poſſint ab ejus linguæ rudibus: quæ ſi molliri non poterunt, in Græcas aut Latinas voces vertentur. Cognomentis, quę ducuntur à loco, vel originis, vel dominii, quidam durè addunt præpoſitionē: Picus de Mirandula: Latinius eſt, Picus Mirandulanus: tolerabilius putant, Picus à Mirandula. Ac fortaſſe licebit unū aut alterum exemplum apud autores invenire, ubi addatur, De: ſed pueri quod optimum eſt, primum adſueſcant imitari. Non abhorret à veterum conſuetudine, nonnunquā iis, quæ diximus, magiſtratus, profeſſionis, cognationis, aut etiam adfinitatis cognomen adnectere: idq; contra recentium morem, qui honoris gratia præponunt dignitatū vocabula: Beatiſſimo papæ Alexandro ſexto. Veteres contrà: Trebatius M. Tullio Ciceroni imperatori: Hieronymus Damaſo Papæ: Budæus Copo medico regio: Eraſ-

mus Ioanni Coleto theologo: M. Cato Bruto consuli: M. Tul. Quinto fratri: M. Brutus Portiæ uxori. Optarim si fieri possit, nihil adulationis admisceri titulis. Erras autem, si te laudari putas, cum episcopus scriberis, aut theologus: professionis ista sunt nomina, non gloriæ. Is demum laudaret, qui bonum episcopũ, aut eruditum theologum scriberet. Tolerabile fuerit, si uxorem charissimam aut liberos dulcissimos appellemus, aut patrẽ optimum. Porro quoties docti plusculum admiscent honorificentiæ titulis, non suo serviunt ingenio, sed alienis obsecundant. Istos nemo modestus feret, opinor, qui prodigiosis adsentationibus salutationem infarciunt: ac tum existimant salutationem esse mirè rhetoricã, ubi nonnunquã ipso etiam hominis nomine prætermisso, hunc solem dixerint, alium lunam: hunc luciferum, alium cynosuram, aut lucernã ardentem, speculũ sine macula, thuribulum odoriferũ, pyxidem unguentariã, candelabrum aureũ, virtutum sacrarium, disciplinarum thesaurum, omnis scientiæ gazophilacium, phœnicem, aquilam, vitem, hortum, flumen, fontẽ, pelagus, apicem, culmẽ, florẽ, gemmam, jubar, fulmen, paradysum: deniq; rerum omnium laudabilium copiæ cornu. Et quid non? Ita novus hic salutator, juxta Comicum, venustum dat adveniens principium. Atque etiam ne parum sint Gnatones, quemadmodum alios

alios immodicè efferunt,ita ſeſe pari venuſtate dejiciunt, atque extenuant, ſervulos à pedibus, viliſſima mãcipia ejus, cui ſcribunt, appellantes. Hujus ſalutationis exemplum hoc erit, ſi quis fortè requiret animi cauſa: Perſpicaciſſimo domino,ſeptem artium liberalium candelabro aureo, Radianti theologorum apici, Religionis lucernę ſemper fulgenti, Dominicalis ordinis lucifero, Vtriuſque teſtamenti gazophilacio, Hæreſiarcharũ malleo, Omnium virtutum heroicarum & non heroicarum ſpeculo lympidiſſimo. Digniſſimo domino meo, domino præceptori, humillimus dominationis ſuæ diſcipulus,& viliſſimus ſervitor, oſcula pedum pro ſalute. Rides exemplũ? Sanè meritò rides. Sed hujuſmodi non ſolum utuntur iſti,verum etiam libris editis præcipiunt adoleſcentulis. Hæc nova ſalutandi Venus,priſcis incognita,tũ demum nata eſt, ubi profligatis linguis, exactis bonis autoribus, quos illi poeticos vocant, in ludis literariis pro Grammatica tradebatur Michael Modiſta,pro Rhetorica ſimiles nugæ. Quis unquam Gnato,aut Colax,aut Gelaſinus, uſque adeo fuit impudens, aut in tantum eſuriit,ut iſtiuſmodi verba regi ſuo auſus ſit in os dicere? Qui plagas pati poſſunt, quĩ jure perfundi, qui oſſe peti,qui cõmingi ſuſtinent: tamẽ nõ ſuſtinent ſic ſalutare, quemadmodum nos Chriſtiani gravibus etiã viris adulamur. Quando Plautus ille

Parasitorum licentiosus & immodicus effictor, ausus est talem inducere in fabula: Si Christianam simplicitatem tueri non libet, simus vel ethnicorū exemplo paulo minus impudentes. Paulus scripsit, inquiunt, honore invicem prævenientes. At Apostolus illic non de salutatione, sed de subsidio loquitur: sic enim ille solet honorem appellare. Quod si vitari non potest, quin blandius agatur cū eo cui scribitur, est verecundius quoddā assentandi genus. Sunt figuratæ laudes: his epistolam, quanta erit, expleas licebit. Verum in ipsa statim salutatione, tam impudentem Gnatonismum, obsecro quis ferat, nisi fuerit aut Mida stolidior, aut Thrasone gloriosior? Æquè vitio dandum est, quod quidam in principum literis factitant, ejus cui scribitur, aut qui scribit titulum, trecentorum cognominum longa serie in decimum usq; versum producere: Iustinianus imperator Cæsar, Flavius, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Slavicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus. An non fessus lector epistolam parabit abjicere, prius quam ad epistolam pervenerit, nisi coronidem, quam recensendis titulis finire non poterant, per, Et cætera precidissent? Ridendū & illud salutandi genus, ineptè fucatum, quod Carolo Lovaniensi quoq; cū primis arrisisse videtur, quo salutis loco, nunc

nunc hoc,nunc illud apprecamur:veluti, Midæ divitias,loco salutis: aut, humillimam recommendationem vice salutis. Promptam cum debita veneratione servitutem,loco salutis. Hæc equidem deliramenta invitus refero, sed aliter dedoceri non poterant. Et in primis hæc sunt dediscenda:tum quod salutationem verbis supervacaneis onerant, puritatemque ac simplicitatem corrumpunt, tum quod stultissimum videtur, aliquid salutis vice subjicere, cum ipsa salute nihil sit melius. Ejusdē ineptiæ sunt illa:Quot habet cœlum stellas, quot habet mare guttas, tot tibi mitto salutes. Quod si quando pietate commendati viri, secus atque nos docemus, salutarunt; præpostere fecerimus, si à quibus vivendi petenda fuerant exempla, non loquendi; in his quod optimum habuerunt,negligemus:quæ pessima, ea sola nobis proponemus.Neq;si quādoD.Hieronymus, D.August. D. Gregorius suorum temporū consuetudini concesserunt,id nunc oportebit in ludum literariū vocare, præsertim hac tempestate, qua nihil est omnino literis cū vulgo commune. Postremo,quid absurdius,quā ex magni nominis autoribus nihil imitari, nisi quod erat contemplatione ceterarum virtutum ferendum?Post expressas reliquasHieronymi virtutes, salutationis novitatē condonabimus.Quod si nō potes,noli hujus prætextu tueri, quod tempori suo dedit

ille,non judicio. Sed offendemus,inquient,si tuis præceptis parebimus. Quis enim non hanc salutem: Petrus Tartaretus Henrico Bedæ theologo S.D.contumeliam interpretetur potius,quam salutem? Verum ego non in hoc hanc operã suscepi, quo docerem sermonem stultorum auribus atque animis adcommodare, sed uti rectè scribendi rationem traderem. Neque tamen usque adeò desperandum existimo nostrum hoc sæculum, ut errorem,quem corrupti mores hominũ & inscitia potuit invehere, eum bonorum & eruditorum virorum autoritas & usus nõ possit revellere. Videmus quãtum profectũ sit paucis annis. Vbi nunc in scholis auditur Michael Modista, ubi glossema Iacobi, ubi citatur Catholicon, Brachilogus, aut Mammætrectus, quos olim ceu rarum thesaurum,aureis literis descriptos habebant monachorũ bibliothecæ? Certè semper erit ad optima conandum. Si statim sanctum erit & ἀκίνητον, quidquid hic aut ille depravarit in studiis, neque quod depravatum fuerit,restituere licebit: quo tandem recident literæ? Denique si istis crassis licet veterũ eruditorum exemplum contemnere: nobis vicissim non licebit istorum indocilem inscitiam pro nihilo ducere? Quod si quid à veterum consuetudine licebit innovare, si videbitur aliquid dandum ejus animo, cui scribitur, aut publicæ consuetudini,tolerabitur quidem,

modo

modo absit enorme vitium, hoc est, ne salutatio sit vel loquacitate molesta, vel adsentatione parasitica, vel adfectatione morosa: ne quod diximus, pessimum sit omen toti epistolæ, si statim à vitio fecerit auspicium.

Simplicis salutationis aliquot formulæ.

SAlutationum, quę præter indicium nihil habent, formulæ sunt hujusmodi: Pius pontifex Romanus, ejus nominis primus, Lodovico Gallorum Regi, ejus nominis undecimo, S.D. Tyberius Cæsar senatui Romano S.D. Senatus P. Q. R. Machabæo duci, & sociis Iudæis S.D. Horatius Trib. Mil. Bruto imperatori S.D. Henricus Angliæ rex Maximiliano Cæsari, S.D. Demetrius eques Romanus Tito Lucio judici selecto S.D. In hujusmodi nominibus officiorum plerunque hæretur à doctis, partim quod incertum, quæ veterum nomina, quibus nunc respondeant: partim quod pleraque jam recepta sunt peregrinis ac barbaris vocabulis. Siquidem quem olim urbis præfectum vocabant, nunc alicubi vocant Marchionem, alicubi locumtenentem: quem tribunum plebis, civium magistrũ vocari credunt. Quem olim quæstorem ærarium, nunc redituarium vocant, sive receptorem. Quos olim rationales, nunc, opinor, phinanciarios dici. Quos olim quæstores parricidii, nunc scultetos. Quos olim caduceatores, nunc hiraldos.

Quos olim senatores seu selectos judices, hodie vocant dominos parlamentares. Nam Ammiraldus pro littorum curatore, sive maris præfecto, nescio cujus linguæ verbum est. Quod genus sunt & illa: Mariſſchalcus, Seneſchalcus, Baro, quæ videntur unà cum barbarico imperio invasiſſe. Aut igitur his utendum, aut vetus aliquod vocabulum subjiciendũ, quod novo respondeat. Id commodius faciet, qui primam ex antiquis historiographis, è Varrone, è Cicerone de legibus, è jureconsultorum libris, ex libello Fenestellæ, quem ex professo scripsit, & inscripsit de Magistratibus, animadverterit singulorũ, & vocabula, & functiones. Item hujus temporis officia, quibus verbis dicantur, & quibus in rebus versentur. Eandem curam oportebit adhibere, in conferendis Græcis ac Latinis officiorum vocabulis. Nam illi ὕπατον, id est, summũ vocant consulẽ, ἀντύπατον proconsulem, αὐτοκράτορα dictatorẽ, seu imperatorem, quem eundem interim & βασιλέα vocant: sed hæc res plus habet negocii, quam ut hic sit obiter tradenda. Argumentum hoc proprium volumẽ postulat: tantum indicabo, quibus rationibus cognitum magistratum possis circuitione notare. Qui præest describendis epistolis, & vulgò secretarius dicitur, vocabitur ab epistolis: qui schedas citatorias scribunt, & notarii vocantur, dicentur à libellis: qui thesauro præfectus est, à thesauris:

ſauris: qui cubiculis, à cubiculis, quem cubicularium, ſive camerarium vocant: pocillator, à poculis: ſcriniorum præfectus, à ſcriniis. Qui notant ac recitant acta in judiciis, ab actis dicuntur, ſive actuarii: atque item de cæteris.

Novæ ſalutandi formulæ.

PLiniano demum ſeculo natum videtur, ut quos familiarius amarent, eos in ſalute ſuos dicerent, blandiore ſcilicet pronomine, conjunctiſſimam neceſſitudinem ſignificantes. Plinius Calphurniæ ſuæ S.D. Ebutius Hiſpalæ ſuæ S.D. Quod ſi nobis permittimus, à conſuetudine veterum recedere, tot poterunt eſſe in epiſtolis ſalutandi formulæ, quot in cõgreſſu. Salve pater optime. Salve mater optima. Salvete liberi dulciſſimi. Salve mea Terentia chariſſima. Salve multum. Salve plurimum. Salve etiam atque etiam. Salve quantum mereris. Salve pro tuis meritis. Antonius Licentio ſuo multam optat ſalutem, plurimam ſalutem, perennem ſalutem, Nam plurimas ſalutes, aut innumeras ſalutes, non auſim dicere, niſi ſentiam à diverſis allatas. Politianus Marſilio ſuo multam ex animo precatur ſalutem. Eraſmus Fauſto ſuo multam optat fauſtitatem. Andreas Ægidio ſodali jucundiſſ. multam optat felicitatem. Antonius Laurentius Marco fratri chariſſimo perpetuam optat incolumitatem.

rem. Terque quaterq; salve meum præsidium. Salvere te jubet tuus Lodovicus. Salvere te jubet, qui ipse non salvet. Salutem tibi dico, quam ipse desidero. Salutem tibi mittit, qui ipse periit. Salutem tibi mittit, quam ipsa, nisi tu dederis, non est habitura. Salvus sis optime socer. Ave præceptor optime. Has itaque atque hujusmodi formas, quanquam nonnihil diversas à veterum consuetudine, tamen non video, cur oporteat in totum damnare, modò in loco adhibeantur. Illud genus non perinde probo: Salva sit tua præstantia, tua reverentia, tua nobilitas, tua dominatio.

Quomodo per alium salutandum, aut resalutandum.

CRebrum & hoc in epistolis, ut per alios salutemus alios. Id apud eruditos ferè fit his modis: Attico nostro multam ex me salutem dicito. Vxorem tuam ac liberos mellitissimos omnes meis verbis salvere jubebis. Generum mea causa salutabis officiosè. Amicis omnibus communem ex me salutem dicito. Parentem optimum meo nomine salutabis diligenter. Fac, ut amicis communibus mei vice salutem annuncies. Totam familiam tuam per te meis verbis salutatam volo. Non erat ocium omnibus scribendi, sed omnibus pro me multam dices salutem. Tu mihi apud amicos omnes vicarius esto salutator. Omnibus

ıibus ex me annunciabis, me illis omnia ꝺta precari. Gener tuus juſſit, uti ſuis ʼerbis tibi multam ſalutem adſcriberē. ꞌocrui tuæ optabis proſperam valetudiꞁem meo nomine. In ſalutandis amicis, ꞁuoniam in præſentia mihi non vocat ꞌcribere, fac Eraſmi tui vices gnaviter ob:as. Quàm blandiſſimè ſalutabis Antonium, ſed meo titulo. Salutaſſem abbatē meis literis, ſed tu mihi apud illum epiſtolæ vice fueris. Gravabo te non magna ſarcina, ut meo nomine ſalutē perferas ad ſocrum meam. Quæſo ut ſodalitatem totam mihi ſalutes accuratè.

Reddita ſalutatio per alios.

ATtica, quam illi tuis verbis dixi ſalutem, libenter accepit, teque viciſſim per meas literas ſalvere juſſit. Tuam ſalutem Attica libens accepit, ac ſuam remittit. Ambroſius ſalutem, quam illi tuis verbis renunciavi, totidem verbis renumerat. Amici per me tuo nomine diligenter ſalutati, dederunt hoc negocii, ut te viciſſim ſuo nomine juberem ſalvere. Genero tuis verbis ſalutem ſcripſi, nam aberat, is ſuo nomine tibi multam ſalutem juſſit reſcribi. Socer tuis verbis per me ſalutatus, te viciſſim meis reſalutat. Qui me per te ſalutant, hos omnes mutua ſalute meis verbis imparties.

De epithetis & nominibus adoptivis.

NOnnunquam urbanitatis & comitatis eſt, addere honoris, aut adoptiva

cogno-

cognomina: quorum posterius exemplū est, ut si senem bene de nobis merentem, appellemus patrem: juvenem nobis charum, filium: novercam, matrem: sororis maritum, fratrem: quibus adjiciuntur & epitheta, quæ Fabius vertit adposita. Hæc veteres parcius admiscebant titulis, etiam si recentium consuetudo diversum obtinuit: sed horum major erit usus in media epistola. In his illud in primis erit observandum, ut si tribuenda sunt, tribuantur apposita personis & rei, de qua agitur. Ecclesiasticis dignitatibus hæc ferè congruunt: Beatissime papa, Pontifex maxime, Summe pontifex, Amplissime pater, Sanctissime præsul, Vigilantissime pastor, Sacratissime pater, venerande, suspiciende, observande, integerrime, religiosissime pater.

Principum epitheta ferè sunt hujusmodi.

CÆsar Auguste, Rex invictissime, Fortissime Imperator, Dux illustrissime, Clementissime Princeps, Vir generosissime, Præpotens, ornatissime, clarissime, splendidissime, Opt. Maxime: quod à Jove sumptum, quidam in Christum transferunt; in quem verius competit, quam in Iovem. Nonnulli etiam ad summos monarchas traducunt. Divos aut Deos appellare Reges, ethnici cujusdam gnathonismi est. Dominos appellare, barbaricum, etiam si cœpit hoc nomen ferri Romana lingua, postquàm ingenia ju-

gun

gum tyrannicum ferre poterant: mox eccleſiæ proceres, quo differrent à prophanis, pro dominis, domni voluerunt appellari.

Magiſtratuum Civilium Epitheta fuerint hæc:

COnſul vigilantiſſime, Senator ſplendidiſſime, Cenſor graviſſime, Ædilis magnificentiſſime, Iudex incorruptiſſime, Prætor integerrime. Ex his verò, qui literas profitentur, Theologos, graves, ſynceros, abſolutos, ſacros ac divinos appellabimus: Rhetores, diſertiſſimos, ſuaviloquentes, facundiſſimos: Poetas, ſacros, divinos, claros, nobiles, inclytos: Iuriſperitos, juris utriuſque conſultiſſimos, prudentiſſimos legum, juris utriuſque juxta doctos: Dialecticos, acutos, argutos, invictos: Medicos, peritiſſimos, fidos, eximios: Mixtè doctos, undecunque doctiſſimos.

Cognatorum & adfinium hæc ferè ſunt epitheta.

PAter optime. Mater indulgentiſſima. Frater chariſſime. Patrue obſervande. Soror chariſsima. Vxor ſuaviſsima. Nepos mellitiſsime. Iucundiſsime gener, adfinis, ſodalis, commilito. Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, divites, & authoritate præſtantes viros appellabimus: Optimates viros, ſummates, primarios, nobiles, graves, graviſsimos. Ornatos, virtute

aut

ut eruditione præcellentes: Obſervandos, honorandos, colendos, abſolutos, eximios, egregios, prudentes, ſuſpiciendos, ſpectatos, perſpicaces, circumſpectos. Matronas nobiles, primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas. Puellas, lepidas, bellas, amabiles, optimè moratas, pudicas, jucundas, mellitas. Adoleſcentes, ingenioſos, probos, modeſtos, optimæ ſpei, eximiæ indolis, generoſæ indolis. Milites fortiſſimos, exercitatiſſimos. Opifices, induſtrios, ſolertes, peritos, exquiſitos, accuratos. Reliqua ſibi quiſque ex his, quæ recenſuimus inveniet. Atque hic quidem cautio ſit oportet, non ſolum, ne quæ aliis congruunt in alios transferamus: veluti ſi quis puellam venerandam, ſenem jucundiſſimum, regem pudiciſſimum, matronam invictiſſimam nominet: Verumetiam, ne quando manifeſtò falſa tribuamus: ut theologum malè doctum, graviſſimum potius appelles, quam eruditiſſimum. Præſulem ſtupidum ac ſupinum, quidvis potius quam vigilantem. Regem inſigniter avarum, clementem magis dicas, quam munificum. Etenim ſibi quiſque conſcius, hæc in contumeliam rapit: non aliter, quam ſi deformem ſenem, formoſum puellum appelles, aut pumilionem, egregium heroa.

Vbi,

Vbi & quando potissimum utendum Epithetis.

HÆc, ut dixi, in salutationibus opta-
rim potius adhiberi. Cæterum, in me-
lia epistola cũ res agitur, erit his aliquã-
lo locus. Quanquã nec hic passim quæ-
is, & sine delectu erunt adhibenda. Nã
it boni ducis est, unumquemque militẽ,
ta boni oratoris est, unamquamque vo-
em eo statuere loco, ubi quam maximè
ossit usui esse. Veluti principem, cũi gra-
ias ages pro accepto munere, aut à quo
elis aliquid impetrare largitatis, tem-
estivius munificentissimum, aut beni-
nissimum nominaris, quam fortissi-
ium, aut invictissimum. Adhibebimus
utem in loco, si dicemus: Ignosces pri-
io errori, dux mitissime. Patere te exo-
ari clementissime Cæsar. Turcarum vim
Christianorum humeris depelle Rex
ivicte. Succurre periclitanti Ecclesiæ
eligiosissime Princeps. Restitue per ca-
umniam oppressos æquissime Prætor.
Non est meum tibi consilium impartiri,
r oculatissime. Tuo consilio nobis
ubveni, vir prudentissime: Siquidem in
is orationibus non sunt ociosa epithe-
, sed argumenti vim obtinent. Vt enim
robes, non esse tuum illi dare consi-
um, adsumis argumentum, quod ipse
ium sit oculatissimus, domi consilium
abeat, nec egeat mutuo.

De Transfigurandis Epithetis.

TRansfigurantur hęc adpositiva nomina nonnunquam haud inelegante in substantiva, itaque pronominum vicem gerunt: Obsecro te pater piissime, Obsecro tuam pietatem pater. Gratulor tibi vir fortissime, Gratulor tuæ virtuti. Condona mihi hunc errorem vir mansuetissime. Condonet mihi hunc errorem tua mansuetudo. Nostræ stultitiæ præsidio sis, quæso, vir sapientissime. Nostræ stultitiæ tua sapiẽtia sit præsidio. Cõpesce improborum audaciam vir integerrime. Improborum audaciam tua cõpescat integritas. Publica calamitas implorat te Princeps clementissime. Publica calamitas implorat tuam clementiã, optime Princeps. Succurre religioni Christianæ piissime Cæsar. Tua pietas Opt. Max. Cæsar succurrat religioni Christianæ labanti. Nõ est hominis imperiti, viro prudentissimo consilium dare: Nõ est meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ consilium dare. Te, inquam appello vir impudentissime: Tuam, inquam appello impudẽtiam. Nonnunquam vehementiæ causa rẽ duplicamus sed immutata voce: Succurrat mihi tua benignitas liberalissime Mecœnas. Te omnes execrantur homo ignavissime: Tuam ignaviam execrantur omnes, homo formidolosissime. Demiror te homo vecordissime: Vecordiam tuam admiror, ô demens. His igitur s

modici

modicè & in loco utemur, & graviorem amplificando reddemus orationem, & argumento juvabimus sententiam, & sermonem grata varietate novabimus. Nam vulgo scriptorum in hujusmodi, neque modus est ullus, neque tempestivitatis ratio. Sic enim passim: Dominationis tuæ literas accepimus: &, Reverendissima tua præstantia mihi literis significavit: &, Nobilitas tua meo nomine salutabit uxorem suam: &, Charitati tuæ breviter respondeo: &, Nostra parvitas dignissimæ paternitati tuæ gratias agit. Stultum est ita vitare personam, quasi fas nō sit ea uti. Et tamen fateor alicubi gratiam habere vocabulum qualitatis personæ loco submissum: Stultitiæ meæ prudentia tua sit præsidio. Nostram tenuitatem tua foveat liberalitas: Nostram inopiam tua copia sustineat.

De adoptivis Nominibus.

VT autem redeamus ad id, quod superius attigimus, iisdem locis gratiam habent adoptionis vocabula: quoties potentes, quorum autoritate sublevamur, quorum beneficentia adjuvamur, patronos, parentes, ac præceptores nominamus: Fœminas, patronas, ac matres: Æquales amicitia junctos, fratres, ac sorores. Ejusdem studii sodales, aut ejusdem instituti professores, commilitones: adolescentes, filios, discipulos, alumnos,

De Superſtitione Epithetorum.

FVgienda eſt infelicitas eorum, qui ſe certis vocibus alligant, quas magica pænè dixerim ſuperſtitione, vel mutari, vel inverſo proferri ordine, piaculum exiſtimant, perinde quaſi Iovem conceptis verbis evocent, aut noxios dęmones adſciſcant, quos niſi ritè, certiſque verbis compelles, capitis tui periculo feceris. Beatiſsime pater, audit Romanus Pontifex. Si ſcripſeris, Pater beatiſsime, reſcinditur diploma. Audit, ſanctiſſimus pater. Si quis ſcribat, Pater ſanctiſſime, mutatur ſcriptum. Audit, ſanctiſſimus dominus noſter: niſi addas, Noſter, aut ſi præpoſterè dixeris, Noſter ſanctiſſimus dominus, ingens flagitium commiſſum putabitur. Simili ſuperſtitione receptum eſt, ut Cardinalibus tantum reverendiſſimas dominationes tribuamus: Archiepiſcopos reverendiſſimos appellemus: Epiſcopos & Abbates, reverendos: Priores, venerabiles: Decanos, ſpectabiles: Vnum Gallorum regē, Chriſtianiſſimum: ſolum Hiſpaniarum regem, Catholicum: Angliæ regem, Sereniſſimum: ſolum Cæſarem, ſemper Auguſtum: Duces, illuſtriſſimos: alios inferioris nobilitatis, tantum illuſtres, alios clariſſimos. Quis hanc titulorum ſuperſtitionem invexit in mundum? Nimirum Phariſaicum illud hominum genus, quod aliis quoque ceremoniis, & falſæ doctrinæ, falſæq; religionis

ligionis præstigiis, diu mortalium generi nimium credulo imposuit. Hujusmodi reverendissimis dominationibus, & catholicis majestatibus, amplissimis paternitatibus subinde repetitis, bonam epistolæ partem occupamus, & Latini sermonis gratiam perdimus. Ignosco iis, qui utuntur inviti: non ignosco, qui hæc comminiscuntur, aut qu· exigunt ceu rem seriam. Quid enim si regem pro patriæ salute sese periculis objicientem, pro catholico aut christianissimo, dixero patrem patriæ: ridebit, opinor, me crasso Calphurnius ore? Quid si Romanum pontificem, non ambitioni, non quæstui, non voluptatibus, non tyrannidi inhiantem, sed Christi gloriæ, Christianique gregis saluti servientem, dixero pastorem Euangelicum: an non adpositius loquar, quam si dicam, Beatissime pater, cum beati cognomen quadret etiam in divitem? Si verè talis est pontifex, tribui dignum titulum: si non est, submonui qualis esse deberet. At isti putant aliud esse, dominus Petrus, & Petrus dominus: Et prophanos honoris gratia semel dominos appellãdos: ecclesiasticos, dominos, dominos: cæterũ abbates aut episcopos, dominos. Quod si dominici vocabuli congeminatio facit ad significationem dignitatum, quoties eos vocabimus dominos, qui plus quam viginti sacerdotiis onusti sunt? Et de his tricis doctissimi scilicet homines sudantes di-
 sputant,

ſputant, cum utrumq; juxta ſit barbarũ. Conditionis nomen dominus eſt, non honoris: tyrannicum, non magnificum: barbaricum, non Romanum. Nam & lenonem cui mancipia ſint, dominum rectè dixeris. Itidem magiſtrum noſtrum ſi dicas, theologum intelligunt, præſertim Lutetiæ & Lovanii: cum calceariorum famuli ſuum patronum inter ſe confabulantes, noſtri magiſtri verbis ſignificent: Veluti cum ajunt, Vbi ceſſat noſter magiſter? Temulentus eſt alicubi noſter magiſter. Vtinam nunquam domum redeat noſter magiſter. Quod ſi capræ loqui poſſent, paſtori ſuo dicerẽt: noſter magiſter. Tantulum intereſt inter caprarium abjectiſſimum & idiotam, & inter ſacroſanctum divinæ mentis interpretem. Dicet: Quid faciam, ſi quis honoris gratia me vocat magiſtrum noſtrum? Ride, move caput, & deſinent te ſic honorare, ſi ſenſerint aures tuas non delectari titulis ineptis.

Quomodo dicendum vale.

QVemadmodum à ſalutatione auſpicamur epiſtolam, ita dicto Vale, claudimus: niſi quod apud Græcos χαίρειν utroq; loco ponitur, ſed in calce rarius. Item apud Latinos ſalve. Vale non dicitur niſi in digreſſu: quemadmodum nec apud Græcos ἔῤῥωσο. Hoc intereſt, quod ſalutatio nonnunquã ſic effertur, quaſi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio

›atio ſalutem dicit. Vale ſemper ad ſcri-
›entis perſonam adcommodatur: Vale
nea Terentia. Nemo ſic ſcribit: Cicero
Terentiam ſuam benevalere jubet,
quemadmodum: Cicero Terentiam ſal-
vere jubet.

Vale dicendi formulæ aliquot.

VAle, vale rectè, bene vale. Cura, ut quam rectiſſimè valeas. Etiam atque etiam cura ut valeas. Da operam ut bene valeas. Communem valetudinem fac cures diligenter. Si tu rectè vales, nos jamdudum valemus. Valetudini tuæ, ſiquidem nos valere vis, omni ſolicitudine fac ſervias. Adnitere, ut quam optimè valeas. Si tibi curæ tua valetudo, mi Tyro. Si quidem nos amas, valebis mi Cicero, meque mutuo diliges. Fac valetudinem tuam ſummo tueare ſtudio. Valeto. Scribam alias copioſius, interim mihi valebis. Adero ad Calendas Majas, interea curabis ut valeas. Da operam, ut ſis proſpera valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Si quid erit, quod velimus ejus, cui ſcribimus, animo inhærere, ſolet poſt Vale ſubjici: Vale, noſque quod ſoles ama. Vale mi Petre, & hoc unum fac memineris, te inter venena vivere. Iam vale. Valebis autem, ſi philoſophiam amplecteris. Vale, & quidquid acciderit, cogita te mortalem eſſe. Vale noſtri memor. Valeto, & nominis immortalitati totis nervis incumbito.

to. Vale meum decus, & cave ne tibi excidat, quod admonuimus de fratris negotio. Nonnunquã & post dictum Vale subjicimus quod nos fugerit, aut quod ideo fingimus nos fugisse, quò tenacius insideat animo. Vale mi More. Sed heus tu, propemodum prætererieram, quod in primis dictum oportuit, Vale. Iam parabam obsignare literas, sed quia præter spem ocii nonnihil obtigit, libet etiam diutius tecum garrire, Vale. Sed jam obsignaturo epistolam, illud percommodè venit in mentem, Valebis. Sed mane paulisper: nunc demũ occurrit animo, quod primo loco dictu m oportuit, Vale. Sed ô me obliviosum, pænè serò soceri tui negotium mihi venit in mentem, Vale. Iam ceræ admoveram anulum: papè, quã pæne me fugerat, quod omnium maximè scire te volebã. Valebis: sed si illud prius admonuero, ut à fucatis amicis te subducas, Vale. Eja, de libro nunc demum sese offert memorię: ne cui credas, nisi videris meum chirographum. Vale iterum atque iterum. Equidem non possum desinere, adeò mihi dulce est cũ amico jucundissimo confabulari. Vale jã tertio. Sed priusquã obsignem epistolam, unum illud addam, Vale. Iã epistolam complicaveram, cũ adiret me gener tuus, qui te jussit salvere plurimum suis verbis. Iam obsignatam epistolam, cum alteras tuas ad me literas tradidit veredarius, Itaq; resignavi, & eadẽ opera binis tuis respondeo. Hujusmodi

jusmodi figuræ non hoc tantum in loco, verum alias etiam habent gratiam, si quid Fabio credimus. Nam & amovent suspicionem fuci, & artificii, & lectorem dormitabundum, velut ad rem novam expergefaciunt. Reperiuntur apud Christianos dicendi Vale formulæ diversæ ab his, non tamen in totum damnandæ, mea quidem sententia: Incolumem te nobis diu servet Optimus Maximus Iesus. Faxit Christus autor omnis salutis, ut nobis & quam diutissimè, & quam rectissimè valeas. Diu te nobis ac Reipublicæ sospitem velit esse dominus Iesus. Hujus generis formas si quis effingat adcommodas, non arbitror reprehendendum. Cæterum alienas istas coronides, dureque adfectatas, non feram: Vale in eum, qui vastum cingit fluctibus orbem. Validum te servet, qui mare & terras, variisque mundum temperat horis. Quid enim terra mari cincta facit ad valetudinem tuam? Aut quid annus in quatuor partes digestus? Mollius erat: Ille, qui solus sanat omnem ægritudinem, donet tibi, ut quam optimè valeas.

Quid post vale.

POst Vale, continenter locum & diem adscribunt veteres. Locum variè, his quidem modis: Datum Romæ. Datum è Roma. Scriptum Mantuæ, sive è Mantua. Aut omisso participio: Carthagine, Lutetia, Athenis. Ex arce nostra.

 E villa

E villa paterna. Ex nostro Formiano. E castris Cæsarianis. E regia Britanniæ. Ex nostro Musæo. E navi. Ex Pandochæo. Nam hoc quoque nonnunquam juvat discere, ubi fuerit amicus qui scribit: & locus ac tempus nonnunquam excusat epistolam neglectius scriptam. Tempus privatum his fermè modis adscribitur: Ruri ad multam noctem. Puteolis prima luce. Ex hortis suburbanis. Inter cœnandum, aut mox à cœna. E paternis ædibus crepusculo. Ex litore marino ad lunam. Ex aula Cæsaris nocte concubia. Noctu, multa nocte, profunda nocte, alta nocte, plurima nocte, nocte intempesta. Sub gallicinium. Ex balneis pomeridianis. Tempus publicum his rationibus additur: Anno à Christo nato mil esimo quingentesimo. Anno à natali Iesu Christi, quingentesimo supra millesimum. Anno à virginis partu, millesimo trecentesimo nono. Anno ab orbe redempto, post millesimum quingentesimo. Anno à Christo passo, sexagesimo sexto. Anno ab hominum genere restituto. Anno salutis humanæ. Quidam auspicantur annum à natali Christi, quidam à Calendis Ianuarii, quidam à die Paschæ, quidam à festo Annunciationis. Atque ex hac re sæpenumerò captio nascitur parum attentis: quam varietatem expediret tolli è rebus mortalium. Veteres ab orbe condito supputabant.

putabant. Græci numerabant Olympiades: quemadmodum alii Indictiones. Romani primum ab urbe condita numerabant: mox per consules designabant annum, quòd is magistratus esset annuus. Adscribitur & mensis, & dies mensis. Romæ calendis Ianuariis, sive Ianuarii. Ad calendas Ianuarii, vel Ianuarias. Nonis Martiis, vel Martii. Idibus Iuniis, vel Iunii. Ad idus Iunias. Pridie calendarum Ianuarii, aut pridie calendas Ianuarii: quod posterius apud autores probos est usitatius. Postridiè calendas Octobris, vel calendarum Octobrium. Tertio calendas Augustas, vel Augusti, vel ad tertium calendas Augustas. Recentius est autem, quod quidam à principe mensis die supputant: Die mensis Iulii vigesimo octavo. Errant autem, qui præpositionem *Ad*, additam, existimant semper tempus reddere incertum. Etenim cum M. Tullius frequenter sic adscribit diem: Ad xv. Calend. Feb. num ita potus erat, ut quo die scriberet ipse nesciret? Imo hic sermo sumptus est à Græcis, qui τῶν εἰς τέσσαρα dicunt pro τεσσάρων. Cæterum si quando de tempore ambigit qui scribit, hoc pacto scribere licebit: Anno circiter nonagesimo supra millesimum: Anno plus minus quingentesimo: Ad annos circiter nonaginta: Annos ferme nonaginta. Dies, qui Calendarum diem

diem, aut Nonarum, aut Iduum proximè antecedit, nō est aliter designandus, quā per adverbium pridie: Pridie calendas Ianuarias: is enim est ultimus dies mensis Decembris. Qui proximè consequitur, duplici modo notari potest: Postridie nonas Iunias: sive, Octavo Idus Iunias. Nec absurdum est, quod nonnulli nostris festis indicant dies: Natali Christi: Natalitio virginis matris: Pridie natalis Ambrosiani: Feriis Paschalibus: Die à natali Iohannis Baptistæ tertio. In scriptis, ubi cum periculo possit errari in tempore, profuerit eundem diem, aut annum variis notis indicare: ut, Anno à Christo nato M. D. Alexandri Pontificis decimo. Nonis Aprilis, postridie Paschæ. Etenim si scriptoris vitio contigerit depravari numerum, unum ex alio poterit restitui.

De ordine Epistolari.

ORdinem in epistolis, vel à natura, vel ab arte licebit petere, sed ab arte infrequentius. Nam si in actionibus forensibus omnis ferè dispositio à consilio sumitur, non præceptis: quanto magis id faciundum in literis, quæ leguntur, non audiuntur, & leguntur à docto, non à vulgo? Postremò, quæ nullum omnino nonnunquam habeant ordinem: & si habent maximè, melius dissimulant, qui ostendunt. Quare superstitiosè faciunt, qui libertatem illam epistolarem certis partibus alligant, atque ejusmodi servituti includunt, cujusmodi ne orationes qui-

quidem tenere Fabio placet. In simplicibus argumentis eum sequamur ordinẽ, quem consilium nobis dictaverit, non præceptiunculæ. In confusaneis epistolis, in quibus innumerabilium propè rerum acervus congeritur: aut, ut quidquid in buccã venerit, ita effundemus: aut ordinẽ aliquẽ à tempore, loco, personis aut rebus imaginabimur, eum crebris transitiunculis breviter significamus. Quas quidem vel à similibus, vel à dissimilibus, paribus, imparibus, contrariis, disparatis, relatis, fingemus in hunc modum: Habes animum monstrosum, nunc corpus accipe monstroso animo dignũ. Mea in illum officia tenes, jam quam ille gratiam retulerit, cognosce. Sed hæc adhuc puer, jam quæ adolescens designaverit, referam. Verum hæc tibi cum multis communia, illud tuæ propriæ laudis. Sed hoc leve, illud non tolerandum. Sed hæc in suis sordibus esse fatetur, veniamus ad splendida. Sic episcopatum est adsecutus, nunc audi quomodo gesserit. Sic emit magistratum, nunc dicam ut episcopatũ administraverit. Adhuc vetera diximus, illud novũ & inauditũ. Sed hactenus jocati sumus, veniamus ad seria. Sed tristia mittamus, revertamur ad lętiora. Habes Britannici itineris tragœdiam, nunc Gallicas accipe comœdias. Vulnus aperui, nunc remedium ostendã. Sed hoc nihil ad nos, illud vehementer mea refert. Ad primas tuas habes, nunc reliquis responde-

pondebo. Minusculæ tuæ epistolæ respondi, venio ad majorem. Priori tuæ epistolæ satisfactum est, ad alterã accingimur. Quæ hic gerantur audisti, nunc ad literas tuas ordine. Sed hæc me magnopere delectant, illud malè habet. Quid doleam, habes: nunc quid metuam, accipe. Sed hæc spes tantum erat, illud jam tenebamus. Quantam rem susceperis, ostendi: nunc qua ratione perficias disce. Tuis de negociis habes, nostræ verò res sic habent. Prioribus tuis (opinor) respondimus, nunc ad posteriores accingar. Habes forẽsia, nunc domesticas res accipe Rusticanas res habes, nunc urbanas accipe. De tuis habes ad omnia, de meis nunc vicissim accipe. Sed jam satis diu de Repub. ad domestica veniam. Sed hæc rumore tãtum cognovimus, illa vidimus ipsi. Dixi ducem, nunc tibi pacis moderatorem describam. Sed hæc corrigi possunt, illud ne leniri quidem ulla arte potest. Turpissima audisti, audi turpiora. Quid ingratius? sed audi etiam ingratiora. Omnibus ferè de rebus habes, illud unum addam. Consilii mei rationem habes, nunc quid te facere velim aperiam. Sed jam nimis multa de externis, de nostris pauca modò memorabo. De partu, rectè: de divortio, discrucior. De adfinitate nova mihi voluptatem nuncias maximam, sed de Cassiano vita defuncto, acerbum profectò nuncium. Hujusmodi transitiunculis commodè excogitatis, tanquam ansulis quibusdam inter se connecti poterunt, quæ natura non cohærebunt: pariterque fiet, ne tanquam scopæ dissolutæ tur-

piter diffluat epistola, & legetur libentius, & intelligetur facilius, & hærebit diutius. Quare connexionibus brevibus & aptis crebrius uti convenit: non in hoc solum genere, verum etiam in simplicioribus argumentis, quibus ea quoque, quæ natura sunt perpetua, interfecemus, quò legentis animus subinde renovetur.

Mixtæ Epistolæ exemplum.

MIxtæ epistolæ exempla, quanquam apud Cicer. plurima suppetunt, maximeque ex iis, quas ad Atticum & Q. fratrem scripsit: tamen necubi nostram operam studiosi adolescentes desiderent, unum subjiciemus.

Domitius Lucio suo S.D.

SEculum exisse scribis, quod ne litera quidem à nobis adfertur: quanquam impudens ὑπερβολὴ, nam seculum istud vix dum etiam trimestre: tamen ut me sine culpa incusari doleo, ita tuo nostri desiderio majorem in modum delector. Nos vix demùm post Vlysseos errores ad Musas redivimus, nondum satis etiã placatas. Expostulant adhuc, & queruntur sibi parum obtemperatum à nobis fuisse, qui quidem felicissimo literarum ocio relicto, tantis fluctibus memet injecerim. Lucubrationes tuæ nitidissimis formulis excusæ, nuper in vulgus exierunt bonis, ni fallor, avibus. nã passim & à distractoribus, & à studiosa juventute rapiuntur. Neque desunt tamen Momi quidam, qui Veneris sandalium calumnientur, ne nihil in absolutissimo ope-

re reprehendant. Styli novitatem subaccusant, id est, antiquitatem, quod ego tamen summam laudem interpretor. Quare tu hæc æquo animo feres, ne tibi Vergilius invideat, cujus cœlestis eruditio hujusmodi Momos non potuit effugere. Nos quoq; dialogum nostrum incudi redditum perpolivimus: is jamdudum in bibliopolarum est officinis, editionis aleam subiturus. Cæterum modò ab Aristotele, cujus signa à pueris secuti sumus, descivimus: èque Lyceo & ambulacris illis, in Platonicam familiam transmigravimus. Et adeò defectionis non pœnitet, mi Luci, ut te quoque ad meam academiam solicitate non prius sim desiturus, quam persuasero. Verum de scholis alias, nunc ad politica. Hic omnia plausu, lætitiaque perstrepunt. Mediolanum receptum: dux à victore in Galliam deportatus. Galli successu victoriæ sublati, majora moliuntur, & jam Italiæ minantur. Nunc ad domestica veniam. Cætera ut volumus, nepotulus tuus jam mensem febricula adflictatur, sed medicus bene sperare jubet. A nobis neque pecuniæ parcitur, neq; ulli rei, quæ ad illius valetudinem curandam pertineat. Ambrosium, qui tibi debet, jam tuis verbis sæpius appellavi, sed homo planè faciem perfricuit: quare aut nomen condones censeo, aut obtorto collo hominem in jus trahas: etiamsi vereor, ne oleum & operam omnem lu-

feris. Elabetur aliqua Protheus: sed de hoc tute statues. Domesticæ res sic habent. Nunc ad tuam epistolã, de Britannia adeunda quid ita mihi in mentem inciderit, demirari te scribis: ita credo, quia parum feliciter evenit. Quid facerem? Orabat is, cui negare fas non erat, & per æstivos menses in Gallia desistendum erat. Putabam esse aliquid, eadem opera & amicissimo homini gratificari, & insulam multorum literis nobilem visere. Postremò, fatebor enim, nonnihil etiam nominis atque emolumenti spes sollicitabat. Consilium habes nostrum, nunc eventum accipe. Ad reditum usque secunda omnia. ——*Facilis descensus averni,*

Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,

Hoc opus, hic labor est.

Prius quam navim conscenderemus, in litore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Cæterum placidissima navigatione Gessoriacum appulimus. Hic denuo portitor omnes crumenæ angulos rimatur, ac Dovariensem portitorem devovet, qui ibi prædam præripuerit. O scelestum, inquies litus: imò amicum & salutare. Nã nisi me nudum Britannia remisisset, actum de nobis fuerat. Siquidem in Gallia in latronum sicas incidi, à quibus sola me nuditas servavit. Nam adversus hoc hostium genus nullis armis melius defendimur, quam inopia. Lutetiam de-

nique reversum febris æstuantissima excepit, quæ loculos pariter & corpus exhausit. Habes non mali consilii pessimũ exitum. Quod mihi de novi honoris accessione tam ex animo gratularis, morẽ tu quidem antiquum tuum obtines, ut amiculi commodis propè vehementius, quam tuis ipsius gaudeas. De Cassii morte næ tu mihi luctum acerbum annuncias. Quod Vari nebulonis improbissimi impudentiam fregisti, ô quam factum benè. Sed quidais? Petroniumne gladiatorio animo ad te viam adfectare, & tibi tam odiosum negotium facessere? An hoc quoque portentum tuæ virtuti fata destinarunt? Quod Antonius de nobis amantissime & loquitur & sentit, novi nihil nuncias. Quod librum tam impendio carpit Zoilus, incredibile quã mihi placeã, ut illi me intelligo magnopere displicere. Fratres è turpi simultate, te autore in gratiam redisse, seriõ gaudeo. Dabis operã, ne quando quod sartũ est, rescindatur. Nepotẽ tuum tã solicitè mihi toties abs te commendari, subiracundè fero. Ignosces, non tibi concedo, ut ille tibi magis curæ sit, quam mihi, etiamsi eũ amas plurimum. Quod hæreditaria pecunia es auctus, neq; me vis tibi gratulari, neq; gratulandum puto. Quis enim non vel Crœsi divitiis hujusmodi hominis consuetudinem antepotuerit? Sororẽ tuã filiolo auctam, te nepotulo, volupe est. Eam rẽ spero superi bene fortunabunt.

Generum tibi voluptati esse gaudeo. Ah in filium nimium sævis. Memineris facito illum & hominem esse, & puerũ, teq; idem quod ille est fuisse. An illum vis repentè nasci senem? Age, mitte hanc noxã me precatore, meoq; periculo. Ad me recipio, illum posthac emendatiorem fore. Sed ô Deum immortalẽ, quantos risus tu mihi nuncias? Itane Sabellius bibit, & fugit? Multum æris reliquit, sed alieni. Tandem fatearis oportet, me vatem esse optimum. Quanto ante fugam istam prospexi, & præcinui? Consilium tuum de navigando neutiquam probo. Terrent me hyberni menses: sinus naufragiis infamis: tua valetudo nondũ etiã cõfirmata. Sed de hoc ipse videris, me certè autore non facies. De puero amandando, .anus ne es? Certè differ in reditum meũ. Quòd de filiæ nuptiis cogitas, ego tuæ sententiæ vehementer subscribo. Habes ad omnem epistolam tuam. Sed heus tu, illud unum me fugerat, fundus tuus si st uti describis, supra modum me delectat: tum ædificium, euge quam scitè abs e cogitatum. Iam istuc gestio revolare, t in Academiola nostra ab omni urbano repitu semoti pariter philosophemur, ertemusque, utrum ego te ad Academirum partes abducam, an tu me persuam in Peripateticorum familiam revo-s. Hæc meditare dũ accurro. De ædifio quanquam architectum tantum, taẽ hoc unum admonebo, ut cœnaculũ

 specio-

speciosis frequentibusque luminibus illustre fiat. In hortis platanus sit patulis diffusa ramis, & propè fonticulus aqua frigida subscatens, ut Musas quoque, si quando videbitur, possimus arcessere. Respondimus tuis, nunc quid hic agatur accipe: Nos certè hic in gravissimo æstu, tamen frigemus. Pontifex meus montes quidem ille aureos promittit, sed promittit tantum, mittit nihil. Cæterum spe Crassi divitias vincimus. Vtut res cadent, nos certè utemur foro. Tu mi N. toto pectore, id quod per te facis, in nominis immortalitatem incumbe. Iam orbis prope universus ingenii tui expectatione suspensus, nescio quid cœleste sibi de tua virtute promittit: & eum in locum res adducta est, ut desistere turpissimum fuerit. Nos hic gloriæ tuæ propagādæ magno ardemus studio. Nepotulos meos ideò tibi non commendo, quoniã commendatissimos esse scio. Scripseram hæc multa quidem nocte, postridie daturus: & ecce tibi ante lucem, de repente Lucilius adest: vixque resalutatum ecquid abs te literarum adportaret, rogo. Negabat quidquam esse scriptorum, sed multum omnino rerum novarum tuis verbis nunciavit. Primum navigandi te mutasse consilium, id quod ego utriusque nomine vehementer gaudeo. Caminii fucatam benevolentiam in apertam simultatem tandem erupisse, adeo molestè non fero, ut etiam gratuler tibi.

Nam

Nam personatus amicus damnum dare poterat:apertus hostis, quid tandem est quod possit nocere?Quod pro nostra existimatione tantam cum invidentissimis hominibus dimicationem suscepisti non ego tibi tanquam pro novo officio gratias agam, cum id facere nunquam desinas. Quod de adjungenda Demetrii adfinitate nos consulis, quanquam ipse cõsilio abundas, tamen in reditum nostrum rem proferas censeo. Coram agere præstabit. Plura tecum garrire libebat, quid enim faciam libentius? Sed jamdudum accinctus tabellio literas efflagitat. Quare valebis ipse, nostrosque omnes valere meis verbis jubebis. Datum Aureliæ Nonis Decemb.

Epistolarum genera.

HUjusmodi literarum genere ex variis rebus consarcinato, familiares invicem persæpe utuntur. Nunc simplicium genera proponemus. In præsentia ne consilii quidem est, omnes epistolarum formas recensere: id quod non minus infiniti negocii puto, quam Libycas harenas pernumerare. Nam quod M. Tul. ad Curionem tria epistolarum genera facit, non id agebat, ut singulas literarum species distingueret, sed ut propositæ complexioni serviret. Ea vero divisio, quæ non ex argumenti varietate, sed ex characteris conditione ducitur, parum mihi videtur ad docendum adposita.

Quod si quis ex argumentorũ differentia formas commetiatur, cum illorum infinita sit varietas, quis erit formarum modus? Quid enim est in rerum genere, quod literis non committatur? In his gaudemus, dolemus, speramus, metuimus. In his stomachamur, expostulamus, blandimur, querimur, jurgamus, bellum denunciamus, in gratiam redimus, consolamur, consulimus, deterremus, minamur, excitamus, compescimus, narramus, describimus, laudamus, vituperamus. In his odimus, amamus, miramur, deliberamus, paciscimur, convivamur, nugamur, somniamus deniq;, & quid tandem non? His tanquam certissimis ministris, omnes animi adfectus, his publica, his privata, his domestica credimus. Quare, in re per se infinita eã moderationem adhibebimus, ut neque summa tantum genera ponamus, neque minutissimas quasque partes frustulatim concisas persequamur: ne aut nimia paucitas studiosis non multum adferat adjumenti, aut immodica diligentia. id demum, quod ait Fabius, adsequamur, ut cum nimis multa, necdum tamen omnia videamur dixisse.

Tres omnium generum fontes.

RHetorum plerisque tria causarum genera placuerunt: suasorium, encomiasticon, & judiciale. Ad hæc tanquam ad fontes pleræq; literarum for-

mæ referuntur, ut suasorio has ferè partes subjicias: conciliationem, reconciliationem, exhortationem, dehortationem, suasionem, dissuasionem, consolationem, petitionem, commendationem, monitionem, amatoriam. In demonstrativo genere versantur descriptiones personarum, regionum, prædiorum, arcium, fontium, hortorum montium, monstrorum, tempestatum, itinerum, conviviorum, ædificiorum, pomparum. Ad judiciale genus hæc ferè referuntur: Accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobratio, cōminatio, invectiva, deprecatio. His tribus quartum genus accensere licebit, quod si placet, familiare nominemus. Ejus ejusmodi ferme species esse possunt: Narratoria, qua rem apud nos gestam longè positis exponimus. Nunciatoria, qua novarum rerum quippiam annunciamus, sive de publicis, sive privatis, sive etiam domesticis. Gratulatoria, qua amicorum felicitatem nobis jucundam esse tèstamur. Lamentatoria, qua vel nostra, vel necessariorum incommoda deploramus. Mādatoria, qua negocii quidpiam alii nostro nomine gerendum committimus. Est, quæ gratiarum habet actionem, qua nobis gratum fuisse benemerentis officium declaramus. Collaudatoria, qua puerum, aut qui in nostro sit imperio, officio functum laudamus. Officiosa, sic enim risum est appellare, qua

operam ac ſtudium ultro pollicemur amico. Iocoſa, qua cujuſpiam animum feſtiva urbanitate delectamus. Verum de his prudens ſuperſedebo, propterea quod ut incantatores certas quaſdam precuſas, ita iſti formulas quaſdam præſcriptas habent, ut ne apicem quidem ſine ſummo rerum humanarum divinarumque diſcrimine putent demutari poſſe. Nos eorum conatus noſtris præceptionibus adjutamus, qui ad optimum ſcribendi genus adnituntur: non qui vel arrogantiſſima ſuperſtitione, quod ſemel arripuerunt, id pro optimo defendunt: vel ad ſordidiſſimum lucellum toto pectore inhiantes, pro optimis peſſima ſequi malunt. Quid enim iis præcipias, quibus ea demum epiſtola optima eſt, quæ quæſtuoſiſſima? His diſputatoriam, ſciſcitatoriam, doctrinalemque adjicias licebit: in quibus & theologicæ, & ethicæ contineri poſſunt. Neque verò me præterit, apud Græcos eſſe, qui epiſtolarum genera dividat hunc in modum, ut φιλικὴ dicatur, qua amicus ſcribit amico: συςατικὴ, qua quempiam alteri commendamus: μεμπτικὴ, qua deſideramus in aliquo officium: ὀνειδιςικὴ, qua cuipiam exprobramus ingratitudinem: παραμυθικὴ, qua conſolamur adflictos in rebus adverſis: ἐπιτιμητικὴ, qua increpamus aliquem lapſum: νουθετικὴ, qua liberè admonemus quid ſit agendum: quid non: ἀπειλητικὴ, qua

commi-

comminamur alicui, ac metum injicimus: ψεκτικὴ, qua morum improbitatem alicui exprobramus: ἐπαινετικὴ, qua collaudamus aliquem officio functum: συμβουλευτικὴ, qua consulimus, quid nobis videatur optimum factu: ἀξιωματικὴ, qua deprecatores intercedimus pro aliquo, qui deliquit: ἐρωτηματικὴ qua sciscitamur, aut percontamur ab alio, quod scire cupimus: ἀποφαντικὴ, qua percontanti respondemus: ἀλληγορικὴ, qua tectis verbis significamus cuipiam, quod ab eo solo, cui scribimus volumus intelligi: αἰτιολογικὴ, qua reddimus causas cur aliquid aut factum non est, aut non est futurũ: κατηγορικὴ, qua quempiam incusamus: ἀπολογητικὴ. qua nos purgamus, εὐχαριστικὴ qua gratulamur amico suam felicitatem: εἰρωνικὴ, cum diversa scribimus, ac sentimus: ἀπευχαριστικὴ qua gratias agimus pro officio in nos collato. Has epistolarum formas tantum recensent, & exemplum qualecumque subjiciunt, nec indicant qua ratione genus unumquodque tractandum sit. Quod si maximè facerent, tamen ipsa generum distributio non videtur ab ulla ratione profecta. Nã quod appellant φιλικὸν, non ab argumento sumptum est, sed à persona. Alioqui quos familiariter amamus, hos admonemus, objurgamus, exhortamur, cum his jocamur, aut expostulamus. Extat & Philostrati præfatio, de charactere epistolæ admonens nos, quod epistolam non opor-

 teat

teat nec Atticam esse plus satis, nec omnino carere Atticismo, quod hoc ipso figurata sit, quod figurata non est: quod tametsi civilis sit, tamen non abhorreat à mollitudine: quod in brevioribus epistolis liceat circulum absolvere, in prolixioribus non item, nisi vel in calce, vel in epilogo, vel in epiphonemate: quod perspicuitas præcipuè congruat epistolæ. Hęc ut sunt ab illo festiviter Græcè scripta, ita non video quid adjuvent adolescentes ad rectè scribendum. Nos igitur juventutis industriæ consulere pro virili cupientes, diversam generum distributionem sequi maluimus. Sed ecce properantem alio me velut è cursu revocat, auremque vellicat secretariorum chorus, qui principibus sunt ab epistolis. Ita ne nostri, inquiunt, ὥσπερ τ᾽ μεγαρέων ἐδεὶς λόγος. Verum his difficile sit aliquid præscribere, quorum calamus liber nō est. Sed quemadmodum præcipit Martialis, ut coquus habeat gulam domini: itidem isti coguntur adfectui principum servire: quos illud tantum obiter admonebo, ut ubique doctam sermonis facilitatem ac perspicuitatem sectentur, ac decori cum primis meminerint. Id metiendum erit non ab ipsorum animo, sed ab eorum fortuna moribusque, quorum nomine scribunt. Hactenus igitur epistolarum genera quatuor proposuimus, & suas cuique generi formas subjecimus: nunc ordine de unaquaque specie præcipiemus.

Quid

Quid inter exhortationem & suasionem.

AC primùm finitimæ admodum inter se sunt, exhortatio & suasio, quas nos
amen dicendi gratia separavimus: idque
ecimus neque sine exemplo, neque ci-
ra judicium: propterea quod & veterum
ionnulli in arte dicendi, exhortatorium
;enus à deliberativo disjunxissent, & ipsi
ionnihil discriminis perspiceremus. Si-
quidem nec eodem tendit utrumque, ne-
que via simili. Nam suadendo id agitur,
it velis: exhortando, ut audeas. Suasio
robationibus docet, exhortatio stimulis
xcitat. Suasor sententiam mutat: exhor-
ator animum addit. Suademus aut er-
antibus, aut certè hæsitantibus: exhor-
amur cessantes, aut etiam jam curren-
es. Quare si rem ad vivum excutiamus,
xhortatio suasoriæ epistolæ pa s erit,
empe epilogus, qui adfectibus constat,
on argumentis. Neque enim suadenti
it erit, quid sit optimum factu docuisse,
isi & stimulos subjiciat, ne vel difficul-
ite, vel periculo deterriti, vel ignavia re-
irdati, quod optimum esse viderimus,
on sequamur. Sed ut in suasionem ferè
mper incidit exhortatio: ita in hac non
ro continget uti suasione. Est autem u-
umque officiosum literarum genus,
ijusque usus maximis minimisque in
bus quam latissimè pateat. Atque hoc
ajore cura diligentiaque nobis erit
ertractandum.

De exordio epistolarum.

SEd illud unum prius in genere studiosis adolescentibus præcipiemus, ut epistolā scripturi, non statim præcepta respiciant, aut ad libros, undè voculas sententiolasve aliquot mutuentur, confugiant: sed priùs res, de quibus scribere constituerint, solertissima cogitatione dispiciant: tum ejus, ad quem scribitur, naturam, mores, adfectusque omnes perspectos habeant: quantum etiam ipsi apud eum vel gratia, vel autoritate, vel meritis denique valeant. Atque his omnibus diligenter pensiculatis, epistolæ tanquam vivum exemplar ducant. Quo constituto, tum demum nihil equidē morabor, quo minùs locos aliquot ex autoribus petant, undè tum verborum optimorum, tum sententiarū copiosam supellectilem possint mutuari: eaq; omnia oportebit commodè demutata ad rem præsentem adcommodare: ne veluti malè assuta, maleque conferruminata, hoc ipso furtiva adprehendantur, quod pessimè cohærent. Quin Maronis ingeniū potius imitemur in alienis adsciscēdis, ut non aliundè corrogata, sed domi nostræ nata videantur.

De exordienda epistola illud etiam in universum trademus, hoc in genere principii rationem esse minus difficilem, quā in orationibus. Propterea, quod illic sæpè fit, ut orator judicis animum, & mores penitus pernosse non potuerit: & quoties

apud

apud cõplures cognitores agitur, hoc etiã accedit difficultatis, ut quo alius cõciliatur, eo propter diversum ingenium alienetur alius. At qui uni cuipiam epistolam mittit, nõ difficulter poterit exploratum habere, quibus ille rebus soleat commoveri: quod etiam si nulla intercessit familiaritas, id quod ferè fit, tamen diligenti percontatione licebit pervestigare. Quare præter ea, quæ de colligenda benevolentia, attentione, docilitate, quæque de animorum motibus Rhetorum literis præcipiuntur, & proprii cujusque mores, vel convictu familiari, vel curiosa diligentia percepti, peculiarem quandam exordiendi materiam ministrabunt. Porro si ad parum notum scribetur, hoc commodior erit oratoris, quàm scriptoris conditio: quod illi observatis judicium vultibus, mutare quædam ex tempore: & si quid aliorsum quam expectarat, rapi viderit, corrigere dicendo: aut si præsenserit, declinare liceat: cum epistola semel reddita, neque fronti legentis possit obsecundare: & is, qui læditur scriptura, soleat relegendo dolorem suum exasperare, cui periculo conveniet exactissima cura occurrere. At cùm inter se norunt, non est difficilis principii constituendi via, maximeque præterea varia. Nam in actionibus multis modis delinquitur in exordiendo: si nimium longo, si vulgato, si communi, si translato, si altius petito procœmio quis utatur. At ea literarum est

liber-

libertas, ut undelibet initium sumere liceat: modo id sit ejusmodi, quod illum ad id, quod pares, præparet. Veluti si quis pecuniam mutuam rogaturus, statim in epistolę initio de quopiam nunciet, quod ille ob amorem nominis ejus, singularem simultatem aut odium amarum cupidissimè sit accepturus: vel si quis amico, qué non ignoret accuratè scriptis literis impense delectari, fabellam aliquam quam lepidissimis verbis fucatam recenseat: deinde inter alia nonnulla ita de mutuando sermonem interjiciat, ut quovis potiùs, quàm huc superiora illa spectasse videantur: nonne alienissimum initium fecerit, in oratione non ferendum, in epistola scitissimum? Vbi illa etiam simulatio plurimùm obtinet gratię, quando nos alio, quam destinaverimus, delabi: aut longius amore rapi fingimus, quam initio constituissemus. Erit aliquoties à re media, aut omnino præposterè ingrediendum, modo ita simulemus, non etiam obliti nostri fluctuemus, eamque ipsam erroris adumbrationem scito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Idque incredibili quadam amoris magnitudine dicemus accidere, qui neque modum noverit, neque ordinem. Calamum ab adfectu duci: nos ibi denuò incipere, ubi desinendum erat: propterea quod dū scribimus, coram cū charissimis hominibus sermonem nobis serere videamur. Quare obliquo illo prooemii genere, quod

Græci

Græci ἔφοδον, Latini insinuationem dixere, in actionibus non nisi tribus demum temporibus utendum putant: quum aut negocii turpitudo judicem à nobis vehementer abalienavit: aut qui antè dixit, admodum persuasit: aut oratione nimis longa auditoris animum defatigavit. At in epistola, quoties videbitur, oblique ingredi licebit, & quamlibet longè repetere, & quamlibet alienũ adsumere principium, dum quacunque via tamen ad rem conferat. Neque hoc, ut in dictionibus, ita & in literis vitiosè videbitur fieri, eò quod illic auditor unum quiddam expectat: ad quod dum festinat, fastidiat necesse est, quidquid alio ducere videatur. At in epistola, quia contrà fit, id quod per dissimulationem adsumitur, non ingressus vitiosus, sed separata quædã epistolæ pars videbitur. Rectum vero exordium, his omnino rationibus constituitur, quas in judiciali genere tradiderunt ii, qui de arte conscripserunt. Sed oportebat eadẽ præcepta, quæ illi rectè ad forenses caussas adcommodarunt, ad proprietatem epistolarum deflectere. Alioqui quid tandem erat, vel fructus, vel negotii, quæ fuissent à veterum permultis accuratissimè optimeque perscripta, denuò vel eadem vel deterius scribere: id quod ab omnibus, qui de hoc genere tractaverunt, factum video? Repetunt è Cicerone, quomodo exordiendum: quot narrationũ genera, quomodo partitione constituenda

con-

controversia: quemadmodum narratione aperienda causa: quibus argumentis vel communienda nostra, vel adversariorum coarguenda quot epilogorũ species: deinde quid in compositione fugiendũ, aut sequendum: de sermonis elegantia, de luminibus. Sed Deum immortalem, quid hęc propriè ad epistolam? Aut si maximè ista discenda sunt, ita uti sunt, quãto rectius à Cicerone petentur, aut Fabio, eloquentiæ fontibus, quam è corruptis istorum lacunulis? Vt omittam interim quædam etiam illic præcipi, quæ ad epistolam pertinere ne possint quidem: puta de persona litigatoris, & oratoris: de circumstantium persona: de subjicienda re pro homine: de homine pro re submittendo: de constituenda quæstione. Nisi fortè quædam ex his in criminatorian epistolam incidere videbuntur, sed etian si incidunt eadem, tamen incidunt alite Ergo si quando res hortabitur, ut ejus a quem scribimus benevolentiam, aut cor ciliemus, si dubius sit animus: aut red mamus, si læsus: aut augeamus, si res e durior: aut excitemus, propter diuti intermissam necessitudinis consuetud nem. A personis his ferè modis favore captabimus, si nostris parentibus cum lius majoribus, arctissimam charitate copulatissimam consuetudinem interc sisse dicemus, plurima utrinque extiti officia: & si eam benevolentiam no tanquam per manus & hæreditaria
cessi

cessione traditam, nunquam neglectam fuisse dicemus. Verum amorem, quem veluti cum nutricis lacte imbibissemus, unà cum ipsis annis accrevisse, & primum quidem fatalem potius fuisse, quam judicio constitutum: nunc consuetudine, officiis plurimis, sic esse confirmatum, ut nullo prorsus casu convelli possit. Praeterea quāta semper patris illius, aut patrui, aut matris fuerit in nos charitas, aut nostrorum in illum, & quam nos illos invicem studiose, quam observanter coluerimus, aut ille nostros. Quòd si avitam paternamque amicitiam, quia nulla fuerit, commemorare non licebit, dicemus eos solere majorum suorum necessitudines repetere, qui ipsi nullis amicitiæ vinculis essent conjuncti: quemadmodum avita facinora narrant, qui nihil ipsi memorabile gesserint. Hanc necessitudinem non tanquam hæreditaria sorte temerè obvenisse, sed à nobis ipsis & natam, & educatam, initio quidem ingeniorum studiorumq; similitudine pueriles animos mira charitate conciliante: deinde convictu conjunctissimo mutuis officiis: postremo mutua virtutum utriusque admiratione sic coaluisse, adolevisse, maturuisse, ut jam nihil accedere posse videatur, vel ad beneficiorum cumulum, vel ad amorum magnitudinem. Tum nominatim quo in loco, & quemadmodum, quibus communibus studiis pueritiam, aut etiam ephebiam transegerimus, quas voluptates,

quæ incommoda, quæ pericula communiter tulerimus. Hæc omnia jucunda cõmemoratione refricabimus. Solemus enim grandes ejuſmodi rerum mutua recordatione mirè delectari: & conſuevit plerunque ex his inter pueros inita benevolentia, in ſeram uſque ſenectam, multa cum voluptate perſeverare. Porrò ſi qua propinquitas, ſi qua adfinitas intercedet, ſic natura cõjunctiſſimos fuiſſe dicemus, ut longè tamen mutua charitate conjunctiores. Sin nulla erit, adfirmabimus nulla eſſe cognationis vincula, quæ noſtros animos arctius, aut jucundius, aut etiam tenacius alligent, quã neceſſitudinis: ſine his cognationem aut adfinitatẽ moleſtam quoq; haberi: ubi hæc adſunt, illa non magnoperè requiri. Nullum eſſe preſtantius firmiuſque neceſſitudinis genus, quam quod à virtute pulcherrimiſq studiis cœperit initium. Adfinitatis copulam divortio dirimi, cognatorũ charitatem ſimultate reſcindi: beneficiis conflatam benevolentiam, alterutrius ingratitudine in odium verti ſolere: tum contractum amorem temerè evaneſcere: eam demum copulám, quam virtutis admiratio conjunxit, quemadmodum virtutem ipſam immortalem eſſe. Proderit & illi in nos merita, cum gratitudinis ſignificatione vehementer exaggerare: noſtra viciſſim in illum, multa cum verecundia figurate ſignificare. Qui noſtri de illo ſermones, quam penitus infixa memori

quam

quantoperè illius literis delectemur: ut illius commodis gloriaque magis etiam ex animo gaudeamus, quam nostrapte: quodque incommoda illius non paulò acerbius quam propria feramus: quantã pro illius dignitate, fortunaque, curam, studiumque præstiterimus: quam acrem contra malevolentium improbitatem dimicationem sustineamus. Postremo, vel eruditionem, vel virtutem quampiam in eo laudemus: nostra si qua erunt laude digna, verecundè cõmemoremus. A miseratione benevolentiam captabimus, si nostram fortunam, aut eorum quos commendamus, flebiliter exponemus. Ab adversariorum persona favorem aucupabimur, si quas minas, si qua convicia, si quam contumeliam illius causa nos pertulisse narrabimus, ab iis qui & ipsum, & ejus nomine nos quoque habent invisos. Contra, quid nos in illos, aut fortiter cõtumeliose ve dixerimus, aut inimicè fecerimus. Sæd hæc suis in locis. A re præparatiores reddemus, si negabimus ulla ex parte ad nos pertinere quo de scripturi simus, ad illũ magnopere: nobis il'ic neq; seri, neq; meti, nisi quod amici charissimi commodis haud secus atq; nostris commovemur: si pręterea negocii magnitudine, periculo, novitate, antiquitate, utilitate, jucũditate, necessitate, aut hujusmodi quapiam cõmendatione excitabimus. Si jubemus animo minimè oscitãte lẽgere, propterea quod longè plus momẽti sit in

re, quam præ se ferat. Si quantopere cum nobis, tum iis quos illum plurimi facere cognovimus, curæ sit, quantique referat, aperiemus. Quod si res ipsa durior esse videbitur, blandimentis prælениemus, prudentiam illius obtestabimur: ut quæ nos optimo amantissimoq; studio dicturi sumus, ea pro sua vetere mansuetudine, in optimam partem accipiat. Rem ejusmodi negabimus esse, cujusmodi primo statim occursu videatur; tum si maximè dura sit, tamen admonebimus quantulum amaritudinis summa utilitate cōpenset. Sed hæc quoniam neque propriè exordii sunt, neque in genere commodè præcipi possunt, in suum quæque locum transferemus. Neque omnino eam exordiendi formam improbaverim, quam video neotericis scriptoribus nimio plus placuisse, ut à pervetusta quapiam sententia factove memorabili in epistolam ingrediamur. Quod genus sit: Scio non temerè scriptū esse Flacco: *Quem cui commendes, etiam atque etiam aspice, ne mox incutiant aliena tibi peccata pudorem.* Nec ignoro judicium tuum exactum, quod non temerè quivis probatur. Sed tamen tot modis exploratum habeo hujus juvenis ingenium, ut illum non dubitem tibi vel meo periculo commendare. Item Hercules olim adversus hydram Lernæam & cancrum congressurus coactus est alienam opem implorare, qui solet opitulari cæteris. Ego unus cum tot monstris dimicans,

cans, iisque subinde novis exorientibus, quid faciam?

Abruptum epistolæ initium.

SAtyrica illa, & veluti ex abrupto principii species, in jocosis & familiaribus mirè decet; qualis est illa Ciceronis: Itane præter litigatores istos nemo ad te venit? &, Deum immortalem, quid ego audio? Sic est, inquam, uti scribis. Siccine igitur veterem amiculum negligis? Ergo mutabimus sententiam, quando tu quidem hoc tantopere censes. Quin ego igitur tibi gratulor? Quin tu igitur huc revolas, si isthæc ut scribis res habet. Hui quis te tam esse virum credidisset? Eho, quid ais obsecro? Ringitur Zoilus? Næ tu mihi album adportas nuncium Hujusmodi figuris id adsequimur, ut non mutam epistolam epistolæ, sed vivo sermoni vivum item sermonē referre videamur. Et quoniam utrinque missæ acceptæque literæ, mutuum alloquium imaginantur, pulcherrimum fuerit, quam rem repræsentant, eam quam appositissimè adumbrare. Porrò solennes illas commendationes, quas jam ex more præsumunt, aut prorsus omittendas, aut in epistolæ calcem censeo traducendas. Quamquā ubivis etiam imperitè videtur fieri, ut nosmetipsos cuiquam commendemus, sed offerimus magis ac dedicamus operam nostram. Alios commendamus, id est, laudamus: ut beneficio digni videantur.

 De

De exhortatoria epistola.

QVoniam exhortatorium genus, quod Græci παραινετικὸν vocant, adfectibus ferè constat, quos juxta sapientum multorum sententiam, natura nobis tanquã stimulos quosdam ad virtutem perfectam ac pædagogos addidit, animadversum nobis penitusque perspectum esse debet, quæ sit humani animi natura, quę varietas ingeniorum: quém quæque res adfectum pariat: quibus quisque rebus maximè ducatur: à quibus abhorreat. Qua quidem in parte propriè facultas oratoria dominatur. Sed hæc è rhetorum præceptionibus haurienda. Nos tantum breviter attingemus, quantum ad hujus generis epistolam conficiendam satis esse putabimus. Ergo ex his potissimum locis extimulandi animi rationes petemus. A laude, spe, metu, odio, amore, miseratione, æmulatione, expectatione, exemplis, obsecratione.

A laude.

A Laude bifariam exhortabimur, ut tũ rem ipsam laudemus, tum hominem. Re laudanda excitabimus, si piam, si magnificam, si gloriosam, si raram, si novam, si arduam, si hactenus intentatam dicemus. Quanquam hanc partem in suadendo diligentius tractamus. Personæ collaudatio in exhortando plurimum habet usus. Nam & honos unice virtutem excitat, alitque. Et ita mortalium animos

animos natura finxit, ut vix quisquam adeo demisso sit pectore, quin laudibus erigatur. Quare studiosæ cohortationis monita multa cum laude miscebimus, id quod Cicero & factitat, & factum à se refert, ut exhortandi artificium quoddam indicare voluisse videatur. Ergo ab hac parte commovebimus, si ab eo bene gesta artificiosa laude dilatabimus: idque tum à modo, tum à loco, à tempore, tum à persona, à difficultate rei: per collationem, per fictionem, aliisque amplificandi modis, de quibus suo loco nonnihil attingemus: propterea quod cum plerisque in generibus plurimum valent, tum ad hoc propriè præcipueque pertinent. Si quæ pulcherrimè adhuc perfecit, ab omnibus in cœlum tolli dicemus, ut quæ feliciter & strenue cœpta, pari aut majore etiam animi magnitudine pergat hortabimur: nihil illius immortalitati præter extremam manum deesse: eam imponere non tam esse arduum, & negociosum, quàm ad tuendam quæ jam virtute parta sit gloriam, necessarium, ut qui eatenus omnes reliquerit, in hoc tanquam extremo actu bonus artifex seipsũ superet. Si generis claritatem, si fortunæ splendorem, si nobilitatem, si dignitatem, si imperii præstantiam, si ingenium, si vires, si sapientiam, si virtutem, si ætatem, si rerum usum extollemus: ac ne quid his indignum admittat, admonebimus. Itaque rei dilatatæ præstantiam

cum ejus virtutis amplitudine commetiemur: dicemusque illius divinam virtutem, huic tam præclaro muneri unam parem inveniri. Ac rei quidem securior est amplificatio, personam vero quemadmodum laudes, nonnihil refert. Sunt enim alii paulo inaniores, qui laudem etiam apertiorem facilè agnoscunt. Est alius morosiore natura, *cui malè si palpere, recalcitrat undique tutus*. Quare ille plenius, hic laudandus figuratius. Tantum ad mores attinet. Neque nihil in ętate discriminis. Siquidem juventus quoniam & ætatis vitio, & rerum imperitia tumet, apertiore laude tanquam adplausu clariore, cristas attollit, & senectus decrepita ob deficientis ætatis infirmitatem laudationem libenter accipit. At matura illa & virilis ętas, quo magis suis confidit viribus, quoque longius, vel à puerorum ineptia, vel à senum deliramentis abest, eô tectius minusque scenicè laudari debebit. Ergo apud viros natura severiores, laudādi inanitatem figuris obtexere cōveniet: ut aut occupatione laudem dissimulemus, aut contrario ductu orationis tanquam objurgantes, majore fide laudemus, aut in alteram quampiam personam laudationē eam transferamus. Quovis demū artificio apertū Gnathonismum effugiamus.

A spe & metu.

PEracre res utraq; calcar habet, tum ad excitandos animos mortalium, tum ad susti-

ſuſtinendos, ne rerum magnitudine defatigentur, ſpes præmiorum, & incommodorum metus: quorum alterius quidem in adhortando propriæ ſunt partes, alterius in deterrendo. Vtrumque in genere deliberativo latè tractatur: hoc in genere eatenus adhibetur, ut tanquam ſuaſorio epilogo, commodorum, incommodorumque ſummam, breviter & non ſine amplificationibus, tanquam in conſpectu ponamus, immortalitatem, beatitudinem, decus, gloriam, honores, opes, voluptates, tranquillitatem, aut aliud emolumentum: diverſa ex parte, inferos, æternos cruciatus, turpitudinem, ignominiam, egeſtatem, dolores, tumultus. Quod ſi utriſque partibus uno in genere, id quod plerumque fit, utemur, per antitheſim, commoda dilatata cum incommodis item exaggeratis conferre oportebit. Et quibus quenquam rebus maximè duci ſenſerimus, eas res ſtudioſius ampliatas, frequentius ingeremus: puta ambitioſo honores, avaro emolumentum, ſeni vitæ tranquillitatem: itemque de reliquis contra, ut quidque maxime inviſum eſſe cognoverimus, ita quàm atrociſſime ac crebeṙrime proponendum. Deinde laborem, quo vel tanta commoda petuntur, vel incommoda vitantur, per depreſſionem oportebit extenuare, ac poſteà per contentionem componere.

Ab amore, odio, miseratione.

VEhementer commoverimus, si eorum quorum nomine pericula subeuntur, charitatem, commemoratione renovabimus, & artificio allevabimus: ut in patriam, parentes, in liberos, à natura insitam pietatem: in bene meritos amorem: in amicos necessitudinem: in præstantes virtute viros observantiam. Rursus si odium & atrocitatem, in eos, contra quos dimicatio suscipitur. quam gravissime exaggerabimus. Neque enim amanti solum, quod antiquitus dictum est, nihil est difficile, verum idem & odium præstat. Quare utrunque calcar admovebimus, & hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum atrocitatem cornibus adversis conferemus: ut pro sanctissima Christi religione, contra teterrimam Turcarum superstitionem: pro conjugibus, pro liberis, contra nepharios parricidas: pro fidelissimis sociis, contra crudelissimos hostes: pro charissimo honestissimoque amico, contra maledicentissimum sycophantam. Idem & iisdem rationibus efficiet commiseratio: si amicorum solicitudinem, inopiam, luctum, squalorem: è regione inimicorum potentiam, ferociam, audaciam, insolentiam proferemus. Sed hos adfectus, quemadmodum oporteat suscitare, & augere suscitatos, à Fabio plenissime traditum est, in exordii & conclusionis præceptis. Hoc tantum à

nobis admonebitur, graviſſimos animi motus excitaturum, qui conſequentis temporis imaginem graphice repræſentabit: quantum commodorum ſequatur, ſi res bene geratur: ſin contra, quantum malorum. Et qui per proſopopœjam rebus ipſis vocem dabit. uti patriæ, religioni, templis, mœnibus, ſepulchris, manibus è monumento excitis: hiſque adfectus, & ſermonem convenientem, ac decorum accommodaverit.

Ab æmulatione.

HIc locus ab invidia ſumitur, non illa ignava & execrata, quę cum ipſa nihil præclari machinetur, alienis tamen virtutibus uritur: ſed illa generoſa, quam animis noſtris inſevit natura prudens, ut æmulatione contracertantium, tanquã acerrimis quibuſdam ſtimulis, incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis perſuaſit glorioſum eſſe, & quantisvis periculis redimendum quam plurimos præcedere: contra turpiſſimum, & quavis mercede fugiendum, in ſimili certamine poſteriores tuliſſe. Verum non ſimplex eſt ab æmulatione exhortandi ratio. Vtrinque enim adcreſcent animi, ſi æmulorum virtutem, gloriam, ſtudium, conatum, opes, improbitatem, cum amplificatione ante oculos ponemus. Sed cavendum obiter, ne contra certantium laudem uſque adeò exaggeremus, ut ejus animum, quem erigere conamur, in deſpera-

ſperationem abjiciamus. Vnde commiſci quippiam oportebit, ut æmulos, vel fortunæ vi, vel hujus lentitudine nonnihil præteriiſſe dicamus, haud virtute: eoque acrius adnitendum, ut id diſpendii, quod fortunæ culpa ſit acceptum, ſtudio noſtro ſarciamus: & pudorem, quem negligentia contraximus, vincamus induſtria, ſive eorundem ignaviam, inſcitiam, infirmitatem, inopiam per elevationem proferemus: hac quidem moderatione, ne quem hortamur, ad ſecuritatem & oſcitationem trahamus. In ſuperiore modo erectior reddetur, ubi intelliget tanto glorioſiorem futuram victoriam, quanto virtute gloriaque præcelluerint ii, quibus cum certatum eſt, cum ab egregiis viris vel ſuperari non indecorum haberi ſoleat. In altero ſic facilem eſſe victoriam oſtendemus, ut tamen haud negligendam arbitremur: incertos eſſe rerum humanarum exitus. Et multò magis pudendum eſſe, ab ignavis æmulis ſuperari. Hortabimurque ut jam non cum illis, quos longo intervallo poſt ſe reliquerit, ſed ipſi ſecum certamen eſſe putet.

Ab expectatione duplici.

Expectatio quidẽ geminum habet calcar: nam haud mediocrem injecerimus ſolicitudinem, ſi quanta ſit omnium amicorum, & benevolentium publica privataque de illius virtute expectatio: nominatim quantum ſibi promiſerint ii, quorum

quorum ille judicium & autoritatem plurimi facere videbitur, quorumq; caussa facturus omnia putabitur, ostēdemus: non illius unius interesse, sed omnium necessariorum: sed posterorum, in quos ea sit gloria transfundenda. Expectationem quàm maximè probabilem efficiemus, à generis nobilitate, ab indole palam spectata, ab educatione, à loci celebritate, ab anteactis, & antè dictis, ab ominibus, somniis, & vaticiniis, atque aliis item id genus circumstantiis.

Ab inimicorum expectatione.

E Diverso malevolentium & invidorum expectationem, & studia perversa atrociter exaggerabimus, è quibus nominatim referre quosdam fuerit efficacissimum, quos illi præter cæteros invisos atque infestos novimus: & quid quisque aut invide dixerit, aut inimicè fecerit, referre. Horum omnium qui nunc præsenti gloria ejus utuntur, si quod ipsi vix aunt sibi promittere, res parum feliciter venerit, quàm insolens sit futurum gaudium: quanta in bene cupientes insultatio, quæ scommata, qui risus, quanta ferocitas, descriptione ante oculos ponenus. Ita ejus unius virtutem, in editissimo frequentissimoque theatro omnium culis expositam: undè necesse sit, aut um summa benevolentium gratulatione & plausu recedere, aut invidentissiorum hominum sibilis cum summo nostro-

noſtro noſtrorumque pudore exigi atque explodi.

Ab exemplis.

IAm nulla perinde re ad virtutem inflammeſcimus, ut eorum quos admiramur exemplis, maximeque illuſtribus, pervetuſtis, ac domeſticis. Illa enim autoritate, hæc adfectu commendantur: propterea quod priſcorum virtutes. quorum ab invidia longe abſunt, & audit quiſque libenter, & miratur impenſius: & natura fit, ut quiſque finitimis exemplis acrius tangatur, veluti, majorum noſtrorum, adfinium, præceptorum, & eorum quibuscum nobis vel patria, vel ordo, vel profeſſio communis ſit.

Exempla quomodo tractanda.

IN his ergò tractandis, ut ſumma eſt utilitas: ita ſtudii curæque plurimum erit adhibendum. Primo, quos proponemus imitandos, eorum vocabula cum laude ſtatim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc ad modum: Socrates vir bonus divino teſtimonio ſapiens judicatus. Perſpexit hoc Plato philoſophiæ parens. Egregie Phocion Græcorum longe incorruptiſſimus. Vidit hoc Alexander ille Macedo, vir gloriæ natus. David de quo dubites, utrum rex glorioſior, an propheta ſanctior. Præſtanti vir animo Camillus. Imperio & triumphis genitus Scipio. Nunquam ſatis laudatus Æmylius.

Oportebit autem hujusmodi præfatiunculas ad rem esse adcommodas: etiamsi quæcunque laus exempli autoritatem adjuvat, tamen alieniorem adhibere infantis est hominis: ut si quis eum, unde fortiter dicendi duxerit exemplum, divitem appellaret aut studiosum.

De contrariis exemplis.

DIversum in contrariis exemplis fieri convenit: ut, quæ posteritas Dionysii sacrilegi tyranni nomen non execrabitur: Nobilitatus crudelitate Nero. Sardanapalus vir muliere corruptior. Cleopatra regina meretrix. Catilina impiissimus patriæ proditor. Sibi felix, patriæ funestus L. Sylla. Nam hujusmodi exemplorum non in dehortando modo, verum & in exhortando frequens est usus, propterea quod quemadmodum virtutis imagine allicimur: ita vitiorum simulachris ad honesti amorem accendimur. Neque rarò usu venit, ut eadem opera pariter, & adhortemur, & deterreamus: veluti qui ad capessendam rempublicam exhortetur, idem utique à privato ocio deterreat.

De inæqualitate exemplorum.

ET quoniam exemplorum multa varietas est: nam alia ex parte, alia in totum similia, aut dissimilia, alia contraria, alia majora, minora, paria: ostendit Topicis Cicero., ad exhortandum effica-

efficaciora esse inæqualia. Quod ego quidem in hunc accipio sensum, ut semper à majore ad minus descendat exhortatio. Nam etiamsi aut persona, aut res minor esse videatur, tamen complexus rerum & verborum facit, ut majus sit quod assumitur. Exempli caussa: Si propter matrimonia violata urbes eversæ sunt, quid fieri adultero par est? Hoc Fabius rectè putat à majore ad minus. Illud huic adversum existimat: Tibicines cùm ab urbe discessissent, publice revocati sunt: quantò magis principes civitatis viri, & de Republica bene meriti, cum invidiæ cesserint, ab exilio reducendi. At hic tametsi tibicinum persona sit principum conditione inferior, tamen hoc ipsum tibicines fuisse publicè revocatos, majus est, ob complexum, quam si principes ab exilio reducantur. Quod si hic intellectus non placet, qui mea quidē sentētia verissimus est, negationem observemus necesse est, id quod à neotericis dialecticis utcumq; præcipitur. Sed hæc inæqualitas erit per collationem aperienda, quæ ferè exemplis subjici consuevit. Infinitum verò traditu, unde ea ducatur. Nam non modo ab una qualibet circumstantiarum, sed etiam ab aliis quibuslibet differentiis sumitur. Omnia tamen ad personam & rem referuntur. A persona ad hunc quidem modum: Formica brutum & minutum insectum, & vix animal, hyberno victui æstate consulit, & homo senectæ
non

non prospiciet in adolescentia? Hoc ausa est mulier, quid te virum oportet? Hoc virguncula intellexit, te anum quid par est sapere? Ille ethnicus, tu Christianus. Ille barbarus, tu Romanus. Ille prophanus, tu sacris initiatus. Ille privatus, tu magistratus. Ille tribunus militum tantum, tu consul. Ille tyrannus, tu philosophus. Ille obscurus, tu patricius. Alienus ille, tu patruus. Ille omnis expers doctrinæ, tu à puero philosophiæ rationibus optimis institutus. Rudis ille, tu multo rerum usu exercitatus. A re autem hoc pacto: Vitam ille contempsit, tu voluptatem non contemnes? *Vt corpus valeat, ferrum patieris & ignes:* & ut animo valeas, salutarem objurgationem non feres? Opes caducæ & sordidæ per tanta pericula petuntur, & à sapientia quidvis incommodi deterret? Vnus ille, nos multi non idem faciemus? Ille inermis, imparatus, nos instructi. Regnum ille sperabat, tibi immortalitas certa proposita. Toties ille, tu semel. Ille in tanta rerum difficultate, tibi omnia expedita. A persona, & à re pariter. Puella vitam pro nihilo habuit, tu vir, & vir eruditus, voluptatulas nescio quas non quibis contemnere? Erit hoc artis, quæ natura paria sunt, ea dicendo imparia facere, & artificiosa collatione altera exaggerare, deprimere altera.

De Varietate & Ordine Exemplorum.

QVanquam autem appellatione propria id demum exemplum dicimus, cum res gesta aut perinde ut gesta exhortandi causa proponitur, tamen illustrium virorum graviter dicta, philosophorum paradoxa, poëtarum figmenta, autorum nobilium sententiæ, parœmiæ vulgo receptæ, allegoriæ, parabolæ: breviter, quidquid similitudinibus est adfine, id exempli vim habet, & à Fabio huic generi subjicitur. Neque primum illud genus quod retulimus, simplex est. Nam quædam ab inanimis ducuntur: uti, Sol Christo moriente luxit, quid hominem oportet facere? Saxa mors illius scindere potuit, humanam mentem non permolliet? Orbes cœlestes perpetua vertigine parent Imperatori Deo: nec ullum sydus è tot stellarum millibus ordinem deserit, aut in officio cessat: & mortales quid facere par est? A mutis rebus. Tigris pro catulis præceps sævit in prædonem, & pro liberis conjugeque charissima, virum fortem quid facere oportet? Leo in victos & abjectos non sævit, & non idem faciet Imperator? Apis non solum mutum, verumetiam exiguum animal, in commune laborat, & homines Rempublicam negligunt? Elephantus numen agnoscit, & negligunt mortales? Quæcunque autem ab inanimis ducun-

ducuntur & mutis, imparia ferè sunt, siquidem ut similia, non ut paria proponuntur: sicut & illa, quæ à spiritualibus trahuntur: quod genus est, Cacodæmones credunt, & contremiscunt, quo magis oportet hominem immortale numen vereri. Cœlestes illæ mentes, & immortales, nocturni diurnique vitæ nostræ custodes, perpetuo nobiscum obambulant:quanto studio par est, nos ipsos pro nostra salute vigilare? Deus ipse cui liberum est diffingere pro arbitratu,quod arbitrio suo finxit, ad ulciscendos sontes lentissimus, ad ignoscendum promptissimus est, & regem mortalem cujusmodi esse convenit? Iam quæ ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri ostendimus,à persona, à negocio,ab utroque. Ergo ut primi generis exempla copiosè suppeditant, omnium rerum, maximeque insignium naturæ, vires, miracula, & ex autorum monumentis,& nostrapte observatione, comparata esse debent: fontium, fluminũ, marium, montium, gemmarum, arborum, herbarum, florum, atque ex his quam plurimę similitudines jam præparatæ,atque repositæ: ut si quando usus fuerit,velut è proximo depromantur. Secundi vero generis, divitem supellectilem accumulaverimus : si quæ veterum erudita curiositas, de volatilium, de quadrupedum, de ferarum,de serpentium,insectorũ,piscium ingeniis memoriæ prodidit : quæq; quoti-

die mortalium experientia deprehendit: eorum omnium quam denſiſſimam multitudinem in memoria, tanquam in procinctu paratam habeamus : maxime ſi qua ſunt, quæ à certis autoribus prodigiosè facta referuntur. Quod genus eſt illud de Delphino amatore, & puero adamato, apud Aulum Gellium: & de dracone, qui nutricium ſuum, jam à latronibus in ſylva jugulandum, ſervavit: deque leone, qui hoſpiti ob os exemptum gratiam venatum aggerendo retulit: & de Arione ac Delphino, cujuſmodi permulta à Plinio referuntur: quorum & in inanimis nonnullus eſt uſus. Verùm hæc quoniam ad fabularum ſpeciem proximè accedunt, autoritas erit gravitate, & multitudine, tum etiam ſermonis commoditate fulcienda, denique præfatiunculis etiam munienda. Porro eorum, quæ ab humana perſona ducuntur, minimè frugalem, maximeque variam copiam conſtare oportebit: tum ex priſcis hiſtoriis atque annalibus, tum ex his, quæ noſtra fere memoria geſta memorantur: eaque cum ſit expeditior, magiſque ad manum copia: de quaq; virtute, de quoque vitio, de quaq; re illuſtri aliquot exempla ſunt ediſcenda, aut præmeditanda: neque id ab unico hiſtorico, aut unica gente, ſed è Græcis, Latinis, Hebræiſque ſcriptoribus omnibus, ex his, quę apud Ægyptios memorabiliter ſunt acta, quæ apud Lacedęmonios, quæ apud Thebanos, quæ apud

Atticos; quæ apud Syros, apud Persas, apud Romanos, apud Gallos, apud Britannos, apud Iudæos, apud Scythas: nam habet sua quæque gens miracula, suos ritus, sua quædam instituta. Narrant hodieque nautæ & negociatores, qui per omnes terras ac maria quærendæ studio rei circumvolitant, quædam non minus prodigiosa, quam prius vetustas finxisse creditur. Horum omnium duplex esse ordo poterit, ut ad efficaciora sensim increscat series: qui quidem non tam est vulgatus, quam utilis, aut ut ab antiquissimis, maximeque externis, quasi per gradus ad nostratia, & proxima demum veniamus: ut ab Ægyptiis Phrygiisque ad Persica, à Persicis ac Syriacis ad Græca, à Græcis ad Hebræa: ab his ad Romana, à Romanis ad barbara, ab ethnicis ad Christiana, à peregrinis ad nostratia: tum à veteribus ad recentiora, ab iis ad ea quæ nostra sunt gesta memoria descendamus, à quibus ad gentilitia, postremò ad domestica perveniamus.

De Fabulosis Exemplis.

PRoximæ sunt huic generi veterum poëtarum fabulæ, & prophetarum allegoriæ. Sed fabularum hic erit usus, ut aut fabulas esse negemus: fuisse antiquitus permulta, & his incredibiliora, quæ tamen à certissimis autoribus sint literis prodita: aut poëtæ laudem præfati, quid sibi eruditissimi prudentissimique homi-

nes ejusmodi figmentis voluerint, probabiliter aperiemus hoc pacto: Nimirum hoc sentiebat divina mens Homeri, non poëseos modò, sed omnis etiam philosophiæ parentis, cum & in Iliade Vlyssem, plerisque belli negociis admisceret, & in Odyssea tot casibus alterum decent iuum fecerit jactari, arduum, perque durissimos labores esse virtutis iter. Neque temere profecto, neque aniliter erudita finxit antiquitas, Herculem tam multis exantlatis laboribus, consumpto igni corpore, in Deorum contubernium fuisse relatum. Id enim erat priscis illis sapientibus institutum, sanctissima philosophię mysteria, ne passim evulgarentur, hujusmodi doctis fabellis obtexere. Significavit autem, immortalitatem non contingere nisi his qui perpetuam ætatem honestis laboribus exegissent, & inexhausto virtutis ardore, cum omnium vitiorum monstris indefatigati bellum gessissent. Sub hoc genere & mysticos veterum sacrorum ritus, superstitiosasque nationum priscarum cæremonias complectimur, in primisque Hebraicarum literarum mysteria: in quibus quidem interpretandis, utinam tam essemus circumspecti, quam sumus frequentes & audaculi. Mirabor enim, si quisquam illa scitè interpretabitur, omnis antiquitatis ignarus: ita ut ferè sunt isti, qui tantum versantur in plus quam mutis literis, ac spinosis quæstiunculis. Eodem referenda sunt, (nam eun-
dem

dem habent usum) quæ à tragicis comicisque personis mutuamur, & eorum, qui in dialogis, & item historiis, non ad fidem rei gestæ, sed ad imitationem compositis inducuntur. Huc quoque pertinere Fabius autumat apologos Æsopicos & Aniani, quos ille λόγους μυθικούς, id est, sermones fabulosos appellat. His enim vehementer duci animos, præcipuè simplices & imperitos, cum tantum valuerit ille Menenii Agrippæ, de membris humanis adversus ventrem conjuratis, sermo, ut graviter irritatam plebē patribus reconciliarit. Quòd si quem deterreas, ne cum potentiore contendat, miros habebit stimulos apologus Horatianus de rana sese inflante. Neque leviter interdum movent excellentium virorum dicta, itidem ut facta: qualia nonnulla Plutarchus collegit, & veterum sapientum paradoxa: Vt, rex est, qui metuit nihil: & poëtarum & illustrium scriptorum insignes sententiæ, ut Enniana illa.

Fortes fortuna juvat. Et Vergiliana:
Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque sequamur.
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Aut vulgo receptæ, quas adagia nominãt. Sunt & à nobis animosæ quædam, & plenæ spiritus fingendæ: ut, Viri est, aut fortiter interire, aut vincere. Non moritur, quisquis pro patria mortem oppetit. Vt pa-

palma contra impoſitum onus, ita maſculus animus contra fortunæ difficultatem debet erigi, ultroque inſurgere. Virtus duris laboribus paſcitur, non frangitur. Viri nihil habet, qui glorioſo labori nullam voluptatem anteponit. Inductiones autem Socraticæ, quas ἐπαγωγὰς vocant, non tam ad excitandum valent, quam ad perſuadendum, etſi ad utrumque ſunt non inefficaces. Horum omnium miſcellaneam quandam agemus, quo varia magis ſit oratio.

De Obteſtatione.

Exhortandi locos ceu fontes fere omnes aperuimus. Quod ſi quis Epilogum etiam paræneticum quendam requiret, is non incommode per obteſtationem ſumitur: ut cum per inclytas majorũ imagines, quibus plus lucis attulerit, quam acceperit: per egregia gentis decora, quæ ſua virtute non mediocriter illuſtraverit: per gloriam bene geſtis partam: per egregia facinora, quibus quotidie ſeipſum vincat: per immortale nomen, cujus jam æterna jacta ſunt fundamenta: per feliciſſimam indolem: per ingenium immortalitati & pulcherrimis rebus natum: per incredibilem ſapientiam, prudentiam ſingularem, doctrinam raram, animi magnitudinem propè divinam, virtutem abſolutam, à qua nihil ſit tam arduum, quod aut præſtari non queat, aut non ab omnibus expectetur: per majo-

majorum manes, qui se à sua posteritate benefactorum gloria superari gaudeant: per liberorum & nepotum pietatem, ad quos decus hoc unà cum patrimonio sit hæreditaria traditione transiturum: per amicorum & benevolentium vota: per invidorum studia: per odia execrata malevolentium, quos optime sic demum ulturus sit, si invidentissimas aures illorum, & oculos, virtutum splendore, & pulcherrimis rumoribus perstringat atque obruat, obtestabimur atque execrabimus, ut se digna velit & audeat.

De Lenienda Exhortatione.

VErum si quando periculum esse judicabimus, ne quid offendat vehemens & importunior exhortatio: nam habet hæc nescio quid monentis, præcipientisque, aut etiam diffidentis: & quorundam ingeniorum ea est insolentia, & securitas sui, ut ne moneri quidem patiantur. Id igitur ubi metuemus, multis rationibus exhortationis molestiam leniemus: ut aut negemus nos oratione nostra languentem velle accendere, sed currentem incitare: ac ne incitare quidem, ut ea gerat, quæ jamdudum sua sponte facit, sed nos pro nostro singulari in illum studio ita gerenti gratulari: orabimusque, ut importunitati nostræ det veniam, quæ non aliunde proficiscatur, quam ab immodico quodam gloriȩ illius studio. Nihil esse tam magnificum, quod

illius virtus non ſit abundè præſtitura: ſed tamen qui in certaminibus ſpectant, tametſi nihil opus eſſe ſciunt, tamen nō poſſunt non applaudere, cui valde favent: cumque is, qui certat, ſuæ virtutis probè conſcius, ſecurus ſit ab animo: tamen fautor ille ſecurus eſſe non poteſt, donec certam victoriam viderit. Aut longè aliud à nobis inſtitutum fuiſſe ſimulabimus, ſed præter conſilium huc calamum eſſe delapſum, tranſverſum ſcilicet agente nos incredibili quodam amore, ut eum exhortaremur, qui non tam calcaribus egeat, quam freno. Denique virtuti ejus omnia ſecunda precabimur.

Quis huic generi Character proprie convenit.

EX multis ſtyli generibus, grave illud & acre atque ardens, & incitatum exhortationi præcipuè convenit. Nam florida, concinna, ac feſtiva, alibi gratiam habent, hic maſculus, &, ut ita dicam, robuſtus debet eſſe character, amplus, & nervoſus. Gravitas autem eſt, quam δείνωσιν Fabius nominat, eamque inter præcipuas orationis virtutes ponit. Sed in his, quæ ad concitandos affectus potiſſimum valent, his ferè rationibus conſtare videtur: rebus, verbis, amplificatione, figuris, & compoſitione. Rebus gravitatem conſequemur, ſi quam optimis ſententiis, è ſublimibus, gravibus, ac magni nominis, & pervetuſtis autoribus petitis: ſi exemplis exquiſitiſſimis, ſi pri-

ſcis,

ſcis, ſi illuſtribus, ſi neutiquam vulgaribus utemur. Verbis rerum gravitatem augebimus, ſi voces ſonantiſſimas, ſi amplas, ſi quam maxime graviter tanſlatas, ſi ſignificantes deligemus. Sonantes: ut, bellicos tumultus divina propè virtute profligaſti. Amplas: Immortalia virtutum tuarum monimenta, nulla unquam ſeculorum ſeries obliterabit. Significantia: ut, Fratrem ne deſere frater.

Egregiam verò laudem & ſpolia ampla refertis
Tuque puerque tuus,
Vna dolo divum ſi fœmina victa duorum eſt.

Hanc virtutem ſermonis Fabius energiam appellat, quod nos actionem, aut efficaciam vertere poſſumus. Ea præſtat, ne quod verbum tota oratione ſit ocioſum, quemadmodum in hoc carmine Vergiliano:

Tu ne in triviis indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

Nam in poſteriore verſiculo ſingulæ quæque voces novum pondus addunt. Hoc modo gravitatis laudem adſequemur, ſi ſermonem perpetuum, argumentis, amplificationibuſque infarciemus, eaque ſingulis vocibus includemus. Augēt orationem & epitheta, id eſt, appoſita, maximeque tranſlata, ut cruentis manibus ſacratiſſimum deorum, &c. Hujus tamen modum requirit Fab. & ocioſa ſunt vitanda, quibus ad voluptatem, non ad uſum utuntur poëtæ.

De

De Amplificatione.

IN adfectibus autem promovendis præcipuè atque adeo prope ſola dominatur amplificatio : cujus quidem vis omnis in adlevando deprimendoque conſiſtit. Ea ſumitur à circumſtantiis omnibus, à quibus & probationes ducuntur. His autem rationibus licebit amplificare : Primum quidem commutato rei nomine: ut, ſi qui cæſus ſit, eum dicamus occiſum: & qui ſit improbus, eum latronem nominemus : ſi quod nobis moleſtum eſt, id necare, aut ad reſtim adigere dicemus. Contraque ſi qui pulſaverit hominem, attigiſſe: qui vulneraverit, læſiſſe dicetur. Si impudica quæ ſit, meretrix: ſi audaculus, gladiator nominabitur. Alter eſt modus nihil à ſuperiore diverſus : niſi quod illic ſola ponuntur quæ amplificant, hic per collationem efferuntur etiam illa, quę recta erant, ut magis emineat atq; increſcat amplificatio. Quod genus eſt Cicer. in Verrem: *Non enim furem, ſed raptorem, non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ, non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumque : non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem civium, ſociorũ, in veſtrum judicium adduximus.* Tertius amplificandi modus, incrementũ vocatur: cùm non ſtatim quod eſt atrociſſimum ponimus, ſed per gradus plures, aut etiam unum pervenitur, interdũ ad ſummum, interdum ad id quod ſupra ſummum eſt quodammodo. Sic oratio incre-

vit Ciceroni: *Facinus est, vincire civem Romanum: scelus, verberare: parricidium necare: quid dicam, in crucem tollere?* Hic ultra summum perventum est. Ad summum sic: Matrem tuam cecidisti, quid dicam amplius? occidisti. Increscit & citra distinctionem oratio, dum cursu quodam gravius, graviusque semper aliquid insequitur: ut, Pecuniam, honores, regnum, vitam denique patriæ charitate contempsit. Et de vomitu Antonii. In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum. Est & hoc incrementi genus, quum tanquam per fictionem, inferiora quæ sunt augemus, ut illa majora videantur: Vt, hanc rem tam æquam, si quilibet ignotus abs te peteret, tamen ignoto recusare non debebas: nunc orat pater, & pater sic meritus. Si tantis officiis nullam gratiam reposuisses, ingratissimus eras: nunc pro summo beneficio maleficium summum retulisti. Si liberorum & conjugum salus defendenda tantum esset, tamen nullum erat periculum non subeundum: nunc pro totius Christiani orbis incolumitate, dignitate capiuntur arma. Confine est huic, cum id, quod tanquam exempli causa propositū est, augemus, eoq; aliud majus etiam esse ostendimus: uti Cicero mulieris facinus, quod medicamentis partum abegisset, exaggerat: ac merito rei capitalis dānatam dicit, quæ quidem spem parentis, memoriam nominis, subsidium ge-

neris.

neris, hæredem familiæ designatum, Reipublicæ civem sustulisset. Deinde Opianici culpam, cujus par noxa videbatur, hunc ad modũ exaggerat per collationẽ: Quanto est Opianicus in eadem injuria majore supplicio dignus. Siquidem illa, cum suo corpori vim attulisset, seipsam cruciavit. Hic autem idem effecit per alieni corporis vim, atque cruciatum. Gravius auget illud comparationis genus, cùm utrinque plura pluribus redduntur. Quod genus est illud Marci Tullii in Catilinam: An verò vir amplissimus P. Scipio Pontifex maximus, Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipublicæ privatus interfecit: Catilinã orbem terræ cæde atque incendio vastare cupientem, nos consules perferemus? H[...] & Catilina, Graccho: adolescens perd[...]tus, viro ornatissimo: & status Reip. orb[...] terrarum: & mediocris labefactatio, cæ[...] atque incendiis, vastationi: & privatu[...] consulibus comparatur. Per ratiocinati[...]nem ampliamus, cum alibi fit, alibi val[...] amplificatio, id quod non simpliciter [...]cidit. Amplificantur enim & ex ante[...]dentibus consequentia, & ex consequ[...]tibus antecedentia. Prioris exempl[...] hoc erit: *Ille cavum conversa cuspide mont[...] Impulit in latus, ac venti velut agmine [...]cto, Qua data porta ruunt.* Ex his sic am[...]ficatis apparet, quanta sit tempestas [...]secutura. Et Christiani judicii supr[...] horrorem exaggeramus, amplificatis

monstris, quæ feruntur antecessura. Posterioris erit illud Ciceronis in Antonii vomitum, quem tantum ait vini in Hippiæ nuptiis hausisse, ut postridie cogeretur in conspectu populi Romani vomere, & frustis esculentis subsellia complere. Mirè significavit, quanta præcesserit ingurgitatio, cum eo in loco vomeret, neque casu, neque volens, sed necessitate: neque recens, ut fere solet, cibus refunderetur, sed qui in posterum usque diem redundasset. Est alia hujus generis species, cum aut ea, quæ per se gravissima sunt, consulto deprimimus, quo magis magisque attollantur, quæ secutura sunt: aut diversa attollimus, ut augeamus ea quæ præferuntur. Prioris exemplum erit illud in Verrem: Levia sunt hæc in hoc reo. Metum virgarum Navarchus nobilissimæ civitatis pretio redemit: humanum est. Alius, ne securi feriretur, pecuniam dedit: usitatum est. Ex his, quæ gravissima non videri non possunt, sic elevatis, necesse est atrocissimum quiddam colligi, atq; expectari. Sic amplificavit Terentii Hegio, ubi Demeæ de virgine vitiata questus, facinus hoc veluti vulgatũ jam, & humanum contemnit, jubetque gravius adhuc accipere, cùm pater nihil hoc gravius, neque fieri, neque dici posse crederet. Posterioris generis illud est, quum Vergilius Æneæ laudes examplificata Turni virtute adauget: aut cum Hannibalis bellicis laudibus crescit virtus Scipionis:

pionis:aut cùm Germanorum,aut Gallorum fortitudo, Cimbrorum immanitas augetur, ut major ſit victoris gloria. Sed infinitæ prope ſunt, ex relatione ad aliquid, amplificandi formæ:veluti ſi clades à Trojanis Græciſq; acceptas amplifices, quò videatur Helenæ ſpecies admirabilior, ob quam nõ piguerit ſapientiſſimos viros tot mala perpeti: utque in Platonis ſympoſio, & Alcibiadis forma, & toties oblata copia, Socratis continentia ſingularis colligitur. Reliquum eſt ultimum augendi genus, quod συναθροισμὸν, id eſt, congeriem appellent, qua rem eandem aliis atque aliis modis efferimus. Nam ni ſumma fiat varietate, vitioſa erit iteratio: veluti Cicero pro Ligario: *Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharſalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum, qua tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas, quid optabas?* Sed plus habet gravitatis, cùm paulatim ſeries increſcit: ut, Aderat janitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorque ſociorum, & civium Romanorum lictor Sextius. Iam verò extenuandi eædem ſunt rationes, quæ amplificandi, neque diverſus uſus. Optimæ extenuationis exemplum erit illud Comicum: Hæc verba una me hercle, falſa lachrymula, quam oculos terendo miſerè vix vi expreſſerit, reſtinguet. Hic vitioſiſſimum fuerit ad leviora à gravioribus orationem proficiſci, ut vitam, ſanguinem, pecu-

pecuniam pro te effundere non dubitem. Plurimum verò ponderis orationi accedat necesse est, quoties hinc amplificata, hinc elevata inter se componuntur.

De figuris ad gravitatem facientibus.

IN hoc genere potissimum consectabimur ea sermonis schemata, sive tropos, quæ reddunt acrem & ardentem orationem. Hujusmodi sunt ex his, quæ in verbis sita sunt, membra, articuli, comparia, repetitiones, contentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ, prosopopœja, apostrophæ, demonstrationes, quæ rem oculis subjiciunt cum exaggeratione. Eandem vim habent asseverationes, si quis tamen has inter schemata numerat, epiphonemata, quas acclamationes rectè verteris. De quorum singulis non est hujus instituti prolixius disserere: quia rhetoricem non hic docemus: sed indicamus duntaxat, quod ad scribendas epistolas attinet. Cæterum totius hujus generis supellectilem, ac vim copiosam colligere licebit, cum ex aliis scriptoribus, tum præcipuè ex historiographis: apud quos reperire licet crebras orationes, quibus dux exercitum, aut miles militem, aut magistratus populum ad fortiter agendum cohortatur. Profuerit & ea meminisse, quæ philosophi & facundi scriptores, de fortitudinis natura memoriæ prodiderunt. Nos tamen interim, quò quæ præcipimus juventuti ceu

digito commonstremus, unicum subjiciemus exemplum.

Exemplum Epistolæ cohortatoriæ.

Dici non potest, jucundissime nepos, quanta tum me, tum tuos omnes voluptate affecerit pulcherrimus rumor, nuper hic de rebus fortiter abs te gestis, exortus. Iacta sunt perpulchra immortalitatis tuæ fundamenta. Quid autem hortari incipiam, ut rem divinitus cœptã perficias: qui eo animo sis natus, ut nihil unquam humile aut sordidum cogitaris, utque non tam calcaribus quàm frenis egere te putem? Sed tamen incredibili quodam erga te studio, compellor currentem (quod ajunt) incitare, *I bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto:* perge absolvere, quod summa cum laude cœpisti, te, natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unquam vidit illustrius, patre tuo clarissimo, ista tua indole, ista eruditione, isto animo dignum præstare. Impone summã manum immortalibus monimentis, à quorum absolutione non multum abes: quod maximum ac difficillimum est, præstitisti: quod desideratur, plus habet decoris, quam difficultatis. Certasti cum majorum tuorum imaginibus, quibus tuapte virtute, plus lucis attulisti, quam acceperis. Vicisti ætatem qua cum propè adhuc impubes habeari nihil tamen non forti viro dignum v gessisti, vel cogitas. Antevertisti maj

res tuos virtutum magnitudine, vicisti hactenus, & tui studiosorum expectationem, & æmulorum invidentiam. Sed postquam omnia superasti, unum etiam certamen reliquum esse puta: nempe ut teipsum imiteris, tui similis esse studeas: tu teipsum præire contendas. Nam vinci à teipso, tā fœdum fuerit, quam pulchrū fuerit reliquos superasse. Ita si semper tibi instes: non deerit, quicum laudibus certare possis. Cogita te eum in locum, ipsius fortunæ manibus esse deductum, ut necesse sit, aut summa cum laude peragere fabulam, aut summo cum probro defatigari. Ardua quidem & difficilis est virtutis via, sed amplissima tibi præmia propone. Decus, immortalitas, imperiū, opes, dignitas, felicitas, in manu sunt, si pertenderis. At si (quod omen dii avertant) defatigeris, non solum pristinæ gloriæ tenebras offuderis: verum etiam in posterū omnem dignitatis spem tibi rescideris. Labores neq; diuturni sunt, neq; ita magni: præmia tum æterna, tum amplissima proponuntur. Multa jam pars exhausta, annus duntaxat est tibi perdurandus: in quo facito, ut tanquam in cōclusione, & extrema muneris tui parte, perfectissimus atque ornatissimus fuisse videaris. Fac ut veterū heroum pulcherrima facta tibi ob oculos assiduè versentur. Hercules ille, totius Græciæ facilè princeps, quot laboribus sibi iter in cælum aperuit, quot monstra superavit, qui

d inferos etiam ipsos legitur penetrasse? Quæ tibi si ficta de illo videbuntur, non pugno quidem, sed tamen divinitus à sapientissimis doctissimisq; viris excogitata sunt, quo nobis heroicæ virtutis exemplum absolutũ proponerẽt, & ad immortalitatẽ nominis viam ostenderẽt. Nã quonam alio consilio Homerus, cui magno doctissimorum hominum consensu, divinitas quædam tribuitur, Vlyssem, quẽ nobis ut sapientis viri simulachrum proposuit, tam diuturnis laboribus jactatum scripsit: nisi ut significaret hanc unam esse viam, ad æternum nominis decus parandum apud posteros. Hac Epaminõdas, hac Alcibiades clarissimi Græciæ imperatores, sibi immortalem apud posteros laudem pepererunt. Quid aliud Alexandrum Magnum cogitasse credis, cùm se tantis periculis objiceret? Quem tu laborem Decios illos recusaturos fuisse unquam credis: quorum alter, ut æternam sibi laudem compararet, diis manibus se devovit: alter in medios hostes se præcipitem dedit? Quæ non ætas Machabæorum nomen celebrabit, quorũ unus elephanti ventre perfosso pulcherrimam oppetens mortem, clarissimo facinore immortalẽ gloriam est consequutus? Quid hodie vel celebrius, vel plausibilius Iudith, Debboræ, & Rachab memoria? quæ quoniam sexu suo majores masculum animi robur præstiterunt, non inter fœminas, sed inter heroas commemorantur. Sed quid

nos

tros externa atque antiqua repetimus? domi habes, qui te ad hujusmodi virtutē debeant incitare, & quidem eò vehementius, quo genere conjunctiores. Nam cæteros quidem egregios viros imitari, laudi ducitur: at tuorum sine summo dedecore dissimilis esse non potes. Vivit adhuc recens, & posteritate ipsâ crescit avi tui viri fortissimi memoria. Quanto ille animo jam inde à teneris annis ad nominis immortalitatem contendit? Honestos ille labores pro ludo habuit: voluptatem & otium non secus ac pestem teterrimam fugiebat. Sæpe ipse adolescens ex eo jam natu admodum grandi audivisse memini, se haud longiorem vitam à superis optare, quam ut patriæ sua industria posset usui esse, cui se potius quam sibi ipsi natū dicebat. Ad propiora veniam, tibi magis, quā mihi ipsi nota. Pater tuus vir fortissimus atq; optimus, quid unquam durum, aut difficile judicavit, quod vel ad gloriæ incrementū, vel reipub commodū pertinere putasset? Quot ille, quamque difficiles legationes adolescens, non sine summa laude obiit? Quot hyemes sub pellibus egit? E quantis angustiis sua sese vigilantia expedivit? Quē ille magistratū non petiit? Quid autem petivit, quod non obtinuit? Quid obtinuit, quo non summa cum laude sit perfunctus? Debent pectori tuo paterna illa monita infixa sedere. Sæpè enim te adolescentulum, ut memini, Vergiliano illo carmine cōsuevit exoscu-

 lans

ans hortari: *Disce puer virtutem ex me, verumque laborem, Fortunam ex aliis.* Nec raro me audiente, hunc usurpare sermonem solebat, sibi prorsus videri nihil interesse inter eos, qui nunquã nati essent, & eos qui nulla re memorabili gesta, obscuri ex hac vita migrassent. Quare quũ ab his sis majoribus ortus, hujusmodi præceptis foris domique institutus, obscurum tibi esse non debet, quid tui, vel patria potius ipsa abs te expectet: præsertim cum isti generi, isti indoli, egregiam quoq; doctrinã adjunxeris: quum jã istiusmodi rudimenta edideris. Cogita tuorum omnium, non amicorum modo, sed civium etiã quotquot sunt, oculos in te unum conjectos, omnium in te suspensos animos: quorum jã expectationi vix satisfacturus videris, si tantum à nataliũ tuorum virtute nihil degeneraveris. Nescio quid majus sibi de te pollicentur, quorum si votis tua virtus responderit, quid si etiã vicerit, quantus erit tuorũ omnium triumphus, quanta patriæ gratulatio? Quantũ autẽ Trebonii viri, ut scis, tui amantissimi, & judicio de te & amori in te accesserit? Sin rem indiligenter gesseris (quod omen Deus avertat) malevolentissimi homines, qui tuę hactenus inviderunt virtuti, quosque rerum tuarum splendor excruciat, continuo verticem tollent, erimusq; & tu, & tui omnes ludibrio & risui nebulonibus invidentissimis. Amici obmutescent, inimici insultabũnt:

tabunt: benevoli frigidi, malevoli feroces. An hæc feret ista tui pectoris celsitudo? Zoili in te odium nosti. Nullo commodiore modo pestem illam ulcisci potes, quàm ut gloriæ tuæ invidia contabescat. Varum autem virulentissimum hominem planè ad suspendium adegeris, si nobis victor redieris. Codrus jam nunc suspendio trabem delegit. Si nihil te, neque tua gloria, neque nostra expectatio moverit, hoc certè tanti fuerit, ut hæc monstra conficias. Quare te charissime nepos, unica spes, & idem decus tuæ gẽtis, per luculentissimas majorum tuorũ imagines, per egregiam indolem, per sapientiæ laudem cui semper studuisti, per nostram patriæque expectationem, per bene auspicata laudum tuarum initia, obsecro atque obtestor, ne committas, ut cum hactenus cæteros viceris, à te ipso superatus videaris. Dii tua cœpta secundent, & felicibus utere fatis. Vale decus nostrum. Est & inter Hieronymianas epistolas, exhortatoria ad Heliodorum, quæ universum ejus generis artificium una complectitur.

De genere dehortatorio.

OPeræpretium non putavi dehortationis exemplum subjicere, quod eadẽ sit utriusque generis ratio, cum vix unquam exhortemur, quin eadem opera dehortemur. Exempla eorum, quibus ea res infeliciter cesserit accumulabimus,

imus. Deinde rei turpitudinem, probrũ, onvitia, damnum, incommoda diligenter colligemus, quæ per exornationem, quam rhetores descriptionem appellant, ante oculos ponemus. Sed hæc aliaque studiosorum industriæ relinquenda putavimus. Nunc ad singulas cujusque generis partes, non quidem ex omnibus, sed optimis autoribus sylvam quandam verborum ac sententiarum subministrabimus: quibus ex nostris nonnihil adjiciemus, quo scripturi hæc semper tanquam penum ad manum habeant, & imitandi studio similia discant effingere.

Exemplum depromptum ex prima Ciceronis ad Q. fratrem epistola.

QVare, quoniam in istis urbibus cum summo imperio & potestate versaris, quibus virtutes tuas consecratas, & in deorum numero collocatas vides, in omnibus rebus quas statues, quas decernes, quas ages: quid tantis hominum opinionibus, tantis de te judiciis, tãtis honoribus debeas, cogitabis. Quod si in mediocri laude sermonis ac prædicationis res nostræ essent, nihil à te eximium, nihil præter aliorum consuetudinem postularem. Nunc vero propter earum rerũ in quibus versati sumus, splendorem & magnitudinem, nisi summam laudem ex ista provincia assequimur, vix videmur summã vituperationẽ posse vitare. Ea nostra ratio est, ut omnes boni tũ

favéant,

faveant,tum etiam à nobis omnem diligentiam virtutemque postulent& expectent: omnes autem improbi, quod cum his bellum suspicimus sempiternum vel minima re ad reprehendendũ contenti esse videantur. Quare cum ejusmodi theatrum est totius Asiæ celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, judicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut Romam usque significationes vocesq; referantur: contende quæso atq; elabora, non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam, ut omnia illa tuis artibus superasse videaris.

Simul & illud cogita, nos non de reliqua & sperata gloria jam laborare, sed de parta dimicare, quæ quidem non tam expetenda fuit, quàm tuenda nobis est: quod reliquum est, id non tam difficile, quàm præclarum.

Exhortationem mitigat hoc modo: Atque hæc non eò dicuntur, ut te dormientem oratio mea excitasse, sed potius ut currentẽ incitasse videatur. Facies enim perpetuo, quæ fecisti, &c. Tu quanquam consilio non eges, vel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, ut nihil cures, quàm ut ante factum aliquod egregium audiamus, quàm futurum putaremus. Te verò admoneo tum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnẽ gloriam, ad quam à puero inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare, magnitudinemque animi, quam ego

pionis: aut cùm Germanorum, aut Gallorum fortitudo, Cimbrorum immanitas augetur, ut major sit victoris gloria. Sed infinitæ prope sunt, ex relatione ad aliquid, amplificandi formæ: veluti si clades à Trojanis Græcisq; acceptas amplifices, quò videatur Helenæ species admirabilior, ob quam nõ piguerit sapientissimos viros tot mala perpeti: utque in Platonis symposio, & Alcibiadis forma, & toties oblata copia, Socratis continentia singularis colligitur. Reliquum est ultimum augendi genus, quod συναθροισμόν, id est, congeriem appellent, qua rem eandem aliis atque aliis modis efferimus. Nam ni summa fiat varietate, vitiosa erit iteratio: veluti Cicero pro Ligario: *Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum, qua tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas, quid optabas?* Sed plus habet gravitatis, cùm paulatim series increscit: ut, Aderat janitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorque sociorum, & civium Romanorum lictor Sextius. Iam verò extenuandi eædem sunt rationes, quæ amplificandi, neque diversus usus. Optimæ extenuationis exemplum erit illud Comicum: Hæc verba una me hercle, falsa lachrymula, quam oculos terendo miserè vix vi expresserit, restinguet. Hic vitiosissimum fuerit ad leviora à gravioribus orationem proficisci, ut vitam, sanguinem, pecu-

pecuniam pro te effundere nondubitem. Plurimum verò ponderis orationi accedat necesse est, quoties hinc amplificata, hinc elevata inter se componuntur.

De figuris ad gravitatem facientibus.

IN hoc genere potissimum consectabimur ea sermonis schemata, sive tropos, quæ reddunt acrem & ardentem orationem. Hujusmodi sunt ex his, quæ in verbis sita sunt, membra, articuli, comparia, repetitiones, contentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ, prosopopœja, apostrophæ, demonstrationes, quæ rem oculis subjiciunt cum exaggeratione. Eandem vim habent asseverationes, si quis tamen has inter schemata numerat, epiphonemata, quas acclamationes rectè verteris. De quorum singulis non est hujus instituti prolixius disserere: quia rhetoricem non hic docemus: sed indicamus duntaxat, quod ad scribendas epistolas attinet. Cæterum totius hujus generis supellectilem, ac vim copiosam colligere licebit, cum ex aliis scriptoribus, tum præcipuè ex historiographis: apud quos reperire licet crebras orationes, quibus dux exercitum, aut miles militem, aut magistratus populum ad fortiter agendum cohortatur. Profuerit & ea meminisse, quæ philosophi & facundi scriptores, de fortitudinis natura memoriæ prodiderunt. Nos tamen interim, quò quæ præcipimus juventuti ceu

digito commonstremus, unicum subjiciemus exemplum.

Exemplum Epistola cohortatoria.

Dici non potest, jucundissime nepos, quanta tum me, tum tuos omnes voluptate affecerit pulcherrimus rumor, nuper hic de rebus fortiter abs te gestis, exortus. Iacta sunt perpulchra immortalitatis tuæ fundamenta. Quid autem hortari incipiam, ut rem divinitus cœptã perficias: qui eo animo sis natus, ut nihil unquam humile aut sordidum cogitaris, utque non tam calcaribus quàm frenis egere te putem? Sed tamen incredibili quodam erga te studio, compellor currentem (quod ajunt) incitare, *I bone, quo virtus tua te vocat, i pede fausto:* perge absolvere, quod summa cum laude cœpisti, te, natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unquam vidit illustrius, patre tuo clarissimo, ista tua indole, ista eruditione, isto animo dignum præstare. Impone summã manum immortalibus monimentis, à quorum absolutione non multum abes: quod maximum ac difficillimum est, præstitisti: quod desideratur plus habet decoris, quam difficultatis. Certasti cum majorum tuorum imaginibus, quibus tuapte virtute, plus lucis attulisti, quam acceperis. Vicisti ætatem qua cum propè adhuc impubes habeari nihil tamen non forti viro dignum v gessisti, vel cogitas. Antevertisti maj

res tuos virtutum magnitudine, vicisti hactenus, & tui studiosorum expectationem, & æmulorum invidentiam. Sed postquam omnia superasti, unum etiam certamen reliquum esse puta: nempe ut teipsum imiteris, tui similis esse studeas: tu teipsum præire contendas. Nam vinci à teipso, tā fœdum fuerit, quam pulchrū fuerit reliquos superasse. Ita si semper tibi instes: non deerit, quicum laudibus certare possis. Cogita te eum in locum, ipsius fortunæ manibus esse deductum, ut necesse sit, aut summa cum laude peragere fabulam, aut summo cum probro defatigari. Ardua quidem & difficilis est virtutis via, sed amplissima tibi præmia propone. Decus, immortalitas, imperiū, opes, dignitas, felicitas, in manu sunt, si pertenderis. At si (quod omen dii avertant) defatigeris, non solum pristinæ gloriæ tenebras offuderis: verum etiam in posterū omnem dignitatis spem tibi rescideris. Labores neq; diuturni sunt, neq; ita magni: præmia tum æterna, tum amplissima proponuntur. Multa jam pars exhausta, annus duntaxat est tibi perdurandus: in quo facito, ut tanquam in cōclusione, & extrema muneris tui parte, perfectissimus atque ornatissimus fuisse videaris. Fac ut veterū heroum pulcherrima facta tibi ob oculos assiduè versentur. Hercules ille, totius Græciæ facilè princeps, quot laboribus sibi iter in cælum aperuit, quot monstra superavit, qui

ad inferos etiam ipsos legitur penetrasse? Quæ tibi si ficta de illo videbuntur, non pugno quidem, sed tamen divinitus à sapientissimis doctissimisq; viris excogitata sunt, quo nobis heroicæ virtutis exemplum absolutū proponerēt, & ad immortalitatē nominis viam ostenderēt. Nā quonam alio consilio Homerus, cui magno doctissimorum hominum consensu, divinitas quædam tribuitur, Vlyssem, quē nobis ut sapientis viri simulachrum proposuit, tam diuturnis laboribus jactatum scripsit: nisi ut significaret hanc unam esse viam, ad æternum nominis decus parandum apud posteros. Hac Epaminōdas, hac Alcibiades clarissimi Græciæ imperatores, sibi immortalem apud posteros laudem pepererunt. Quid aliud Alexandrum Magnum cogitasse credis, cùm se tantis periculis objiceret? Quem tu laborem Decios illos recusaturos fuisse unquam credis: quorum alter, ut æternam sibi laudem compararet, diis manibus se devovit: alter in medios hostes se præcipitem dedit? Quæ non ætas Machabæorum nomen celebrabit, quorū unus elephanti ventre perfosso pulcherrimam oppetens mortem, clarissimo facinore immortalē gloriam est consequutus? Quid hodie vel celebrius, vel plausibilius Iudith, Debboræ, & Rachab memoria? quæ quoniam sexu suo majores masculum animi robur præstiterunt, non inter fœminas, sed inter heroas commemorantur. Sed quid

nos

nos externa atque antiqua repetimus? domi habes, qui te ad hujusmodi virtutē debeant incitare, & quidem eò vehementius, quo genere conjunctiores. Nam cæteros quidem egregios viros imitari, laudi ducitur: at tuorum sine summo dedecore dissimilis esse non potes. Vivit adhuc recens, & posteritate ipsa crescit avi tui viri fortissimi memoria. Quanto ille animo jam inde à teneris annis ad nominis immortalitatem contendit? Honestos ille labores pro ludo habuit: voluptatem & ocium non secus ac pestem teterrimam fugiebat. Sæpe ipse adolescens ex eo jam natu admodum grandi audivisse memini, se haud longiorem vitam à superis optare, quam ut patriæ sua industria posset usui esse, cui se potius quam sibi ipsi natū dicebat. Ad propiora veniam, tibi magis, quā mihi ipsi nota. Pater tuus vir fortissimus atq; optimus, quid unquam durum, aut difficile judicavit, quod vel ad gloriæ incrementū, vel reipub commodū pertinere putasset? Quot ille, quamque difficiles legationes adolescens, non sine summa laude obiit? Quot hyemes sub pellibus egit? E quantis angustiis sua sese vigilantia expedivit? Quē ille magistratū non petiit? Quid autem petivit, quod non obtinuit? Quid obtinuit, quo non summa cum laude sit perfunctus? Debent pectori tuo paterna illa monita infixa sedere. Sæpè enim te adolescentulum, ut memini, Vergiliano illo carmine cōsuevit exoscu-

lans

ns hortari: *Disce puer virtutem ex me, verumque laborem, Fortunam ex aliis.* Nec rao me audiente, hunc usurpare sermonem solebat, sibi prorsus videri nihil interesse inter eos, qui nunquã nati essent, & eos qui nulla re memorabili gesta, obscuri ex hac vita migrassent. Quare quũ ab his sis majoribus ortus, hujusmodi præceptis foris domique institutus, obscurum tibi esse non debet, quid tui, vel patria potius ipsa abs te expectet: præsertim cum isti generi, isti indoli, egregiam quoq; doctrinã adjunxeris: quum jã istiusmodi rudimenta edideris. Cogita tuorum omnium, non amicorum modo, sed civium etiã quotquot sunt, oculos in te unum conjectos, omnium in te suspensos animos: quorum jã expectationi vix satisfacturus videris, si tantum à nataliũ tuorum virtute nihil degeneraveris. Nescio quid majus sibi de te pollicentur, quorum si votis tua virtus responderit, quid si etiã vicerit, quantus erit tuorũ omnium triumphus, quanta patriæ gratulatio? Quantũ autẽ Trebonii viri, ut scis, tui amantissimi, & judicio de te & amori in te accesserit? Sin rem indiligenter gesseris (quod omen Deus avertat) malevolentissimi homines, qui tuę hactenus inviderunt virtuti, quosque rerum tuarum splendor excruciat, continuo verticem tollent, erimusq; & tu, & tui omnes ludibrio & risui nebulonibus invidentissimis. Amici obmutescent, inimici insultabunt:

tabunt:

tabunt: benevoli frigidi, malevoli feroces. An hæc feret ista tui pectoris celsitudo? Zoili in te odium nosti. Nullo commodiore modo pestem illam ulcisci potes, quàm ut gloriæ tuæ invidia contabescat. Varum autem virulentissimum hominem planè ad suspendium adegeris, si nobis victor redieris. Codrus jam nunc suspendio trabem delegit. Si nihil te, neque tua gloria, neque nostra expectatio moverit, hoc certè tanti fuerit, ut hæc monstra conficias. Quare te charissime nepos, unica spes, & idem decus tuæ gẽtis, per luculentissimas majorum tuorũ imagines, per egregiam indolem, per sapientiæ laudem cui semper studuisti, per nostram patriæque expectationem, per bene auspicata laudum tuarum initia, obsecro atque obtestor, ne committas, ut cum hactenus cæteros viceris, à te ipso superatus videaris. Dii tua cœpta secundent, & felicibus utere fatis. Vale decus nostrum. Est & inter Hieronymianas epistolas, exhortatoria ad Heliodorum, quæ universum ejus generis artificium una complectitur.

De genere dehortatorio.

OPeræpretium non putavi dehortationis exemplum subjicere, quod eadẽ sit utriusque generis ratio, cum vix unquam exhortemur, quin eadem opera dehortemur. Exempla eorum, quibus ea res infeliciter cesserit accumulabimus.

imus. Deinde rei turpitudinem, probrũ, onvitia, damnum, incommoda diligenter colligemus, quæ per exornationem, quam rhetores deſcriptionem appellant, ante oculos ponemus. Sed hæc aliaque ſtudioſorum induſtriæ relinquenda putavimus. Nunc ad ſingulas cujuſque generis partes, non quidem ex omnibus, ſed optimis autoribus ſylvam quandam verborum ac ſententiarum ſubminiſtrabimus: quibus ex noſtris nonnihil adjiciemus, quo ſcripturi hæc ſemper tanquam penum ad manum habeant, & imitandi ſtudio ſimilia diſcant effingere.

Exemplum depromptum ex prima Ciceronis ad Q. fratrem epiſtola.

QVare, quoniam in iſtis urbibus cum ſummo imperio & poteſtate verſaris, quibus virtutes tuas conſecratas, & in deorum numero collocatas vides, in omnibus rebus quas ſtatues, quas decernes, quas ages: quid tantis hominum opinionibus, tantis de te judiciis, tãtis honoribus debeas, cogitabis. Quod ſi in mediocri laude ſermonis ac prædicationis res noſtræ eſſent, nihil à te eximium, nihil præter aliorum conſuetudinem poſtularem. Nunc vero propter earum rerũ in quibus verſati ſumus, ſplendorem & magnitudinem, niſi ſummam laudem ex iſta provincia aſſequimur, vix videmur ſummã vituperationẽ poſſe vitare. Ea noſtra ratio eſt, ut omnes boni tũ faveant,

faveant, tum etiam à nobis omnem diligentiam virtutemque postulent & expectent: omnes autem improbi, quod cum his bellum suscipimus sempiternum vel minima re ad reprehendendũ contenti esse videantur. Quare cum ejusmodi theatrum est totius Asiæ celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, judicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut Romam usque significationes vocesq; referantur: contende quæso atq; elabora, non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam, ut omnia illa tuis artibus superasse videaris.

Simul & illud cogita, nos non de reliqua & sperata gloria jam laborare, sed de parta dimicare, quæ quidem non tam expetenda fuit, quàm tuenda nobis est: quod reliquum est, id non tam difficile, quàm præclarum.

Exhortationem mitigat hoc modo: Atque hæc non eò dicuntur, ut te dormientem oratio mea excitasse, sed potius ut currentẽ incitasse videatur. Facies enim perpetuo, quæ fecisti, &c. Tu quanquam consilio non eges, vel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, ut nihil cures, quàm ut ante factum aliquod egregium audiamus, quàm futurum putaremus. Te verò admoneo tum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnẽ gloriam, ad quam à puero inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare, magnitudinemque animi, quam

 ego

go ſemper admiratus ſum, ſemperque mavi,conſtanter obtineas,nec unquam nflectas cujuſquam injuria. Illud te ad xtremum & oro & hortor, ut tanquam poetæ boni, & actores induſtrii ſolent, ic tu in extrema parte. & concluſione muneris ac negotii tui diligentiſſimus ſis. Quamobrem, ſi me amas, quantum profectò amas, ſi dormis,expergiſcere:ſi ſtas,ingredere: ſi ingrederis,curre:ſi curris, advola.Hoc ſit negotium tuum, hoc otium, hic labor,hæc quies: in his vigilia, in his etiam ſomnus reponatur. Effinge aliquid, & excude quod ſit perpetuo tuum.Nam reliqua rerum tuarũ poſt te, alium atq;aliũ dominum ſortientur, hoc nunquã tuum deſinet eſſe, ſi ſemel cœperit.Scio quem animum, quod hortet ingenium. Tu modò enitere, ut tibi ipſe ſis tanti,quanti videberis aliis, ſi tibi fueris. Quod te quoque ut facias & hortor & moneo: memento quibus imaginibus onereris, quæ nomina, & quanta ſuſtineas. Proinde dum ſuppetit vita, enitamur, ut mors quàm pauciſſima quæ abolere poſſit,inveniat. Luſus vocantur, ſed hi luſus non minorem interdum gloriam,quàm ſeria conſequuntur. Confugit in ſinum tuum Reſpublica.Ac mihi intuenti ſapientiam tuã,minus mirum videtur,quod mortales iſtos caducoſque titulos, aut depreceris, aut temperes. Scis enim ubi vera principis, ſempiterna ſit gloria:ubi ſint honores,in

quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arces enim & statuas templaque demolitur & obscurat oblivio, negligit carpitq; posteritas. Contrà, contemptor ambitionis, & potestatis domitor, ac frenator animus, ipsa vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quàm quibus minimè necesse est. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quãdo non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monimentis ęternæ laudis inciditur. Ibit in secula fuisse principem, cui florẽti & incolumi nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernerentur.

Exhortatio.

SEd præstat te eum, qui mihi à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Hæc profectò vides quanto expressiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia, atque ex imperio laudis accesserit. Quanquam te ita gerere volo, quæ per exercitum, atque imperium gerenda sunt, ut hæc multò antè meditere, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas; sentiasque id, quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillimè posse obtinere summum atq; altissimum gradum civitatis: quæ quidem mea cohortatione tibi inanis aut sine causa suscepta videatur, &c.

Teque

eq; ad studium summæ laudis cohor-
bor. Est enim tibi gravis adversaria cō-
ituta, & parata incredibilis quædam ex-
ectatio, quam tu una re facillimè vinces
hoc statueris, quarum laudum gloriam
damaris, quib' artibus eæ laudes com-
parantur, in iis esse laborandum. Lib. IX.
epistola: Duabus tuis. Locos habet hor-
tatorios, & item gratulatorios, circa me-
dium & finem. Quam indicare malui,
partim ne volumen oneretur, partim
quod gratiora sunt quæ nobis ipsi decer-
pimus. Epist. l. 10. Quum ipsum Furniū,
aliquot habet locos exhortatorios. Item
παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο, curaque & effi-
ce, ut ab omnibus & laudemur, & ame-
mur. Per fortunas tuas Cicero, per libe-
ros te oro & obsecro, ne quid gravius de
salute & incolumitate tua consulas. Nā
deos hominesque amicitiamque nostrā
testificor, me tibi prædixisse, neque te-
mere monuisse. Quare si tibi tu, si filius
unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi
charæ sunt, si aliquid apud te nos, si vir
optimus gener tuus, valemus: eorū for-
tunam non debes velle conturbare, ut eā
causam, in cujus victoria salus nostra est,
odisse, aut relinquere cogamur, aut im-
piam cupiditatem contra salutem tuam
habeamus. Etiam atq; etiam Cicero co-
gita, ne te, tuosq; omnes funditus ever-
tas: nec te sciens, prudensq; eo demittas,
unde exitū nullū vides esse. Quare quid
est, quod ego te horter, ut dignitati & glo-

riæ ſervias? Proponam tibi claros viros, quod facere ſolent qui hortantur?neminẽ habeo clariorem, quàm teipſum. Te imitere oportet: tecum ipſe certes:ne licet quidem tibi, jam tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. Quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria,gratulatione magis utendum eſt.Contigit enim tibi, quod haud ſcio, an nemini, ut ſumma ſeveritas animadverſionis,non modo nõ invidioſa,ſed etiam popularis eſſet,& cũ bonis omnibus,tum infimo cuique gratiſſima. Hoc ſi tibi fortuna quadã contigiſſet,gratularer felicitati tuæ,ſed contigit magnitudine tum animi,tũ etiã ingenii atque conſilii. Quo facto, intelligere debes,in te poſitam eſſe Remp.tibiq;nõ modo tuendos,ſed etiam ornandos illos viros, à quibus initium libertatis profectum eſt. Tu quoniam Remp.noſq;conſervas, fac diligentiſſimè te ipſũ,mi Dolabella,cuſtodias. Nunc, mi Attice,tota mente incumbe in hanc curam : magna enim res eſt. Quamobrẽ advola obſecro, atque eam Remp.quam virtute atq;animi magnitudine magis, quã eventis rerũ liberaſti, exitu libera:omnis omnium concurſus ad te futurus eſt.Fortem & liberum animum, quo & conſul & nunc conſularis Remp. vindicaſti,ſine conſtãtia & æquabilitate nullũ eſſe putaris.Nihil enim per ſe amplũ eſt,niſi in quo judicii ratio extat: quia neminẽ magis decet,quã te Remp. amare, libertatiſq; defenſo-

fensorem esse, vel ingenio, vel rebus gestis, vel studio atque efflagitatione omnium. Tu te exsuscita, ut eam civitatem, in qua maxima gessisti, liberam atq; honestam fore putes, si mòdo sint populo duces, ad resistendum improborum consiliis. Quare magnum fac animum habeas, & spem bonam. Cessator esse noli, & illud, γνῶθι σεαυτὸν noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam ut bona nostra noscimus. Præterea meminerimus, quanto majore animo honestatis fructus in cō-scientia, quàm in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam promeruit, minus pulchrum est. Ii vero qui bene facta sua verbis adornant, non ideo prædicare, quia fecerint, sed ut prædicarent, fecisse creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente vanescit. Homines enim cum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non sileas, ipse culparis. Multò deformius amittere, quàm nō adsequi laudem. Item lib. 2: tota epistola, cujus initium: Hominem te patientem. Hujusmodi sententiis extimulamus animum laudis cupidum.

εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης,

Id est.

Vnum augurium optimum, pugnare pro patria.

ἄλκιμος ἔσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ
Strenuus esto, ut aliquis te etiam posterorum prædicet.

ἀνέρες ἐστὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θουρίδος ἀλκῆς
Viri estis chari, recordemini autem Martis laboris,

I bone. quo virtus tua te vocat, i pede fausto.

Nate Dea, quo fata trahunt, retrahuntque sequamur.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito,

Quàm tua te fortuna sinat.

Fac aliquid dignum promissis. Difficilia quæ pulchra.

In magnis & voluisse sat est.

Macte hac gravitatis gloria Cæsar.

Dehortatio.

SEd ego te ut ad certã laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo: redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui judicium, non tam ex consilio tuo quã ex evẽtu homines esse facturos.

Commentitia mea.

NOn est affectanda gloria forti viro, suapte virtute contento: sed hæc benefacta non aliter, quàm umbra corpus consequitur. Non appetit laudem, sibi bene conscia virtus eximia, sed hoc contingit illustrior ac verior. Splendidus titulus, pater patriæ: sed hunc

nunc promeruisse pulchrius est, quam possedisse. Inter omnia tua gentisq; tuæ decora, si mihi credis, erit hoc præcipuè gloriosum. Tot egregiis facinoribus, summa cum laude gestis, fac istum ceu colophonem addas. Arduum facinus, ad quod te hortor, sed tuo genere, tuoque animo dignũ. Ab ista familia, ab ista indole, ab istis factis, nihil expectatur plebejum, aut mediocre. Omnia summa præstes oportet, si velis majorum tuorũ ornamentis, si tuæ pristinæ gloriæ, si omnium de te expectationi respondere. Cogita te versari in theatro longè frequentissimo. Omnium oculos in te conjectos: quibus nunquam satisfacies, nisi summa cum laude peregeris cœptam istius pulcherrimi facinoris fabulam. Ipsa virtus abundè magnum sui præmiũ est. Non vivit, qui vivit inglorius. Non perit, qui moriens, honestam sui memoriam relinquit posteris. Vt omnia mors tollat, certe nominis honesti decus à rogo redditur illustrius. Erexeris, mihi crede, tibi monumentum ære perennius, quod nõ livor edax, non aquilo impotens possit diruere, aut innumerabilis annorum series, aut fuga temporũ. Onerant te tuorum imagines, non illustrant, nisi quibus factis illi sibi nobilitatẽ pepererunt, iis tu tuearis & alas. Huc te vocat generis tui claritas, huc patriæ pietas, huc civiũ tuorum nunc in tua virtute sita salus: tantũ exeras istum verè magnum animum tuũ,

aderunt

aderunt fortibus ausis superi faventes. Audaces adjuvat ipse Deus. In re honesta, suus cuique animus Deus est. Nunc delibera, utrum malis majorum tuorum ornamentis, tuisque laudatissimis factis hoc decus ac veluti summam manum addere, an generi tuo tenebras offundere: & quicquid hactenus tot egregiis laboribus partum est gloriæ, semel amittere. Nulla possessio difficilius aut tardius paratur, quàm honestæ famæ: nulla citius amittitur. Si te nulla movet tantarũ gloria rerum, certè liberis tuis nullam possessionem relinquere potes, vel speciosiorem, vel preciosiorem, quam hujus facti nunquam intermorituram gloriã. Vt leones & aquilæ, non cum quibuslibet feris belligerantur, sed quasdam prædas, ut suis unguibus indignas contemnunt: ita tuum est, hoc facinus quò majus est ac difficilius, hoc majore cum animo suscipere, velut eximiam gloriæ materiam, eximiæ virtuti servatam. Scio difficillimum esse ad quod hortor: nec ignoro verũ esse quod dici solet, οὐ παντὸς ἀνδρός: sed aliquando graviora præstitisti, nec alius animus par tanto negotio. Si palma dedignatur cedere ponderi imposito, sed magis adversus impositum nititur sursũ erigens sese: quanto magis oportet fortissimi viri animum, ex ipsa negotii difficultate crescere! Nõ hæc scribo, quò te cessantem extimulem, sed quò sponte currẽti calcar (quod ajunt) addã.

Non tam hortor ut ista facias, quàm gratulor ultro properanti, quo nostra vota tuam virtutem volebant invitare. Primũ cogita, quid deceat Germanum, deinde quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, postremo quid Philippum. Duplicem sustines expectationem, nimirum ut laudatissimo patri Philippo Philippus, & eximio fratri, cui succedis, respõdeas. Nobilitas vera non aliunde, quàm ex egregiis factis nascitur. Hanc ipse tibi prestare potes. Quid suspicis vetusta stemmata? Quin ipse tibi paras imagines? pulchrius erit decus, cujus autor fueris, quã cujus hæres. Quanto pulchrius est, te tuis majoribus tua virtute prælucere, quam in alienæ laudis hæreditatem venisse?

Probrum ignavia quorundam nuper acceptum, tũa virtus, tuaque vigilantia sarciat oportet. Proximè acceptam cladẽ omnes fortunæ imputabunt, si nunc declararis, quantum in bello valeat fortis & infractus ducis animus cum eximia prudentia conjunctus.

Nihil magis nostrum est, quam quod nobis nostra paratur industria. Hoc tib præstat ista pectoris virtus, ut audeas: ho patriæ pietas, ut velis: quod reliquum e dabunt superi, & pietatis fautores, & h nestæ virtutis provectores. Macte isti animi esto. Istiusmodi studiis ad n minis æternitatem grassare. Eja, m cte virtute. Sic sic itur in cœlum. gè fortissime juvenis, ne defatiga

ne conquiesce, donec pulcherrimis gestis honestissimum finem imposueris. Maxima studii pars tibi jam decursa est, hoc alacrius ad metam propera, quo propior es. Nihil est tam arduum in rebus humanis, quod non efficiat, si sibi imperarit animus, ut magnopere velit. Quæ res primũ deos, ac divos fecit? nõne præclara in Remp. merita? Quid enim Deo similius, quam excelsus animus, vel gratis de universo mortalium genere bene mereri studens? Magnificentius est, amplissimos honores promeruisse, quã obtinuisse. In magnis & voluisse magnũ est. In rebus præclaris etiam conatus in magna laude ponitur. Quum hactenus in campo gloriæ præcurreris omnes, hic tui similis sis oportet. Si quid in te generosæ mentis, si quid paternæ indolis, si qua scintilla pietatis in patriam, si quid consilii, si quid constantis animi, si quid masculi roboris, si quid heroicæ virtutis, id totum nunc expromas oportet. Non poteris in hoc laudis cursu defatigari, si spectes quæ præmia tibi sint proposita. Perge infracto animo, quà cœpisti, nomenque tuum immortalitati commenda. Verum decus non in opibus, sed in virtute positum est. Bene collocavit, qui patriæ vitam impendit. Te unum spectant oculi civium tuorum. Tuis humeris innixa est patria. Illi despondebunt animum, nisi eum præstiteris, quem semper esse judicarunt,

unt. Hæc ruitura eſt, ſi te ſubduxeris.
cogita laborem eſſe brevem, felicitatem
d quam properas, eſſe perennem. Ar-
dua eſt, juxta Heſiodum, via, ſed in ver-
tice manet inæſtimabile præmium. An
aliquid durum videri debet, quo para-
tur æterna felicitas? Ne ſpecta quid hic
aut ille interim de te loquatur, ſed quid
tota poſteritas ſemper ſit loquutura. Ve-
rè regium magnique animi eſt, malè au-
dire, cum bene feceris. Invidiam male-
volorum gloria benefactorum obrue.
Pulcherrimum vindictę genus eſt, inimi-
cum benefactis ad ſuſpendium adigere.
Invidorum latratus, velut ignavorum ca-
num neglige. Illud vide, quo te bono-
rum conſenſus provocat. Malis placuiſſe
tam turpe eſt, quam ob turpia. Enitere
ut his placeas, qui bonis placent omni-
bus. Aſina per medios ignes ſuccurrit
ſuo fœtui, & vir fortis deſtituet patriam
periclitantem: cujus pars ſunt & liberi?
Parva & exilia ſydera, validorum exortu
obſcurantur, ſed tu non potes magis illu-
ſtrare progenitorum tuorum gloriam,
quam ſi ad iſtum modum famam illorũ
obſcures. Eò perge, non quo te revocat
mundus, ſed quo te vocat Chriſtus. An te
remoratur difficultas, ubi cœlũ promit-
titur? An diffidis, ubi fautor & adjutor
eſt Chriſtus? An dubitas de præmio, ubi
promiſſor eſt Deus? Nõ agnoſcet benefi-
cium tuum ætas tua. Atqui iſtud demum
eſt animo excelſo dignum. Nullũ benefi-

:ii genus heroicis animis dignius, quam quod erogatur in posteros. Sudoribus e-nuntur literæ, sed pariunt immortalita-tem. Vigiliis parantur, sed semel partæ nunquã amittuntur. Serius contingunt, sed ubi contigerint, tutissima simul & pe-rennis est possessio. In aliis egregiè gestis, magna laudis portio fortunæ deciditur: nonnullam & illi sibi vendicant, quo-rum opera res peracta est: hujus facti gloria in solidum tua erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi commit-tendũ, ut hanc fefellisse videaris. Genus, indoles, prudentia, animi sublimitas, pri-stina decora, mirã quandam de te conci-tarunt apud omnes expectationem: hanc fallere turpissimum fuerit, ęquare neces-sarium, vincere pulcherrimum. Si voles cogitare quid te dignum, sic te geras in ista provincia, ut qui in eadem ante te nõ mediocri cum laude versati sunt, tui comparatione magnam laudis partem amittant: neque quispiam exoriatur, qui tibi ausit succedere. Fac ita te geras in i-sto magistratu, ut & autoritate tua suc-cessori tradas augustiorem, & integritate vigilantiaque difficiliorem. Cogitato te-cum, quidquid est istud laboris, quod percipiendæ juris prudentiæ datur, tri-bus, aut ad summum quatuor annis ab-solvi: cæterum honorem in omnem us-que vitam te comitaturum. Laborabit, honestas manet: labor brevis, gloria im-mortalis. Alii tot annos desudant, per terras

runt. Hæc ruitura eſt, ſi te ſubduxeris. Cogita laborem eſſe brevem, felicitatem ad quam properas, eſſe perennem. Ardua eſt, juxta Heſiodum, via, ſed in vertice manet inæſtimabile præmium. An aliquid durum videri debet, quo paratur æterna felicitas? Ne ſpecta quid hic aut ille interim de te loquatur, ſed quid tota poſteritas ſemper ſit loquutura. Verè regium magnique animi eſt, malè audire, cum bene feceris. Invidiam malevolorum gloria benefactorum obrue. Pulcherrimum vindictę genus eſt, inimicum benefactis ad ſuſpendium adigere. Invidorum latratus, velut ignavorum canum neglige. Illud vide, quo te bonorum conſenſus provocat. Malis placuiſſe tam turpe eſt, quam ob turpia. Enitere ut his placeas, qui bonis placent omnibus. Aſina per medios ignes ſuccurrit ſuo fœtui, & vir fortis deſtituet patriam periclitantem: cujus pars ſunt & liberi? Parva & exilia ſydera, validorum exortu obſcurantur, ſed tu non potes magis illuſtrare progenitorum tuorum gloriam, quam ſi ad iſtum modum famam illorū obſcures. Eò perge, non quo te revocat mundus, ſed quo te vocat Chriſtus. An te remoratur difficultas, ubi cœlū promittitur? An diffidis, ubi fautor & adjutor eſt Chriſtus? An dubitas de præmio, ubi promiſſor eſt Deus? Nō agnoſcet beneficium tuum ætas tua. Atqui iſtud demum eſt animo excelſo dignum. Nullū benefi-
cii

cii genus heroicis animis dignius, quam quod erogatur in posteros. Sudoribus emuntur literæ, sed pariunt immortalitatem. Vigiliis parantur, sed semel partæ nunquã amittuntur. Serius contingunt, sed ubi cõntigerint, tutissima simul & perennis est possessio. In aliis egregiè gestis, magna laudis portio fortunæ deciditur: nonnullam & illi sibi vendicant, quorum opera res peracta est: hujus facti gloria in solidum tua erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi committendũ, ut hanc fefellisse videaris. Genus, indoles, prudentia, animi sublimitas, pristina decora, mirã quandam de te concitarunt apud omnes expectationem: hanc fallere turpissimum fuerit, ęquare necessarium, vincere pulcherrimum. Si voles cogitare quid te dignum, sic te geras in ista provincia, ut qui in eadem ante te nõ mediocri cum laude versati sunt, tuĩ comparatione magnam laudis partem amittant: neque quispiam exoriatur, quĩ tibi ausit succedere. Fac ita te geras in isto magistratu, ut & autoritate tua successori tradas augustiorem, & integritate vigilantiaque difficiliorem. Cogitato tecum, quidquid est istud laboris, quod percipiendæ juris prudentiæ datur, tribus, aut ad summum quatuor annis absolvi: cæterum honorem in omnem usque vitam te comitaturum. Laborabit, honestas manet: labor brevis, gloria immortalis. Alii tot annos desudant, per terras

terras mariaque volitant, ut rem familiarem augeant: te pigebit ad paucos annos honestissimis studiis incumbere, quo tibi simul & rem, & dignitatem pares? Honos alit artes, ut scripsit Cicero: & hoc tibi calcar non mediocre debet addere, quod is princeps nobis contigit, sub quo nemo gratis virtutem colit. Quidam ita propagant nominis sui memoriam: atqui nullum monumentum fidelius custodit hominis famam, quam si benefactis nomen tuum insculpas animis hominum, hoc est, si ingenii monumentis, non solum de tua patria, verumetiam de cunctis nationibus: non solum de tuæ ætatis hominibus, verumetiã de posteris bene merearis. Vide etiam atque etiam necubi dormitaris in hoc opere. Magni refert, unde famam auspiceris. Expedit omni cura perpolitum esse, per quod primum innotescere vis populo. Posteaquã semel bonarum literarum patrocinium suscepisti, non oportet de gradu cadere. Vides cum cujusmodi monstris res est: prorsus Hercule quopiam est opus. Eum nemo melius præstabit uno te. Obtestor te per nostram amicitiam, per utriusque salutem: nam mea, nisi te incolumi, non constiterit, ne te periculoso negotio admisceas. Vel hircus Æsopicus te doceat, ne te conjicias temere in negotium, unde cum voles, non possis temetipsum extricare. Facilis descensus Averni, sed revocare gradum perdifficile est. Si tibi

vilis est tua vita, uxoris ac liberorum te moveat calamitas. Sine his tu perire non potes, cum ex te uno pendeant omnes. In te omnis domus inclinata recumbit. Hanc, tua prudentia, tua vigilantia, tua fortitudine fulcias oportet alioqui collapsuram. Tu invicto animo, quod honestissimum judicabis sequere. Optimæ causæ favebunt & numina.

Exhortatio mea.

Cogita quanta factum istud laus & gratulatio sit consecutura. Quid multis? sic te numeris omnibus virtutum absolutum præsta, ut inimici vituperare te non possint, nisi simul laudent. Illud noctes diesque tecum cogita, quo te quoque possis Tollere humo, victorque virũ volitare per ora. Quis non exosculetur istam eximiam indolem? Quare te etiam atque etiam hortor, ut quod tibi majores prætulerunt, tu posteris præferas. Tu vel unus efficere potes, ne prorsus verum it, quod vulgo jactatur, nobiles nostros nihil habere in domibus suis pulchrum, nisi imagines. Hortantur te uno ore amici omnes, ut magno sis animo, utque omnia summa speres. Hoc utilissimum judicato, quod est cum honestate conjunctum.

Dehortatio mea.

Sic habeto rationem dignitatis, ut memineris salutis. Fama ægre quidem

Teq; ad studium summæ laudis cohortabor. Est enim tibi gravis adversaria cõstituta, & parata incredibilis quædam expectatio, quam tu una re facillimè vinces si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quib' artibus eæ laudes comparantur, in iis esse laborandum. Lib. IX. epistola: Duabus tuis. Locos habet hortatorios, & item gratulatorios, circa medium & finem. Quam indicare malui, partim ne volumen oneretur, partim quod gratiora sunt quæ nobis ipsi decerpimus. Epist. l. 10. Quum ipsum Furniũ, aliquot habet locos exhortatorios. Item παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο, curaque & effice, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro & obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. Nã deos hominesque amicitiamque nostrã testificor, me tibi prædixisse, neque temere monuisse. Quare si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi charæ sunt, si aliquid apud te nos, si vir optimus gener tuus, valemus: eorũ fortunam non debes velle conturbare, ut eã causam, in cujus victoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Etiam atq; etiam Cicero cogita, ne te, tuosq; omnes funditus evertas: nec te sciens, prudensq; eo demittas, unde exitũ nullũ vides esse. Quare quid est, quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ

riæ ſervias? Proponam tibi claros viros, quod facere ſolent qui hortantur?neminẽ habeo clariorem, quàm teipſum. Te imitere oportet: tecum ipſe certes: ne licet quidem tibi, jam tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. Quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria, gratulatione magis utendum eſt. Contigit enim tibi, quod haud ſcio, an nemini, ut ſumma ſeveritas animadverſionis, non modo nõ invidioſa, ſed etiam popularis eſſet, & cũ bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima. Hoc ſi tibi fortuna quadã contigiſſet, gratularer felicitati tuæ, ſed contigit magnitudine tum animi, tũ etiã ingenii atque conſilii. Quo facto, intelligere debes, in te poſitam eſſe Remp. tibiq; nõ modo tuendos, ſed etiam ornandos illos viros, à quibus initium libertatis profectum eſt. Tu quoniam Remp. noſq; conſervas, fac diligentiſſimè te ipſũ, mi Dolabella, cuſtodias. Nunc, mi Attice, tota mente incumbe in hanc curam: magna enim res eſt. Quamobrẽ advola obſecro, atque eam Remp. quam virtute atq; animi magnitudine magis, quã eventis rerũ liberaſti, exitu libera: omnis omnium concurſus ad te futurus eſt. Fortem & liberum animum, quo & conſul & nunc conſularis Remp. vindicaſti, ſine conſtãtia & æquabilitate nullũ eſſe putaris. Nihil enim per ſe amplũ eſt, niſi in quo judicii ratio extat: quia neminẽ magis decet, quã te Remp. amare, libertatiſq; defenſo-

fenſorem eſſe, vel ingenio, vel rebus geſtis, vel ſtudio atque efflagitatione omnium. Tu te exſuſcita, ut eam civitatem, in qua maxima geſſiſti, liberam atq; honeſtam fore putes, ſi modo ſint populo duces, ad reſiſtendum improborum conſiliis. Quare magnum fac animum habeas, & ſpem bonam. Ceſſator eſſe noli, & illud, γνῶθι σεαυτὸν noli putare ad arrogantiam minuendam ſolum eſſe dictum, verum etiam ut bona noſtra noximus. Præterea meminerimus, quanto majore animo honeſtatis fructus in cõſcientia, quàm in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec ſi caſu aliquo non ſequatur, idcirco quod gloriam promeruit, minus pulchrum eſt. Ii vero qui bene facta ſua verbis adornant, non ideo prædicare, quia fecerint, ſed ut prædicarent, feciſſe creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente vaneſcit. Homines enim cum rem deſtruere non poſſunt, jactationem ejus inceſſunt. Ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum: ſi laudanda, quod non ſileas, ipſe culparis. Multò deformius amittere, quàm nõ adſequi laudem. Item lib. 2: tota epiſtola, cujus initium: Hominem te patientem. Hujuſmodi ſententiis extimulamus animum laudis cupidum.

εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Id eſt.

Vnum augurium optimum, pugnare pro patria.

ἄλκιμός ἐς', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων ἐυ εἴπῃ.
Strenuus esto, ut aliquis te etiam posterorum prædicet.

ἀνέρες ἐςὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θουρίδος ἀλκῆς.
Viri estis chari, recordemini autem Martis laboris,

I bone. quo virtus tua te vocat, i pede fausto.

Nate Dea, quo fata trahunt, retrahuntque sequamur.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito,
Quàm tua te fortuna sinat.

Fac aliquid dignum promissis. Difficilia quæ pulchra.

In magnis & voluisse sat est.

Macte hac gravitatis gloria Cæsar.

Dehortatio.

SEd ego te ut ad certã laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo: redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui judicium, non tam ex consilio tuo quã ex evẽtu homines esse facturos.

Commentitia mea.

NOn est affectanda gloria forti viro, suapte virtute contento: sed hæc benefacta non aliter, quàm umbra corpus consequitur. Non appetit laudem, sibi bene conscia virtus eximia, sed hoc contingit illustrior ac verior. Splendidus titulus, pater patriæ: sed hunc

hunc promeruisse pulchrius est, quam possedisse. Inter omnia tua gentisq; tuæ decora, si mihi credis, erit hoc præcipuè gloriosum. Tot egregiis facinoribus, summa cum laude gestis, fac istum ceu colophonem addas. Arduum facinus, ad quod te hortor, sed tuo genere, tuoque animo dignũ. Ab ista familia, ab ista indole, ab istis factis, nihil expectatur plebejum, aut mediocre. Omnia summa præstes oportet, si velis majorum tuorũ ornamentis, si tuæ pristinæ gloriæ, si omnium de te expectationi respondere. Cogita te versari in theatro longè frequentissimo. Omnium oculos in te conjectos: quibus nunquam satisfacies, nisi summa cum laude peregeris cœptam istius pulcherrimi facinoris fabulam. Ipsa virtus abundè magnum sui præmiũ est. Non vivit, qui vivit inglorius. Non perit, qui moriens, honestam sui memoriam relinquit posteris. Vt omnia mors tollat, certe nominis honesti decus à rogo redditur illustrius. Erexeris, mihi crede, tibi monumentum ære perennius, quod nõ livor edax, non aquilo impotens possit diruere, aut innumerabilis annorum series, aut fuga temporũ. Onerant te tuorum imagines, non illustrant, nisi quibus factis illi sibi nobilitatẽ pepererunt, iis tu tuearis & alas. Huc te vocat generis tui claritas, huc patriæ pietas, huc civiũ tuorum nunc in tua virtute sita salus: tantũ exeras istum verè magnum animum tuũ
aderun

aderunt fortibus ausis superi faventes. Audaces adjuvat ipse Deus. In re honesta, suus cuique animus Deus est. Nunc delibera, utrum malis majorum tuorum ornamentis, tuisque laudatissimis factis hoc decus ac veluti summam manum addere, an generi tuo tenebras offundere: & quicquid hactenus tot egregiis laboribus partum est gloriæ, semel amittere. Nulla possessio difficilius aut tardius paratur, quàm honestæ famæ: nulla citius amittitur. Si te nulla movet tantarũ gloria rerum, certè liberis tuis nullam possessionem relinquere potes, vel speciosiorem, vel preciosiorem, quam hujus facti nunquam intermorituram gloriã. Vt leones & aquilæ, non cum quibuslibet feris belligerantur, sed quasdam prædas, ut suis unguibus indignas contemnunt: ita tuum est, hoc facinus quò majus est ac difficilius, hoc majore cum animo suscipere, velut eximiam gloriæ materiam, eximiæ virtuti servatam. Scio difficillimum esse ad quod hortor: nec ignoro verũ esse quod dici solet, ὀυ παντὸς ἀνδρός: sed aliquando graviora præstitisti, nec alius animus par tanto negotio. Si palma dedignatur cedere ponderi imposito, sed magis adversus impositum nititur sursũ erigens sese: quanto magis oportet fortissimi viri animum, ex ipsa negotii difficultate crescere! Nõ hæc scribo, quò te cessantem extimulem, sed quò sponte currẽti calcar (quod ajunt) addã.

Non tam hortor ut ista facias, quàm gratulor ultro properanti, quo nostra vota tuam virtutem volebant invitare. Primũ cogita, quid deceat Germanum, deinde quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, postremo quid Philippum. Duplicem sustines expectationem, nimirum ut laudatissimo patri Philippo Philippus, & eximio fratri, cui succedis, respõdeas. Nobilitas vera non aliunde, quàm ex egregiis factis nascitur. Hanc ipse tibi præstare potes. Quid suspicis vetusta stemmata? Quin ipse tibi paras imagines? pulchrius erit decus, cujus autor fueris, quã cujus hæres. Quanto pulchrius est, te tuis majoribus tua virtute prælucere, quam in alienæ laudis hæreditatem venisse?

Probrum ignavia quorundam nuper acceptum, tũa virtus, tuaque vigilantia sarciat oportet. Proximè acceptam cladẽ omnes fortunæ imputabunt, si nunc declararis, quantum in bello valeat fortis & infractus ducis animus cum eximia prudentia conjunctus.

Nihil magis nostrum est, quam quod nobis nostra paratur industria. Hoc tibi præstat ista pectoris virtus, ut audeas: hoc patriæ pietas, ut velis: quod reliquum est dabunt superi, & pietatis fautores, & honestæ virtutis provectores. Macte istius animi esto. Istiusmodi studiis ad nominis æternitatem grassare. Eja macte virtute. Sic sic itur in cœlum. Agè fortissime juvenis, ne defatigare,

ne

ne conquiesce, donec pulcherrimis gestis honestissimum finem imposueris. Maxima studii pars tibi jam decursa est, hoc alacrius ad metam propera, quo propior es. Nihil est tam arduum in rebus humanis, quod non efficiat, si sibi imperarit animus, ut magnopere velit. Quæ res primũ deos, ac divos fecit? nõne præclara in Remp. merita? Quid enim Deo similius, quam excelsus animus, vel gratis de universo mortalium genere bene mereri studens? Magnificentius est, amplissimos honores promeruisse, quã obtinuisse. In magnis & voluisse magnũ est. In rebus præclaris etiam conatus in magna laude ponitur. Quum hactenus in campo gloriæ præcurreris omnes, hîc tui similis sis oportet. Si quid in te generosæ mentis, si quid paternæ indolis, si qua scintilla pietatis in patriam, si quid consilii, si quid constantis animi, si quid masculi roboris, si quid heroicæ virtutis, id totum nunc expromas oportet. Non poteris in hoc laudis cursu defatigari, si spectes quæ præmia tibi sint proposita. Perge infracto animo, quà cœpisti, nomenque tuum immortalitati commenda. Verum decus non in opibus, sed in virtute positum est. Bene collocavit, qui patriæ vitam impendit. Te unum spectant oculi civium tuorum. Tuis humeris innixa est patria. Illi despondebunt animum, nisi eum præstiteris, quem semper esse judicarunt,

runt. Hæc ruitura eſt, ſi te ſubduxeris. Cogita laborem eſſe brevem, felicitatem ad quam properas, eſſe perennem. Ardua eſt, juxta Heſiodum, via, ſed in vertice manet inæſtimabile præmium. An aliquid durum videri debet, quo paratur æterna felicitas? Ne ſpecta quid hic aut ille interim de te loquatur, ſed quid tota poſteritas ſemper ſit loquutura. Verè regium magnique animi eſt, malè audire, cum bene feceris. Invidiam malevolorum gloria benefactorum obrue. Pulcherrimum vindictę genus eſt, inimicum benefactis ad ſuſpendium adigere. Invidorum latratus, velut ignavorum canum neglige. Illud vide, quo te bonorum conſenſus provocat. Malis placuiſſe tam turpe eſt, quam ob turpia. Enitere ut his placeas, qui bonis placent omnibus. Aſina per medios ignes ſuccurrit ſuo fœtui, & vir fortis deſtituet patriam periclitantem: cujus pars ſunt & liberi? Parva & exilia ſydera, validorum exortu obſcurantur, ſed tu non potes magis illuſtrare progenitorum tuorum gloriam, quam ſi ad iſtum modum famam illorū obſcures. Eò perge, non quo te revocat mundus, ſed quo te vocat Chriſtus. An te remoratur difficultas, ubi cœlū promittitur? An diffidis, ubi fautor & adjutor eſt Chriſtus? An dubitas de præmio, ubi promiſſor eſt Deus? Nō agnoſcet beneficium tuum ætas tua. Atqui iſtud demum eſt animo excelſo dignum. Nullū benefi-

cii genus heroicis animis dignius, quam quod erogatur in posteros. Sudoribus emuntur literæ, sed pariunt immortalitatem. Vigiliis parantur, sed semel partæ nunquā amittuntur. Serius contingunt, sed ubi cōtigerint, tutissima simul & perennis est possessio. In aliis egregiè gestis, magna laudis portio fortunæ deciditur: nonnullam & illi sibi vendicant, quorum opera res peracta est: hujus facti gloria in solidum tua erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi committendū, ut hanc fefellisse videaris. Genus, indoles, prudentia, animi sublimitas, pristina decora, mirā quandam de te concitarunt apud omnes expectationem: hanc fallere turpissimum fuerit, çquare necessarium, vincere pulcherrimum. Si voles cogitare quid te dignum, sic te geras in ista provincia, ut qui in eadem ante te nō mediocri cum laude versati sunt, tuī comparatione magnam laudis partem amittant: neque quispiam exoriatur, qui tibi ausit succedere. Fac ita te geras in isto magistratu, ut & autoritate tua successori tradas augustiorem, & integritate vigilantiaque difficiliorem. Cogitato tamen, quidquid est istud laboris, quod percipiendæ juris prudentiæ datur, triennius, aut ad summum quatuor annis absolvi: cæterum honorem in omnem usque vitam te comitaturum. Laborabit, honestas manet: labor brevis, gloria immortalis, Alii tot annos desudant, per

vilis est tua vita, uxoris ac liberorum te moveat calamitas. Sine his tu perire non potes, cum ex te uno pendeant omnes. In te omnis domus inclinata recumbit. Hanc, tua prudentia, tua vigilantia, tua fortitudine fulcias oportet alioqui collapsuram. Tu invicto animo, quod honestissimum judicabis sequere. Optimæ causæ favebunt & numina.

Exhortatio mea.

Cogita quanta factum istud laus & gratulatio sit consecutura. Quid multis? sic te numeris omnibus virtutum absolutum præsta, ut inimici vituperare te non possint, nisi simul laudent. Illud noctes diesque tecum cogita, quo te quoque possis Tollere humo, victorque virũ volitare per ora. Quis non exosculetur istam eximiam indolem? Quare te etiam atque etiam hortor, ut quod tibi majores prætulerunt, tu posteris præferas. Tu vel unus efficere potes, ne prorsus verum sit, quod vulgo jactatur, nobiles nostros nihil habere in domibus suis pulchrum, nisi imagines. Hortantur te uno ore amici omnes, ut magno sis animo, utque omnia summa speres. Hoc utilissimum judicato, quod est cum honestate conjunctum.

Dehortatio mea.

SIc habeto rationem dignitatis, ut memineris salutis. Fama ægre quidem

restituitur, sed restituitur tamen. Vita semel amissa nunquã recuperatur. Stultum est cum eo contendere, cui par esse non possis. Qui certat cum eo, quem nõ potest vincere, quæso quid aliud quam irritat crabrones? Frustra nitendo, nihil aliud quam odium quærere, an non extremæ dementiæ est? Si adversus naturam tuam niteris, nihil aliud quam cum diis pugnaveris: & scis quomodo res ea successerit gigantibus. Quanto cum periculo tententur ea, quæ vires nostras superant, Phaetontis, Icari, & gigantum fabula te docere poterit. Quàm non tutum sit audacem esse erga potentes & armatos, Adonidis interitus docere nos debet.

Quibus respondendum exhortatori.

CVm ego id ipsum destinassem addidisti calcar sponte currenti. Video quam faveas gloriæ meæ. Itaque dabo operã, ut non solum judicio de me tuo, verumetiam studio satisfaciam. Quanquam ipsa res jamdudum inflammarat animum meum, tamen non mediocre calcar addidit tua tam amica exhortatio. Vtinam fortuna, & meo animo, & tuo studio respondeat. Non alia ratione poteras me magis deterrere, quàm qua me conatus es incitare. Ais quicquid præscripsero, omnes habituros oraculi vice. Absit ut in negotio tam periculoso, meã autoritatem quisquam sequatur. Strenuè

tu quidem suffundis aquã, quod ajunt, sed mihi magis opitulatore opus est, quam hortatore. Quin ipse capessis, ad quod me instigas? Si viderem vires meas esse pares negotio, nihil esset opus, qui adderet animum. Animi satis est, si tantundẽ esset virium. Næ tu equum, quod ajunt, in campum provocas. Te quidem autore nihil non audebo. Iste tuus animus tam feliciter ominans, mihi fuerit auspicii vice. Nutantem animum, tua exhortatio totum impulit in curam hujus negotii. Omnis jacta sit alea. Nos tuis auspiciis rem fortiter aggrediemur. De exitu viderint superi. Nos quod in nobis est, fortem & erectum animum præstabimus. Age, nos vela ventis pãdemus. Tantũ ut fortibus ausis aspirent superi. Vtinam, quemadmodum addis animũ, ita possis & successum rei dare. Tanti est apud me tua autoritas, ut te autore non dubitem, vel in medio saltare foro. Quis tam est Thersites quem ista tua tam ardens oratio non faciat virum? Acres stimulos addidit tua exhortatio, sed jam currenti, ut ajunt. Quod mea sponte faciebam, id tuo hortatu multò faciam alacrius. Vt forti militi tubæ sonitus ad prælium addit animos, ita tua exhortatio me satis jam animatum, reddidit alacriorem. Vt qui monet quasi adjuvat, quemadmodum ait Plautus: ita qui hortatur, qui acclamat, qui applaudit.

De epiſtola ſuaſoria.

IAm ad ſuaſorium genus veniamus, quod quidẽ ab illo ſuperiore nõ admodum abhorret. Nam ut illic, ita hìc quoque laudem, ſpem, expectationem, cohortationi nonnunquam admiſcemus. Complectitur autem hoc genus varias epiſtolarum ſpecies, quas ſeparatim tractabimus. Nam & qui petit, ſuadet, & qui commendat, & qui conſulit, & qui monet, & qui conſolatur. Suaſoriam igitur epiſtolam hoc pacto licebit inſtituere. Si res poſtulabit captanda paucis eſt benevolentia. Id quemadmodum fieri conveniat, a Rhetoribus diligenter monſtratũ eſt. Deinde narrationem ſubjiciemus, in qua omnia ad ſuadendum accommodabimus, & tanquam argumentorũ ſemina jaciemus. Deinde ſi res ipſa partes in ſe continebit, eas cum diviſione proponemus. Quod ſi ſimplex erit, ipſi noſtro ingenio diviſionem faciemus, & rationum capita, à quibus potiſſimum ſumus ſuaſuri, ſub diſtributione, ut diximus, enumerabim⁹. Deinde ſingulas rationes variè, copioſeq; tractabimus. Si quid vehemẽter noſtræ rationi videbitur officere, id ſtatim in principio deſtruemus: aut ut quicquid inciderit, ita confutandũ erit. Sed de rationũ inventione prius, poſtea de earum tractatione præcipiemus. Sumuntur autem rationes ab his potiſſimũ partibus, honeſto, utili, tuto, jucundo, facili,

cili, necessario. Honestum autem dividitur in rectum & laudabile. Rectum in virtutem & officium. Virtus in prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam. Prudentia in intelligentiã, memoriam, providentiam. Iustitia in naturam, consuetudinem & legem. Natura in religionem, pietatem, gratiã, vindicationẽ, observantiam, veritatem, pactum, par, judicatum. Fortitudo, in patientiam, magnificentiam, fidentiam, perseverantiam. Temperantia, in continentiã, clementiã, modestiam. Honestum est, quod propter se expetendum. Rectũ, quod cum virtute fit & officio. Virtus est animi habitus, rationi cõsentaneus. Officium est virtutis, ad unamquamq; personam accommodatio. Id sumitur ab ætate, scientia, dignitate, professione, aliisque circumstantiis: ut aliud est officium militis, præceptoris, discipuli, consulis, prætoris, nobilis, plebei, obscuri, senis, juvenis, docti, indocti, viri, fœminæ, conjugati, cœlibis. Quæ quidem officia pro loco, tempore, & rerum conditione variantur. Prudentia est rerum multarum memoria, & usus complurium negotiorum. Memoria est, per quam animus præterita repetit. Intelligentia est, per quam ea quæ sunt, perspicimus. Providentia est, per quam futurum aliquid videtur, antequam fiat. Iustitia est æquitas, jus unicuique tribuens, pro dignitate cujusque. Natura jus est, quod nobis non opinio, sed quædã

vis innata insevit. Religio est vis insita, quæ deorum metu, & ceremoniis hominem ducit. Pietas est in parentes, aut patriam, aut alios sanguine junctos officium. Gratia est officiorum, honorum, & amicitiarum memoria, & remuneratio. Vindicatio est, quæ vim, & contumeliam defendendo aut ulciscendo propulsat, per quam peccata punimus. Observantia est, per quam ætate aut sapientia, aut dignitate aliqua antecedentes veneramur. Veritas est, quæ nos movet, ut rem sicuti est, & sicuti scimus, dicamus. Consuetudo jus est, quod sine lege propter vetustatem, æque ac si legitimum sit, usitatũ est. Pactum est, quod inter aliquos convenit. Par est, quod inter aliquos commune & æquale est. Iudicatum est, de quo alicujus, vel aliquorum sententia jam constitutum est. Lex jus est, quod aut populi, aut imperatorum jussu constitutum est. Fortitudo, est rerum magnarum appetitio, & rerum humilium cõtemptio, & laborum cum utilitatis ratione perpessio. Magnificentia, est rerum magnarum, cum ampla animi cogitatione administratio. Fidentia est, per quam animus in magnis & honestis rebus multum in se fiduciæ certa cum spe collocavit. Patientia, est rerum arduarum ac difficilium honestatis ac utilitatis causa, voluntaria & diuturna perpessio. Perseverantia, est in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio. Temperantia,

rantia, est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma ac moderata dominatio. Continentia est, per quam cupiditas consilii gubernatione regitur. Clementia est, qua animi temerè in odium concitati comitate retinentur. Modestia est, per quam pudor honestus, claram & stabilem comparat autoritatem. Hæc sunt, quæ honesta appellantur, propter se expetenda. Quæ his autem contraria sunt, turpia nominantur, & propter se sunt fugienda. Et quoniam virtutibus vitia sunt finitima, non difficile erit, quamvis rem, vel ad laudẽ, vel ad reprehensionem retrahere: idque vel à nominis depravatione, vel ab aliqua circumstantiarum. Sed hæc Rhetorum sunt, & ex eorum præceptis mutuanda. Laudabile est, quod conficit honestam & præsentem, & sequentem commemorationem. Id ex officio & virtute nascitur, neque unquam ab honesto separatur. Vtilitas in conservatione præsentium, & comparatione sequentium commodorum, & in eorum, quæ his sunt contraria, evitatione consistit. Commodorum verò, quæ & bona appellantur, quædam sunt corporis, ut forma, vires, facultas, & ejusmodi: quædam animi, ut docilitas, celeritas ingenii, memoria felix, bonitas naturæ & indolis. Ad hæc, quæ nostra paramus industria, eruditio, magnanimitas, temperantia, ac cæteræ virtutes: quædam fortunæ, ut honores, magistratus,

gistratus, opes, amici, & ejusmodi. Horum ut quidque tractandum sit, ne sim prolixior, à Rhetoribus peti jubebo. Tantum hic argumentandi formas annotabo, quæ Rhetori conveniant: nam illæ, quas in tres figuras digessit Aristoteles, magna ex parte frigent, etiam in philosophorum scholis. Quanquam hanc partem non reperi in exemplari, quod apud me fuit manu descriptum. Atque inter cognoscendum planè comperi, hoc ab alio quopiam assutum fuisse, qui nactus sit hæc in schedis meis, ex rhetorum præceptionibus, in alium quempiam usum decerpta. Non resecuimus tamen, quod in his magis desideraremus aptam tractationem, quam utilitatem.

De complexione & cæteris argumentationum oratoriarum generibus.

COmplexio est, in qua utrumvis concesseris, reprehenditur. Vare, si tibi bonus præceptor fui, quid insectaris bene meritum? sin malus, cur revocas? Poëtas desine calumniari, quos si ipse didicisti, cur in aliis reprehendis, quod ipse feceris? sin, quod magis credo, non didicisti, cur quod ignoras calumniaris? Pater, si maritum improbum noveras, cur me illi collocasti? si probum, cur distrahis? Gabinium admonendum non censeo, nam si probus est, non est reprehendendus: sin improbus, admonitionem tuam contemnet. Miserum est habere

uxorem:

uxorem: nam si formosa sit, metu angeris: sin deformis, hoc ipso miser eris, quod deformem habes. Si meministis, obtundam: sin obliti estis, cum re nihil egerim, quid verbis efficere possim? Stultum est, cuiquam absenti obtrectare: nā si amicus est, cur præsentem potius non admones? sin inimicus, cur odium ejus irritas, & illi nihil noces? De futuris eventis angi metu non debemus: etenim si bona sint, frustra metuimus: sin adversa, infelicitatem duplicamus. Depravata autem complexio dicitur, cum aut utraque pars, aut altera converti potest, & in adversarium retorqueri, ut illud apud Aulum Gellium: Intendo tibi litem, si persuasero me nihil debere, non reddo mercedem, quia persuasi: sin minus persuasero, nihil debeo, neque enim didici artem. Sic utraque pars convertitur: Si persuaseris te nihil debere, dabis, quia didicisti artem: sin minus persuaseris, rursus accipiam, quia non persuasisti. Accusandus omnino non est: etenim si veretur, quid eum accusas, qui probus est? si non veretur, quid eum accusas, qui id parvi æstimet? Inverte partem priorem: Imo si veretur, maximè est accusandus, ut corrigatur. Inverte posteriorem sic: imo si non veretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus. Complexio, quæ ex oppositis partibus constabit, refelli non poterit, ut hæc: Non sum accusandus, si aliter eve-

nit

nit quam putavi. Nam si sciebas id non profuturum, tu potius es accusandus, qui quod Reipublicæ utile videbas, præsens conticuisti: sin nesciebas, nec hic sum accusandus, cum & tu ejusdem futurorum inscitiæ reus sis. Enumeratio est, in qua pluribus rebus expositis, ac cæteris infirmatis, una reliqua necessario confirmatur, hoc modo: Si illum ab hoc dicis occisum, quum sine causa nunquam suscipiatur maleficium, necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicujus commodi, aut amici alicujus gratia ab hoc esse occisum: sed neque odium, neque metum, neque spem intercessisse, neque ad amicum aliquem mortem ejus pertinere, probare poteris. Relinquitur ergo, ab hoc non esse occisum.

Alterum Exemplum.

Quoniam hunc fundum constat meum fuisse, quem tu nunc possides, necesse est aut hæreditate tibi obvenisse, aut te vacuum occupasse, aut hunc emisse, aut usu tuum fecisse, aut certè me inde vi dejecisse. Me vivo, mea res hæreditate tibi obvenire non potuit. Emptio nulla profertur. Vacuum, quod meum fuisse constat, possidere non potes: usu tuum non fecisti. Relinquitur igitur, ut vi me à mea possessione dejeceris. Hæc argumentatio confutatur, si aut unum aliquod membrum, quod ab adversario præteritum erat, profertur: aut si unum quippiam ex

his

his quæ prolata sunt, falsum ostenditur. Ut si dicat eum agrum sibi datum esse, quod ille in enumeratione prætererat: aut si emptionem proferat, quod alter in enumeratione negarat. Simplex conclusio, est argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid consequi necesse est, hoc modo: Si hunc hominem in provincia constat fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit, occidi non potuit. Item: Spirat, igitur non est mortuus. Peperit, igitur cum viro concubuit. Cum viro concubuit, igitur virgo non est. Homo est, igitur animal est. Poetas novit, igitur didicit. Hæc argumentatio cõfutatur, si non cohærere consequens ostenditur, ut: Si mater est, diligit filium. At Medea (dicet adversarius) filium interfecit: Poeta est, igitur lascivus. At Pru- entius continentissimæ vitæ fuit. Sunt nim quædam, quæ probabiliter quidẽ, juxta sensum communem, sed neque cessario, neque perpetuò consequun- r. Ferè fit, ut juvenes illaqueentur a- oribus, sed reperias castissimis moribus æditos. Aut quod antecedit negabi- r: ut si in primo exemplo dicat adver- ius, eum non Romæ: sed in provin- fuisse. Subjectio, est argumentatio, in a quærimus, quid pro adversario, aut ntra nos dici possit. Deinde per singu- interrogationes properè subjicimus ones; quibus id quod dictum est, nõ esse ostendimus, hoc modò: Quæro

igitur, unde iste ex tenui, tam pecuniosus sit factus? patrimonium amplum relictum est? At patris bona venierunt. Hæreditas aliqua obvenit? Atqui à suis exhæredatus est. Ex mercatura quam agere constituit, quæstū maximum consequutus est? At ex ea re, quę habere videbatur, omnino amisit. Quare si his rationibus locupletatus nō est, aut illi aurum domi nascitur, aut unde nō oportuit surripuit. Numeratur hæc argumētatio & inter exornationes. Nā quatenus aliquid colligimus, argumentatio est: quatenus ornatā conficit orationem, exornatio putatur. Neque tantum ad concludendum adhibetur, quum non minus habeat dignitatis, hoc modò: Quid faciam miser? taceā? instigem? purgem me? laterem lavem. Reprehenditur hæc argumentatio, ut enumeratio, à qua non multum differt, si aut aliquid prætermissum ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis. Oppositio, est argumentatio, in qua ex opposito propositionis ad ipsam propositionē revertimur, hoc modò: Si eo tempore, quo hunc hominem in provincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquitur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est, cujus oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominē in provincia occisū diciẽs, in provincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis: nunc autem cum eo tempore in provincia nō fuerim, nihil est, quod hominem à me occisum suspicemini.

Aliud Exemplum.

Oportet novo exemplo contra Cimbros, C. Marium imperium continuare. Nam si pax esset, & nullus nos ad novas cogitationes cogeret, liceret autem facere quæ volumus, nunquam nobis Quirites novandum aliquid dicerem contra exempla atque instituta majorum. Contentus enim essem moribus his, legibus, eaque consuetudine, quæ nobis à patribus tradita est. Nunc autem cum bellum acerrimum sit, & hostes Italiam devastent, quotidieque propius veniant, ac jam urbi imminere videantur, is qui omnibus imperatoribus antecellit C. Marius, vel contra instituta civitatis (silent enim leges inter arma) ut nos liberet, novo quodam exemplo hoc etiam anno consulatum ac imperium contra Cimbros accipiet. Etenim quæ non faceremus, si pax esset, hæc nobis cum bellum sit, necessario suscipienda videntur.

Aliud Exemplum.

Non ab insignibus modo, verum etiam à levissimis vitiis nobis temperandū est: nam si nulli essent nobis inimici, facile istis vitiis ignoscerem, quæ & humana sunt, & ipsa ætate pænè excusantur. Nunc autem cum in dignitate vitæ constitutus, à pluribus invidis & malevolis observeris, dandam tibi operam

censeo, ne vel in minima culpa deprehendi queas.

Aliud exemplum.

Gravissimè omnino istam injuriam feram necesse est, quæ si mihi ab alieno quopiam, de quo nihil essem bene meritus, objecta esset, æquiore animo ferrem: liceret enim inimicum ulcisci, & simplex vulnus esset. Nunc autem cum ab eo hanc contumeliam acceperim, quicum summa mihi familiaritas fuit, & in quem tantum officiorum contuli, quantum in alium neminem, non molestissimè ferre non possum. Duplicatur enim vulnus, cum injuriæ ingratitudo summa additur: & eum, quo amico sum usus, sine summa turpitudine non licet ulcisci.

Aliud exemplum.

Haud æquum est, ut tibi meam operam sine fructu commendem. Nam si referendi facultas tibi deesset, voluntas prompta adesset, voluntate contentus essem. Nunc autem cum sis opulentissimus, & id tibi supersit, quod mihi deest, haud par est, te gratis meum officium postulare.

Violatio, quam Græci *βίαιον* appellant, est argumentatio, in qua ex adversariorum ratione, non id quod ipsi volunt, sed quod nobis utile est, sequi demonstramus. Hæc in confutatione solum adhibetur.

Exemplum.

Non est ducenda uxor. Ratio, eo quod ex connubio in orbitatem & luctum incidamus. Imo eo maxime est uxor ducenda, quæ filiis aliis procreatis, luctum orbitatis à nobis expellit.

Aliud Exemplum.

Non sunt legendi poëtæ: demulcent enim legentis animum, & alliciunt. Imò ob idipsum sint legendi, quia demulcent animum.

Aliud Exemplum.

Nihil est magni tentandum cuiquam, eò quod brevis sit hominis vita. Imò tanto magis aliquid egregii tentandum erit, ut cum diu vivere non possimus, aliquid relinquamus, quo nos vixisse testemur. Et iterum: Damnandus est, occidit hominem: imò præmio donandus, quia tyrannum hominem occidit.

Inductio est argumentatio, quæ rebus non dubiis concessis, propter similitudinem, rem quæ dubia erat, comprobat. Dic mihi prætor, variis sententiis pugnãdum, necne: si illo die inter nos dissensissemus, utrius sententiæ staretur? Non est dubium, inquis, quin consulis. Quod si diversa fuissent auspicia, & mea quidem pugnandum eo die significassent: tua, quiescendum. Meis ne auspiciis pugnandum fuisset, an tuis quiescendum? Meis scilicet, quia consul fui, parendũm dices. Age vero, si meis auspiciis, mea sententia pugnatũ prosperè est, æquum-

 ne

ne tibi videtur, eum honorem ex ea re adſequi, cujus nec ſententia, nec auſpiciis quidquam actum eſt?

Alterum Exemplum.

Dic mihi ſenex ingratiſſime, ſi nihil in te beneficii collocaſſem, nam tu me injurium vocaſſes? Non, inquies. Neque enim injuria videri poteſt, ſi nihil de eo bene merearis, cui nihil debes. Nunc igitur cum ultro plurimum in te officii contulerim, non æquum eſt mihi ſuccenſere, quod benefacere deſierim, qui ſuccenſere non poteras, etiamſi nunquam bene facere cœpiſſem.

Collectio eſt argumentatio, quæ rationibus & expolitione abſolvitur. Hæc in quinq; partes diſtributa eſt: propoſitionem, rationem, rationis confirmationē, expolitionem, & concluſionem. Propoſitio eſt, per quam ſummatim oſtendimus, quid ſit, quod probare volumus. Ratio eſt, quæ demonſtrat verum id eſſe, quod propoſuimus uno aut pluribus argumētis. Rationis confirmatio, quæ rationem expoſitam corroborat. Expoſitio eſt, quæ rei locupletandæ & honeſtandæ cauſa ſumitur. Concluſio eſt, quæ poſtremo diffuſius dictas breviter colligit partes argumentationis.

Exemplum.

Quoniā breviter docui, judices, qua de cauſa ſemper Vlyſſes Ajacem extinctum voluerit, nūc quid vobis impedimēto ſit, quin

quin eum ab hoc interfectum, vel hac luce clarius videatis: potuisse quoq; quod voluerit facilè perficere, quam brevissime ostendam. Nam is, cum sine sociis acerrimum virum videret, tum demum cogitavit, posse eum incautum opprimi. Etenim quum arborum frequentiā prospectum omnē eripere videret, tum eum securum, aliis cogitationibus occupatū, non ante quidquam adversi suspicaturū arbitrabatur, quàm ei gladium occultus infigeret. Itaq; solitudo loci, obscuritas, insidiæ præparatæ, ac dolus acerrimi & capitalis inimici nihil metuentis, solitudo & securitas, potestatem interimendi fortissimum virum, deterrimo omnium atque perfidissimo præbuerunt. Non credat hoc quisquam, nisi constet nihil esse Vlyssis animo sceleratius, atque improbius. Cujus rei indigna mors Palamedis præclarum testimonium est, cum singularis prudentiæ virum, dolo atq; insidiis cōfisus, vel publico judicio superare posse speraverit. Quod si non in sylvis, neq; in solitudine, sed celeberrimo loco, cunctis spectantibus, publico judicio, sapientissimum hominē superare posse credidit: quantò magis solum, atque incautum, idque in latebris interimere posse speravit: præsertim cum Palamedis injusta nex animum ad majus facinus audendum accenderit. Quare si sylvam, si solitudinem, si illum inermem, incautum, hunc præmeditatum hæc omnia, paratumque

dum amico nostro cesserit, videamus, ipso Oreste videbimur insaniores, si posthac improbum hominem nostris beneficiis demereri velimus.

Aliud Exemplum.

Sapientis est, famæ suæ longè diligentius, quam opibus suis: non minus verò diligenter, quam vitæ consulere. Minus siquidem damni & incommodi accipit, qui pecuniam aut etiam vitam amittit, quam qui famam. Pecunia enim amissa sarciri potest, fama semel amissa in integrum restituitur nunquam. Et vita quidem corporis, cum certos à natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama verò hominis, quæ altera & potior vita nostra, etiam post cineres & rogum superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferente, diu frui non poteramus. At vero famã qui eripit, re immortali & pulcherrima nos spoliat. Quod veteres rectè intellexisse mihi videntur, qui non pecuniam modò, verumetiam vitã ipsam effundere non dubitabant, quo nomen suum quam maxime prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, ut postquam se fama spoliatos viderent, ne causam quidem esse putarent, cur diutius in vita manerent. Adeò gravius famæ quam vitæ dispendium judicabant. Quod si homines iis rebus maximè timere videmus, quæ cum sint preciosissimæ, facillimè tamen perduntur, ac dif-

ficillimè restituuntur: sapiens existimandus non est, qui famæ, quæ neque restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo preciosius, non multò diligentius consulendum putat, quam pecuniæ, aut etiam vitæ. Potest etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio: si vel cōfirmatio, vel expolitio, vel utraque omittitur. Ratiocinatio, est argumentatio perfectissima, quæ accommodatione assūptionis, ad id quod propositū est, elicit conclusionē. Hæc quoque sicut collectio paucioribus partibus constare potest, tamen ea, quæ perfectissima putatur, quinq; partibus cōsumitur: Propositione, ratione, propositionis assumptione, assumptionis ratione, & complexione. Propositio est, per quam breviter is locus proponitur, ex quo omnis emanat vis argumentationis. Ratio est, quæ demonstrat verū esse, quod propositum' uno pluribusve argumētis. Assumptio est oratio, per quam id quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur.

Assumptionis ratio est, per quam id, quod assumptum est confirmatur. Complexio est, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur., exponimus hoc modo: Omnes qui causam habent ad suscipiendum facinus, si vita eorum à maleficio non abhorret, libenter maleficium suscipere solent. At Vlysses interficiendi Ajacis summam causam habuit: nec est homicidium ab ejus vita alienū.

Vlysses

Vlysses igitur interficiendi Ajacis maleficium suscepit. Hæc est ratiocinatio tripartita, omissis rationibus. Hanc quinq; partibus hoc pacto tractabimus: Omnes homines, judices, quorum vita per consuetudinem à scelere non abhorret, odio sic cõmoventur, ut vehementer exoptẽt, suas inimicitias quovis explere facinore: nã ejusmodi homines qui manus semper injusto sanguine cruentas habere cõsueti sunt, cum non possint à vitio animi recedere: non solũ cũ aut ita accidit, ut commodum consequantur, aut incommodũ maleficio vitent, moventur ad facinus, verum etiã ipsi causas quærunt, quibus socio injurias manus adferant. Etenim si boni viri cavendum putant, ut ne causã quidem habeant, qua prętermittere officium compellantur: hos crudeles viros, hos iniquos, qui semper sanguine gaudent, non mirum est interficiendi hominis causã quærere. Præterea, si boni nonnunquã metu, aut inimicitiis à recta via, qua semper vixerunt depulsi sunt, quis non credat homines pravos commodo suo moveri, ut conservare consuetudinẽ suam velint? Illi virtutem sibi solitam utilitate decepti omittunt: hi officium, quod nunquam observaverunt, cum utilitatem scelere adipisci se posse intelligunt, observabunt? Videlicet ignoratis, judices, quanta vis sit iræ? quid inimicitiæ possint? quid odium pariat? Non dico hic beluas ira & odio moveri, ut al-

acerbo Ajacis, ac metu perculsus erat. Nō est audiendus, si neget se Ajacem interficere voluisse. Propositiones autem à principalibus causarum locis inveniuntur, ut in conjecturali statu à petitione testium, hoc modo: Sine testibus non est audiendus adversarius. In negociali constitutione, à lege hoc pacto: Non oportet aliquid innovari contra leges. His contraria: ut, Non sunt omnis rei petendi testes: plurima enim flagitia occultè committuntur. Et hoc tempore contra leges aliquid innovare oportet. Si verò id, quod ab adversariis propositum est, aut proponi poterat, refellere voluerimus, tum utendū erit propositione, sublatione, opposita propositione, solutione. Propositio est sublationis pollicitatio. Exemplum: Nec me clam est quid callidissimus senex calumnietur. Sublatio est adversarii. Exemplum: Non debuisse me contra pactionem discedere. Opposita propositio est, solutionis pollicitatio: ut, Verum id quam frivolum sit, nō est difficile ostendere. Solutionē secundariis locis confirmabimus, hoc modo: Ridiculè enim mihi pactionem allegat, quam ipse prior solvit. Convenerat, ut biennium abs me doceretur, fateor: verum ea lege, ut ille mores in melius mutaret. Nunc cum ex malo factus sit pessimus, ab utro nostrum est pactio violata? nempe ab isto,

Aliud Exemplum.

Nec audiendos Theologos puto, qui poëtas legendos negent, quod verborum nitore legentis animum vehementer aliciant. Quid enim magis pro poetis dici potest? Nam si, ut fatentur, poëtæ mira quadam dicendi politie, venustateque delectant: cum ea voluptas non modo à turpitudine absit: verum etiam summam adferat utilitatem, causa est ostensa, cur maxime poëtas legere debeamus.

Rationes porrò, quibus propositiones confirmantur, inveniuntur à circumstãtiis, quæ numerari sex solent: persona, res, causa, locus, tempus, modus: quibus additur à nonnullis septima, materia. Persona est, quæ ad aliquam rem confirmandam, vel infirmandam capitur, hominis conditio. Persona est duplex: Vna extra causam, ut majorum aliorum judicum, auditorum. Alia in causa, ut accusatoris, rei, judicis, testium. Persona in decem partes distribuitur: Nomen, naturã, victum, fortunam, habitum, adfectionẽ, studia, facta, casus, orationes. Additur & consilium. Nomen proprium, ut Cato Sapiens, Aristides Iustus, Metellus Numidicus Pius, Pomponius Atticus, Melanius Polynices, Petrus Candidus. Nomẽ commune, civitatis, aut gentis, aut provinciæ: ut, Pœnus perfidus, Græcus levis, Athenienses studiosi, Romani bellaces. Ab his sæpe rationem ducimus, maximè

in

in genere demonstrativo, nomen fortuito impositum in calumniam trahentes. Hic verò nomine Niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non fortuito, sed præsagio quodam & omine contigisse. Aut invertimus nomen: ut, Falso nomine Innocentius, cum nihil sit eo nocentius: Candidus, cum præter nomẽ nihil habeat candidi. Aut per antiphrasin, ut Vigilantius dictus, cum Dormitantius merito debeat appellari. Fingimus & ipsi nomina, de quo suo loco dicemus. Nihil enim ad rationum inventiones ea res attinet. Natura, aut divina, aut humana & mortalis est. Divina sumitur ex auguriis, extis, ominibus, prodigiis, oraculis, divinitus dictis. Mortalis natura dividitur in sexum: ut vir, mulier: Nationem, ut Græcus, Barbarus: Patriam, ut Romanus, Atheniensis: Cognationem, ut nobilis, ignobilis: Ætatẽ, ut puer, juvenis, senex: Dignitatem, quæ in commoda animi & corporis distribuitur, sive etiam incommoda. Animi autem commoda & incõmoda sunt, ut acutus, hebes, memor, obliviosus, prudens, stultus, timidus, audax: dum hæc insunt à natura, non industria cõparata. Corporis autẽ sunt, valetudo, imbecillitas, longitudo, brevitas, formositas, velocitas, tarditas, cãdor, fuscedo. Itẽ & nasutus, hirsutus, glaucus, & hujusmodi. Victus distribuitur in educationem, apud quos, quo modo, & cæt. In stu, ut quo in negotio, quo quæstu sit occupatus,

cupatus,&c.In mores,ut libidinosus, an frugi: avarus, an liberalis, & hujusmodi. In fortuna considerandum est, servusne sit, an liber:pecuniosus,an tenuis: exul abdicatus,an secus:privatus, an cum potestate: fortunatus,an infortunatus. Adfectio est animi & corporis ex tempore aliqua mutatio: ut, vultus lætus, tristis, cupiditas,metus,titubatio,pallor,rubor, tremor,oculorum suffusio, gestus insolitus, incessus modo citus, modo tardus, quæ inter signa conjecturalia numerantur. Habitus, virtutes & vitia corporis & animi complectitur, quæ non insunt à natura,sed industria sunt comparata: ut velocitas,robur, ingeniũ, memoria,probitas, eruditio, facundia & hujusmodi. Studiũ est vehemens animi ad rẽ quampiam applicatio:ut medicus,orator,poëta, theologus, miles, vel equorũ studiosus & ejusmodi. Facta, casus, & orationes, ex tribus temporibus cõsiderantur: ex præterito, quid fecerit, quid illi acciderit, quid dixerit. Ex præsẽti, quid faciat, eveniat, quid dicat. Ex futuro, quid facturus sit, quid illi eventurũ sit, quę dicturus sit, aut ipse, aut ejus socii, cives, majores, amici, inimici. Cõsilium est faciendi excogitata ratio. Res est totius negotii certis signis conflata complexio, quæ potissimum in epilogis adhiberi solet. Causa dividitur in impulsionem, ratiocinationem. Impulsio, est temerarius impetus animi ad aliquid faciendũ, aut nõ faciendum

dum

dum:ut ira, cupiditas, violentia, timor, furor, & omnis animi perturbatio. Ratiocinatio est, quæ commodorum comparatione, aut incommodorũ vitatione ad rẽ hortatur. Ea consistit in commodorum adeptione, retentione, augmento, aut incommodorum evitatione, rejectione, diminutione. Est autẽ duplex causa: principalis, & accessoria. Principalis, ut: occidit hominem, ex quo pecuniæ maximã summam sperabat. Accessoria, præterea non ignorans se Clodio, hujus inimico acerrimo, rem gratam facturum. Locus opportunus, an importunus, angustus, amplus, nemorosus, montosus, longinquus an propinquus, celebris an desertus, sacer an prophanus, publicus an privatus. Modus, clam an vi, palã an occultè, persuasione an sponte, audacter an captiose, insciens an prudens, amore an odio. Materia, fuste an gladio, arcu, veneno, incantationibus. Nunc quomodo rationes à circumstantiis inveniantur, exempla subjiciamus. Proditor es patriꝫ Catilina: nisi hujus rei testes Cicero produxerit, non est audiendus. Ea enim nobilitate, his majoribus natus sũ, ut sine testibus id de me suspicari nõ debeatis. Atq; ideò magis expellendus est Cicero, cum hæc sine testibus dicat, quod mihi semper inimicus fuerit, & nobilitati (utpote novus homo) infestus. Siquidem vestræ prudentiæ judices est, eã potestatẽ talibus viris nõ concedere: ne fictis argumẽ-

tis nobiles homines circumveniant. Nō enim tanti sceleris suspicionē sine testibus approbare debetis: præsertim in hac Republica, in qua leges sanctissime semper sunt conservatæ. Atque ideo magis expellendus, ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrum hi novi homines invadere conentur. His præsertim temporibus, quibus ignobilium animi in nobilitatem sunt accensi: & ea licentia vivitur, ut nemo falsa crimina non excogitet. De circumstantiis hactenus, unde rationes propositionum inveniuntur. Nunc de confirmationum inventione. Profluit autem omnis confirmatio ab iis locis: ab exemplo, minori, majori, æquali, & contrario.

Exemplum.

Oportet tempore belli ob civitatis emolumentum aliquid innovare. Et maxime nobis Romanis licebit, qui semper ad utilitatem Reipublicæ aliquid novi solemus excogitare. Majores enim nostri ex commodo Reipublicæ reges expulerunt, & decemviros continuare imperiū passi sunt: & tribunos plebis sacrosanctos constituerunt. Scipionem ante tempus consulem creaverunt. Si paterfamilias multa è re sua innovare nō veretur, senatus ob Reipublicæ commodū quippiam innovare non audebit? Si tempore pacis innovare quidquam solemus, tempore belli, cum res postulat est innovandum. Profluit expolitio à circumstantiis

und

unde & rationes. Est autem expolitio, quiddam ex ratione confirmationeque conflatum hoc modo: Continuare Scipioni imperiū vel contra leges oportet. Nam & majores nostri ex utilitate Reipublicæ decemviros facile continuare imperium passi sunt. Atq; hoc illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam Rempublicam, nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemviros continuare imperium simul passi sunt, nos unum solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atque tyrannicum, nos Scipionem, qui ea continentiæ exempla dedit Numantiæ, ut omnium probatissimus videretur. In orationibus verò longè aliter de expolitione præcipitur. Hoc monendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandā plures rationes adferri posse, ita unamquamq; rationē pluribus confirmationibus posse muniri: & item ad confirmādas singulas, plures expolitiones posse adhiberi. Verū quemadmodū rationes propositionibus brevitatis causa nonnunquam admiscentur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expolitio, sive enthymema, oratio, quæ à circūstantiis ad confirmationē non sine collatione fertur. Epenthymema est quædam addita enthymemati acuta excogitatio. Exempli causa; Coriolani factū plusquā hostile

hostile nobis videri debet: tyrannicum enim est patriã expugnare. Hostes enim oppugnandi non sunt: quibus hic majori odio est prosequendus, quod illi alienam, hic suam patriam oppugnat. Et cui plurimum debet hanc evertere conatur. Fluit quidem comprehensio à circũstantiis: sed approbatur à quadam, aut totius in minora, vel pauciora, incisione, aut similium enumeratione, aut fictoria ratione, quæ oppositum rei confingat.

Exemplum.

Simulat, non amat puella: quæ si virũ quempiam amaret, non ego te veneficii accusarem. Si teipsum arderet, artes tuæ mihi suspectæ non essent. Si alium quendam furorem fureret: si alia ægritudine laboraret, non te accusarem. Pater tres simul interfecit filios, si duos interfecisset, si unum solum, si non filium, tamen moleste ferretis. Misit centum talenta Philippus Atheniensibus, quibus Demosthenes sibi traderetur. Non si mille daret, non si decem millia, non si civitates, gentes, provincias, regna simul omnia conferret, Demosthenem qui Græciæ libertatem tum prudentia sua, tum eloquentia tutatus est, tradituros putarem His ego talentis, non dico Hyperidem aut Æschinem, sed ne plebejum quidem quempiam, aut opificem, aut omnin civem infimum traderem.

Alterum Exemplum.

Ego si tuos filios (si modo tui dicen

sun

ſunt, quos crudeliſſimè trucidaſti) aut verberibus adfeciſſes, aut exilio, & abdicatione notaſſes, moleſtè tamen etiã ferrẽ, tot pulcherrimos juvenes vel clariſſimo patriç ſolo privari, vel indigne verberibus cædi. Nunc vero cum non abdicatione, nõ exilio, non verberibus, ſed morte tres ſimul abſtuleris, non expoſtulem? non accuſẽ? non graviter feram? Et qui ſi unũ interfeciſſes, exclamarem, nunc tribus necatis, ſilebo? Inveniuntur item argumenta, & rationes à locis topicis, nẽpe: e genere, ſpecie, differentia, proprio, definitione, toto, partibus, cauſis, effectis, uſibus, junctis, judicato, ſimili, majori, minori, pari, proportione, oppoſitis, tranſſumptione, caſu, conjugatis, diviſione. Genus eſt, quod continet ſpeciẽ. Ad generis negationem conſequitur & ſpeciei :emotio, non contra: ut, virtus non eſt, i;itur nec juſtitia. Animal non eſt, igitur ıec homo. Remota ſpecie, non conſe]uitur remotio generis, ſed adfirmata pecie, ſequitur adfirmatio generis. Iuſtiia non eſt, igitur virtus non eſt, non cõequitur: juſtitia eſt, igitur virtus eſt, conequitur. Ad remotionẽ tamẽ totius geıeris, conſequitur remotio cujuſlibet peciei. Rurſus ad adfirmationem totius eneris, conſequitur adfirmatio uniuſujuſq; ~~ſpeciei~~: ut omne argentum legait, igitur & cælatum legavit. Omnibus :ientiis operam dare jubemur, igitur poeticæ. Nulla virtus eſt principi

animal rationale. Si homo non est, igitur ne animal quidem rationale. Definitio confutatur, si aut verũ proprium, aut differentia vera, aut genus verum positum non est: si quid in altero continetur, aut excluditur, quod non idẽ in altero contineatur, aut excludatur hoc modo: Monetã omnem uxori legavit: cœlatum autem argentum moneta est: argentũ igitur cœlatum omne legavit. Neque enim omne cœlatum argentum moneta dicitur. Nam patera, & hujusmodi cœlatum argentum est, nec tamẽ ista monetã vocant. Constituuntur & definitiones ex accidẽtibus, quæ si hujusmodi sint, ut cũ re definita convertantur, valet consequutio: ut homo est animal bipes, erectum, sine pennis. Psitacus avis est viridis, rostro adunco, collo rubro, torque insigni in senecta, quæ altero pede cibum tenẽs vescitur. Constituuntur & definitiones ex enumeratis absolute partibus, speciebus sive formis: ut Respublica est, quæ unius aut paucorum, aut populi potestate regitur. Hoc genus facile confutatur, si qua speci s in enumeratione prætérita additur. Exemplum: Injuriæ sunt, quæ aut pulsatione corpus, aut convitio aures afficiunt. Confutatur: Quid si quis filiam tuam rapiat, injuria non erit? Etymologia est nominis interpretatio, sive notatio: ut, Hic Chrysogonus est appellatus, quod aurum undecunque pariat. Nam χρυσὸς Græcè aurum: γόνος fœtum

 significat.

significat. Fingit, igitur est poeta. De Deo disputat, igitur Theologus. Medetur, ergò medicus. A toto inferuntur partes, non removētur, hoc modo: Si tota Resp. consilio gubernanda est, ergo & domus, & unusquisq; civium. Non tamen quoniam tota Resp. fortunæ committenda non est, idcirco nec tu te casui committes. Neq; enim quia tota domus redintegranda non est, igitur nec paries unus. Verum partes si universæ colligantur, totum inferunt: si universæ removeantur, totum auferunt. Considerantur autem partes à tempore, à quantitate, à loco: ut, Si neque in cœlo, neque in terra invenitur, nusquā igitur inveniri poterit. Causa & effectus convertuntur, si modò ejusmodi sit causa, ut ab ea una fluat effectus, & ea sola sit idonea ad producendū effectum. Ea quadrifariam dividitur, in efficientem, materialem, formalem & finalem. Ab efficiente causa: ut, Non potest non esse dies, exorto sole. Nec virgo est, si cum viro concubuit. Si sapientia virum bonum facit, & ipsa bona est. Corpus in lumine est, ergo facit umbrā. Voluptas infamiam gignit, igitur fugienda. Virtus honorem adfert, est igitur appetenda. Coloratus est, igitur fuit in sole. Pulverulentus est, igitur in itinere fuit, non est firmum consequens: harum enim rerum plures possunt esse causæ. Sublata materia, & effectus necessario aufertur: ut, Lignum nullum habuit, nec

naves

naves igitur potuit fabricare. Ferrum cũ desit, qui possunt gladios cudere? A forma: ut, Apertè mentiuntur poëtæ volasse Dędalum: nam quod natura negat, nemo potest facere. A fine ducuntur argumenta: ut, Felicitas est expetenda, igitur & virtus. Non malum est vivere, igitur nec comedere. Bona est medicina, nam & salus bona est. Bona est pax, igitur & bellum utile. Hæc argumentatio in conjecturali statu potissimum adhibetur. Ab usibus: ut, Equitare oportet, igitur & equi habendi. Navigare convenit, igitur & naves parare convenit. Tueri vitam licet, igitur & gladium ferre licet. Veterem theologiam scire pulchrum, ergo & poëtas didicisse pulchrum erit. A generatione ad corruptionem: ut, Malum est extinguere Remp. igitur bona est Resp. Concordia civium optima, cur non igitur & civitas? Ab adjunctis: ut, Cæsarem sapientissimũ fuisse constat, quem nullius unquam rei pœnituerit. Stultus Antonius, qui nihil unquam gessit, cujus non postea pœnituerit. Pallet, cogitabundus sedet, subinde animum mutat, igitur amat. Expalluit, titubavit, trepidavit, igitur conscius sibi fuit. Si tibi famam meam contaminare licuit, mihi expurgare non licebit? Quem quis amat, non lædit: quem hæredem facit, charum habuit. Orbæ inservit, igitur hæreditatem captat. Si poëta est, igitur lascivus. Si dialecticus, igitur contentiosus. Si theologus, morosus. Si medi-

cus, avarus. Quæ tamen facilè confutari possunt, præsertim si eiusmodi sint, ut sæpenumero non consequantur. Ab judicio vel autoritate: ut, Optima statim discenda sunt. Sic enim Quintilianus institutor optimus faciendum existimavit. A simili sic: Vt in tempestate, cùm maximum periculum, mare ventique minantur, tum peritus nauclerus minimè à clavo discedit, oculos & manus ad omnia intentas habet: Ita vir sapiens, cùm maximè sævit fortuna, & cùm res sunt maximè dubiæ, tum maximè consilio uti, & vigilare ad omnia debet. Locus autem à simili confutatur, si aut dissimile esse docebimus, quod alter simile dixit, aut aliam commodiorem similitudinem adducemus, hoc modò: Vt picem nemo tractat, nisi contaminetur: ita poëtas nemo potest legere, quin ad libidinem incitetur. Negabimus simile quippiam poësim, divinam scientiam, cum pice habere, aut commodiorem similitudinem dabimus, hoc modò: Imò quod apes facere videmus, ut ex unoquoque flosculo, quicquid est optimum, id excerpant; si quid veneni, id araneæ exugendum relinquant: Ita nos in poëtis, quod est eruditionis, & bonæ doctrinæ, id nobis rapiemus, si quid obscœnitatis occurrerit, id relinquemus. Vt neque equus indomitus, quamvis natura bonus, ad eas utilitates, quæ ab eo desiderantur idoneus est: ita nec homo indoctus, quamvis ingeniosus, is est à quo

virtutis

virtutis fructus possis elicere. Non enim ut qui currenti ad cursum succedit, velocior est: sic qui imperatori, ad regendum exercitum melior: Nec ut navis, ita amicitia nova fidelior. A majori, hoc modo: Parenti non obtemperat, & audiet alienum? Hujus mortem tam fert familiariter, quid mihi hic faciet patri? Si adulterum occidere licet, ergo & loris cædere. A minori verò sic: Si furem cædere licet, licet & latronem. Si puer ista potuisti, vir non poteris? A pari. Si lex parricidam damnat, & matricidam. Si patri in filium jus est, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, cur me ejicias? Porrò exemplum, aut simile est, aut contrarium, aut majus, aut minus. Simile exemplū: ut, Iure occisus Saturnius, quoniam & Gracchus. Contrarium: ut, Brutus filios proditionem molientes, occidit. Manlius virtutem filii morte mulctavit. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem sociis abstulit. Majus: ut, Si propter matrimonium violatum Troja funditus excisa est, quid fieri adultero par est? Minus: ut, Tibicines, cùm ex urbe recessissent, publicè sunt revocati: civitatis principes, qui bene de Rep. meriti sunt, cùm invidiæ cessissent, ab exilio non sunt revocandi? Simile ostenditur, à genere, natura, vi, magnitudine, multitudine, tempore, loco, causa, persona, opinione, modo. A genere sic: Extinguitur intellectus, quoniam & visus.
Con-

Confutatur: sed visus materialis, non item intellectus. A vi: Insit juventuti severitas quædam, quoniam & senibus. Confutatur: sed jucunditas juventutis propria. A magnitudine: Si forte non electione sit gubernator navis, nec imperator classis. Cõfutatur: at majori majus ratione gerendum est. A multitudine: Nostræ ne, an hostium hæ civitates sint, dijudicemus: sic enim & majores de duabus fecerunt. Confutatur: sed in pluribus majus periculum. A tempore: Continuet Pompejus imperium, quoniã & Marius. Confutatur: sed ille atrocissima Reip. tempestate, quum nunc urgeat nemo. A loco & causa. Quum in Italia bellum sit, non trajiciantur in Aphricam copiæ, ne simile quid cum Atheniensibus patiantur. Confutatur: sed longius illi, & ignota in loca: propius nos, & in cognita: & ea ex re alios quoq; hostes illi attraxerunt, nos hostem Hannibalem ab Italia expellemus. A persona: Continuet Marius imperium, quoniam & Scipio. Confutatur: at sanctus ille vir, hic non æquè. Ab opinione. Qui Cereris sacra stupravit obeuntem, ea pœna plectatur, qua qui Vestę obeuntem corrupit. Confutatur: sed quæ majori conatu suo suscipiuntur peccata, atrocius punienda sunt. Possunt autem multa horum ad ejusdem eversionẽ concurrere. Locus à proportione, hoc differt à simili, quod ibi à simili simile ducitur: hic similitudinis ac proportionis fit collatio.

latio. Per ſimile effertur argumentum: Nam ut navis gubernator non ſorte, ſed judicio eligitur: ita in Rep. Magiſtratus ſunt eligendi. Per proportionem ſic: Ita ſe habet ad navim gubernator, ut ad Remp. magiſtratus. At judicio, non ſorte gubernator eligitur. Oportet ergo & magiſtratus judicio non ſorte eligere. Locus à proportione eodem modo reprehenditur, quo locus à ſimili. Locus ab oppoſitis quinque partibus dividitur. A privativè oppoſitis ſic: Cæcus eſt, igitur nunquam videbit. Item: Non eſt ſolus cæcus, qui caret oculis. Nam multos tametſi oculos habent, tamen cæcos appellare non dubitamus. A negatione; Pacem contempſere Carthaginenſes. In Hiſpania enim noſtros ſocios ſolicitant. A relativè oppoſitis: Carthaginenſes Romanis ſubjectos eſſe conceditis? Conſtat igitur Romanos Carthagini imperaſſe. Si tu me præceptorem appellas, cur ego te non appellem diſcipulum? Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Si me pro filio non habes, nec tu mihi pro patre habeberis. Si nos pro tuo exercitu nõ habes, nec te pro imperatore ducemus. A contrariè oppoſitis. Si ſanus non es, ęgrotare conſtat. Si amandus, qui bene meretur: odio proſequendus, qui malè. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: ſupplicio adficiendus, qui tyrannum juvat. In contrariis, quæ mediata vocantur, non conſequitur neceſſario: ut, Si niger non
eſt,

est, igitur albus est: nam viridis, aut ruber esse potest. A disparatis: Disparata genere sunt, quæ sub eodem genere posita, diversis differentiis, vel propriis separantur. Quanquam etiam quæ genere distant, disparata possint vocari: ut, Si homo est, igitur nec asinus, nec Deus, &c. Tu quum decē pondo argenti deposueris, qua fronte auri tantundem repetis? Marmoream domum diruisti, & reponis latericiam? A transsumptione: Philosophus non invidet, quoniam nec sapiens. Distinguitur hic locus ab interpretatione, quoniam hîc nihil exponitur, sed à verbo notiore, minus notum infertur, illic nominis ratio adfertur, hoc modo: Sapiens non invidet, philosophus amator est sapientiæ, igitur non invidet. A conjugatis: Si rhetorice virtus est, rhetorem studiosum esse necesse est. A casibus: Si ingratitudo turpis est, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiam non referas. A divisione: Divisio fit, aut per negationem, aut partitionem. Per negationem, hoc modo: Aut utile est bellum incidere, aut non: sed non est utile bellum inferre, igitur quiescere utile est. Partitio autem, aut est generis in species: ut, Animalium quædā ratione participant, quædam sunt rationis expertia, aut totius in partes, aut vocis in significata, aut subjecti in accidentia, aut accidentis in subjectà, aut accidentis in accidentia. Sed de his hactenus satis, jam ad partes suasorio generi proprias redeamus.

mus. Tutum, quod ad incolumitatem pertinet. Iucundum, quod voluptatem aut animi, aut corporis, aut utriusque adfert. Facile, quod sine periculo aut negotio fieri possit. Necessarium, quod aliter fieri nequit. Cætera à rhetorum præceptis petantur. Nemo putet omnibus his partibus semper in suadendo utendum esse, quod perlongum foret, præsertim in epistola. Sed quot incident, & quanta ex parte, eatenus attingere sat fuerit. Conciliato igitur ejus animo, cui scribimus, deinde si inciderit, subjecta narratione, tertio loco id quod suadere aut dissuadere volumus, cum amplificatione quadam est proponendum. Deinde post divisionem, aut etiam omissa divisione, ratio aut multæ rationes sunt subdendæ, rationibus, confirmationes subjungendo. Confirmationi ipsi nonnunquam altera confirmatio firmamẽti causa apponitur. Deinde rem locupletabimus exemplo, autoritate, proverbio, sententia, simili, dissimili, contrario. Quæ ita inter se miscebimus, ut nunc à ratione ad simile, à simili ad exemplum, ab exemplo rursus ad rationem, vel eandem aliis verbis vestitam, vel aliam veniamus. Nam ab exemplis rationes nonnunquam nascuntur. Item autoritati sententiæque rationẽ cõvenit subjicere. De exemplorum varietate jam diximus. Similia ex omni rerum genere petuntur: quare plurimorũ animantium, herbarum, aliarumque rerum species, &

natu-

naturas cognitas & perspectas habere conducet: autoritates quoque alias philosophorum, alias oratorum, theologorum, historicorum. Quæ si scitè intermiscebimus, nunquam deerit quod dicamus, & satietatem varietate facile vitabimus. In hac varietate, expolitione & collectione rhetorica diligenter utemur. Hujus præceptiunculæ hoc erit exemplū.

Exemplum Epist. suasoriæ.

QVanquam pro tua singulari sapientia ipse abundè per te sapis, affinis jucundissime, nec alienis eges consiliis: tamen hoc vel veteri nostræ amicitiæ, quæ ab ipsis propè cunabulis unà cum ætate nobis accrevit, vel tuis summis in me officiis, vel arctissimæ denique affinitati debere me putavi, si is esse vellem quem tu me semper existimasti virum & amicum, & gratum, ut id, quod ad tuam tuorumque salutem ac dignitatem plurimum interesse judicassem, te libenter ac liberè admonerem. Aliena nonnunquam rectius quam nostra perspicimus. Tuum consilium meis in rebus persæpe sum secutus, neque minus felix mihi comperi, quam erat amicum. Nunc si vicissim in tuis meum sequi voles, futurū arbitror, ut neque me suasisse, neque te pœniteat paruisse. Cœnavit apud me sexto Idus Apriles cum in villa montana essem, Antonius Baldus, homo, ut scis, tuarum rerum studiosissimus, generique tuo jam ind

inde ab initio conjunctissimus. Triste plenumque lachrymarum convivium! Nunciabat mihi magno utriusque dolore, matrem tuam fœminam integerrimam, è vivis concessisse: sororem tuam luctu ac desiderio victam, sterilitati dicatarum virginum choro asscriptam esse: ad te unum spem stirpis tuæ rediisse: amicos summo consensu tibi puellam summo genere natam, forma præstanti, optime moratam, postremo tui amantissimã, summa cum dote obtulisse. Te vero nescio qua seu doloris impotentia, seu religione ita cœlibatum decrevisse, ut nec generis studio, nec sobolis amore, nec amicorum ullis aut monitis, aut precibus, aut lachrymis abduci possis ab ista sententia.

Tu tamen vel me autore mentem istam mutabis, & cœlibatu relicto, sterili ac parum humano vitæ instituto, sanctissimo conjugio indulgebis.

Qua in re neque tuorum charitatem, quæ tamen alioquin animum tuum vincere debebat, neque meam autoritatem quidquam mihi prodesse cupio, nisi clarissimis rationibus ostendero, id fore tibi longè tum honestius, tum utilius, tum jucundius. Quid quod etiam hoc tempore necessarium?

Nam primum hac in re, si te honesti ratio movet, quæ apud probos viros plurimum valere debet, quid matrimonio honestius, quod ipse Christus honestavit,

qui nuptiis unà cum matre, non solum interesse dignatus est, verũ etiam nuptiale convivium miraculorum suorum primitiis consecravit? Quid sanctius, quod ipse rerum parens instituit, adjunxit, sanctificavit, quod ipsa sanxit natura? Quid neo laudabilius, quod qui reprehendit, hæreseos damnetur? Tam est honorificum matrimonium, quàm est infame vocabulum hæretici. Quid æquius, quam id reddere posteris, quod ipsi a majoribus accepimus? Quid inconsideratius, quã id sanctimoniæ studio perinde ut prophanum fugere, quod Deus ipse totius sanctimoniæ fons ac parens sanctissimum haberi voluit? Quid inhumanius, quam hominẽ ab humanæ conditionis legibus abhorrere? Quid ingratius, quàm id negare minoribus, quod ipse, nisi à majoribus accepisses, ne esses quidem qui negare posses? Quod si matrimonii quærimus autorem, non à Lycurgo, non à Mose, non à Solone, sed ab ipso summo rerum omnium opifice conditum & institutum est, ab eodẽ & laudatum, ab eodem honestatum, consecratumque. Siquidem initio, cum hominem è limo finxisset, miseram prorsus & inamœnam ejus vitam fore intellexit, nisi sociam Evam adjungeret. Quare uxorem non è luto illo, quo virum, sed ex Adæ cratibus eduxit, quo prorsus intelligeremus, nihil nobis uxore carius esse debere, nihil conjunctius, nihil tenacius adglutinatũ. Idẽ ille post diluvium mor

talium

talium generi reconciliatus hanc primã legem promulgasse legitur, non uti cœlibatum amplecterentur, sed ut crescerent, ut multiplicarẽtur, ut terram implerent. At quo pacto, nisi conjugio darent operam? Et ne hîc vel Mosaicæ legis libertatem, vel tempestatis illius necessitatem causemur, quid aliud sibi vult illud in Euangelicis quoque literis repetitum cõprobatumque Christi suffragium? propter hoc, inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit uxori suæ. Quid parentum pietate sanctius? At huic tamen conjugalis præfertur fides. Quo autore? nempe Deo. Quo tempore? non Iudaismi tantum, sed Christianismi quoque. Deseritur pater, deseritur mater, & adhæretur uxori. Filius emancipatus incipit sui juris esse. Filius abdicatus desinit esse filius. At sola mors dirimit conjugium, si tamen illa dirimit. In his modò dirimitur, qui conjugium repetunt. Quam diu perseverat conjugalis adfectus, non videtur diremptum matrimonium. Iam si cætera sacramenta, quibus ecclesia Christi potissimum nititur, religiosa quadam veneratione coëuntur, quis non videt huic plurimum religionis deberi, quod & à Deo, & primum omnium est institutum? Et cætera quidem in terris, hoc in paradiso: cætera ad remedium, hoc ad consortium felicitatis: cætera naturæ collapsæ sunt adhibita, unum illud conditæ datum est. Si leges à mortalibus

institutas sanctas habemus, non erit conjugii lex sanctissima, quam ab eodem accepimus, à quo & vitam, quæ una prope cum ipso hominum genere nata est? Denique ut legem exemplo confirmaret, adolescens ut dictum est, ad nuptiale convivium vocatus, una cum matre libens adfuit: nec adfuit modò, verumetiam prodigioso munere honestavit, haud alibi miraculorum suorum initium auspicatus. Cur igitur, inquies, Christus ipse à conjugio abstinuit? Quasi verò non plurima sint in Christo, quæ mirari potius quam imitari debeamus, sine patre natus, sine parentis dolore processit, clauso monumento prodiit. Quid in eo non supra naturam? Sint hęc illi propria. Nos intra naturæ legem viventes, suspiciamus illa, quę supra naturam sunt, quę pro modulo nostro sunt, æmulemur. Sed è virgine nasci voluit. E virgine quidē, sed conjugata. Virgo mater, Deum decebat: conjugata, nobis quid esset agendum, significavit. Virginitas eam decebat, quæ cœlestis adflatu numinis illibata pareret illibatum. Sed Ioseph sponsus nobis casti conjugii leges commēdat. Quî magis cōjugalem societatem potuit commendare, quam quod arcanam illam, & angelicis quoque mentibus stupendam, divinæ naturæ cum humano corpore animaque conjunctionem, quod ineffabilem illum & æternum in ecclesiam suam amorem declarare volens, se sponsum illius, illam spon-

ſponſam ſuam appellat? Magnum, inquit Paulus, matrimonii ſacramentum eſt, in Chriſto, & in eccleſia. Si qua fuiſſet in rerum natura ſanctior copula: ſi quod fœdus religioſius, quam conjugium, profecto ab eo ſumpta fuiſſet imago. Quid ſimile uſquam de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandum connubium, & thorus immaculatus prædicatur apud Apoſtolum Paulum: cœlibatus hîc ne nominatur quidem. Nec excuſatur quidem, niſi compenſatione majoris boni. Alioqui ſi quis naturæ legem ſequutus, det operam liberis, præferendus eſt illi, qui perſeverat in cœlibatu, non ob aliud, niſi ut ſibi liberius vivat. Verè continentes, ac virgines laudatas legimus, cœlibatus ex ſe nullam habet laudem. Iam vero Moſaica lex ſterile conjugium execratur, atque ob id à communibus aris quoſdam ſubmotos legimus. Quamobrem tandē? Nempe ideo, quod tanquam inutiles, & ſibi duntaxat viventes, populum nulla ſobole augerent. In Deuteronomio præcipuum benedictionis argumentum proponitur Iſraëlitis, quod nullus eſſet inter illos futurus ſterilis, nec mas, nec fœmina. Et Lya dicitur deſpecta à domino, quod non pareret. Quin & in Pſalmis inter præcipuas beatitudinis partes refertur, uxoris fœcunditas: Vxor, inquit, tua ſicut vitis abundās, filii tui ſicut novellæ olivarum in circuitu menſæ tuæ. Quod ſi lex damnat ac notat ſterile matrimonium,

cœlibes multo amplius damnavit. Si natura pœnam non effugit, ne voluntas quidem effugiet. Si damnantur quorum voluntati natura defuit, quid commerentur ii, qui ne operam quidem dederunt, ne steriles essent? Hebræorum leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui sponsam duxisset, eodem anno non cogeretur in bellum exire. Periclitatur civitas, nisi sint qui eam armis tueantur. At certum exitium est, nisi sint qui conjugii beneficio juventutem, semper mortalitatē deficientem sufficiant. Quin & Romanæ leges eos, qui cœlibes essent, damno etiam multabant, à Reipub. muneribus secludebant. At qui liberis Rempub. auxissent, eis tanquam bene meritis præmium è publico statuebant.

* Priscæ leges pœnas constituerant adversus cœlibes, quæ tametsi per Constantinum Cæsarem temperatæ sunt in favorē Christianæ religionis, tamen arguunt, quam non sit è Repub. vel minui civitatem amore cœlibatus, vel spuriis impleri. Quin Cæsar Augustus Censor, inquisivit in militem, quod in ducenda uxore non paruisset legibus, & periclitabatur, ni docuisset se trium liberorum parentē. Declarant & in hoc Cæsarum leges favorem erga conjugium, quod indictas viduitates à Miscella inductas sustulerunt, ac sublatis pœnis, hujusmodi pacta, tanquam præter æquum & bonum inita pro irritis haberi voluerunt. Adde quod Vl

pianu

pianus declarat dotis causam semper & ubique præcipuam, quod haudquaquam fuisset, nisi præcipua quædam utilitas ex matrimonio proficisceretur. Habitus est honos conjugio, sed major fœcunditati. Simul atque contigisset nomen patris, hæreditatis, & omnis legati atque etiam caduci capax reddebatur. id liquet etiam ex poëta Satyrico : *per me scriberis hæres: Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.* Plus etiam commodorum adferebat jus trium liberorum, in his est immunitas à publicis legationibus. Quinque porro liberi vacationem impetrant à personalibus quoque muneribus, quod genus est tutela. Et cui tredecim liberi contigissent, Iulianus Imperator non modo vacationem indulsit à decurionatu, sed simpliciter ab omnibus muneribus. Nec silent hujus tanti favoris causam sapientissimi legum cōditores. Quid immortalitate felicius? Hanc natura negatam. matrimonium arte quatenus licet largitur Reipub. Cui non optabilis est apud posteros memoria? Hæc nullis fornicibus, nullis pyramidibus, titulisve certius propagatur, quam liberorum procuratione. Apud Adrianum Imperatorem causam vicit Albinus, non alia commendatione, quam quod Reipub. dedisset numerosam sobolem. Proinde dispendio fisci, passus est liberos in paterna bona in solidum succedere, quo intelligeret imperium magis fulciri propa-

cœlibes multo amplius damnavit. Si natura pœnam non effugit, ne voluntas quidem effugiet. Si damnantur quorum voluntati natura defuit, quid commerentur ii, qui ne operam quidem dederunt, ne steriles essent? Hebræorum leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui sponsam duxisset, eodem anno non cogeretur in bellum exire. Periclitatur civitas, nisi sint qui eam armis tueantur. At certum exitium est, nisi sint qui conjugii beneficio juventutem, semper mortalitate deficientem sufficiant. Quin & Romanæ leges eos, qui cœlibes essent, damno etiam multabant, à Reipub. muneribus secludebant. At qui liberis Rempub. auxissent, eis tanquam bene meritis præmium è publico statuebant.

* Priscæ leges pœnas constituerant adversus cœlibes, quæ tametsi per Constantinum Cæsarem temperatæ sunt in favorē Christianæ religionis, tamen arguunt, quam non sit è Repub. vel minui civitatem amore cœlibatus, vel spuriis impleri. Quin Cæsar Augustus Censor, inquisivit in militem, quod in ducenda uxore non paruisset legibus, & periclitabatur, ni docuisset se trium liberorum parentē. Declarant & in hoc Cæsarum leges favorem erga conjugium, quod indictas viduitates à Miscella inductas sustulerunt, ac sublatis pœnis, hujusmodi pacta, tanquam præter æquum & bonum inita pro irritis haberi voluerunt. Adde quod Vl-

pianus

pianus declarat dotis causam semper & ubique præcipuam, quod haudquaquam fuisset, nisi præcipua quædam utilitas ex matrimonio proficisceretur. Habitus est honos conjugio, sed major fœcunditati. Simul atque contigisset nomen patris, hæreditatis, & omnis legati atque etiam caduci capax reddebatur. id liquet etiam ex poëta Satyrico : *per me scriberis hæres: Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.* Plus etiam commodorum adferebat jus trium liberorum, in his est immunitas à publicis legationibus. Quinque porro liberi vacationem impetrant à personalibus quoque muneribus, quod genus est tutela. Et cui tredecim liberi contigissent, Iulianus Imperator non modo vacationem indulsit à decurionatu, sed simpliciter ab omnibus muneribus. Nec silent hujus tanti favoris causam sapientissimi legum cōditores. Quid immortalitate felicius? Hanc natura negatam. matrimonium arte quatenus licet largitur Reipub. Cui non optabilis est apud posteros memoria? Hæc nullis fornicibus, nullis pyramidibus, titulisve certius propagatur, quam liberorum procuratione. Apud Adrianum Imperatorem causam vicit Albinus, non alia commendatione, quam quod Reipub. dedisset numerosam sobolem. Proinde dispendio fisci, passus est liberos in paterna bona in solidum succedere, quo intelligeret imperium magis fulciri propa-

gatione juventutis, quam pecuniarum accessione. Postremo cæteræ leges nec omnibus regionibus,nec quibuslibet temporibus congruunt: sola conjugii lex ad omnes orbis nationes, ad omne tempus pertinet.Lycurgus leges tulit,ut qui uxores non ducerent, hi & æstate arcerentur à ludis & spectaculis, hyeme vero nudi forum circuirent, ac semetipsos execrati, justa pati dicerent, quod legibus non paruissent. In summa, vis scire quantum matrimonio tribuerit antiquitas, violati matrimonii pœnam perpende. Græci quondam violatum matrimonii jus, decenni bello vindicandum censuerunt. Ad hæc non Romanis modo, verumetiam & Hebræis, & Barbaricis legibus adulteris pœna capitalis statuebatur. Furem quadrupli pœna absolvebat, adulterii scelus securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, qui id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legũ severitas, illud etiam permisit, deprehensum adulterum sine judicio,sine legibus confodere:nimirum id donans dolori maritali, quod gravatè concedit vim à capite propellenti: quasi lædat atrocius, qui conjugem adimat, quam qui vitam. Profecto sanctissimam quandam rem conjugium videri necesse est, quod violatum humano sanguine sit expiandum: cujus ultio, nec leges, nec judicem expectare cogitur, quod jus in parricidio est.

Sed quid de ſcriptis legibus agimus? Naturæ hæc lex eſt, non in tabulis æreis exarata,ſed animis noſtris penitus inſita: cui qui non paret,ne homo quidē ſit exiſtimandus,nedum bonus civis:Nam ſi ut Stoici homines acutiſſimi diſputant, rectè vivere,eſt naturæ ductum ſequi, quid tam naturæ conſentaneum, quam matrimonium? Nihil enim tam à natura, non hominibus modo, verum etiam reliquo animantium generi inſitum eſt, quam ut ſuam quodque ſpeciem ab interitu vindicet, & propagatione poſteritatis, tanquam immortalem efficiat. Quod ſine conjugali conjunctione fieri non poſſe quis ignoret? Turpiſſimum autem videtur muta pecora naturæ parere legibus, homines Gigantum more naturæ bellum indicere. Cujus opus, ſi oculis haud cæcutientibus inſpiciamus, intelligemus in omni rerum genere conjugii ſpeciem quandam ineſſe voluiſſe: Omitto enim jam de arboribus, in quibus Plinio autore, cum primis gravi, adeò manifeſto ſexus diſcrimine conjugium invenitur, præſertim in palmis, ut niſi marita arbor in fœminas circumſtantes ramis incumbat, tanquam concubitum appetens, hæ planè ſteriles manſuræ ſint. Idem indicat, autores eſſe, qui credunt in omnibus, quæ gignit tellus, ineſſe ſexum maris & fœminæ. Taceo de gemmis, in quibus ſexum inveniri ſcripſit idem autor, at non ſolus. Nonne Deus ita res cunctas vinculis qui-

busdam connexuit, ut aliæ aliis egere videantur? Quid cœlum perpetuo motu versatile, nonne dum tellurem omnium parentem subjectam, vario rerum genere fœcundat, velut infuso semine, mariti fungitur officio? sed singula percurrere nimis longum arbitror. Quorsum autem hæc spectat? eò videlicet, ut intelligamus conjugali societate & constare, & contineri omnia: sine ea dissolvi, interire, collabi cuncta. Fingũt veteres illi ac sapientissimi poëtæ, quibus studium fuit philosophię præcepta fabularum involucris tegere, Gigantes anguipedes, terræ filios, extructis in cœlum montibus bellum superis intulisse. Quid hæc sibi vult fabula? Nimirum immanes quosdam ac feros homines & obscuros, à conjugali concordia vehementer abhorruisse, eoque fulmine pręcipitatos, hoc est funditus interisse, cùm id vitarent, quo solo constat humani generis incolumitas. At iidem Orpheum poëtam, ac citharœdum saxa durissima cantu movisse commemorant. Quid significantes? Nempe virum & sapientem & facundum, homines saxeos & ferarum ritu viventes, & à vago concubitu prohibuisse, atque ad matrimonii sanctissimas leges adduxisse. Apparet igitur, qui connubii amore non tangitur, eum non hominem, sed saxum videri, hostem naturę, numini hujus rebellem, suapte stultitia sibi perniciem accersere. Crudelior enim est, qui generi suo, quam qui

uni ſibi molitur exitium. Agè vero, quandoquidem in fabulas minimè fabuloſas incidimus, idem Orpheus, cum apud inferos Plutonem ipſum maneſq; permovit, ut Eurydicem ſuam liceret abducere: quid aliud poëtas cogitaſſe putamus, quã ut nobis conjugalem amorem commendarent, qui apud inferos quoq; ſanctus, ac religioſus haberetur? Eodem pertinet, quod antiquitas conjugio Iovem Gamelium præfecerat, Iunonem pronubam, Lucinam, quæ parturientibus adeſſet, ſuperſtitioſe quidem errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quod matrimonium rem ſacram ac dignam, quæ diis curæ ſit, judicarit. Diverſi quidem apud diverſos populos ac nationes, ritus, legeſque fuêre. Nulla unquam gens tam fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quam conjugii nomen non ſanctum, non venerandum ſit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc vel extremus orbis Britannus, aut ſi qui ſint his quoque ſemotiores, religioſum habuit. Quid ita? quia neceſſe eſt omnibus eſſe commune, quod communis hominum parens inſevit, & adeò penitus inſevit, ut hujus rei ſenſus non ſolum ad turtures & columbos, verumetiam ad immaniſſimas feras pertingat. Siquidem leones in uxorem mites ſunt. Pro catulis dimicant tigrides. Aſinos per obſtantes ignes agit prolis tuendæ pietas.

Atque hoc sanè jus naturæ vocant, ut efficacissimum, ita latissime patens. Vt igitur diligens cultor non est, qui præsentibus rebus contentus, arbores adultas satis quidem accurate tractat : cæterum neque propagandi, neque inserendi curam agit, propterea quod necesse est, paucis annis eos hortos quantumvis diligenter excultos interire: Ita parum diligens in Repub. civis censendus, qui præsenti turba contentus, de propaganda civium multitudine non cogitat. Nemo igitur unquam egregius civis habitus est, qui non liberis gignēdis, recteque instituendis operam dederit. Apud Hebræos & Persas laudi inprimis erat, quam plurimas habere uxores, tanquam ei patria plurimum deberet, qui eam numerosissima sobole locupletasset. Num tu Abraham ipso sanctior videri studes? Is pater multarum gentium non esset appellatus, idque Deo auspice, si uxoris contubernium refugisset. Num tu Iacob religiosior haberi quæris? is Rachelis amplexus tam diuturna servitute redimere non dubitavit. Num Solomone sapientior? At quantum ille uxorum gregē domi aluit? Num Socrate castior, qui Xanthippen, fœminam etiam morosam domi pertulisse legitur: non tam, ut ille suo more jocabatur, quo domi disceret tolerantiam, sed ne in naturæ officio claudicasse videretur. Intellexit enim vir unus Apollinis oraculo sapiens judicatus, hac lege se genitum,

tũ,ad hanc natum,hoc se debere naturæ. Nã si rectè à veteribus philosophis dictũ est: si non temere à nostris theologis cõprobatum:si merito,velut adagionis vice ubique decantatum, neque Deum,neq; naturam quidquam frustra facere : cur hæc membra tribuit, cur hos stimulos, hanc gignendi vim addidit, si cœlibatus per se laudi ducitur? Si quis te magnifico munere donaret, arcu, veste, aut gladio,indignus accepto videberis, si uti eo, aut non voles, aut nescies. Cum cætera omnia tanta ratione fuerint constituta, haud verisimile videri debet, hac una in re naturam dormitasse. Nec audio qui mihi dicat fœdam illam & obscœnam pruriginem, & Veneris stimulos non à natura, sed à peccato profectam. Quid tam dissimile veri? Quasi verò matrimonium, cujus munus sine his stimulis peragi nequit, non culpam præcesserit. Iam in cæteris animantibus unde illi stimuli? à natura, an à peccato? Mirum ni à natura. Nam in corporis affectionibus minimum interest inter hominem & reliquas animantes. Postremo nos imaginatione fœdum reddimus, quod suapte natura pulchrum ac sanctum est. Alioqui si res non opinione vulgi, sed ipsa natura velimus expendere, qui minus fœdum brutorum animantium more, edere, mandere, concoquere, excernere, dormire, quam licita permissaque Venere uti? At virtuti potiùs, quam naturæ parendum. Perinde

quaſi virtus ſit ulla dicenda, quæ cum natura pugnet: unde niſi proficiſcatur, ne eſſe quidem poterit, quę cultu & diſciplina perficiatur. Sed Apoſtolorum te inſtitutum delectat, qui & ipſi cœlibatum ſunt ſecuti, & alios ad id vitæ genus ſunt cohortati. Imitentur ſanè Apoſtolos viri apoſtolici, quorum cum ſit muneris, & docere, & inſtituere plebem, non queunt ſimul & gregi, & uxori ſatis facere. Quanquam & Apoſtolis aliquot uxores fuiſſe conſtat. Epiſcopis cœlibatum concedamus. Quid tu Apoſtolicum inſtitutum ſequeris, ab Apoſtolico munere longè alieniſſimus, homo nimirum & prophanus, & privatus? Illis hoc veniæ datum eſt, ut vacent à conjugii munere, quo magis vacaret copioſiorem prolem Chriſto gignere. Sit iſtud ſacerdotum ac monachorum privilegium, quos apparet in Eſſenorum inſtitutum ſucceſſiſſe. Tui ſtatus alia ratio eſt. At ipſe Chriſtus, inquies, beatos pronunciat, qui ſeſe caſtrarunt ob regnum Dei. Non rejicio autoritatem, ſed ſententiam interpretor. Primum arbitror hoc Chriſti dogma, ad illa tempora potiſſimum pertinere, quibus oportebat eccleſiaſten ab omnibus mundi negotiis quam maximè expeditum eſſe. Curſitandum enim erat per omnes terras, imminebat undique perſecutor. Nunc is eſt rerum ac temporum ſtatus ut nuſquam reperias minus inquinatam morum integritatem, quam apud conjugatos. Exaggerent

gerent quantumlibet suum institutum monachorum ac virginum examina: jactent quantum volunt cæremonias cultusque suos, quibus potissimum inter cęteros eminent: sanctissimum vitæ genus est, purè casteque servatum conjugium. Præterea non is modo sese castrat, qui vivit cœlebs: sed qui caste sanctęque colit conjugii munus. Atque utinam vere castrati sint, quicunque suis vitiis magnificum castrationis prætexunt titulum, sub umbra castitatis turpius libidinantes. Neque enim mei pudoris esse puto, commemorare, in quæ dedecora sæpe prolabantur, qui naturæ repugnant. Postremo, ne præcipit quidem Christus ulli cœlibatum: at idem divortium palam interdicit. Mihi sanè videtur, non pessimè consulturus rebus ac moribus hominum, qui sacerdotibus quoque ac monachis, si res ita ferat, ius indulgeat coniugii: præsertim cum ubique tam ingens sit sacerdotum turba, quorum quotusquisque castam agit vitam? Quanto satius concubinas in uxores vertere, ut quas nunc habent cum infamia, cum irrequieta conscientia, habeant palam cum honesta fama: ac liberos gignant, quos ut ere legitimos ament, sanctęque instituant, quibus & ipsi pudendi non sint, & vicissim ab illis cohonestentur: atq; id opinor, iampridem procurassent Episcopo-rũ officiales, nisi proventus amplior esset ex concubinis quam ex uxoribus. Sed divin-

vina quædam res est: angelica res est virginitas: at humana quædam res est conjugium. Ego nunc homo loquor homini, plebejus plebeio, infirmus infirmo: Laudanda quidem res est virginitas, at ita, si non hæc laus ad quam plurimos transferatur. Quam si vulgo usurpare homines incipiant, quid virginitate dici, cogitari ve possit exitialius? Tum si in cæteris maximè laudem mereatur virginitas, in te certe reprehensione carere non potest, per quem stabit, quo minus optimum illud genus & immortalitate cum primis dignum obliteretur. Postremo minimum abest à virginitatis laude, qui jus illibatum conjugii servat, qui uxorem gignendæ proli, non libidini habet. Si frater fratris sine liberis defuncti semen excitare jubetur, tu universi tui generis spem interire sines, præsertim cùm ad te unum reciderit? Neque vero me clam est magnis voluminibus priscorum patrum decantatas virginitatis laudes: quorum Hieronymus adeò miratur eam, ut non multum absit à contumelia matrimonii, & ab Episcopis orthodoxis ad palinodiam sit invitatus. Verum donetur hic ardor illis temporibus: nunc optarim, ut isti qui passim sine delectu, ad cœlibatum, ad virginitatem adhortantur, ætatem quæ sibi nondum est nota, hoc operæ collocarent in describenda imagine casti purique matrimonii. Atqui his ipsis, quibus tantopere placet virginitas, non displicet

bellum

bellum adversus Turcarum gentem, qui numero tot partibus nos superant: quorum si rectum est judicium, consequetur, ut in primis rectum & honestum habeatur, pro virili liberis gignendis operam dare, & juventutem in belli usum sufficere. Nisi forte bombardas, tela, naves, ad hoc bellum apparādas putant viris opus esse non putant. Idem probant ut ethnicorum parentes ferro trucidemus, quo liceat filios etiam inscientes baptizare. Id si verum est, quanto mitius est idem efficere cōjugiorum officio? Nulla natio tam immanis est, quin execretur infanticidiū. Principum leges pari propemodum severitate puniunt provocatum abortum, & accersitam pharmacis sterilitatem. Quur ita? Quia minimum interest inter eum, qui quod nasci cœperit, intercipit: & eum, qui procurat, ne quid nasci possit. Hoc quod in tuo corpore vel arescit, vel magno etiam salutis periculo corrumpitur: quod in somnis elabitur, homo erat, si modo tu esses homo. Execrantur Hebræorum literæ, virum qui jussus congredi cum uxore fratris defuncti, ne quid nasceretur, projecit semen in terram: & ita judicatus est indignus, qui vitam invidit nascituro fœtui. At quantulum ab hoc differunt, qui sibi perpetuam sterilitatem inducunt? An non videntur tot homines occidere, quot erant nascituri, si liberis gignendis dedissent operam? Quæso si cui sit fundus soli natura fera-

cis, quem incultum sinat perpetuo sterilem esse, nonne legibus pœnas daret, eo quod Reipublicæ intersit, ut suam quisque rem bene tractet? Si punitur is qui negligit agrum, qui ut maximè colatur, nihil aliud fert, quam triticum, aut fabas, aut pisa: qua pœna dignus est, qui recusat eum fundum colere, qui cultus fert homines? Atque illic diutino molestoque labore est opus, hic brevem culturam etiam voluptas veluti paratum præmium invitat. Quare si quid naturæ sensus, si honestum, si pietas, si religio, si officium, si virtus te movet, cur ab eo abhorres, quod Deus instituit, natura sanxit, ratio suadet, divinæ pariter & humanæ literæ laudant, leges jubent, omnium gentium consensus adprobat, ad quod optimi cujusque exemplum adhortatur. Quod si pleræq; res etiam acerbæ, viro bono sunt expetendæ, non alio nomine, quam quod honestæ sunt, matrimonium profecto multo maximè expetendum, de quo quis dubitare possit, plus ne habeat honestatis, an voluptatis. Quid enim dulcius, quam cum ea vivere, cum qua sis non benevolentiæ modo, verumetiam corporum mutua quadam communione arctissime copulatus? Si magnam quandam animi delectationem ex reliquorum necessariorum benevolētia capimus, quum dulce in primis sit habere, quicum animi tui secreto adfectus communices: qui cum perinde ut tecum loquaris, cujus f

de

dei te tuto committas: qui tuas fortunas suas esse ducat: Quid tu credis habere felicitatis mariti uxorisq; conjunctionem, qua nulla possit in rerum natura inveniri, neque major, neque firmior? Cum cæteris enim amicis animorum duntaxat benevolentia conjungimur, cum uxore & summa charitate, & corporū permixtione & sacramenti fœdere, & fortunarū omnium societate copulamur. Præterea in cæteris amicitiis quanta simulatio? quanta perfidia? Sæpe ii quos nostri amātissimos existimamus, sicut hirundines, exacta æstate devolant, ita fortuna reflante deficiunt. Nonnunquam recentior amicus veterē ejicit. Paucos audivimus, quorum fides usque ad vitæ finem constiterit. Vxoria vero charitas non perfidia corrumpitur, nulla simulatione obscuratur, nulla rerum mutatione convellitur: denique sola morte, imò ne morte quidem distrahitur. Illa parentū, illa sororū, illa fratrū pietatē, tui amore contemnit: te unum respicit: ex te pendet: tecum emori cupiet. Res est? habes quæ tueatur, habes quæ augeat. Non est? habes quæ quærat. Si rés secundę sint, duplicatur felicitas: sin adversæ, erit quæ te consoletur, quæ assideat, quæ inserviat, quæ tuū malum suum esse cupiat. An tu voluptatem ullam cum hac tanta conjunctione conferendam censes? Si domi agis, adest quæ solitudinis tædium depellat: si foris, est quæ discedentem osculo prosequa-

tur, absentem desideret, redeuntem læta excipiat. Dulcis juventæ tuæ sodalis, gratum senectutis solatium. Natura quidem homini dulcis est, vel quævis societas, quippe quem ad benevolentiam atque amicitiam genuit. Hæc igitur quomodo non erit dulcissima, in qua nihil non cõmune est? Contra autem, si feras quoque solitudinem horrere, societate delectari videmus, mea sententia ne homo quidẽ sit existimandus, qui ab hac societate omnium, & honestissima & jucundissima abhorreat. quid enim eo homine odiosius, qui tanquã sibi uni natus, sibi vivat, sibi quærat, sibi parcat, sibi sumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine? An non istiusmodi portentum dignũ censebitur, quod cum Timone illo ex universo hominum contubernio in medium mare projiciatur? Neque hic ausim illas tibi voluptates proponere, quibus cum natura nihil voluerit esse homini dulcius, nescio tamẽ quo pacto à magnis ingeniis dissimulantur potius, quam contemnuntur. Quanquam quis adeò severo, ne dicam stupido, sit natus ingenio, qui ejusmodi voluptatum genere non capiatur: præsertim si citra numinis, aut hominis offensam, citra famæ detrimentum possit contingere? Equidem eum non hominẽ, sed plane saxum dixerim: etiam si minima bonorum, quę habet conjugium, pars est ea corporum voluptas. Sed fac te istã ut viro indignam contemnere: quanquã

ne-

ne viri quidem vocabulum sine his meremur, ponatur, si vis, inter extrema conjugii commoda: jam quid casto amore esse potest amabilius, imo quid sanctius atque honestius? Accrescit interim dulcis affinium turba. Duplicatur parentũ, fratrum, sororum, nepotum numerus. Natura enim unam duntaxat matrem, unum patrem tribuere potest. Conjugio pater alter, altera mater accedit, qui te, ut cui sua viscera commiserint, singulari pietate non prosequi non possunt. Iam verò quanti illud æstimabis, ubi *pulcherrima cõjunx pulchra faciet te prole parentem?* Ubi *quis tibi parvulus aula luserit Æneas*, qui tuos tuæque conjugis vultus referat, qui te blanda balbutie patrem appellitet? Iam accesserit conjugali charitati vinculum adamantinum, quod ne mors quidem ipsa queat abrumpere. *Felices*, inquit Flaccus, *ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis Divulsos querimoniis, Suprema citius solvet amor die.* Habes qui senectutem tuam oblectent, qui oculos claudant, qui justa persolvant, in quibus renatus videaris, quibus superstitibus tu ne occidisse quidem puteris. Non abeunt ad alienos hæredes, quæ tibi parasti. Ita tanquam omnibus perfuncto vitæ muniis, ne mors quidem ipsa acerba videri poterit. Omnibus, velimus, nolimus, senectus imminet. Hac ratione natura prospexit, ut in liberis ac nepotibus repubescamus. Quis enim graviter ferat sene-

 ctutem,

ctutem, ubi suos vultus, quos adolescens gessit, in filio conspexerit? Mors omnibus parata est. At hac una via, velut immortalitatem quandam meditatur naturæ providentia, dum sic aliud ex alio propagat: ut veluti cum planta, arbore excisa, repullulat: nec interiisse videatur, qui prole relicta moritur. At minimè me fugit, quid inter hęc obmurmures: Beata res est conjugium, si omnia secunda eveniant: sed quid, si morosa contingat uxor? quid si impudica? quid si liberi impii provenniant? Occurrent animo tuo exempla eorum, quibus conjugium exitium attulerit. Exaggera quantum potes, sed tamen hominum ista vitia fuerint, non conjugii. Crede mihi, non solet nisi malis maritis mala uxor contingere. Adde quod tibi magna ex parte in manu est, ut bonam eligas. Quid si corrumpatur! A malo quidē marito uxor bona corrumpi potest: à bono mala corrigi consuevit. Falso uxores accusamus. Nemo, si quid mihi credis, unquam nisi suo vitio improbā uxorem habuit. Iam ex bonis parentibus ferme similes nascuntur liberi. Quanquam & hi utcunque nati, ferè tales evadunt, quales illos finxeris institutione. Iam vero non est quod zelotypiam metuas. Iste enim stulte amantium morbus est. Castus atq; legitimus amor zelotypiam nescit. Quid tibi tragœdiæ in mentem veniunt? Hæc maritum adultera securi percussit: hæc veneno sustulit: illa morum odio ad mortem

rem adegit. Cur non potius Tiberii Gracchi Cornelia succurrit? Cur non Alcestis non optimi mariti conjunx optima? Cur non occurrit vel Iulia Pompeji, vel Bruti Portia? Cur non æterno nomine digna Artemisia? Cur non Hypsicrate Mithridatis Pontici regis uxor? Cur non Tertię Æmiliæ comitas in mentem venit? Cur non Turiæ fides? Cur non Lucretia, Lentulaque succurrit? Cur non Arria illa à Plinio celebrata? Cur non innumeræ aliæ, quarum & pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari? *Rara* (inquis) *avis in terris mulier proba.* Et tu rara uxore dignum te finge. Mulier (inquit sapiens ille) bona, pars bona. Aude tuis moribus dignam sperare. Plurimum in hoc situm est, quam diligas: quomodo fingas, qualem ipse te illi præbeas. Sed dulcior est, inquies, libertas. Quisquis uxorem accipit, compedes accipit, quas sola mors possit excutere. Quid autem dulce esse homini soli possit? Si dulcis est libertas, sociam adsciscendam censeo, quacum bonum istud tibi commune esse velis. Quanquam quid ista servitute liberius, ubi ita uterque alteri obnoxius est, ut neuter manumitti velit? Adstrictus ei, quem in amicitiam recipis. At hic nemo libertatem ademptam clamitat. At vereris, ne liberis morte absumptis, orbus in luctum incidas. Si orbitatē times, ob id ipsum ducenda uxor est, quæ sola hoc præstare potest, ne simus orbi.

Sed quid tu tam diligenter, imò anxiè omnia matrimonii incommoda disquiris, quasi cœlibatus nihil habeat incommodi? Quasi verò ulla sit vita mortalium, quæ non sit omnibus fortunę subjecta casibus. E vita migret oportet, qui nihil incommodi ferre velit. Quod si ad cœlestē illam vitam respicias, mors hæc hominū vita est, haud vita dicenda. Sin intra humanam conditionem animū contineas, nihil est conjugali vita, neque tutius, neque tranquillius, neque jucundius, neque amabilius, neque felicius. Ab exitu rem specta, quotumquemque vides, qui semel expertus conjugium, non avidè repetat? Mauritius meus, cujus eximia prudentia tibi non est incognita, nonne ab obitu conjugis, quam unicè deamabat, altero mense duxit in thalamum novam sponsam? non adeò libidinis impatientia, sed negabat sibi vitam videri vitam absque coniuge, rerum omnium consorte. Iovius noster, nonne jam quartam ambit uxorem? Sic adamabat vivas, ut nullā consolationem admissurus videretur. Sic una defuncta, ad sarciendam thalami solitudinem properabat, quasi leviter illas amasset. Sed quid nos de honesto ac jucundo disputamus, cum non utilitas modo suadeat, verumetiam necessitas ad cōiugium impellat. Tolle matrimonium paucis annis totum hominū genus funditus intereat necesse est. Xerxen illum Persarum regem, cùm ex edito loco ingentem

gentem illam ac vix ulli creditam hominum multitudinem intueretur, lachrymas non tenuisse dicunt, quod ex tot hominū millibus, post annos sexaginta, nullus omnino superfuturus esset. Cur quod ille de suis copiis intellexit, non etiam de universo hominum genere perspicimus? Sublato coniugio quotusquisq; ex tot regionibus, provinciis, regnis, urbibus, cœtibus post centum annos superesit? Eamus nunc, & cœlibatum miremur, qui æternā sit generi nostro cladem allaturus. Quæ pestis aut lues à superis aut inferis immitti possit nocentior? Quid ab ullo diluvio timeri possit acerbius? Quid tristius expectetur, etiam si Phaëtonteum redeat incendium? At ex huiusmodi quidem tempestatibus multa relinqui solent incolumia, ex cœlibatu nihil reliqui fieri potest. Videmus quantum morborum agmen, quot casuum discrimina noctes diesque hominum paucitati insidientur: quot pestis absumit, quot absorbet mare, quot Mavors abripit? Taceo enim de quotidianis mortibus. Circumvolat undique mors: irruit, rapit, properat quantum potest genus nostrum extinguere, & nos cœlibatum miramur, coniugium fugimus? Nisi fortè placeat Essenorum institutum, aut Dulopolitarum, quorum gentem facinorosorum nunquam deficiens numerositas propagat. Num expectamus, ut Iupiter aliquis nos eodem munere donet, quod apibus tribuisse dicitur, ut

sine concubitu fœtificemus, & posteritatis semina è flosculis ore legamus? An vero postulamus, ut sicut è Iovis cerebro Minervam prognatam poëtæ fabulantur: ita nobis è capite liberi exiliant? An denique, ut juxta veterum fabulas, è terra veluti mures in Ægypto, è saxis projectis, quod est in fabulis, è duris arborum truncis homines producantur? E terræ gremio permulta sine nostro cultu enascuntur. Plantulæ sub umbra matris sæpè pullulascunt: at homini hanc unam propagandi viam natura esse voluit, ut mutua mariti uxorisque opera mortalium genus ab interitu vindicaretur: quod si fugiant tuo exemplo mortales, ne ista quidem, quæ tu miraris, esse poterunt. Cœlibatum miraris, suspicis virginitatem? At nec cœlibes erunt, nec virgines, si conjugii usum sustuleris. Cur igitur prælata est virginitas? cur honorata, si exitium adfert mortalibus? Laudata est, sed pro tempore, sed in paucis. Voluit enim Deus hominibus cœlestis illius vitæ, tanquam imaginem quandam & simulachrũ ostendi, ubi neque nubent ullæ, neque nuptum dabunt ulli. Sed ad exemplum paucitas idonea est, multitudo inutilis. Quemadmodum nõ omnes agri, quanquã feraces ad usum vitæ seruntur: sed pars negligitur, pars oculis pascẽdis colitur. At patitur hoc ipsa rerum copia, in tanta arvorum amplitudine, exiguam partem sterilem relinqui. Verum si nulli serantur, quis non videat

nobis

nobis ad glandes fore redeundū? Ita cœlibatus in tanta hominum multitudine, in paucis quidem laudem habet, in omnibus summam reprehensionem habiturus. Iam si maximè in aliis sit virtutis nomen habitura virginitas, in te certè vitiosa fuerit: Cæteri enim puritati studuisse videbuntur: tu generis patricida judicaberis, quod cum honesto cōjugio propagare potueris, turpi cœlibatu passus sis interire. Licet è numerosa sobole virginem Deo consecrare. Rustici frugum primitias superis immolant, non universum proventum. At te unum stirpis tuæ reliquias esse memineris oportet. Nihil autem refert utrum occidas, an servare recuses, qui à te uno servari & poterat, & facile poterat. At sororis exemplum te ad cœlibatum adhortatur. At ista vel una re potissimum debebas à cœlibatu deterreri. Generis enim spem, quæ prius utriusque erat communis, nunc totam ad te unum revolutam intelligis. Detur hæc venia sexui, detur ætati. Puella dolore victa peccavit, stultarum muliercularum, aut stultorum monachorum impulsu sese præcipitem dedit. Tu major natu, virum te esse memineris necesse est. Illa majoribus suis commori voluit, tu ne moriantur operam dabis. Soror subduxit sese officio, tu duorum tibi partes obeundas esse cogita. Non dubitarunt filiæ Loth cum patre temulento rem habere, satius esse judicantes, nefario etiam ince-

incestu generi consulere, quam pati interire. Tu matrimonio honesto, sancto, pudico, sine offensa, summa cum voluptate nõ consules tuo generi, alioqui intermorituro? Quare sinamus eos Hippolyti institutum imitari, sectētur cœlibatum, vel qui mariti fieri possunt, patres non possunt: vel quorum tenuitas liberis educandis non suppeditat, vel quorum genus aliorum opera possit propagari: aut certè eiusmodi est, ut magis Reip. conducat intermori, quã propagari: vel quos peculiaris quidam æterni numinis favor, cõmuni hominũ sorte selectos cœlesti cuipiam functioni destinavit, quorum mira est raritas. Tu verò cum teste medico, viro neque imperito, & minimè mēdaci, magnã posteritatem promittere videaris: patrimonium habeas amplissimum: genus autem tum optimũ, tum clarissimum, ita ut obliterari sine nephario scelere, magnoq; Reip. detrimento non possit: tum adsit ætas integra, nec desit forma: offeratur verò coniunx puella, qua neque integriorẽ, neque illustriorem ullam viderunt cives tui, pudica, modesta, pia, facie divina, cum dote amplissima: cum rogent amici, lachrymentur propinqui, instent adfines, patria flagitet: ipsi maiorum tuorum cineres è tumulis idipsum te obtestentur, ut tamen adhuc cunctaris, adhuc cœlibatum cogitas? Si qua res parũ honesta abs te peteretur, si qua difficilis, tamen vel tuorum vota, vel generis charitas animi

tuum

tuum expugnare debuerat: quāto æquius est id amicorum lachrymas, patriæ pietatem, maiorum charitatem abs te obtinere, ad quod te divinæ pariter & humanæ leges hortantur, natura instigat, ratio ducit, hortestas allicit, tot cōmoda invitant, necessitas etiam ipsa cogit? Sed jam argumentorum plus satis. Confido te jamdudū me monitore sentētiam mutasse, animumque ad salubriora consilia appulisse.
Plurimum conducet in hoc suasorio genere longe omnium utilissimo diligenter exerceri. Dominatur enim fere in omnibus generibus. Primum igitur cuiusmodi sit quod persuadere cupis, attente est cōsiderandum. Deinde quæ sunt in eo commoda omnia diligenter colligemus, & amplificabimus: contra vero si qua insunt incommoda, quæq; illius animum posse deterrere videntur, ea aut extenuabimus, aut removebimus, excogitatis quam plurimis rationibus, & rationum confirmationibus ac locupletationibus. Qui loci incident communes, ad rem accommodandi sunt, velut hic incidebat, omnibus rebus insitam esse vim propagandi sui: itē mille morbis, mille casibus atteri genus humanum: item quam nihil in hac vita jucundum sine consorte: item, senectutē ac mortem tolerabiliorem fieri, paratis iberis. Postremò vero videndum, quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea, quæ excogitata sunt, quam commodissimè possint explicari.

De genere dissuasorio.

IN dissuasione omnia incommoda colligemus. Hęc quemadmodū inveniri possint, mox paucis demonstrabimus: quæ quidem mediata, & tanquam ad manum habere oportebit. Proponat autē didascalus aliquod argumentum scitè excogitatum, capita rationum, exempla, similitudines: & si volet, dispositionem paucis ostendat: reliqua puerorum ingeniis relinquat. Deinde illorū inventa castiget, mox palinodiam scribere jubeat. Nonnunquā etiam acuēdi ingenii gratia, infames materias proponat. Veluti si quis suadeat paupertatem, exilium, ingratitudinem, ęgritudinem, contemptum studiorum, neglectum linguarū, tyrannidem, vel ut vetulus vetulam ducat, ut domum ducat uxorem improbam. Nihil enim est ita natura bonum, quin ab ingenioso oratore depravari possit. Hac exercitatione tū copia, tum promptitudo quędā quavis de re dicendi parabitur. A me modo suasum e[st] matrimonium, ubi pleraq; ejus vitę com[-]moda collegi, contra autem cœlibatus i[n-]commoda exaggeravi. Incommoda ve[rò] matrimonii, quæ illic partim extenua[vi,] partim refelli, ea in palinodia erunt ex[ag-]geranda: contra, commoda aut veheme[n-]ter depriméda, aut cōmoda esse negan[da.]

Quonam igitur modo erit hæc pali[no-]dia instituenda? Aut hoc ipsum argum[en-]tum iisdem positis circūstantiis in div[er-]

ſam partem tractabimus: aut fingemus amicum ſecum hæſitantem, utram vitam velit amplecti, aut jam nuptias animo deſtinaſſe. Et ut à circumſtantiis diſcamus invenire argumenta, thema certis perſonis confictū proponemus, hoc pacto: Petrus adoleſcens, minimus fratrum ſuorū, ſummo ingenio, & jam literis initiatus, matris opera à ſchola revocatus, ab eadē ad ducendā uxorem ſolicitatur, puellam & divitem, & egregia forma. Pater neque uxori, neque filio refragatur, ſed liberū illi permittit, ut eligat. Scribit nunc illi ſodalis, æqualis & ſocius ſtudiorum, conaturque illum à matrimonio deterrere. Hic, ut conjugium quam miſerrimum oſtendat, omnes ejus vitæ ærumnas contrahet: primum ab ipſius conjugii natura. Adducet enim ſervitutem, & eam quidē, quā ſemel admiſſam effugere nullo modo poſſis. Nulla enim ſervitus non miſera eſſe poteſt, cum hominem natura libertatis avidum finxerit. Atque hic incidit locus communis, latè tractabilis. Ad hæc, cùm omnis ſervitus miſera eſt, tum illa minimè viro convenit, qua cogimur muliercul is inſervire. Præterea quod mutua eſt ſervitus. Accedit etiam alterū incommodū, quod eam ipſam ſuſtinere cogeris, & alere, cui inſervis. Nam reliquis in ſervitutibus ſervi ex dominis pendent, at illa ex te. Prius ibas quo volebas: cœnabas ubi volebas: vivebas quicum volebas, vagabaris, convivabaris, luſitabas, confabulabaris:

labaris: nunc domi desidendum, cœnandum domi, cubandum domi, vivendum more illius. Quæ si facis, ubi dulcis illa libertas? Sin minus, lites domi paratæ, audienda jurgiosæ uxoris convicia. Res augeri poterit per contentionē. Servus vernaculus, sive empticius, vel pretio dato, vel ex heri benignitate sperat libertatem: hic sola mors habet jus manumittendi. At formosa est, non potest non esse voluptati. Imo si formosa est, certam miseriam effugere non potes. Nam si deformis esset, minus quidem animū voluptate oblectaret: at rursum metu minus angeret, minus procax esset: jam vero cum formā suam nō ignoret, multo erit insolentior. Tum si parum pudica sit, qui tibi jucunda poterit esse vita? Sin pudica, quod haud scio an fieri possit, perpetuo metu cruciaberis, ne te non satis amet, ne corrumpatur, ne mutet animum. Nam si non ames, miserum est vivere cum ea quam non amies. Sin ames, hæc omnia secum incommoda adfert amor, suspiciones, iniurias, jurgia, rixas & cætera. Præterea stulti est, compedes suas quamvis aureas amare. Quid refert, lineo, an serico fune stranguleris? Deinde extenuabis eam corporis voluptatem, qua negabis tantos dolores esse emendos. Est enim pecuina prorsusque plena fastidii, plus aloës, quam mellis habens: indigna magnis ingeniis. An hæc una tanti est, ut multo dulciores voluptates relinquas, & tot miserias adeas?

Atque hic rursus incidit locus communis adversus eam voluptatem, quę ex coitu percipitur, quam quidam non inscitè morbi comitialis speciem dixere. Plato escam malorum. Nulla res magis hebetat animi vigorem, nulla magis enervat vires corporis, nulla magis accelerat senium. Post hæc ostendat rem esse plenam periculosæ aleę. Hic locus incidet odiosus de vitiis fœminei sexus, quam paucæ bonæ aut pudicæ reperiantur, quam paucos non pœnituerit initi coniugii. Hęc omnia quæ nimium frequenter accidunt, ponet ob oculos: Vxorem rixosam, procacem, impudicā: breviter his moribus, ut quod frequenter accidit, maritum ad mortem adigat: perennes querelas, dotis exprobrationem, affinium grave supercilium, garrulam socrus linguam, suffossorem alieni matrimonii, liberos impios ac perditos, aliaque, quæ plurima collegere Iuvenalis, Tertullianus, Hieronymus, & alii, qui in vituperando matrimonio vires eloquentiæ deprompserunt. Atque hinc veluti gradu facto descendet ad ea incōmoda, quæ felix etiam matrimonium ferè consequuntur: maiorem rei domesticæ curam, studium augendarum facultatum, adipiscendorum honorum: huc enim extimulat uxoris fœcunditas, morbum filiorum aut uxoris, mortem, luctū, orbitatem. Contra, quæ voluptas sit in literis: Non posse quenquam simul & uxori, & Musis vacare: quæ dignitas, quæque

R felici-

felicitas virginitatis. Hic per cōtentiones enumerabit, quæ relinquat, quæ subeat. Sed sine matrimonio genus humanum sustineri non potest. Quasi vero desint, qui isto munere fungantur. Isthuc aliis relinque, qui humanis rebus sunt nati, tu ad divina, ad cœlestia factus es. Sunt enim tibi fratres, quorū opera genus tuū possit propagari: tuum est illud, non liberis, sed literis illustrare. Plures filios tibi parabis beneficiis tuis, quam uxor possit gignere. Et sæpenumero fidelius amant, quos pararis, quam quos genueris. Puta te tot habere filios, quot pueros, quot adolescentes ad honestas literas ac piam vitam institueris. Hi parentē non gravant sumptu, non discruciant alendi sollicitudine, imo potius alunt parentem. Et hic est locus communis, longe verius esse patrem, qui fingit ac format animum, quam qui generat corpus. Ad horum omnium singula poterunt accommodari exempla, cæteraque quibus ostendimus orationem locupletari. Hæc indicasse suffecerit, ne plus satis oneremus lectorem.

De Consolatoria Epistola.

QVum vita mortalium undique plen[a] sit calamitatum, neque multos repe rire liceat, quos suæ fortunæ non pœni teat, nullum officium incidit frequen tius, quam ut amicorum animos conso lando sublevemus. Neque vero medic[o] cre beneficium est, tempestiva & amic

consi

consolatio: qua quoties in rebus afflictis, eorum quibus bene volumus ægritudini mederi non licet, verbis saltem lenimus dolorem. Verum scitè idipsum faciamus oportet, ne velut imperiti medici vulnus crudum adhuc & recens exulceremus potius, quam mitigemus. Proinde triplex erit ratio tractandæ consolationis: una simplex & aperta, per quā argumentis declaramus non esse causam dolendi: cum viro sapienti nihil accidere possit triste, præter turpitudinem: neque à quoquam lædi posse, nisi à seipso. Hujusmodi validis pharmacis utemur, quoties nobis cum philosopho, aut alioqui viro cordato res est. Altera per insinuationem sumenda, quoties aut animus est infirmior, aut dolor recentior, acerbiorve, quàm ut apertè patiatur sibi admoveri manus. Sive cum erectior est animus ejus, quem consolamur, quam ut videri velit opus habere consolatore. Nam quēadmodum sunt quidam animo tam excelso præditi, ut cum ægrotent graviter, tamen pudeat medicum accersere, quod ignavum, ac forti viro pudendum existiment ægrotare: ita sunt, qui pudore quodam generosæ mentis, quamlibet magnū dolorem animi premunt, ac dissimulant. His hac arte erit obrependum ut negemus nos consolandi gratia scribere cum multis modis perspectā habeamus illius eximiam sapientiam, tum infractam animi magnitudinem omnibus fortunæ pro-
 cellis

cellis maiorē. Tametsi fatebimur casum esse eiusmodi, ut alium quemlibet facile possit dejicere: tamen non dubitare nos, quin homo à puero verę philosophiæ pręceptis institutus, longo rerū usu doctus, adhæc invicto quodam animi robore prędítus, fortiter ferat, quod ex communi mortalium lege vitari non potest: nos illius fortitudini gratulari velle potius, quā dolori mederi. Priori incommodo sic medebimur, ut eius, quē consolari volumus, affectum in nos transferamus: sic attemperantes orationē, ut nostro dolori magis obsequi, quam illius ægritudinem mitigare velle videamur. Hac arte M. Tullius Milonis causam agens, fictè metum in se transfert, quo judicum animis metum eximat. Siquidē quos dolor adhuc totos possidet, non aliter tractandi sunt, quam isti, qui ob morbo vitiatum animi judicium sibi videntur esse cornuti, aut naso in longum prominenti, aut mortui, aut testacei. Oderunt dissentientes, amant eos, qui per dissimulationem ipsorū imaginationi adsentantur. Proinde qui his mederi student, nonnunquam simulant sese eodem teneri malo. Porro contracta benevolentia facilè persuadent remediū, ac paulatim obrepētes, tandem eximunt falsam imaginationem. Itidem agendum erit cum his, quorum animus nondum admittit manum medicantis. Dicemus nosipsos ad consolandum parū esse idoneos, qui non minùs angamur animo,
quam

quam is ipse, quem confirmare debere-mus. Deinde doloris causas etiam exaggerabimus, eamque exaggerationem nō solum à reipsa, sed ab eius etiam qui patitur indignitate sumemus, nō sine laude quadā eius iniuriam quam plurimis bonis viris dolere dicemus. Quod ubi erit factum, tum medicamentum adhibebimus: hic omnia, quæ dolorem lenire possint diligenter colligemus. Id fiet, si ipsū malum in quod incidit, verisimiliter extenuabimus: & bonū undè excidit, quantum licet elevemus. Malum extenuabimus, si minimè diuturnum fore ostendemus. Solent enim patientius ferri incōmoda, quæ brevi finem habitura putentur, præsertim si eam incommoditatem magna aliqua spes sequutura monstretur. Hic omnes rerum coniecturas diligentissimè dispiciemus, quibus eam spem quā maximè probabilē efficiamus. Vnde autem coniecturæ sumantur Rhetorum de statu coniecturali præceptiones haud obscure demonstrant: & Ciceronis cum multæ, tum illa in primis ad Cecinnam epistola, exemplo esse potest, ubi idē facete suo more, tanquam augurandi disciplinam quandam tradere videtur. His omnibus adsentationem quandam admiscebimus. Quod si eiusmodi sit incōmodum, ut diuturnum videri necesse sit, aliis extenuandi rationibus utemur. Aut enim non esse incommodum, aut non esse tam grave, quam apparet, nitemur ostendere.

 dere.

dere. Id faciemus, si quidquid erit in eo commodi, id accurate cum amplificatione quadam indicemus. Nullũ enim tam grave malum homini potest accidere, ex quo nõ aliquid commodi decerpi queat. Si negabimus ullum esse malum existimandum, quod citra culpam homini obtigerit, quemadmodum docet Aristoteles, jucundam esse malorum recordationem, quæ cum honesta fama conjuncta sunt: ita levius ferimus, quæ nostra culpa contracta non sunt. Hic philosophorum rationes & pręter cęteros Stoicorum plurimum adjuvabunt: si ejusmodi calamitatem, vel famæ ejus profuturam, vel gradum quendam ad maxima commoda factum esse ostendemus. Solet enim summa virtus, summaque felicitas à durissimis initiis plerumque proficisci: idque exemplis approbabimus, si theologico more ejusmodi tempestatẽ à superis propitiis immissam dicemus, corpori quidem molestam, sed animæ salutarem. Nihil autem æque dolorem levat, teste Cicerone, ut communis tanquam legis humanæ conditionis recordatio: quare id mali illi cũ universo mortalium genere, vel certè cum clarissimis optimisque viris quamplurimis commune esse declarabimus. Hîc illustrium virorũ exempla, qui in eosdem luctus inciderunt, aut certè similes: quique eos fortissimo animo, maxima cũ laude tulerunt, accumulabimus. Postremo ad exhortationẽ veniemus, ad pristinam

pristinam animi tolerantiam, magnitudinem, sapientiam, eruditionem vocabimus. In conclusione omnem operam, studium, diligentiam, & ipsi & ejus filiis, ac necessariis deferemus. In consolando jocus erit vehementer fugiendus, nisi leve sit incommodum, ut joco possit exhilarari. Tum si modò cui scribimus is erit, qui hujusmodi rebus capiatur, quam blandissime jocandum erit: ita tamen, ut veras consolationes cum jocis permisceamus. Præterea cavendum, ne non tam amicè consolari, quàm præcipere videamur: nisi vehementer erit familiaris, cui scribimus, ne tanquam sani ægrotantibus imperemus, ne quid de nostra aliorumve felicitate commemoremus, ne Tytirum illum Vergilianum rusticè imitemur: *O Melibæe, Deus nobis hæc otia fecit.* Vt enim societas miseriam levat, ita alienæ immunitatis recordatio ægritudinẽ exasperat. Quæ cùm satis diligenter præcepta putem, exemplum adjiciemus. Canidius, vir in Rep. sua præclarus, per invidiam factionum adversarum ejectus, in longinquis regionibus exulat, relicta domi uxore, parvisq; liberis, eum amicus consolatur. Officium meum tibi, ut à quo persæpè meo in luctu fuerim amantissime confirmatus, vicissim in tuo tristissimo casu deberi quidem agnosco, sed te nihil egere gaudeo. Ita enim fortiter sapienterque exilium ferre audio, ut nos, qui tui desiderio angimur, tua potius, quam tu

nostra consolatione simus sublevandi. Næ tu sane vir fortissime, nihil à tuis studiis alienum facis. Ita enim à puero, & optimis maiorum institutis, & philosophiæ rationibus animum præparasti, ut nullus te fortunæ status, nec secundus erigere, nec adversus possit dejicere. Non quod tam acerbi vulneris sensu omnino carere putem: id enim stupentis magis, quam excellentis animi videtur. Quis enim tam saxeo pectore sit, qui, quod tibi evenit, cum pro summis in Remp. meritis, summam contumeliam acceperit, tanta ingratitudine non permoveatur? Quis tantum oblivionis ex illo Letheo flumine bibit unquam, ut nullo natalis terræ, amicorum, uxoris, liberorum desiderio teneretur? Non tibi doleat vulnus qui acceperis, cum multis non tuis modo, verum alienis, bonis tamen doleat? Quare si te dolere vetē, inhumanissimus planè videar: tametsi affirmare ausim, permultas esse causas, cur tu malum moderatius ferre debeas. Quod si etiam diuturnum fore videretur, tamen erat, quo te sustentares. Nempe in primis tua virtute, literis, conscientia rectè factorum: qua quidem nulla est in rebus adversis, vel verior, vel præsentior consolatio. Nunc certissimo augurio brevi futurum spero, ut tibi de honestissimo reditu gratulemur: omnesque existiment æmulos tuos, qui tuam salutem extinguere credebantur, dignitatem tuam vehementer illu-

illustrasse. Id quidem ego, augurium ne vanum putes, certissimis signis partim quidē à tua virtute, & maximis in Remp. officiis, partim à temporum natura colligo. Eam enim in te sapientiā, integritatem, industriam nostra Resp. domi bellique experta est: ut si tu pro animi tui magnitudine, patria carere facilè posses, illa certè tali cive diutius carere omnino nō sustineat. Cur igitur sic meritum ejecit, inquies? Rerumpub. tempestates nosti, nec vulgi animos ignoras, quibus nihil instabilius: qui procellarum in morem sursum ac deorsum fluctuant, nec quemquam constanter, aut odisse solent, aut amare. Ita est humanum ingenium, virtutis nec præsentis fulgorem, nec absentis desiderium ferre possumus. Præsentē, ut Flaccus ait, odimus, sublatam ex oculis quærimus invidi. Camillum virum clarissimum, cujus in pace splendorem Romana Respub. ferre non potuit, adflictis in rebus, coacta est revocare: nec prius, quam expulisset, qualem civem habuisset, civitas alioqui sapiens intelligere potuit. Itaq; quum absenti patriam reddidissent, & dictaturam non ambienti decrevissent, imperium quod à civibus deserebatur, ab exule defensum est. Socratem, virum omnium quos terra produxit optimum, Anyti & Meliti calumnia undecim viri veneno damnarunt: quem ubi desiderare cœpit civitas Atheniensis, repetē omniū conversis animis, in ipsos

 accu-

accusatores publicus est impetus factus: Socrati statuæ erectæ. Serius quidem illi, quam Socrati commodum erat, resipuerunt, tu nondum ita cecidisti, quin facilè restitui possis. Iam multos, quos tuus in Repub. splendor urebat, tui desiderium cruciat: factionis adversę qui sunt, partim amicorum precibus victi, partim absentia tua, partim ipsa die mutati, posuerunt odium: nonnulli ad amicorum tuorum partes transfugerunt. Nemo certè est, qui non mitius oderit. Peropportunè verò bellum oritur, & magnum & periculosum, & quidem cum iis ipsis, quos aliquando tua virtute coërcitos meminerunt. In quo cum vehementer Resp. tuam operam sit desideratura, in certam spem adducor fore, ut qui ab ingratis civibus fueris ejectus, à supplicibus revoceris: ut non tam acerbum fuerit ejectum fuisse, quàm gloriosum sic fuisse revocatum. Habes augurium meum: quod ita meum est, ut idem amicorum tuorum nemo nō speret, inimicorum nemo non metuat. Quo si quid addubitarem, nō uterer ullis remediis potius quam illis, quibus te virū fortem facilè sustentari video, quibusque ipse utor quotidie, & te uti facilè suspicor. Optima cōsolatrix philosophia, quæ non unum aliquod malū inanibus fomentis lenire, sed ad omnes fortunæ incursus, animum armare solet. Hujus, ut ita dicam, lacte cum ab ipsis sis incunabulis enutritus, quid ego sus Minervam,

aut ululas Athenas? sed tamen pro tua modestia memorē, ajunt, te moneri patieris, videlicet ut hominis felicitatem nō in fortunæ temeritate, sed in animo esse sitam memineris. Patriam, opes, honores, cæteraq; munera sua, fortuna potest eripere: animum sapientem, neque dare, neq; eripere potest. In te ipso omne præsidium tuum constitutum esse cogites. Sapienti viro, præter turpitudinem, nihil acerbi posse accidere. Virtutem seipsa contentam, non è casuum mutabilitate pendere. Non cruciari, sed cruciatu dignum admittere, in malis est numerandum. Tua te virtute involvas oportet. Exilium dolet? Non tu miser qui immeritus pateris, sed ii longè miserrimi, qui immerentem ejecerunt. Infelicius enim longè est facere injuriam, quam accipere. Patriā ingratissimi cives eripuerunt: animi magnitudinem, virtutem, integritatem, eruditionem, honestam famam, eripere non potuerunt, nec poterunt. At hoc ipsum dolet, quod optimè meritus, ab ea Repub. quam sæpenumerò tua virtute servaris, exulas. At istuc maximam ægritudinis partem levare deberet. Socrates vir integritate laudatissimus, venenum bibiturus, uxorem ejulantem, deplorantemque quod innocens esset moriturus, objurgans: Stulta, inquit, nocentem me mori malles? At,

Quod venit ex merito, leviter, lenteque ferendum:

Qua

Quæ venit indigno pœna, dolenda venit.
Vulgi ista sententia est, & stultitiæ plena. Sapienti verò, quæ major esse possit consolatio, quàm ex rectè factorum conscientia, quæ cum aderit, etiam *si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ. Omne solum forti patria est.* Egestas, exilium, bellum, non mala, sed materia virtutis sunt. Crescit enim, & alitur adversis rebus animi vigor, perinde ut ilex, quæ quò diligentius duris bipennibus tunditur, eò latius ramos diffundit. Darius se rebus adversis prudentiorem fieri dicebat. Ego verò ita eximo multos egregios viros, fortunæ sævitiâ non prudentiores modò, verum etiam clariores evasisse. Num Herculis gloria per orbem sic emanare potuisset, nisi illi Iuno tot mõstra, tanquam virtutis materiam objecisset? Vlyssem equidem non tam bellicis rebus, quàm tolerãtia malorum, quibus decennium est jactatus, immortale nomen adsequutum puto. Cedunt ipsa interdum feliciter mala, & à superis propitiis immittuntur. Multos tibi recensere possem, quibus ita cessit exilium ut optandũ fuisse videretur: qui cũ in patria vel obscuri, vel invidiosi vixissent, apud exteros, & rem amplissimam, & summos honores sunt adsecuti. Claudium virum nobilissimum, à civibus in exilium actũ, Gallia excepit. Iam exul adeò locuples, clarusque est, ut non modo patriam non desideret, verum etiam quod non ante reliquerit,

reliquerit, pœniteat. Petrum Aliacensem Cameracensis civitas Episcopum ejecit, Roma ex exule fecit Cardinalem. Multa apud nostros, ad gloriam virtutis via grassantibus obstant, æmulatio, invidia, postremo virtutis & splendoris satietas quædam. Quare cum ex his rebus, quas tu semper es admiratus, & in quibus felicitatem constituendam judicavisti, nihil tibi decessit, nihil est, quod te his casibus vehementer affictes, quibus natura universum hominum genus subjectũ esse voluit. Hac enim lege nascimur omnes, ut omnibus fortunæ casibus subjaceamus. Sic libitum est fortunæ in rebus humanis ludenti, indignos attollere, optimum quemq; dejicere, lęta miscere tristibus. Quid autem acerbum videri potest, cujus conditio tibi cum omnibus est communis? Repete cogitatione & veteres, & recentes annales. Quem tu regem, quem ducem, quem clarum virũ ab hoc sævo fortunæ ludo immunẽ fuisse comperies? Quoties illa è domino servum, è rege captivum, è consule rhetorem, è triumphatore exulem, ex patriæ conservatore hostem patriæ fecit? Quid unquam habuit Græcia Alcibiade vel generosius, vel fortius? At hic ubi splendore suo invidiam suscitasset, ex ea Rep. quam multis victoriis illustrasset, in exilium ejectus est. Aristides ob invidiam, quod ob morum incorruptam integritatem vulgò justus cognominaretur, ostracismo damna-

damnatus, solum vertere jussus est. Quid Phocione justius? at hunc etiam venenum bibere coëgit. Quid Socrate castius? At huic sua virtus exitium attulit. Quid de Scipione dicam? Quid de Bruto, quid de Catone, quid de Cicerone, qui ea Rep. carere compulsi sunt, quam magno suo periculo ipsi servassent? At quanto animo sapientissimi viri, civium injurias tulerunt? Nimirum intelligebant virtutem suam, & gloriam bene gestis partam, nõ in ingrata patria residere, sed una in exilium comitari. At frustra suam operam in ingratissimos cives contulerant. Minimè. Quid ita? quia non ut in patria senescerent ea pericula susceperant, sed ut æternam sibi famam compararent. Exules tamen erant. Minimè. Quamobrem? Eam enim pro patria habere desierant, in qua talibus viris locus non esset. Vbicunque bene sumus, in patria sumus. Quare non magno ejus desiderio tenebantur, ubi minus tutè, quàm in exilio vivendum intellexerant. Numidico Metello, qui ob summam animi constantiã ejectus erat, cum in spectaculo sedenti literæ revocationis redderentur, ne aperiendas quidẽ putavit, ante quàm ludi finirentur. Et Metellus quidem Roma neglig ẽter planè carebat, sed Metello Roma carere non potuit. Quam ob rem nõ poterat? quia cujus præsentis animi magnitudine cives invidi cruciabãtur, ejus absentis industriam requirebant. Ille verò

exulem

exulem se esse non meminit, ne afflictũ quidem aut miserũ putabat. Cur ita? Nimirum persuasum habebat eos, qui rem exilio dignam admitterent, miseros esse: eos verò, qui ob virtutis invidiam exularent, non supplicium, sed gloriæ materiam accepisse. Secundis enim in rebus animum magnum obtinere, non magni negotii est. At sæviente fortuna, animo non frangi, sed æquabilem mentis statũ tenere, id verò longè pulcherrimum putatur. Tu verò, quum ĩis istis viris, neque rerum usu, neq; animi magnitudine inferior, literarum etiam peritia superior, strenuos gubernatoresdebes imitari, qui cum maximè adversa tempestas incumbit, tum minimè à clavo discedunt. Neq; enim magni artificii est, tranquillo mari ventisque ferentibus rectum tenere cursum, sed egregium nauclerum tempestas arguit adversa. Et quoniã mare ingressis, venti in manu non sunt, iis qui contigerunt, æquo animo utendum erit. Adde fieri nonnunquam, ut venti nimium secundi plus periculi adferant, quàm adversi, coguntúrq; plus ęquo turgentia vela contrahere. Rebus enim plus satis ex sententia procedentibus, facilè præcipites in exitium ferimur: adversis verò, ut cautiores, diligentioresque, ita tutiores nonnunquam sumus.

Quapropter cordatis viris fortunæ favorem semper suspectum esse video, quę tum maximè insidiatur, cum blanditur

maximè. His ergo te rationibus facilè confirmassem: quanquam quale estHerculem velle consolari? nisi jam certa de reditu tuo spes omnium tuorū animos obtineret. Tu fac,ut animi virtutem domi belliq; spectatam in ista interim palæstra parem obtineas. Mihi liberorum tuorum negocia tantæ sunt curæ, ut illa ne tibi quidem ipsi majori esse possint. Vale.

Quanquam autem orbitati, & exiliis potissimum adhiberi solet consolatio:tamen licebit & alia themata comminisci variis de rebus,quę molestiam adferunt: veluti de morbo corporis,de valetudine parum prospera aut firma, de senectute, de parum bonis avibus contracto matrimonio, cujus frustra pœnitet: de monachali instituto,de sacerdotio,aut alio vitæ genere, cujus tædet eum, qui sese addixit: de generis infelicitate,de conditionis humilitate, de paupertate molesta,de invidia,de rebus aliquo casu ereptis, de beneficiis penes ingratum hominem depositis, de liberis improba vita dehonestantibus parentem,de pestilentia,de bello,cæterisque innumeris.Nam hos veluti fontes visum est indicare præceptoribus, unde sumant subinde novum thema.

Subjiciemus & alterum exemplum. Antonius Suequetus amisit filium, optimæ spei adolescentem. Hunc consolatur amicus.

Aliud exemplum consolationis.

QVàm acerbum vulnus ex adolescentis optimi decessu pater acceperis, Antoni clarissime, equidem ex meo ipsius dolore facilè conjecturam facio. Quare vehementer sim inhumanus, si parentem in tã tristi casu lugere vetem, qùm alienus ipse non queam non lugere. Impudens autem meritò videar, si tuo dolori parem mederi, cum ipsi mihi medico sit opus, sique patri coner lachrymas abstergere, cum ipse lachrymarum nullum adhuc modum facere possim. Quanquam enim hoc fortunæ telũ paternum pectus altius ferire debuit, tamẽ illud tibi præstare solet singularis quædã sapientia, ut omneis casus humanos, nõ solum forti & infracto, verum etiam alacri perferas animo. Proinde tibi constes oportet, ut animi dolorem, omnino justissimum (quis enim neget?) si nondũ potes abjicere, certè premas, ac modereris. Cur autem non etiam abjicias? videlicet, ut quod ab idiotis impetrat paucorum dierum spacium, id à sapientissimo viro impetret ratio. Nam quæ matercula tam impotenter filii mortem luget, cui dies non ægritudinẽ leniat primum: deinde penitus etiam adimat? Nusquam animo dejici, sapientis est. At in his casibus, quibus omnes ex æquo maximi pariter ac minimi sumus obnoxii, dolere immoderatius, extremæ vecordiæ mihi

videtur esse. Quis enim ignorat, nisi prorsus incogitans, hac se lege natum esse, ut quandocunq; vocarit Deus, sit protinus hinc emigrandum? Itaque qui mortem hominis deplorat, quæso, quid aliud, quã se mortalem esse deflet? Aut cur potius mortem deplores, quam nativitatem, cum utraque juxta secundum naturã sit? Perinde ac si quis gratias agat, quod ad convivium sit admissus, queratur autem sese dimitti. Quod si quis velut è sublimi specula, universi mortalium generis conditionem vitamq; contempletur, nõ merito delicatus sibi videatur, si inter tot orbitatis exempla, inter tã densa senum ac juvenum funera, gravius discrucietur animo? perinde quasi soli novum aliquod ac magnum malũ acciderit, quasique unus tanquam albæ, quod ajunt, gallinæ filius extra publicam aleã statui postulet. Quas ob res sapientissimi legum conditores, ut luctum aliquẽ parentũ adfectibus indulgent, ne videlicet à quibuslibet ἀπάθειαν illam exigere videantur, à nonnullis etiam Stoicis damnatam, ita eum modicis sanè finibus circumscripserunt: Sive quod intelligerent, in id genus casibus, qui cum omnium sunt communes, tum verò non fortunæ injuria, sed ipso naturæ cursu atq; ordine inducuntur, brevem mœrorem sufficere: vel infirmioribus, utpote natura vulnus quod infixit leniente, sensimq; circatricem obducente: sive quia perpenderint, dolorem

dolorẽ non solum inutilem esse iis, quibus impenditur, verum etiam perniciosum iis, à quibus sumitur, gravẽ ac molestũ amicis ac familiaribus, vitæq; sociis. Iam verò, si quis recta reputet via, an nõ dementiæ species esse videtur, ultro malum malo addere: & cum fati jacturam nulla ratione sarcire possis, tamen ultro tibi perniciẽ accersere? Perinde ut si quis ab hoste nonnulla facultatum parte spoliatus, quicquid reliquum est, id omne iratus in mare dejiciat, atq; eum in modũ fortunam suam deplorare sese prædicet. Quod si nos parũ movet Mimus ille nobilis, & quovis etiã philosopho dignus: Feras, non culpes, quod mutari non potest: certè Davidis sapientissimi regis exemplum pulcherrimũ in mentẽ veniat, cui simulatq; pueri, quem tenerrimè diligebat, mors est nunciata, confestim solo erexit sese, pulverem absterfit, ciliciũ abjecit, deinde lotus & unctus, vultu mutato, alacris ad epulas accessit. Id factum admirãtibus amicis: Quid est, inquit, cur me jam conficiam dolore? Nã antehac, utcunque spes erat fieri, ut meo luctu flexus Deus, infantẽ servaret: nunc nullis ille lachrymis ad nos revocari potest, nos ad illum brevi properabimus. Quis tam demens, ut cuiquam supplex esse velit, quem certò sciat precibus non commoveri? At morte nihil inexorabilius, nihil surdius, nihil rigidius. Arte mansuescunt feræ, vel immanissimæ.

Est quo frangatur marmor: est quo mollescat adamas, nihil est quo mortem deliniās. Ea nec formæ parcit, nec opibus, nec ætati, nec imperiis. Atque ob idipsū æquiore ferenda animo, vel quod inevitabilis, vel quod tam ex æquo communis omnibus. Iam vero quid ego tibi recensere pergā tot ethnicorum exempla, qui suorum interitum excelso infractoque tulerint animo? A quibus animi fortitudine superari Christianos, nonne turpissimum videatur? Nunc tibi succurrat nobilis illa, meritoque literis omnium celebrata Telamonis & Anaxagoræ vox: Sciebam me genuisse mortalem. Succurrat Pericles Atheniensium dux, non tam eloquentia, quam animi fortitudine celebris, qui cum intra quatriduum duobus mirificis adolescentulis orbatus esset, solito vultu, atque adeò coronatus, etiam in concione disseruit. Succurrat Xenophon ille, Socrate præceptore dignus: cui quum inter sacrificandum mors filii esset nunciata, coronā modò deposuit, atque eandem mox reposuit, simulatq; fortiter in acie cecidisse cognovit. Succurrat Dion Syracusanus, qui cum in amicorū cōsessu nonnihil agitaret, ac subito tumultu in ædibus coorto sciscitatus quid esset rei, didicisset filium de tegulis lapsum interisse, nihil commotus, jussit extincti corpus mulieribus ritè sepeliendum tradi, sese quod instituerat non omissurum. Hunc imitatus Demo-

sthenes;

ſthenes, amiſſa filia chariſſima, atque unica, ſeptimo ab ejus obitu die coronatus, & candido veſtitu ad populum prodiit. Cujus facti, & fidem confirmavit, & illuſtravit gloriam Æſchinis inimici criminatio. Succurrat Rex Antigonus, cui cum nunciatum eſſet, filium in extraordinario cõflictu cecidiſſe, pauliſper cunctatus, & intuens eos qui renunciarant, magno quidem animo, ſerò, inquit, interiſti Alcyonen (nam id erat filio nomẽ) qui tam temere in hoſtes te conjeceris, neque tuæ ſalutis, neq; meorum memor monitorũ. Quod ſi Romana te magis capiunt exempla, reſpice Pulvillũ Horatiũ, cui Capitolium dedicanti, cum nunciatum eſſet, filium vita defunctum eſſe, nec manum à poſte removit, neque vultum à religione ad privatum dolorem flexit. Reſpice Paulum Æmilium, qui intra ſeptem dies duobus amiſſis filiis, progreſſus in concionem, ultro populo Romano gratulatus eſt, quod publicam fortunę invidiam, domeſtico luctu redemiſſet. Cogita Qu. FabiumMaximũ, qui cum filium conſularem, & egregiis clarum geſtis amiſiſſet, conſul in concionẽ prodiit, & encomium viri recitavit. Intuere Catonem Cenſorium, cui cum filius natu major obiiſſet, ſingulari ingenio, ſumma virtute juvenis, ad hæc Prætor jam deſignatus, nihil tamen hoc caſu commotus eſt, ut Reipub. negocia ſegnius adminiſtraret. Occurrat Martius cognomento

Rex: cum filium summæ pietatis, magnæ spei, postremo unicum amisisset, orbitatem suam adeo infracto tulit animo, ut statim à rogo juvenis curiam peteret, ac senatum legis ferendæ causa evocaret. Occurrat L. Sylla, cui filii mors nihil omnino acerrimam illius in hostes virtutem contudit; nec effecit, ut falso sibi Felicis cognomentum usurpasse videretur. L. Bibulus postero statim die, quam utrumque filium interfectum cognovit, ad solita officia processit in publicum. Hujus collega C. Cæsar cum Britanniam peragraret, & filiæ mortem didicisset, tamen intra tertium diem imperatoria obiit munia. M. Crassus in Parthico bello, cũ filii caput pilo præfixum conspiceret: nã id hostes ludibrii causa propius accedentes ostentabant, conviciis etiam exasperantes calamitatem, usque adeo non est animo consternatus, ut repentè per omnes ordines equo circũvectus clamaret, suum hoc malum privatim, cæterum publicam Reip. salutem in militum incolumitate sitam esse. Atque ut omittam exemplorum agmen, Gallos, Pisones, Scævolas, Metellos, Scauros, Marcellos, Aufidios: Claudius Cæsar, cum eum amisisset, quem & genuerat, & adoptaverat, ipse tamen pro rostris laudavit filium, in conspectu posito corpore, interjecto tantummodo velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret, & flente populo Romano, solus non flevit pater. Atq; ut hos

hos quidẽ imitari pulchrum, ita turpissimum sit, non præstare viros eum animũ, quem fœminæ præstiterunt. Cornelia duos filios, Tib. Gracchum, & C. Gracchum, & occisos vidit, & insepultos. At consolantibus amicis, ac miseram dicentibus: Nunquam, inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperi. Sed quid nos hæc ex priscorum annalibus repetimus? Quasi verò non quotidiana vita satis exemplorum suppeditet. Circumspice vicinos, circumspice cognatos & affines, quot reperies etiam mulierculas, quæ mortẽ liberorũ moderatè ferant? In tãtũ non opus est ad hanc rem, magnis philosophiæ præsidiis. Nam si quis modo secũ animo reputarit, quã calamitosa sit hæc nostra omnis vita, quot periculis, quot morbis, quot casibus, quot curis, quot incommodis, quot vitiis, quot injuriis sit obnoxia: quam exigua pars ejus nobis abeat, non dicam cum voluptate, sed nõ aliqua ægritudine contaminata: deinde quàm fugax ac præceps; propemodum etiam gratulabitur iis, qui maturius eam reliquerint. Brevitatem graviter expressit Euripides, qui vitam mortalium, dieculam unã appellat. Sed melius Phalereus Demetrius, Euripidem castigans, qui eam non potius temporis punctum dixerit. Optimè verò Pindarus, qui vitam hominum, umbræ somnium appellat. Res duas maximè nihili conjunxit, umbram & somnium, ut planè quam sit

inanis hæc vita, demonstraret. Porro quã eadem sit calamitosa, probè perspexisse videntur antiqui poetæ, qui mortalium genus non alio epitheto rectius insigniri posse judicarunt, quã si eos μοχθηροὺς καὶ δειλοὺς, id est, calamitosos & miseros, cognominarent. Nã prima pars ævi, quæ quidem optima putatur, sese nescit. Mediam protinus negotiorum tumultus, curæque excipiunt. Extremam morbi ac senectus occupat, ut de felicissimis interim agamus. Quis igitur non optimo jure probet illam Sileni sententiam: Optimum esse non nasci, proximum quã ocyssime aboleri? Quis nõ approbet Thracum institutum, qui nascentes luctu lamentisque excipiunt: rursum exeuntes e vita gaudio gratulationibusque prosequi solent: Quod si quis ipse sibi narret, quæ suis auditoribus solitus est Hegesias, is & suam mortem optabit potius quam horrescet, & suorum obitum æquissimo feret animo. At obstrepit interim paternus dolor: Ante diem periit, periit adhuc ephebus, periit optimus, ac singulari pietate filius, vitaque longissima dignus. Conqueritur naturæ vices inverti, quod filio pater, juveni senex superstes relictus fuerit. Sed obsecro te per Deum immortalem, quid tandem appellas ante diem? Quasi verò non unusquisque vita dies & supremus esse possit. Alius inter materni latebras uteri, vix dum homo præfocatur, & inter fingentis adhuc na-

turæ manus intercidit. Alius dum nascitur, alius dum vagit in cunis abripitur. Alius in ipso statim ævi flore, vix dum percepto vitæ sensu perit. Et tot hominum millibus, quàm paucis datum est ad senectæ limen, quemadmodum vocat Homerus, pertingere? Hac nimirum lege Deus animum in hujus corpusculi præsidio cõstituit, ut quocunq; die, quocunque momento jusserit decedere, protinus inde sit exeundum. Neque vero quisquã ante diem evocari sibi videri possit, cùm nulli sit certus dies præscriptus, sed ille demũ legitimus est dies quemcunq; Imperator ille noster supremum esse voluerit. Nos si sapimus, unumquemlibet perinde ut supremum operiemur. Quamquam in tanta vitæ brevitate fugacitateq; quantulum quæso refert, paulo serius, an maturius eximaris? Neq; enim magis interesse videtur, quam cum plures ad capitis supplicium ducuntur, primus, tertius, an octavus feriaris, nihilo minus mox feriẽdus. Quid enim aliud ipsa vita, quã perpetuus quidam ad mortem cursus? Nisi quod commodius cum his agitur, qui à tam laboriosa vitæ functione maturius dimittuntur. Verum ut amentis est, injussu Imperatoris è castris excedere, ita stulti atq; ingrati, missionem à duce celerius datã, nõ libenter amplecti. Maximè si jam nõ sine laude discedat, qui dimittitur, sique ad præmium non ad ignominiam avocetur. Neq; enim convenit ævi

spacium solstitiis metiri. Rectè factis existimanda est ætas: ut is diu vixisse putetur, nõ qui plurimos annos, ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης, ut inquit Homerus, terram pressit, & numero addidit, sed qui gnaviter peracta vitæ fabula, honestã sui memoriam posteris reliquit. An quereris, quod statim tibi talẽ filium dederitDeus qualem optasses post annos multos evadere? Quid, quod neque usque adeo præmaturè defunctus est noster adolescens. Iam vigesimũ attigerat annum, quã quidẽ ætate, mea sententia, optimũ est mori, quia vivere dulcissimum. Iam patriæ civem bonum, jam patri filium pium, jã æqualibus convictorem jucundũ, deniq; superis bonã & integram mentem præstiterat. Decessit vitiorum ignarus, calamitatũ imperitus. Porro quid allatura fuerit vita longior, incertũ. Certè plerumq; fieri videmus, ut posterior ætas, & gravioribus vitiis adolescentiæ puritatem inficiat, & pluribus calamitatibus juventutis felicitatẽ contaminet. His omnibus seu
malis, seu periculis illũ mors cita subdu
xit. Nunc deniq; tuto gloriari potes, te fi
lium optimũ habuisse, vel habere magis
Sed habueris tantũ, non habeas etiã. V
trũ potius æquum est, discruciari te quo
amiseris, an gaudere, qui talẽ habueri
Vide ne parum grati sit animi, meminis
repetiti muneris, nõ meminisse dati. M
gnũ profecto munus, filius pius, sed i
datũ, ut ad tempus fruereris, non ut p
pet

petuo tuum esset. Sic enim tecum considera vir sapientissime, imò sic pariter consideremus. Si quis princeps, summi pretii, summæq; artis tabulam nobis dedisset utendam, utrũ eam, quandocunq; collubitũ fuerit, reposcenti sereno vultu reddemus, gratias insuper agentes, an tristes ad hunc modum cum eo expostulabimus? O te crudelem, quàm precioso munere nos spoliasti, quantã voluptatem nobis ademisti, quam cito rem tam egregiã nec opinantibus eripuisti: nonne is optimo jure, tam ingratis querimoniis ad hunc respõderit modũ? Hoccine præmii pro meo officio reporto? Itane nihil meministi, nisi hoc tantũ, quod bellissimam tabulam amisistis? Excidit animo, gratis & ultro commodasse me? vos tot jã dies mea benignitate pavisse oculos, animum oblectasse? quod dedi, benignitatis erat: quod reposco, me jure facio. Vobis aliquid ex me lucri fuit, jacturæ nihil fuit, nisi quod vestro vitio id esse proprium fingebatis, quod erat commodaticium. Proinde perire vobis videtur, quod repetitur. Imo quo preciosior, quo jucundior ea res fuit, quam utendam permisi, hoc magis atq; magis mihi debetis. Nec ante tempus repetitum videri oportet, quod citra injuriam poterat nõ committi. Hæc ratio si nullo pacto refelli poterat, cogita quanto justius natura, dolorẽ ac querelas nostras hujusmodi sermone possit reprehendere. Atque his nimirum

mirum rationibus dolorem noſtrum leniri conveniebat, etiamſi mors totum hominem tolleret, neque quidquã noſtri poſt funus ſupereſſet. Nunc ſi ſaltem hoc credimus, de quo nihil addubitavit Socrates ille Platonicus, videlicet hominem ipſum animum eſſe; corpus hoc nihil aliud eſſe, quam animi vel organum, vel domicilium, aut ut verius dicam, ſepulchrum & carcerem, unde cum emerſerit, tum demum ſui juris eſſe, multoq; quã antea felicius vivere, quid eſt quod mortem incuſemus? quandoquidẽ uſq; adeo non perit ille qui moritur, ut tum demum naſci videatur potius. Et nobis animo frui licet, quod oculis non cernimus: nihilo ſecius, quam amicis abſentibus cogitatione frui ſolemus. Et haud ſcio, an aliquanto ſuavius, quam ſi eos coram oculis conſpiceremus: propterea quod corporum convictus, non raro nobis offenſarum materiam conſuevit miniſtrare, & conſuetudinis aſſiduitas, amicitiæ jucunditatẽ nonnihil imminuere. Ejus ſi deſideras exemplũ, an non ſat argumento ſunt Apoſtoli, qui tum demum verè frui Chriſto, vereque amare cœperunt, poſteaquam illis corporea præſentia fuiſſet adempta? Sic eſt profecto, bonorum amicitia, animorum non corporum conjunctione conſtat. Qui verè amant, animos amant non corpora. At animorum copulam nulla vis, nulla temporum, nulla locorum intercapedo po-
teſt

teſt dirimere. Porrò nimis quam puerile eſt, amicum jam periiſſe putare, ſimulatque ſub oculis eſſe deſierit. Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, ſermonibuſq; præſentem reddes. Ille viciſſim tui meminit, ſentitq; penitus animi tui affectus: nonnunquam & in ſomnis occurſabit patri, & arcanis quibuſdam modis animi utriuſque ſeſe complectentur, & confabulabuntur. Quid autem prohibet, quo minus jam nunc imagineris cū illo vivere, quicum paulò poſt es victurus? Quantulum enim eſt hoc omne quod vivimus? Sed hactenus iis remediis ſum uſus, quibus cum ethnico quolibet agere poterā. Nunc quid pietas, quid Chriſtiana fides, à nobis impetrare debeat, paucis conſideremus. Iam primum ſi maximè miſera mors eſſet, tamen oportebat boni conſulere, quòd nulla via corrigi poterat. Rurſum, ſi totum extingueret hominem, æquius tamen ferenda, quod tot hujus vitæ calamitatibus finem imponat. Porrò, ſi animum originis ethereę gravi corporis ergaſtulo liberat, propemodum etiam gratulandum iis, qui è vita diſceſſerint, & in felicem illam libertatem poſtliminio redierint. Nunc verò, cum haud dubiè pias animas ex hujus vitæ procellis, ad immortalitatis portū tranſmittat, ac ne pilum quidem hominis perimat, quippe corporibus quoque ad eandem immortalitatem aliquando revocandis: utrum quæſo, lugere, an ma-

gis

gis gratulari conveniat ei, quem ex hoc turbulentissimo vitę pelago, in tranquillam illam immortalitatis stationē mors matura trāsvexerit? Age paulisper hujus vitæ (si modo vita est appellāda) sordes, ærumnas, pericula in unū congere. Rursus è diverso ejus vitæ commoda, quæ pios hinc ereptos manent, compone: & facile videbis, hoc homine nihil esse injustius, qui summum bonum, ad quod unum nati conditique sumus, perinde quasi maximum malum deploret. Orbū te clamitas, cum filiū cœlo genueris, cujus ceu numinis cujusdam memoriam, ut sacrosanctam venerari possis: qui cœlitus tui curam agens, res tuas ceu dexter aliquis Deus bene fortunare valeat. Neque enim ille, aut non sentit res mortalium, aut solitam in patrem pietatem, una cum corpore deposuit. Vivit profecto, mihi crede, vivit ille, adestq; præsens nobis: & hoc ipsum nostrum colloquiū audit, sentitque, ac fortassis hunc ipsum luctum nostrum ridet, ac damnat. Quod ni corporum horum moles obsisteret, fortassis & audiremus eum lachrymas nostras hujusmodi dictis increpantem: Quid istuc est quod agitis? Quid senectutem vestram inutili, ne dicam, amenti luctu conficitis? Quid iniquissimis querimoniis fatum, fortunam, mortem in jus trahitis? An mihi ex istius vitę malis exempto, & in hāc felicitatē evecto invidetis? Sed bona verba, Non invidet nec pa-

terna pietas, nec amicitiæ candor. Verum quid aliud sibi vult ista comploratio? An lachrymis dignum censetis, quod è servitute in libertatem, de ærumnis ad felicitatem, de caligine in lucem, de periculis in tutum, de morte ad vitam, de morbis ad immortalitatē, de tot malis ad summum bonum, de caducis ad æterna, de terrenis ad cœlestia, denique quod ab hominum colluvie ad angelorum cōtubernium sum traductus? Iam appello vestros istos animos. Quæso per vestram in me pietatē, si vobis esset in manu, me ad istam revocare vitam, num essetis revocaturi? At quo tandem flagitio tantū odium commerui? Si revocare nolitis, quorsum attinent istæ querelæ, non solum inutiles, ut dixi, verū etiam impiæ? Porro nisi me immortalitas jamdudū omnis doloris expertem reddidisset, ego vicissim vestras istas lachrymas, aliis lachrymis deflerem, & tam crassam animi vestri caliginem commiserarer. At nostrā ipsorum vicem ploramus inquitis. Verū, istuc sanè haud amantium est, sed ad sese respicientium, & vel alieno incommodo suis rebus consulere volentium. Sed age, quid tandem istius jacturæ est, quod mea mors vobis attulit, an quod conspectu meo frui non licet? Atqui nihilo secius, interim memoriā nostri frui licet, tanto quidem felicius, quanto tutius. Nam existimate me malis omnibus præreptum, quæcunque in vita homini possunt accidere,

accidere, & quorum magnam partem vestra vivacitas experta est. Non est qui vobis obsequium exhibeat, sed est qui apud Deum Opt. Max. pro vestra salute patronum agat, ut sedulum, ita & efficacem. Denique quantulum hoc momenti est, quod nostram dirimet consuetudinem? Vos modo pro vestra virili date operam, ut piè peracta vitæ fabula mors dignos reperiat, qui huc traducamini. Hæc, inquam, si nobis loqueretur filius, nonne merito nostri luctus nos pudesceret? His fermè rationibus animi mei vulnus le[...] nire soleo, quę tibi communia facere vo[...] lui: non quod his remediis magnoper[...] egeres, sed arbitratus sum congruere, [...] quicum mihi luctus esset communi[...] cum eodem & consolationem commu[...] nicarem. Cæterum ut quæ fusius differ[...] sunt, in epilogum contraham, hoc pac[...] effervescentem animi tui dolorem co[...] cebis. Mortuus est filius, genueras mo[...] talem. Tanto, inquis, bono privatus su[...] reddidisti ei qui gratis dederat. Gra[...] orbitas: levius ferendum, quod aliq[...] sarciri potest. Patrem destituit. Quid p[...] dest flere, quod mutari non potest? [...] cur anxiè deplores, quod tibi cum [...] hominum millibus cõmune est? Sed [...] teritum filii nõ possum non flere. Q[...] vis potius, quã perit, qui bene mori[...] At occubuit immatura morte: nulla m[...] non matura rectè morienti. Ante d[...] vivere desiit: nullus cuiquã certus [...]

tis dies. In ipso ævi flore extinctus est: tum optimum est mori, cum vivere est suavissimum. Obiit adolescens: hoc pluribus vitæ malis subductus est. Optimum amisi filium: gaude quod talem habueris. Innocens è vita decessit: nulla mors magis optanda, minusque deploranda est. Sed interim filio frui non licet. At animo licet, & mox ipso totus toto frueris *Si quid novisti rectius istis, Candidus imperti, si non, his utere mecum.* Ac bene vale, quod quidem vult etiam ipse filius.

SYLVA.

QVapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, neve obrui, tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas, contraque erigas ac resistas, sive etiam ultrò occurras negotiis. Nullus dolor est quem non temporis lõginquitas minuat, atque molliat, & cui non callum obducat. Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, ut sub telis fortunæ proposita sit vita nostra. Neque esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus conditione, vivamus: neve tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus. Eventisque aliorum memoria repetitis, nihil accidisse nobis novi cogitemus. Homines sapientes, turpitudine non casu, & delicto suo non aliorum injuria commoveri debent. Conscientiam rectæ voluntatis, maximam consolationem esse rerum in-

commodarum, nec esse ullum magnum malum, præter culpam, memineris.

Est omnino difficile, non graviter id ferre, sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos, frangi & debilitari molestia non oportet. Quoniam molestissimè homines ferre debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt.

Tu fac animo magno fortique sis, spe resque fore, ut fracto impetu levissimi hominis, tuam pristinam dignitatem & gloriam consequaris.

Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maximè scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas, & consiliis tuorum amicorum, & ipsa die, qua debilitantur cogitationes, & inimicorum, & proditorum. Facilè secundo loco consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis.

Libro 4. epistola: Vehementer te esse solicitum. Eodem, epistola: Postea quam mihi. Eodem: Neque monere te audeo.

Reliquum est, ut consoler, & adferam rationes, quibus te à molestiis coner abducere. At ea quidem facultas, vel tui, vel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione, & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapiente homine dignum, quid gravitas, quid

quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid ſtudia, quid artes, quibus à pueritia floruiſti, à te flagitent, tu videbis.

Extremum illud eſt, ut te horter & obſecrem, animo ut maximo ſis: nec ea ſolum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepiſti, ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio ſtudioque peperiſti: quæ ſi colliges, & ſperabis omnia optimè, & quæ accident, qualiacunque erunt, ſapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optimè omnium.

Quare non debes aut propriam fortunam, aut præcipuam poſtulare, aut communem recuſare.

Lib. 5. Epiſtola: Et ſi unus ex omnibus, tota. Eodem: Etſi egomet, &c.

Sed ut illa ſecunda moderatè tulimus, ſic hanc non ſolum adverſam, ſed etiam funditus everſam fortunã fortiter ferre debemus: ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum ſenſum eſſet habitura: nunc ſic affecti, non modo contemnere debeamus, ſed etiam optare. Tu ſi me diligis, fruere iſto ocio, tibique perſuade, præter culpam ac peccatum, quo ſemper caruiſti & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile, aut pertimeſcendum.

Lib. 6 epiſt. Et ſi ea perturbatio, &c.

Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentiſſimus

M. Antonius jam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur: misera est illa quidem consolatio, tali præsertim civi & viro, sed tamen necessaria: nihil esse præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. Quæ vis insit in his paucis verbis (plura enim committenda epistolæ non erant) si attendes, quod facis, profectò etiam sine meis literis intelliges & cætera.

Ita enim vivere, ut non sit vivendum, miserrimum est: mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem.

Sed in ea es urbe, in qua hæc vel plura, & ornatiora, parietes ipsi loqui posse videantur, &c.

Ego tibi hoc confirmo, & si levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quam quemvis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. Alteri dimicant, alteri victori timent. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, qua te uti spero, ego certè utor. Nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo.

Sed rursus: γλαῦκας εἰς ἀθήνας, qui ad te hæc.

Lib. 6. ex epistola: Novi quid ad te. Ab eo loco. Hoc loco si videor augere, &c.

Quod reliquum est, quando tibi virtus & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuæ sapientiæ, magnitudinisque animi, quid amiseris, oblivisci: quid recuperaveris,

raveris, cogitare. Vives cũ tuis, vives nobiſcum. Plus acquiſiviſti dignitatis, quā amiſiſti rei familiaris, quæ tamen ipſa eſſet jucundior, ſi ulla eſſet Reſpublica.

Libr. 6. ex epiſtola: Gratulor tibi mi Balbe. Ab eo loco: Mihi tamen placuit, mi Balbe.

Tua me calamitas vehementer excruciat, meis incommodis modicè tangor.

Tu fac habeas fortem animum, quem ſemper habuiſti: primum ob eas cauſas, quas ſcripſi: deinde quod ea de Republica ſemper voluiſti, atque ſenſiſti: ut non modò ſecunda ſperare debeas, ſed etiamſi omnia adverſa eſſent, tamen conſcientia & factorum & conſiliorum tuorum quæcunque acciderent, fortiſſimo & maximo animo ferre deberes.

Quamobrem fac animo magno fortique ſis: & ſi turbidiſſima ſapienter ferres, tranquilliora læte feras.

De reliquo, ut te ſæpè per literas hortatus ſum, ita velim tibi perſuadeas, te in hac cauſa nihil habere, quod timendum ſit, præter communem caſum civitatis: qui etſi eſt graviſſimus, tamen ita viximus, & id ætatis jam ſumus, ut omnia quę non noſtra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa, magnum eſt ſolatium, præſertim cum habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam

eripietur, altera ne mortuo quidem.

Libr. 9. epist. Delectaverunt me literæ tuæ, locos habet consolatorios.

Ac ne sis perturbatus. Novi enim te, & non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus, atque anxius. Sed res est, ut spero, non tam exitu molesta, quam aditu.

Sed ad hæc omnia una consolatio est, quod ea conditione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recusare debeamus.

Ex lib. ad Brutum, tota & elegans: Fungerer officio.

Ex Epistolis Plinii Secundi.

QVibus ex causis necesse est, tanquam immaturā mortem ejus in sinu tuo defleam: si tamen fas est, aut fieri, aut omnino mortem vocari, qua tanti viri mortalitas magis finita, quam vita est. Vivit enim, vivetque semper: atque etiam latius in memoria hominum, & sermone versabitur, postquàm ab oculis recessit. Volo tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video. Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen audio, adloquor, teneo: cui fortasse cives aliquot virtutibus pares, & habemus, & habebimus, gloria neminem.

Vt enim crudum adhuc vulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: sic recens animi

mi dolor consolationes rejicit, ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optimæ spei amisisti: cujus & valetudine, & morte impedita studia tua quid nesciam, cum sis omnium officiorum observantissimus, cumq; omnes quos probas, effusissime diligas?

Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. Et gaudium mihi, & solatium in literis: nihilque tam lætum, quod his lætius: nihil tam triste, quod non per has minus triste. Tamen in magna consolatione, ingens est sollicitudo.

Consolatoria Sylva mea.

VAleat illa vulgi sententia, ubi non sis qui fueris, non est cur vivere velis. Quæ si minus potest tota displicere, cogita non tantum qui nuper fueris, sed qui olim: neque tantum obversetur animo tuo, unde cecideris, sed etiam unde surrexeris.

Absit à viro muliebris illa vox: *dum mea me victum doceat fortuna dolere.* Imo te ratio reddat adversus omnes vitæ casus invictum, ut propellas animo dolorem, non ut adsuescas.

Tibi recti conscientia, & bonorum judicium pluris esse debet, quam invidorum hominum sermo.

Magis te confirmare debet, paucorum insignium

gis gratulari conveniat ei, quem ex hoc turbulentissimo vitę pelago, in tranquillam illam immortalitatis stationē mors matura trāsvexerit? Age paulisper hujus vitæ (si modo vita est appellāda) sordes, ærumnas, pericula in unū congere. Rursus è diverso ejus vitæ commoda, quæ pios hinc ereptos manent, compone: & facile videbis, hoc homine nihil esse injustius, qui summum bonum, ad quod unum nati conditique sumus, perindę quasi maximum malum deploret. Orbū te clamitas, cum filiū cœlo genueris, cujus ceu numinis cujusdam memoriam, ut sacrosanctam venerari possis: qui cœlitus tui curam agens, res tuas ceu dexter aliquis Deus bene fortunare valeat. Neque enim ille, aut non sentit res mortalium, aut solitam in patrem pietatem, una cum corpore deposuit. Vivit profecto, mihi crede, vivit ille, adestq; præsens nobis: & hoc ipsum nostrum colloquiū audit, sentitque, ac fortassis hunc ipsum luctum nostrum ridet, ac damnat. Quod ni corporum horum moles obsisteret, fortassis & audiremus eum lachrymas nostras hujusmodi dictis increpantem: Quid istuc est quod agitis? Quid senectutem vestram inutili, ne dicam, amenti luctu conficitis? Quid iniquissimis querimoniis fatum, fortunam, mortem in jus trahitis? An mihi ex istius vitę malis exempto, & in hāc felicitatē evecto invidetis? Sed bona verba, Non invidet nec pa-

terna

terna pietas, nec amicitiæ candor. Verum quid aliud sibi vult ista comploratio? An lachrymis dignum censetis, quod è servitute in libertatem, de ærumnis ad felicitatem, de caligine in lucem, de periculis in tutum, de morte ad vitam, de morbis ad immortalitatẽ, de tot malis ad summum bonum, de caducis ad æterna, de terrenis ad cœlestia, denique quod ab hominum colluvie ad angelorum cõtubernium sum traductus? Iam appello vestros istos animos. Quæso per vestram in me pietatẽ, si vobis esset in manu, me ad istam revocare vitam, num essetis revocaturi? At quo tandem flagitio tantũ odium commerui? Si revocare nolitis, quorsum attinent istæ querelæ, non solum inutiles, ut dixi, verũ etiam impiæ? Porro nisi me immortalitas jamdudũ omnis doloris expertem reddidisset, ego vicissim vestras istas lachrymas, aliis lachrymis deflerem, & tam crassam animi vestri caliginem commiserarer. At nostrã ipsorum vicem ploramus inquitis. Verũ, istuc sanè haud amantium est, sed ad sese respicientium, & vel alieno incommodo suis rebus consulere volentium. Sed age, quid tandem istius jacturæ est, quod mea mors vobis attulit, an quod conspectu meo frui non licet? Atqui nihilo secius, interim memoriã nostri frui licet, tanto quidem felicius, quanto tutius. Nam existimate me malis omnibus præreptum, quæcunque in vita homini possunt accidere,

accidere, & quorum magnam partem vestra vivacitas experta est. Non est qui vobis obsequium exhibeat, sed est qui apud Deum Opt. Max. pro vestra salute patronum agat, ut sedulum, ita & efficacem. Denique quantulum hoc momenti est, quod nostram dirimet consuetudinem? Vos modo pro vestra virili date operam, ut piè peracta vitæ fabula mors dignos inreperiat, qui huc traducamini. Hæc, inquam, si nobis loqueretur filius, nonne merito nostri luctus nos pudesceret? His fermè rationibus animi mei vulnus lenire soleo, quę tibi communia facere volui: non quod his remediis magnopere egeres, sed arbitratus sum congruere, ut quicum mihi luctus esset communis, cum eodem & consolationem communicarem. Cæterum ut quæ fusius dissertata sunt, in epilogum contraham, hoc pacto effervescentem animi tui dolorem coërcebis. Mortuus est filius, genueras mortalem. Tanto, inquis, bono privatus sum: reddidisti ei qui gratis dederat. Gravis orbitas: levius ferendum, quod aliqua sarciri potest. Patrem destituit. Quid prodest flere, quod mutari non potest? Aut cur anxiè deplores, quod tibi cum tot hominum millibus cōmune est? Sed interitum filii nō possum non flere. Quid vis potius, quā perit, qui bene moritur. At occubuit immatura morte: nulla mors non matura rectè morienti. Ante diem vivere desiit: nullus cuiquā certus mor

tis dies. In ipso ævi flore extinctus est: tum optimum est mori, cum vivere est suavissimum. Obiit adolescens: hoc pluribus vitæ malis subductus est. Optimum amisi filium: gaude quod talem habueris. Innocens è vita decessit: nulla mors magis optanda, minusque deploranda est. Sed interim filio frui non licet. At animo licet, & mox ipso totus toto fruaris. *Si quid novisti rectius istis, Candidus imperti, si non, his utere mecum.* Ac bene vale, quod quidem vult etiam ipse filius.

SYLVA.

QVapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, neve obrui, tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas, contraque erigas ac resistas, sive etiam ultrò occurras negotiis. Nullus dolor est quem non temporis lõginquitas minuat, atque molliat, & cui non callum obducat. Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, ut sub telis fortunæ proposita sit vita nostra. Neque esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus conditione, vivamus: neve tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus. Eventisque aliorum memoria repetitis, nihil accidisse nobis novi cogitemus. Homines sapientes, turpitudine non casu, & delicto suo non aliorum injuria commoveri debent. Conscientiam rectæ voluntatis, maximam consolationem esse rerum in-

commodarum, nec esse ullum magnum malum, præter culpam, memineris.

Est omnino difficile, non graviter id ferre, sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos, frangi & debilitari molestia non oportet. Quoniam molestissimè homines ferre debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt.

Tu fac animo magno fortique sis, speresque fore, ut fracto impetu levissimi hominis, tuam pristinam dignitatem & gloriam consequaris.

Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maximè scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas, & consiliis tuorum amicorum, & ipsa die, qua debilitantur cogitationes, & inimicorum, & proditorum. Facilè secundo loco consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis.

Libro 4. epistola: Vehementer te esse solicitum. Eodem, epistola: Postea quam mihi. Eodem: Neque monere te audeo.

Reliquum est, ut consoler, & adferam rationes, quibus te à molestiis coner abducere. At ea quidem facultas, vel tui, vel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione, & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapiente homine dignum, quid gravitas, quid

quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis.

Extremum illud est, ut te horter & obsecrem, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam, quæ ipse ingenio studioque peperisti: quæ si colliges, & sperabis omnia optimè, & quæ accident, qualiacunque erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optimè omnium.

Quare non debes aut propriam fortunam, aut præcipuam postulare, aut communem recusare.

Lib. 5. Epistola: Et si unus ex omnibus, tota. Eodem: Etsi egomet, &c.

Sed ut illa secunda moderatè tulimus, sic hanc non solum adversam, sed etiam funditus eversam fortunã fortiter ferre debemus: ut hoc saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum sensum esset habitura: nunc sic affecti, non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fruere isto ocio, tibique persuade, præter culpam ac peccatum, quo semper caruisti & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum.

Lib. 6 epist. Et si ea perturbatio, &c.

Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentissimus

M. Antonius jam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur: misera est illa quidem consolatio, tali præsertim civi & viro, sed tamen necessaria: nihil esse præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. Quæ vis insit in his paucis verbis (plura enim committenda epistolæ non erant) si attendes, quod facis, profectò etiam sine meis literis intelliges & cætera.

Ita enim vivere, ut non sit vivendum, miserrimum est: mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem.

Sed in ea es urbe, in qua hæc vel plura, & ornatiora, parietes ipsi loqui posse videantur, &c.

Ego tibi hoc confirmo, & si levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quam quemvis aut eorum, qui discesserint, aut eorum qui remanserint. Alteri dimicant, alteri victori timent. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, qua te uti spero, ego certè utor. Nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo.

Sed rursus: γλαῦκας εἰς ἀθήνας, qui ad te hæc.

Lib. 6. ex epistola: Novi quid ad te. Ab eo loco. Hoc loco si videor augere, &c.

Quod reliquum est, quando tibi virtus & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuæ sapientiæ, magnitudinisque animi, quid amiseris, oblivisci: quid recuperaveris,

raveris, cogitare. Vives cū tuis, vives nobiscum. Plus acquisivisti dignitatis, quā amisisti rei familiaris, quæ tamen ipsa esset jucundior, si ulla esset Respublica.

Libr. 6. ex epistola: Gratulor tibi mi Balbe. Ab eo loco: Mihi tamen placuit, mi Balbe.

Tua me calamitas vehementer excruciat, meis incommodis modicè tangor.

Tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti: primum ob eas causas, quas scripsi: deinde quod ea de Republica semper voluisti, atque sensisti: ut non modò secunda sperare debeas, sed etiamsi omnia adversa essent, tamen conscientia & factorum & consiliorum tuorum quæcunque acciderent, fortissimo & maximo animo ferre deberes.

Quamobrem fac animo magno fortique sis: & si turbidissima sapienter ferres, tranquilliora læte feras.

De reliquo, ut te sæpè per literas hortatus sum, ita velim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere, quod timendum sit, præter communem casum civitatis: qui etsi est gravissimus, tamen ita viximus, & id ætatis jam sumus, ut omnia quę non nostra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa, magnum est solatium, præsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam

eripietur, altera ne mortuo quidem.

Libr. 9. epist. Delectaverunt me literæ tuæ, locos habet consolatorios.

Ac ne sis perturbatus. Novi enim te, & non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus, atque anxius. Sed res est, ut spero, non tam exitu molesta, quam aditu.

Sed ad hæc omnia una consolatio est, quod ea conditione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recusare debeamus.

Ex lib. ad Brutum, tota & elegans: Fungerer officio.

Ex Epistolis Plinii Secundi.

QVibus ex causis necesse est, tanquam immaturã mortem ejus in sinu tuo defleam: si tamen fas est, aut fleri, aut omnino mortem vocari, qua tanti viri mortalitas magis finita, quam vita est. Vivit enim, vivetque semper: atque etiam latius in memoria hominum, & sermone versabitur, postquàm ab oculis recessit. Volo tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video. Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen audio, adloquor, teneo: cui fortasse cives aliquot virtutibus pares, & habemus, & habebimus, gloria neminem.

Vt enim crudum adhuc vulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: sic recens ani-

m

mi dolor consolationes rejicit, ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optimæ spei amisisti: cujus & valetudine, & morte impedita studia tua quid nesciam, cum sis omnium officiorum observantissimus, cumq; omnes quos probas, effusissimè diligas?

Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. Et gaudium mihi, & solatium in literis: nihilque tam lætum, quod his lætius: nihil tam triste, quod non per has minus triste. Tamen in magna consolatione, ingens est solicitudo.

Consolatoria Sylva mea.

VAleat illa vulgi sententia, ubi non sis qui fueris, non est cur vivere velis. Quæ si minus potest tota displicere, cogita non tantum qui nuper fueris, sed qui olim: neque tantum obversetur animo tuo, unde cecideris, sed etiam unde surrexeris.

Absit à viro muliebris illa vox: *dum mea me victum doceat fortuna dolere.* Imo te ratio reddat adversus omnes vitæ casus invictum, ut propellas animo dolorem, non ut adsuescas.

Tibi recti conscientia, & bonorum judicium pluris esse debet, quam invidorum hominum sermo.

Magis te confirmare debet, paucorum

insignium & probatissimorum hominum grave testimonium, quam inepti vulgi fabulæ.

Levius ista feres, si percipias animo, quid posteritas de te loquutura sit, potius quam tuum seculum, cui livor adimit judicium.

Neque tantum de fortuna tua ademisse, quantum ad nominis tui gloriam addidisse æmulorum tuorum injuria mihi videtur.

Non hic tui consolandi officium mihi sumpsi, quod minus magnificè de animi tui magnitudine sentirem: sed quemadmodum gubernatores optimi vim tempestatis, ita viri fortissimi fortunæ impetum superare interdum non possunt.

Non me fugit, quam grave vulnus acceperis ex uxoris obitu. Amisisti fœminam singularis exempli, etiamsi priscis sæculis vixisset. Quam illa marito verecundiam præstitit, cum ipsa summam mereretur? Quam multas, quã eximias virtutes, ex diversis ætatibus, ex variis matronis collectas, ac mixtas unà expressit! Tamẽ hoc tibi debet esse magno solatio, quod tantum bonum tam diu possederis. Vixit enim tecum annos quadraginta quatuor, sine jurgio, sine offensa. Sed hoc ęgrius fero, inquies, quo tenui diutius: nam gustatas tantum voluptates facilius obliviscimur. At vide ne ingrati sit hominis, tantum cogitare quid amiseris, nõ meminisse, quam diu fruitus

fruitus sis. Certè prudentiæ tuæ fuerit, non committere, ne hoc valeat apud animum tuum ratio, quod alioqui necessitas ipsa & dies longa, & satietas doloris inducit.

Communis dolor: Tu nepotibus, ego pronepotibus orbatus sum: sed spero futurum, ut alii nati dolorem hunc gaudio mutent, quando salva est, undè hoc sperare licet. Multum ab istis dissentio, qui in gravi dolore putant hominem sibi relinquendum, donec vulnus tempore mitius medicam admittat manum. At ego quemadmodum primum arbitror, animum philosophiæ præceptis adversus omnes malorum incursus, veluti antidoto præmunitum habere: ita proximum arbitror, statim repugnare dolori, ne veluti morbus jam familiaris factus, nullis remediis possit exigi.

Scribis dolorem, quem ex uxoris obitu conceperas, non solum non leniri die, sed in dies etiam incrudescere.

Quo magis censeò, velut in vetere morbo ad quælibet mutationis auxilia confugiendum: Sunt balnea, rusticatio, negociorum cura, studia literarum, peregrinatio, spectacula, contentio cum adversariis, publici magistratus functio. Horum atque his similium, nunc hoc, nunc illud tentandum est. Fortassis incides tandem in aliquid, quod ægritudinem istam animi, vel sanet, vel ceu clavus clavum protrudat.

Consolatio Familiaris cum objurgatione mea.

TE ne sic angi: sic animo jacere? Quorsum tandem attinet, ut te affligas, ut lachrymis conficias? An ista malum lenient, an non potius exacerbabunt? Quorsum attinet tam miserè deplorare, quod mutari non potest? Vbi nunc est illa animi tui constantia: ubi literæ quibus aliorum dolorem levare consueveras? Aliis mederi potuisti, tibi nihil prodes. Ipse tibi nunc medicus sis oportet. Cur frustra & teipsum lachrymis, & amicos querelis exanimas? Quæ est ista animi impotentia, quæ mollicies? Num te virum esse oblitus es? Itane ista tam graviter fers? quasi verò ista tibi uni contigerint, aut tanta sint, ut aliis non multò etiam acerbiora evenerint. Quid vel tuo animo vel doctrina indignius, quam sic angi, sic frangi, sic teipsum abjicere, quo modo ne mulier quidē ulla posset? Neq; enim video, quem fructum adferre possint inanes lachrymæ & querimoniæ. Nā si ejusmodi malum judicas, ut ad salutē inflecti nequeat, cur luctu duplicas incommodum? Si spes est, cur nō ea potius te sustentas: atque id agis, qua ratione quam primum ex istis malis queas emergere. Si desperas, memineris illud, in ejusmodi rerum conditione, bonum animum dimidium adimere mali. Sin speras, cur perinde, tanquam in re desperatissima te maceras?

Audio

Audio te tam graviter angi, ut ex luctu mentis etiam errore adficiaris. Deum immortalem quid tibi vis? Quin tu potius obduras, ac servas te rebus secundis? Cur tu & amicis luctum auges, & inimicis voluptatem præbes, & teipsum indigne conficis?

Tu contra audentior ito, Quo tua te fortuna sinet. Virgil. lib. 6. Æneid.

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt. Tu, dum ista te conscientia, iste animus, ista virtus, istæ literæ, ista rerum gestarum memoria te comitabitur, cave te putes exulem, ubicunque locorum, quocunque sub cœlo erit vivendum, etiam si ultra Getas relegatus esses. Sed quid ego sus Minervam? Facit sanè non loquacitas mea, sed benevolentia longiores epistolas. Vale.

Consolatio jocosa & familiaris.

QVod te lachrymis conficis, non miror, qui puellam amiseris, nondum totos sexaginta septem annos natam, idque relicta dote satis opima. In hoc tibi scribere visum est, ne doloris magnitudine victus, tibi manus adferres. Priusquam extilles lachrymis, fac juxta proverbium, vivorum memineris.

Tua puella redibit nunquam. Alioqui matrē deflere videberis. Mitto tibi strophiolū, quo lachrymas extergeas, & succum medicum, quo lippitudini fletu contractæ medearis. Clama te miserum,

ſed nunquam efficies, quin iſtam miſeriam tibi complures invideant.

Niſi deſinis macerare te, vereor ne populus in te jaciat convicium illud: πρὸς τὸν μητρυῆς τάφον δακρύει.

Ad Conſolationem reſponſio.

IAm quibus modis reſpondendum ſit conſolatori, res ipſa dabit conſilium. Nam ferme gratias agimus, primum pro officio: deinde laudamus ingeniũ, quod nihil adduci potuerit ad leniendum dolorem, quod ille non ſumma dicendi facultate diſſeruerit. Poſtremo, quod illius & prudens, & erudita, & gravis, denique cumprimis amica oratio, aut bonam doloris partem nobis ademerit, aut totum excuſſerit. Aut ſi nobis non profuit illius conſolatio, laudabimus animum, ſtudium, & ingenium illius: quod tanquam bonus ac peritus medicus nullum non remedii genus admoverit; ſed arte majus eſſe malum. Aut ita reſpondebimus imperioſo conſolatori: *Facilè cum valemus recta conſilia ægrotis damus. Tu ſi hic ſis, aliter ſentias.* Exemplo ſuperſedebimus, ſylvæ nonnihil ſuppeditabimus.

Cicero ex famil. lib.4. Ego vero Servi. lib.5. Quanquam ipſa conſolatio.

Vtinam illum diem videam, cum tibi agam gratias, quod me vivere coegiſti: Adhuc equidem valde me pœnitet.

Sed te oro, ut ad me Vibonem ſtatim venias, quo ego multis de cauſis conver-

ti iter meum. Sed eo si veneris, de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero.

Si id non feceris, mirabor: sed confido te esse omnino facturum.

Quod me hortaris, ut firmo sim animo; vellem posses aliquid adferre, quamobrem id facere possem.

Quod me ab hoc mœrore recreari vis, facis ut omnia, &c. Sed me mihi non defuisse tu testis es Nihil enim de mœrore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego non domi legerim. Sed omnem consolationem vincit dolor.

Quin etiam feci, quod profecto ante me nemo: ut ipse me per literas consolarer, quem librum ad te mittam.

Consolari jam desine, objurgare verò noli. Quod cum facis, & ego tuum amorem & dolorem desidero, quem ita adfectum mea ærumna esse arbitror, ut teipsum consolari nemo possit.

Ad consolationem mea.

Tua quidem oratio sperare me jubet, quod improbum sit etiam optare.

Vide ne me lactes inani spe, ne doloris vorsuram fecero, mox cum fœnore recursuri.

De Petitoria Epistola.

SErvius enarrans locum in libro Æneidos primo, ubi Iuno supplex petit ab Æolo, ut classem Æneæ disjiciat, indicat præcipere rhetores, in omni petitione

quatuor

quatuor servanda esse: primum, ut quod petimus ostendamus esse in potestate ejus, à quo petimus: præterea, ut doceamus esse justum, quod petimus: deinde, ut modum ac viam indicemus, qua confici possit quod petimus: denique ut sequatur remuneratio. Hunc ordinem in petitionibus Vergilio fuisse perpetuum, velut in hoc loco: *Et mulcere dedit ventos, & tollere fluctus:* ostendit facultatē. Mox: *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor:* declarat esse justum. Iustum enim, quicquid molimur in hostem. Rursum: *Incute vim ventis, & disjice corpora ponto:* modum aperit & viam. Addit remunerationem: *Sunt mihi bis septem.* Ac rectè quidem Servius & expedite: nos tamen paulo crassiore Minerva rem aperiemus: primum, quoniam varia est natura rerum, quas petimus, & magna est varietas personarum, quæ rogant aut rogantur, oportet & petendi rationem esse variam. Sunt enim quædam, quæ favorabiliter petimus à quovis, veluti consilium: sunt quæ pudore suffundunt rogantem, veluti cū petimus mutuum, aut rem parum honestam. Igitur in genere duplex erit petendi modus, rectus & obliquus. Vbi causa erit favorabilis, apertè suadebimus esse præstandum, quod petimus: ubi secus, per insinuationem irrepemus in petitionem. Primum, exaggerantes, quanta nos circumstet necessitas, & quam magnum telum sit necessitas, & quam inutilis pu-
dor

dor viro egenti:neque fugere nos, quam sit improbum, rem tantam ab eo petere, de quo nihil unquam simus promeriti. Post hæc paulatim per cuniculos ostendemus, nobis non mediocrem spem porrigi ab insigni illius benignitate, qua solitus sit etiam ignotis & indignis opitulari, ob eximiam ingenii bonitatem, ad sublevandas omnium miserias propensi. Hic pudor non vulgariter commendat rogantem, quemadmodum improbitas alienat animum. Nullus enim libenter confert in eum beneficium, qui ceu debitum flagitat, magisque poscit, quam petit. Profuit Hortensio quod cum cuperet ex uxore Catonis Vticensis sustollere prolem, non ipsam petiit, sed illius filiã Portiam Bibulo nuptam, plurimas interim causas adducens, quare cuperet ex ea gente hæredem. Ille cum respondisset se facilè assensurum, si modo probaretur genero, tandem verecundè subindicavit, se Martiam ipsius uxorem petere, cujus copiam facere ipsi esset in manu, qui maritus esset. Iam imprudens concesserat, quod petebatur. Itaque persuaso Martiæ patre, duxit eam uxorem. Autor Plutarchus. Vbi nihil erit opus hac insinuatione, tamen ejus, à quo rem difficilem petimus, benevolentiam modis omnibus conciliabimus. A persona ipsius, cujus benignitatem cum erga cæteros tum erga nos gratè commemorabimus: dicemusque nos ei, cui jam sumus

ſumus tot nominibus devinctiſſimi,vel-le fieri devinctiores:à perſona noſtra teſtificantes, quanto ſtudio ſemper illum coluerimus, quodque præcipuam fiduciam in illo ſemper habuerimus, ſimul oſtendentes hoc quod petimus, ut nulli nos libentius debituros, quam illi, cui debemus omnia, ita nulli facilius eſſe præſtare.Quod etiam magis exponemus in explicando modo.Si qua erunt noſtra in illum merita, ea ſumma cum modeſtia ſignificabimus magis, quã commemorabimus. A perſona majorum utriuſque,ſi docebimus inter utriuſque parentes veterem atque arctiſſimam neceſſitudinem interceſſiſſe,compluribus mutuis officiis hucuſque cultam, & confirmatã. A perſona adverſariorum, ſi declarabimus nobis eſſe certamen cum iis,quos is etiam odit,à quo præſidia poſcimus. A re, ſi docebimus eam piam eſſe, juſtam, honeſtam,nobis neceſſariam,illi facilem & honorificam.Deinde ſi citra arrogantiã oſtendemus,quid ex ea re commoditatis ſit ad ipſum aliquando rediturum. Si quid inerit incommodi, quod animũ illius vel alienet à nobis, vel deterreat, id vel diluemus, vel extenuabimus. Si erit opus, admiſcebimus obteſtationes earum rerum aut perſonarum, quibus ſcimus illum poſſe commoveri. Poſtremò pollicebimur memorem animum, nec habituros modò gratiam,verum etiam relaturos, ſi dabitur, cum fœnore,

nos ipſos totos, reſq; noſtras omnes illi viciſſim dedicabimus,ac deferemus. Facultatem noſtram extenuabimus: de animo ſtudioq; magnifice pollicebimur.

Illud adjiciam,non hic ſolum, verum etiam aliis in rebus aliquando plus valere jocum tempeſtivum &aptum,quam ſeriam petitionem. Tantum de præceptionibus ſatis eſto:reliqua juvenibus,aut præceptori animadvertenda relinquo.

Exemplum petitionis obliquæ.

INgenii mei pudorem ipſe non ignoras, vir eximie. Sed quo non adigit mortales, vere duriſſimum telum neceſſitas? Eo in loco ſunt res meæ, ut ni protinus ad manus ſint ducenti angelati, tam perierit tuus Lodovicus,quam extrema faba (quod ajunt.) Scio beneficium eſſe magnum & eximium: neque me fugit, quam nulla ſunt mea in te officia,quorũ fiducia rem tantam auſim abs te petere, præſertim cum tot, tantiſq; nominibus jampridem obſtrictus tibi, nondum ulla ex parte retulerim gratiam. Et tamen niſi Deus aliquis, velut ἀπὸ μηχανῆς, alicunde ſeſe proferat, funditus interii. Quare quemadmodum in ſumma rerum deſperatione, nautæ ſolent ſacram jacere ancoram: ita ego diſpectis omnibus, ad te velut ad propitium quoddam numen confugio. Non auſim rogare,quanquam huc adigit neceſſitas, tamen illud volui te ſcire ſtatum rerum mearum, ut

si me judicas dignum exitio, te judice peream æquiore animo: sin tua pietas, multis jam argumentis ante hac in me declarata, dignabitur me ex hoc discrimine eximere, conabor omnibus nervis, ne te unquam hujus capitis servati pœniteat.

Petitio rei parum honestæ.

NOn ignorabam, quam impudens esset in causa pessima, à viro omnium optimo patrocinium rogare. Non enim conabor excusare factum meum, ne gravius peccem impudentia, quàm hactenus peccatum est stultitia, & incogitantia, ne dicam dementia. Horrescit animus, abhorrens & ab ipsa malorū meorum commemoratione: sed tamen est aperiendum vulnus, si sperem medelam. Sortem satis amplam, quam pater dederat in negociationem, nuper alea perdidi. Ingens flagitium fateor: sed utcunq; sesecurri poterat, si solum esset. Inscio patre, cum matris pedissequa rem habui. Illa me callidior, negavit se facturam sui copiam, ni pollicerer me maritum ipsi futurum. Ibi mihi non Iupiter, ut inquit Hesiodus, dimidium mentis, sed Venus totam mentē ademit. Polliceor demens. Nunc ajunt nulla ratione rescindi posse, quod sic actum est: ut illis sit pessimè, qui leges tam iniquas condunt. Pater merito iratus, abdicationem parat. Quod si fit, nullum video melius consilium, quam ut laqueo vitam finiam. Quure

nim

nim libeat vivere in tantis malis? Scio te nihil non poſſe apud patrem. Solus es, qui me poſſis redigere in gratiam. Quod ſi quid te miſeret mei, non auſim rogare: ſed tamen vides calamitatem meam. Efficiam, ut te mei ſervati nunquam vel pudeat, vel pœniteat. Sic admiſſum hoc omni officiorum genere ſarciam. Ætatẽ vides. Sæpenumero à gravioribus commiſſis juvenes ſeſe ad bonam frugem convertêre. Vtinam quod factum eſt, fieri poſſet infectum. Sed quod mutari non poteſt, penſari poteſt. Maximum quidem hoc peccatum eſt, fateor, ſed primum. Denique quid ſibi vult pater? Si abdicat, nec mihi adimit uxorẽ, & ſibi parat orbitatem: ſin ignoſcit, habebit hoc ſemper addictiorem filium. Fac brevi ſciam, utrum meis malis ſim omnino perdendus, an tua bonitate ſervandus. Nihil enim miſerius, quam pendere.

Petitionis honeſtæ exemplum.

IMprobũ fortaſſe aliis videbitur, præſul ampliſſime, eum, à quo tantum beneficiorum acceperim, quantum ne ſperare quidem unquam ſum auſus, rurſum novis precibus ſolicitare. At ego ingenui, minimeque ingrati animi exiſtimo, cui multum debeas, ei plurimum velle [debere]. Cui enim extremas fortunarum mearum partes potius acceptas ferre cupiam, quam ei ipſi

cui primas, cui medias debeo? Quid enim Lucius esset, nisi te tanquam numē quoddam propiciū nactus esset? Tu me puerum, ob nescio quam in me virtutis indolem: præterea fortasse, quod putabas, meas literas tibi aliquando, vel usui, vel ornamento futuras, (quam utinam de me, vel existimationem, vel exspectationem tuam non omni ex parte videar fefellisse) adoptasti. Nec semel complexus, unquam fovere, juvare, ornare destitisti. Itaque si quid hodie in me, vel virtutis, vel bonarum literarum, vel dignitatis esse putatur, id omne tuæ debeo munificentiæ. Sed duo mihi restare videntur, ut & tu opus tuum pulcherrimè cœptū perficias: & ego efficiam, ne nullum tantorum in me beneficiorum fructum ex me cepisse videaris. Quod utrumque ut fiat, & ego maximoperè cupio, & tibi est in manu. Eadē etenim opera & tu alumnū beaveris, & eo in loco collocaris, quo multis in rebus tibi usui esse possim. Post diuturnos, ut scis, in literis theologicis exhaustos labores, ad Cal. Majas theologica laurea sum insigniendus: quam quidem professionem paulò splendidius vitæ genus decere, ni ignoras. Præterea, quoniam hactenu amplitudini tuæ sumptui tantum fui, a quum est, ut aliquando sim & usui, & d gnitati. Iam verò hoc ipso tempore vac Præpositura Corinthiensis, non max ma quidem illa, sed meo consilio con modissim

modissima: tum quod & in tua sit patria, & à mea non ita multum absit. Habebis qui tuorum, tuaque illic negocia perinde curæ sit habiturus, ac si propria forent. Præterea quicquid unquam dignitatis mihi accessurum est, id in tuam unius gloriam accesserit, cui semel me debeo, quantus sum. Nec me latet, quam potentes sim competitores habiturus, quam hoc honore indignos, quam utrique nostrum malè volentes. Nihil me terret, modo tu velis, qui unus plus cæteris omnibus potes patrocinari. Quid enim tu audeas à principe petere, quod ille cunctetur præstare? Quare si me non temerè adoptasti: si quâ unquam ex parte tuo de me judicio respondi: si me virum gratum existimas, fac ut hæc Præpositura mihi tribuatur. Id ego abs te & diligentius, & pluribus verbis contenderem, nisi vererer, ne de tua humanitate, quam ego semper in me propensissimã sum expertus, diffidere viderer. Ego vicissim modis omnibus enitar, ita me eo honore dignum præstare, ut neque te novi hujus in me muneris pœniteat, & veterum tuorum ergà me beneficiorum fructum aliquem percipias. Vale.

Petitoria Sylva.

PLuribus verbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri nostra amicitia pateretur, aut res verba desideraret, ac non pro se ipsa loqueretur.

Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis à te provisum esse intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam voluptatem esse capturum.

Quod si mihi tua clementia opem tulerit, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo.

Lib. 5. epistola: Coram me tecum, tota.

Cum verò ea tua sit voluntas, humanitas, benevolentia erga me, libẽter amplector talem animum. Sed ita (non enim dimittã pudorem in rogando meũ) si feceris id, quod ostendis, magnam habebo gratiam: si non feceris, ignoscam: & alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitrabor. Est enim res profectò maxima. Quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est: ita tamen, ut si nos sumus, qui esse debemus, id est, studio digni, & literis nostris, dubitar: non possumus, quin ea maximè conducant, quæ sunt rectissima.

Lib. 6. epist. Si mihi non tecum: tota.

Lib. 9. petitio jocosa: Et si munus flagitare.

Tu si me amas tantum, quantum profectò amas, expeditus facito ut sis, si inclamaro ut accurras. Sed do operam, & dabo, ne sit necesse.

Nunc mihi & consiliis opus est tuis, & amore, & fide: quare advola. Expedita erunt mihi omnia, si te habebo. Multa per Varronem nostrum agi possunt, quæ te etiam urgente erunt firmiora. Multa ab ipso

ipso Publio elici, multa cognosci, quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam, sed absurdum est singula explicare, cum ego te requiram ad omnia. Vnum illud tibi persuadeas velim, omnia mihi fore explicata, si te videro.

Quam ob rem, si me amas tantũ, quantum profectò amas, si dormis, expergiscere: si stas, ingredere: si ingrederis, curre: si curris, advola. Credibile non est, quantum ego in consiliis, & prudentia tua: quodque maximum est, quantum in amore & fide ponam. Magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat: conjunctio verò nostrorum animorum brevitate contenta est.

Quare & Numestio mandavi, tecum ut ageret. Iterum atque eo, si potest, acrius te rogo, ut planè ad nos advoles: respiraro, si te videro.

Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

Tantum te oro, ut quoniam meipsum semper amasti, eodem amore sis. Ego enim idem sum. Inimici mei mea mihi, nõ meipsum ademerunt. Cura ut valeas.

Tu me, ut facis, opera, consilio, gratia juva.

Quintum fratrem optimum humanissimumque sustenta.

Omnem autem spem habeo existimationis, privatarumque rerum in tua erga me mihi perspectissima benevolentia: quam si his temporibus miseris & ex-

tremis præstiteris, hæc pericula, quæ mihi communia sunt cum cæteris, fortius feram: idque ut facias te obtestor, atque obsecro.

Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suscipias, ut si ii salvi erunt, quibuscum sum, una cum iis possim incolumis esse, salutemque meam tuæ benevolentiæ acceptam ferre.

Itaque te vehementer etiam atque etiam rogo, magis quã à me vis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

Quanquam hæc epistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur mi Plance, rogò te, & etiam oro, sic medius fidius, ut majore studio, magisque ex animo agere non possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut quod sine ulla dubitatione apud COSS. obtinuimus propter summam bonitatem & æquitatem causæ, id tu nos obtinuisse non modo facilè patiëre, sed etiam gaudeas. Qua quidem voluntate te esse erga Atticum, sæpè præsens & illi ostendisti, & verò etiam mihi. Quod si feceris, me, quem voluntate, & paterna necessitudine conjunctum semper habuisti, maximo beneficio devinctum habebis. Idque ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo,

Nunc mi Capito, scio enim quantum semper apud eos, quibus cum sis, posse soleas, eo plus apud hominem facillimum,

mum, atque humanissimum Plancum enitere, elabora, vel potius eblandire: effice, ut Plancus, quem spero optimum esse, sit etiam melior opera tua.

Quod certè facies, si tu nervulos tuos mihi sæpè cognitos, suavitatemque, qua nemo tibi par est, adhibueris. Quod ut facias, te vehementer rogo.

Ignosce mihi, quod cùm antea accuratissimè de Buthrotiis ad te scripserim, eadem de re sæpius scribam. Non me hercle mi Plance facio, quod parum confidam, aut liberalitati tuæ, aut nostræ amicitiæ: sed cùm tanta res agatur Attici nostri, nunc verò etiam existimatio, &c.

Oro atque obsecro te Cicero, necessitudinem nostram tuamque in me benevolentiam obtestans, sororis meæ liberos, obliviscaris esse Lepidi filios, meque his in patris locum successisse existimes. Hoc si à te impetro, nihil profectò dubitabis pro his suscipere.

Scribere multa ad te neque possum præ solicitudine, ac stomacho, neque debeo. Nam si in tanta re, tamque necessaria verbis mihi opus est ad te excitandum, & confirmandum, nulla spes est, facturum te quod volo, & quod oportet. Quare noli expectare longas preces: intuere meipsum, qui hoc à te, vel à Cicerone conjunctissimo homine privatim, vel à consulari tali viro remota necessitudine privata, impetrare debeo.

 Hoc

Hoc te ita rogo, ut majore ſtudio te rogare non poſſim.

Innumerabilia ſunt tua in me officia, domeſtica, forenſia, urbana, provincialia, in re privata, in re publica, in ſtudiis, in literis noſtris: ſed omnia viceris, ſi feceris, &c.

Cui enim ego potius dignitatẽ meam acceptum ferre cupiam, quàm cui ſalutem & omnia debeo.

Credibile non eſt, quantum ego in conſiliis, & prudentia tua, quod maximũ eſt, quantum in amore & fide ponam.

Te habere conſiliorum autorem, & ſolicitudinum ſocium, omni in cogitatione conjunctum cupio.

Quod ſi feceris, magnus ad tua priſtina erga me ſtudia cumulus accedet.

Te autore, mihi vel agendi, vel quieſcendi ratio conſtabit.

Nunc mihi conſiliis opus eſt tuis, & amore, & fide. Omnia mihi expedita erunt, ubi tuam ſententiam accepero.

Hac in re conſilium de tua ſententia capiemus.

Tuum ad nos reditum, tum omnes tui vehementer deſiderant, tum tempus & res tuæ poſtulant.

Autoritate tua nobis opus eſt, & conſilio, & etiam gratia.

Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus conflictari.

Sed quid tibi mando nominatim, me totum tuo amori, fideique commendo.

Sed

Sed ſi me amas, quod quidem jam facis, aut perbellè ſimulas.

Nunquam putavi fore, ut ſupplex ad te venirem, ſed hercule facile patior, datum tempus, in quo amorem experiar tuum.

Quod ſupereſt, rogo ut pari ſimplicitate, ſi qua exiſtimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis.

A ſimplicitate tua peto, quod de libello dicturus es aliis, mihi dicas: Neque eſt difficile quod poſtulo.

Libro 3. epiſtola: Adſumo te in conſilium, &c.

Mihi & tentandi aliquid, & quieſcendi te autore ratio conſtabit.

Obſequar tamen conſilio tuo, cujus mihi autoritas pro ratione ſufficit.

Audiſti conſilii mei motus, ſupereſt alterutra ex parte judicium tuum, in quo mihi æquè jucunda erit ſimplicitas diſſentientis quàm cōprobantis autoritas.

Politianus lib.7. epiſto. Multò æquius fuerat.

Habes quid mihi videatur, & intelligis animi mei votum, ſed tamen tuum conſilium ſine exceptione ſequar: ad tuam voluntatem me confirmabo, à qua honeſtè diſſentire non poſſum. Nihil aſſentor, tantum enim animi inductio, & me hercle amor in te meus apud me valet, ut quæ tibi utilia ſunt, & quæ tu vis, ea omnia mihi protinus & recta & vera videantur.

Hæc

[redacted]

Hac in re facturus sum quidquid tu decreveris: nam hujus totius consilii te ducem, me comitem esse decet.

Quod ut facias, non solum te rogo, verum etiam suadeo. Neque enim mihi jucundius erit, si nos inviseris, quàm utile tibi.

Sylva mea.

HAbes rerum mearum statum. Divinas animi mei votum. Vides quid res ipsa flagitet: nam ipse nihil ausim rogare, ne videar non minùs improbus, quã miser.

Improbus planè videri possem, qui te quotidianis meis postulationibus occupatissimum interpellem: nisi eò te animo esse cognoscerem, ut quos semel tueri cœperis, non quiescas donec planè confirmes.

Ex tua unius humanitate quantus sum pendeo. In te uno omnes spes, fortunæque meæ sunt sitæ.

Nihil est tam arduum, quòd te patrono consequi posse diffi[illegible]am.

Nihil tam amplum est, quod vel eg[illegible] abs te petere non audeam, vel tu præsta re nequeas.

Quam tu facilè potes, tam ego vehe menter cupio.

Parum rectè de tua liberalitate senti[illegible] qui rem justam verbosius abs te petit.

Adjice & hunc calculum ad altissim[illegible] cumulos tuorum in me beneficiorum[illegible] quibus etsi nihil accrescere posse vide

tur, tamen hoc unum deſiderant, ut undique abſoluti atque exaggerati eſſe videantur.

Cùm plurima ſint tua in me officia, nihil tamen fuerit hoc uno, vel majus, vel jucundius.

Non dubito quin mirere, atque etiam ſtomachere, quod tecum eadem de re agam ſæpius.

Scio, perfricui faciem inſigniter, qui hoc auſim abs te petere, ſed hanc impudentiam me docuit non mea natura, ſed dura neceſſitas.

Res eſt tam pia, tam juſta, ut vir æquus eam nec hoſti negare debeat. Noſtra tam arcta eſt neceſſitudo, ut nihil tam iniquum ſit, quod alter ab altero non debeat impetrare.

Si videor improbus, qui rem tantam abs te flagitem verius, quam petam, dabis veniam. Hanc audaciam me docuit non mea natura, ſed tua humanitas, qui mihi nihil negare ſoleas.

Res eſt iſtiuſmodi, ut ſi tecum conſideres, quod abs te peto, ſim abs te potius rogandus.

Invitus onero te precibus, ſed urget neceſſitas.

Scio tantos patronos non vocandos ad mediocrem aut vulgarem operam, ſed hoc negotium ejus generis eſt, ut ab uno te præſtari poſſit.

Re-

Responsio ad petitionem.

QVod mecum per literas agis, unam ob causam mallem coram egisses. Non enim solùm ex oratione, sed etiam ex vultu, & oculis, & fronte (ut ajunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam cum te semper amavi, primum tuo studio, post etiam beneficio provocatus: tum his temporibus Resp. te mihi ita commendavit, ut chariorem habeam neminem. Literæ verò tuæ tum amantissime, tum honorificentissime scriptæ, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium viderer, sed accipere à te ita petente, ut inimicum meum, necessarium tuum, me invito servare nolles, cum id nullo negotio facere posses.

Lib. 3. tota epist. Facis pro cætera reverentia. Faciam ergo quod desideras, tam diligenter, quàm libenter.

Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est.

Excusatem me profectò vel fratri, hoc sane tempore, sed arctior est amicitia nostra, quam ut ullam patiatur exceptionem, quoties alterius seria res agitur.

De commendatitia epistola.

HVic finitimum est commendatitium genus. Quum enim commendamus aliquem, alieno nomine quippiam peti-

mus

mus: quare iisdē rationibus erit tractandum. Hic tres erunt considerandæ personæ: Nostra, ejus cui scribimus, ejus quem commendamus. Postremo loco res ipsa cujusmodi sit, erit inspicienda. A nostra persona persuadebimus, si causas à quibus ad hunc commendandum fuerimus commoti, justas, magnas, plurimasve ostendemus: vel quod de nostris, aut nobis ipsis sit bene meritus: vel quòd nobis cū ipso, aut nostris cum illius majoribus, vetus & conjunctissima familiaritas intercesserit, aut hospitium, vel quod sanguine propinquus, patria studiisve conjunctus, affinis, aut alioqui charus, & commendatus: vel ita denique hominem describemus, ut ob modestiam, probitatem, eruditionem, integritatem, humanitatem nobilitatem dignus sit, qui cùm omnibus bonis, tum illi inprimis debeat esse quam commendatissimus. Si qua vero vel nostra, vel illius quem commendamus, majorumve ejus in alterum merita præcesserunt, ea summa cum modestia significabimus, extenuantes quidem ipsa benefacta, benefaciendi autem animum amplificantes. Vehementer commendationem juvabit, si eum quem commendamus, de eo cui commendamus quam optime & sentire & prædicare dicemus. Non possumus enim non benevolentia quadam commoveri erga eos, quibus nos citra adsentationem intelligimus esse admirationi. Quare scite Isocrates præci-

puum

puum amicitiæ conciliandæ initium cō-monſtravit, ut abſentem laudemus, apud eos, quos renunciaturos ſuſpicemur: ſi utriuſque noſtrum ſummam de eo fiduciam veriſimiliter aperiemus, ſolicitudinem videlicet quandā injiciamus oportet, ubi ejuſmodi hominem omnem ſpem ſuam in ipſius unius humanitate repoſuiſſe intelliget, nullius præter ſuam unius opem implorare voluiſſe. Et à perſonis quidem hoc modo commendationem tractabimus.

A re commendabimus, ſi eam facilem illi duntaxat, cui commendamus, monſtremus: ſi piam, ſi honeſtam, ſi utilem probabimus. Tum ſi ejuſmodi erit, ut ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiæ, autoritatis, aut emolumenti venturū videatur, id accuratè admonebimus, ſi eodem beneficio quàm plurimos devinctu rum dicemus. Deinde obſecrationibu uti licebit. Poſtremo loco, & noſtro, & commendati nomine pollicebimur il lum gratum & memorem futurum. No eodem beneficio, perinde ac ſi in nos e ſet collatum, perpetuo devinctos fore. I calce mutuam operam & ſtudium defe remus. Conſtat enim, epiſtolam com mendaticiam ex duobus miſceri gene bus, ſuaſorio & demonſtrativo. Quu enim eum, quem commendamus, cu laude deſcribimus, in demonſtrativo g nere verſamur: quum rem ipſam aut h neſtam, aut utilem, aut facilem oſten mu

mus, in deliberativo. Sed brevis debet esse commendatio, neque nimis accurata, præsertim si ad eum scribimus, cui sumus ipsi vehementer commendati. Testimonii enim pondus habere debet potius quam disputationis speciem. Et hujus generis esse potest triplex tractatio: Recta, obliqua, & jocosa. Recta, quum apertè docebimus eum esse dignum favore, quem cõmendamus. Obliqua, quum negabimus nos hunc commendare velle, tantum admonere, ut hominem velit cognoscere: futurum enim, ut quum alii gratias agere soleant iis, qui commendationem recepissent, ille ultro gratias sit acturus; quod nostra opera contigerit nosse talem virum. Iocosa, quum intelligemus nos plus effecturos sermonis jucunditate, quam seriis argumentis. Non arbitror operæprecium, de singulis exempla proponere, ne nimium increscat voluminis magnitudo. Tantum in sylva formulas aliquot adnotabimus. Commendatorii generis exempla, quum apud Ciceronem sint plurima, tum illa epistola, cujus initium est: Nondum erat auditum: universum commendandi artificium una complectitur.

Hermannus Theologus Andronio Bolano antistiti. S. D.

QVanquam mihi Dionysii mei fortunę majori propemodum, quam meæ ipsius curæ essent, præsul humanissime,

idque non modo propter vetustissimam arctissimamque, quæ mihi cum ejus familia fuit, necessitudinem, verum etiam propter admirabilem hominis & modestiam, & probitatem: tamen eum tibi pluribus verbis commendandũ non putavi, ne vel de nostra amicitia, vel de hominis virtute parũ fisus viderer. Id enim nostra necessitudo, qua nihil arbitror inveniri conjunctius, postulare videtur, ut quemcunque benevolentia complectendum statuissem, idem tibi quoque & charissimus, & quàm commendatissimus debeat haberi. Tanta rursum est hominis tum probitas, tum modestia, tum eruditio, ut vel citra meas literas cũ optimo cuique, tum tibi ejusmodi virorum amantissimo non possit non esse quã commendatissimus: nisi utrumq; parum novi, præsertim quòd tibi ipsi cum patre hujus, viro, ut scis, omnium, qui unquã fuerunt gratissimo, vetus hospitium fuerit. Nõ eguit quidem ille nostra commendatione, quandoquam commendari planè voluit, & un adeò tibi voluit. Mirũ enim dictu fuerit quantum fiduciæ in tua unius humanitate reposuerit, quam amanter de te & loquatur, & sentiat. Neq; enim quæ essent mente diversa loqui consuevit. Nec erra mea quidem sententia. Cui enim obscurum est, quantum pro tua autoritate, & apud illustrissimum principem, & popul valeas? Tum quantũ studiosis viris sem per faverit tua benignitas, sæpè majorum suorum

suorum antè hac, nunc & mea prædicatione didicit. Res est autem ejusmodi, ut tibi non multum negotii, huic plurimum commoditatis sit allatura. Debet huic Abbas Syrus ex agris nescio quibus, jam multorum annorũ fructus, homo, ut scis, & pecuniosus, & calumniosus: cujus quidem prædecessores sine ulla controversia constanter hactenus solverunt. Hic simul atque insatiabilem habendi sitim, una cum mitra est adsequutus, debitum inficiatur, in jus, imò potius, in injuriam vocat. Pudet dicere, quas Proteus ille optimo adolescenti tergiversationes nectar, quam astutas elabendi vias quærat, hominem nosti. Quod quidem cùm semper molestum esse debeat, quia iniquum, tum hoc tempore Dionysio meo incommodissimè sanè objicitur, hoc in tempore negari pecuniam, quum ea sic est opus, ut quum maximè. Proximo vere erat doctoris insignia consequuturus, quo majore cum autoritate possit Reip. commodis inservire. Est enim juris utriusque mirè peritus. Vide autem quam iniquum sit hujus Midæ caussificationibus studiosissimum juvenem, è medio studiorum suorum cursu ad injustas lites vocari, & jam multis sudoribus promeritum honorem, penè è manibus extorqueri. Rem jam partim ex me cognosti, reliqua ex ipso coram agente disces. In te uno utriusque nostrum spes sita est. Quare te per nostram benevolentiam, & paterni

hospitii memoriam, majorem in modum oro, ut ei in causa æquissima præsidio vero lis esse. Abbatem istum vel odio, vel autoritate, vel metu ad solvendum compellas: à litibus quibus maximè pascitur, deterreas. Et magna & multa sunt tua in me officia: hoc tamen ita mihi erit gratum, ut pro omnium summo sim habiturus. Apud juvenem ita beneficium collocaris, ut nunquam antehac apud quenquam rectius. Bene vale.

Est vulgare ac frigidum commendationis genus, cum hoc officium extorquetur à nobis.

Si tibi molestus sum, huic imputa. Nam mihi fuit molestior.

Tu pro tua prudentia, ubi ex ipso jam cognito, quid sibi velit cognoris, dispicies, quid sit factu optimum.

Commodabis illi mea causa, si modo id potes absque tuo incommodo: sin minus, quovis ablega hominem potius quam ut ad me redeat.

Est & jocosa commendatio, quæ nonnunquam plus efficit quam seria. Exemplum est in epistolis Ioannis Campani, qui monachum quendam importunum commendat suo Cardinali: & nos aliquando sic pusillum quendam, & recalvastrum ac macilentum commendavimus Mœcenati nostro, qui per eum miferat pecuniam, & in literis calvum appellarat, solitus & me joco calvum dicere, quod essem raro capillitio. Commendavimus

davimusautem, in hanc fermè sententiam. Calvus ille calvo pecuniam bona fide reddidit. Verum si pernosses quo in statu sit iste calvus, haudquaquam admirareris, hominem sic esse macilentum, ut vix ossibus hæreat: sic esse raro capillitio, ut vix tres pili supersint in capite. Est illi longa lis apud tuum tribunal. Ea res sic expilat, sic exugit hominem, ut ni tua succurrat bonitas, ne pilum quidem nummorum sit usquam habiturus, & periculum sit ne prorsus fame pereat. Causa pia est, pro matre litigat: neque quidquam superest, nisi ut suprema sententia pronuncietur. Bene volo homini. Quur enim non faveat similis simili? Eodem beneficio tibi duos Calvos, duos magnos viros obligabis. Hæc frivolum videretur admonere, nisi conduceret ad hoc, ut præceptor ex his facilè reperiat varias thematum formas.

Commendaticiæ Sylva.

Epistola lib. epist. fam. 1. cujus initium: Aulo Trebonio, tota hujus generis est.
: Lentulum nostrum eximia spe, summè virtutis adolescentem, cum cæteris artibus quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui, fac erudias. Nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quē nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus charumque habemus.

Lib.2.Fabio viro optimo. Tota.

L. Valerium jurisconsultum valde tibi commendo,sed ita, etiam si non est jurisconsultus. Melius enim ei cavere volo, quam ipse aliis solet.Valde hominem diligo. Est ex meis domesticis, atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias,sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo.

Atque ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut quanquam ipsius causa confido te facturum esse omnia, tamen abs te hoc petam, ut si quid residet in te amoris erga me, id omne in Pomponii negotio ostendas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Lib.6. Cum A.Cecinna tanta. Tota & elegans.

Hunc mi Cæsar, sic velim omni tua comitate complectare, ut omnia, quæ per me possis adduci, ut in meos conferre velis, in unum hunc conferas: de quo tibi homine hoc spondeo, non illo vetere verbo meo, quod cum ad te de Milone scripsissem, jure lusisti, sed more Romano, quomodo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem virum,prudentiorem esse neminem Accedit etiam, quod familiaritatem inducit, in jure civili singularis memoria summa scientia.Huic ego neque tribunatum, neque præfecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: benevolentiam

lentiam tuam & liberalitatem peto. Neque impedio, quo minus, si tibi ita placuerit, etiam hisce eum ornes gloriolæ insignibus. Totum denique hominem tibi trado de manu, ut ajunt, in manum tuam istam, & victoria, & fide præstantem. Sumus enim putidiusculi, quanquam per te vix licet. Verum, ut video, licebit. Rufum istum amicum tuum, de quo iterum ad me scribis, adjuvarem quantum possem, etiam si ab eo læsus essem, cùm te tantopere viderem ejus causa laborare. Cum vero & ex tuis literis & illius ad me missis intelligam & judicem, magnæ curæ ei salutem meam fuisse, non possum ei non amicus esse: neque sola tua commendatione, quæ apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac judicio meo.

Lib. 11. Permagni interest. Tota, & elegans.

Item proxima: Lamia uno omnium. Item eodem lib. Cum Appio Claudio.

Lib. 13. Et si non satis. Eodem Cajo Aviano. Item proxima: Aulum Fusium.

Item multæ sequentes epistolæ sunt ejusdem generis. Eodem: Non dubito. Quin totus hic liber nihil habet præter epistolas commendaticias. Lib. 15. Marcum Fabium.

Quare cæteris in rebus tantum ei tribues, quantum humanitas tua amicitiaque nostra postulat.

De Tullia mea tibi antiquissimum esse video, idque ita ut sit, te vehementer rogo.

Ego autem mi Plance, etsi non dubitabam, quin & S.C. & lex, & Coss. decretum, ac literæ apud te plurimum autoritatis haberent, teque ipsius Attici causa velle intellexeram: tamen hoc pro conjunctione & benevolentia nostra mihi sumpsi, ut id à te peterem, quod tua singularis humanitas suavissimique mores à te essent impetraturi. Id autem est, ut hoc, quod te tua sponte facturum esse certo scio, honoris nostri causa libenter, non prolixè, sed celeriter facias. Mihi nemo est amicior, nec jucundior, nec charior Attico, cujus antea res solùm familiaris agebatur, eaque magna, nunc accessit etiam existimatio, ut quod consecutus est magna & industria & gratia vivo Cæsare, mortuo id te adjuvante obtineat. Quod si à te erit impetratum, sic velim existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo summo beneficio me adfectum judicem.

Ego etiam mi Cicero proprie, familiariterque te rogo, ut Veterem ames, velisque esse quam amplissimũ: qui etsi nulla re deterreri à proposito potest, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaque poterit, quo magis amplexetur, ac tueatur judicium suum. Id mihi gratissimum erit.

Filiam meam, & tuam, Ciceronemque nostrum quid ego mi frater tibi commendem?

mendem? Quin illud mœreo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas adfert, quam mihi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaque eum tibi commendo majorem in modum, hominem domi ſplendidum, gratioſum etiam extra domum, quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. Eſt tribunus militum in exercitu noſtro. Gratum hominem obſervantemque cognoſces. Trebatium ut valde ames, vehementer te rogo.

Quare ut inſtituiſti, complectere adoleſcentem.

Ex lib. ad Brutum, Tota. Bibulus. Item epiſt. Multos tibi.

Omnibus rebus ita eum tractes, ut intelligat noſtram commendationem non vulgarem fuiſſe.

Commendatoria ad nuptias exemplum.

TOta epiſt. lib. 1. Petis ut frat.

Elegans exemplum commendationis, erit tota illa epiſt. lib. 2. cujus initium. Et tu occaſiones obligandi me avidiſſime amplecteris.

Lib. 3. epiſt. Quod ipſe amicis tuis.

Lib. 4. Calviſium nepotem.

Eodem lib. Si quid omninò. Rurſum lib. 6. Attilium Creſcentem.

Obliga me, obliga ante, quam dicat: nam cùm dixerit, gratias ages. Spondeo, ſolicitudini tuæ, ſpei meæ, magnitudini cauſæ ſuffecturum.

Eſt indolis optimæ, brevi producturus alios, ſi hic interim provectus fuerit à nobis.

Accepiſſe te beneficium credes, cum propius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere) parē.

Videor ergo demonſtrare tibi poſſe Iulium Genitorem: amatur à me, judicio tamen meo non obſtat charitas hominis, quæ ex judicio nata eſt. Vir eſt emendatus & gravis, paulò etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum: quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta, & expoſita ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus, magnaſque latebras habet, cujus pro Genitore me ſpōſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, niſi profuturū. Nihil diſcet, quod neſciſſe rectius fuerit: nec minus ſæpè ab illo, quam à te, meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina, & quanta ſuſtineat. Proinde faventibus Diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quæ malè ſine moribus diſcitur.

Lib. 5. epiſt. Video quam molliter tuos habeas.

Claudius amari à te cupit: dignus hoc ipſo quod cupit, deinde quod ipſe te diligit. Neque enim ferè quiſquam exigit iſtud, niſi qui facit, vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum

dum, si quis tamen ultra modum, verecundus.

Hunc hominem, appetentissimum tui, crede mihi, complectere, adprehende, imò & invita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior cœpit.

Commendatio mea.

MVltis in illum beneficiis conferendis reddidisti te quodammodo obnoxium. Ita enim nunc moribus comparatum est, ut posteaquam multa præstiteris, hoc tantum meminerint, quod negatum est.

Posteaquam hominem cœpisti benefaciendo tuum facere, beneficia beneficiis cumulanda sunt.

Non decet stare semel incitatam liberalitatem, cujus pulchritudinem usus ipse commendat.

Cur hunc hominem tibi tanto studio commendandum putarim, mirari desines ubi eum propius nosse cœperis.

Huic persuasum est, & te apud principem, & me apud te plurimum valere: & de te quidem haud fallitur; de me ne fallatur, non tam promeritus sum, quam cupio.

Pluribus hanc rem abs te contenderem, ni vererer, ne cui de tua humanitate viderer diffidere.

Scio non sine causa dictum Horatio.

Quem

Quem cui commendes etiam atque etiam aspice. Sed hujus hominis integritas, sic mihi multis argumentis est explorata, ut non dubitem illum tibi vel capitis mei periculo commendare. Quem si complecteris, gratias agam, quod mihi credideris. Sed tu mihi magis ages gratias, quod tibi tradiderim hominem in manum, qui tibi fuerat etiam è longinquo arcessendus.

Responsio ad commendationem.

NVmerium Numestium libenter accepi in amicitiam: & hominem gravem & prudentem, & dignum tua commendatione cognovi.

Plinius lib. 6. epist. Commendas mihi. Rursum epist. Rogas ut agam.

Quid ego audio? Vis tibi ignosci, quod me tuis commendaticiis literis oneras. Imò sic interpretor, ingens beneficium abs te datum, qui tali viro me conciliaris.

Quid possim tu videris. Quis sit exitus rei futurus, fortunæ in manu est. Illud efficiam ut Antonius intelligat nostram amicitiam haudquaquam vulgarem esse.

Et tu diligenter commendas hominem, & ille mihi visus est dignus, cui tantopere faveas. Sed temporum iniquitas in causa fuit, quo minus licuerit illi tantum præstare quantum volebamus.

De monitoria epistola.

MOnitoriæ epistolæ duplex est officiũ: Et vitium, si quod mutari volemus, doctè indicare, & quæ sint agenda, ea ne-

scienti, tanquam scienti ostendere. Et quoniam vix quisquam æquo animo sua discit vitia, ideo reprehensionis acerbitatem laude mitigabimus. Cùm multa in eo sint egregia, negabimus passuros nos, ut tot virtutes unius vitii nævo obscurentur, neque commissuros, ut tantus amicus cum exceptione laudetur. Deinde ipsum vitium vel ab ætate, vel ab imprudentia extenuabimus, vel maximis quoque viris idem fuisse ostendemus, aut certè ipsum quidem esse mutandum, sed tamen ab animi liberalitate, aliave virtute proficisci, haud magno negotio mutari posse. Nos hæc præcipuo in illum amore scribere dicemus, aliis non idem facturos. Orabimus ut pari libertate in nos utatur, nisi fortè minus amet. Id enim proprium amicitiæ munus, ut libera sit admonitio ac mutua, & similia; quæ ad hanc sententiam pertinebunt.

Quod si tyranno, regi, aut alioqui potenti scribimus, cujus aures nullam omnino sint reprehensionẽ admissuræ, eum falso laudantes reprehendemus. Quum enim multas in eo virtutes prædicamus, à quibus est alienissimus: cum item in aliis quædam abominanda execramur vitia, à quibus illum immunem esse dicimus, tacitè admonemus agnoscentem, quid mutare, quid sequi debeat. Hoc equidem consilio laudationes illas principum repertas fuisse auguror, ut sub laudis specie suorum vitiorum sine offensa, sine pudore ad-

re admonerentur. Alioqui quid ea adsentatione fœdius? Vbi vero sine reprehensione quid agendum sit, ostendemus, autoritatem quandam nobis constituamus oportet, sine ejus, quē monemus, injuria. Idque vel ab ætate, qua illum longè præcedimus, vel à multarū rerum usu, qui in eo tantus per ætatem nondū esse potuit: vel à diuturno studio, in quo nos simus plurimis annis versati, illo nunc ingrediente: pollicebimur nos amantissimè, simulque fidelissime consulturos. Demum gravitate quadam sermonis, quid quomodo fieri conveniet, ostendemus.

Probatissimorum autorum dictis & exemplis crebris utemur, præsertim eorum quorū autoritas gravis est apud eum quem admonemus, & quid quemque laudis, aut infamiæ consequutum sit, ostendemus. Ad prius illud admonendi genus, quo amicum vel blandius vocamus ad meliora consilia, vel liberius objurgamus, pro personarum aut rerum varietate, multum conducet liber Plutarchi, quē scripsit de discernendo adulatorem ab amico. Ad posterius hoc quod tantum docet, non objurgat, conferent Epistolę, imò libri omnes Senecæ, Cypriani, Hieronymi, & aliorum qui vivendi formam diversis præscripserunt. Sed pręcipuè Plutarchi libelli, qui morales appellantur. In priore reperientur hujusmodi ferme themata. Admonendus amicus submorosus, ut magis sese accommodet ad mores omnium

nium. Sit magis comis in uxorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, obſequentior erga amicos. Item qui linguæ ſit liberioris, admonendus ut circumſpectius loquatur, quod non eodem candore ab omnibus excipiantur, quæ dicuntur. Item amicus plus ſatis addictus ſtudiis, admonebitur, ut parcat valetudini, ut ſe partiatur ſtudiis ac neceſſariis negotiis, ut ſe magis accommodet ad ſenſum communem. Ita qui ſimplicioris erit ingenii admonebitur, ne quid fidat fictis amicis. Qui deditus erit aleæ, revocabitur ad alios luſus. Qui profuſior ad frugalitatem: qui ferocior, ad modeſtiam: qui incogitantior, ad vigilantiam. Atque item de cæteris, nam ſunt innumera. Hoc genus minimum differt à ſuaſorio. In poſteriore licet hujuſmodi themata fingere: In ſtudio literarũ quomodo verſandum: ſtilus quibus modis potiſſimum parandus: Quibus rebus concilianda fama: quibus artibus vitari poſſit invidia. Quo pacto colenda amicitia: Quid vitandum, aut ſequẽdum in matrimonio, qua de re ſcripſit Plutarchus. Quibus modis inſtituendi liberi. Quid faciendum ludimagiſtro. Quid ei, qui decreverit in aula principum vivere. Quod officium boni medici, principis aut epiſcopi, ducis aut militis, boni concionatoris. Ex his ſimilia licebit, ſimileſque materias comminiſci. Sæpe miſcetur utrunque genus, cujus accuratiſſimum exemplum ſi quis quærit,

[redacted]

quærit, legat Ciceronis ad Q. fratrem epistolam, cujus initium: Etsi non dubitabam quin hanc epistolam. Præstabit in hujusmodi thematibus exerceri, unde præter phrasim paratur & prudentia, potius quã in frivolis & anilibus materiis. In re tam varia, non magni referebat exemplum subjicere, sed tamen hoc faciemus, ne prorsus exemplo careat præceptio.

Exemplum Epistolæ monitoriæ.

QVoniam ex Italia reversus, inter tuos vivere decrevisti, eritque tibi & pro tua eruditione, & natalium splendore, & vitæ dignitate in omnium oculis summa cum expectatione vivendum, oras ut senex juveni optimam quandam vivendi formam commonstrem, quò possis & malevolorum reprehensionem effugere, & optimi cujusque judicio probari: denique & animi tranquillitati & corporis valetudini consulere. Incredibile dictu est, quantum jam nunc ista animi tui maturitate delecter, qui juvenis adhuc, ea quæ senes plerique negligimus, meditēris. Optima, inquit Cicero, est vitæ eligenda ratio, quam jucundam reddat consuetudo. Quare quanquam singulari tua, & eruditio, & præmatura quædam animi magnitudo monitore non egeat, tamen quantum ætate qua sola te vincimus: quantum longo rerum usu, qui prudentes efficere solet: quantum multorum

rum annorũ ſtudio conſequi potuimus, inſtitutum quam optimum præſcribemus. Quod & veterum pleroſque tenuiſſe video, me quoque, quantum potui, ſecutum eſſe gaudeo: ne te quidem ſecutum fuiſſe pœnitebit olim. Principio, quod ſemper feciſti, eum animum obtine, qui nihil acerbum, nihil durum exiſtimet, quod ſit honeſtum. Qui nullo vel metu deterritus, vel ſpe captus, ab officio deflectatur. Quam optimos tibi adjungito. Malos ne laceſſito: tua ne jactes: aliena ne carpas. Fac cum omnibus ſis anteferendus, ipſe te præferas nemini. Amicum ita ames, tanquam aliquando oſurus: inimicum ita oderis, tanquam olim amaturus. Cum bonis officiis certa: nemini adverſeris: omnibus te affabilem præbeas: domi hilaris, foris compoſitus. Nemini tua arcana committas, memor quam fallax ſit multorum amicitia. Beneficium confer libenter, invitus accipe. Moroſitatem inprimis fuge. Officiorum diutiſſimè meminiſſe oportuit, injuriarum facilè obliviſci. Gloriam ſi contemnes, ultro te ſequetur: ſin ſequeris, fugiet ſequentem. Ne capta laudari, ſed fac laudanda. Cum præpotentibus aut nulla ſit conſuetudo, aut comis. Nullus ſumptus tibi ſit precioſior tempore: diem in operas partire. Ieiunus ſtude, aut ſcribe: pranſus hilariora quædam agito: ceſſa nunquam. His rationibus ſi diligenter uteris, & animi tranquillitati conſules,

& charus quamplurimis, nemini odiosus esse poteris. Corpus vero moderatis agitationibus exerce, ne ignavia torpescat, neve immodicis laboribus frangatur. Cibus sit temperatus ac tempestivus: prande liberalius: cœna parcius: potus non quantum libidini, sed quantum naturæ satis est, sume. Vale.

Aliud Exemplum.

DVm te incredibili quodam ardore literarum flagrare minime dubitarem, Christiane non vulgaris amice, hortatore nihil opus esse putavi, sed ejus quam ingressus esses, viæ duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officii esse judicavi, videlicet ut tibi homini non modo multis modis copulatissimo, verum etiam jucundissimo, vestigia, quibus ipse à puero essem ingressus, commonstrarem. Quæ si tu pari cura accipies, atque ego dicturus sum, futurum confido, ut neque me monuisse, neque te paruisse pœnituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorem tibi deligas quam eruditissimum. Neque enim fieri potest, ut is rectè quenquam erudiat, qui sit ipse ineruditus. Quem simul atque nactus eris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filii vicissim in illum induas affectum. Ad quod quidem cum ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod non minus debeamus iis, à quibus rectè vivendi rationem, quam à quibus vivendi initia sum-

ſumpſimus: tū mutua iſta benevolentia tantum ad diſcendum habet momenti, ut fruſtra ſis literatū præceptorem habiturus, niſi habueris & amicum. Deinde ut te illi & attentū & aſſiduum præbeas. Contentione enim immodica nonnunquam obruuntur ingenia diſcentium. Aſſiduitas vero & mediocritate ſua perdurat, & quotidianis incrementis majorem opinione acervum accumulat. Satietate cum omnibus in rebus, tū in literis nihil perniciosius. Laxāda eſt igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiſcendi luſus, ſed liberales, ſed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò mediis ipſis ſtudiis perpetua quædam voluptas eſt intermiſcenda, ut ludum potius diſcēdi, quam laborem exiſtimemus. Nihil enim perquam diu fieri poteſt, quod non agentem aliqua voluptate remoretur. Optima quæque ſtatim ac primum diſce. Extremæ enim eſt dementiæ, diſcere dediſcenda. Quod in curando ſtomacho ſolent præcipere medici, idem tibi in ingeniis ſervandum puta. Cave ne aut noxio, aut immodico cibo ingenium obruas: utroque enim juxta offenditur. Ebrardū, Catholicon, Brachylogum, cæteroſque id genus, quos percenſere neque poſſum, neque operæpretium eſt, iis relinquito, quos barbariem immenſo labore diſcere juvat. Initio non quam multa, ſed quam bona percipias, refert. Sed jam rationem accipe, qua poſſis non ſolum

rectius, sed etiam facilius discere. Hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio, ut tantundem operis, cum rectius expeditiusque, tum levius etiam efficiat. Diem tibi in operas partire, id quod & à Plinio Secundo, & à Pio Pontifice Max. viris præstantissimis, factitatum legimus.

Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem, non attentus modo, sed & avidus auscultato. Non contentus impigrè sequi differentem, aliquoties prævolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fidelissimis vocũ custodibus. Quibus rursus ita confidas cave, ut dives ille ridiculus apud Senecam: qui sic animum induxerat, ut se tenere crederet, quicquid servorum quisquam meminisset. Noli committere, ut codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Audita ne effluant, aut apud te, aut cum aliis retracta. Nec his contentus, aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento, quam unam D. Aurelius, tum ingenio, tum memoriæ inprimis conducere scripsit.

Conflictatio quoque & tanquam palęstra ingeniorum, nervos animi præcipue tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari si quid dubitabis, nec castigari, si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes atque intempestiva studia fugito: nã & ingenium extinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Auro-

ra

ra musis amica est, apta studiis. Pransus, aut lude, aut deambula, aut hilarius confabulare. Quid quod inter ista quoque studiis locus esse potest? Cibi, non quantum libidini, sed quantum valetudini satis sit sumito. Sub cœnam paulisper inambula: cœnatus, idem facito Sub somnum, exquisiti quippiam, ac dignum memoria legito. De eo cogitantem sopor opprimat: id experrectus, à te ipso reposcas. Plinianum illud semper animo insideat tuo: Omne perire tempus, quod studio non impertias. Cogita juventa nihil esse fugacius: quæ ubi avolarit semel, redit nunquam. Sed jam hortator esse incipio; indicem pollicitus. Tu suavissime Christiane, hanc formam, aut si quam poteris meliorem, sequere, ac bene vale.

Qui sit modus repetendæ lectionis.

QVibusdam prima ac unica ferè cura est, statim ad verbum ediscere: quod equidem non probo: est enim tum magni laboris, tum fructus prope nullius. Quorsum enim attinet, psittaci more, verba non intellecta reddere? Commodiorem igitur viam accipe. Lectionem quidem anditam continuo relege: ita ut universam sententiam paulo altius animo infigas. Deinde à calce rursus ad caput redibis, & singula verba excutere incipies, ea duntaxat inquirens, quæ ad grammaticam curam attinent: Videlicet, si quod verbum obscurum, aut ancipitis deriva-

 tionis,

[redacted]

rectius, sed etiam facilius discere. Hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio, ut tantundem operis, cum rectius expeditiusque, tum levius etiam efficiat. Diem tibi in operas partire, id quod & à Plinio Secundo; & à Pio Pontifice Max. viris præstantissimis, factitatum legimus.

Principio, quod caput est, præceptorem interpretantem, non attentus modo, sed & avidus auscultato. Non contentus impigrè sequi differentem, aliquoties prævolare contende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fidelissimis vocũ custodibus. Quibus rursus ita confidas cave, ut dives ille ridiculus apud Senecam: qui sic animum indulus serxerat, ut se tenere crederet, quicquid servorum quisquam meminisset. Noli committere, ut codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Audita ne effluant, aut apud te, aut cum aliis retracta. Nec his contentus, aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento, quam unam D. Aurelius, tum ingenio, tum memoriæ inprimis conducere scripsit.

Conflictatio quoque & tanquam palęstra ingeniorum, nervos animi præcipue tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari si quid dubitabis, nec castigari, si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrationes atque intempestiva studia fugito: nã & ingenium extinguunt, & valetudinem vehementer offendunt. Auro-

ra

ra muſis amica eſt, apta ſtudiis. Pranſus, aut lude, aut deambula, aut hilarius confabulare. Quid quod inter iſta quoque ſtudiis locus eſſe poteſt? Cibi, non quantum libidini, ſed quantum valetudini ſatis ſit ſumito. Sub cœnam pauliſper inambula: cœnatus, idem facito Sub ſomnum, exquiſiti quippiam, ac dignum memoria legito. De eo cogitantem ſopor opprimat: id experrectus, à te ipſo repoſcas. Plinianum illud ſemper animo inſideat tuo: Omne perire tempus, quod ſtudio non impertias. Cogita juventa nihil eſſe fugacius: quæ ubi avolarit ſemel, recidit nunquam. Sed jam hortator eſſe incipio; indicem pollicitus. Tu ſuaviſſime Chriſtiane, hanc formam, aut ſi quam poteris meliorem, ſequere, ac bene vale.

Qui ſit modus repetendæ lectionis.

QVibuſdam prima ac unica ferè cura eſt, ſtatim ad verbum ediſcere: quod equidem non probo: eſt enim tum magni laboris, tum fructus prope nullius. Quorſum enim attinet, pſittaci more, verba non intellecta reddere? Commodiorem igitur viam accipe. Lectionem quidem anditam continuo relege: ita ut univerſam ſententiam paulo altius animo infigas. Deinde à calce rurſus ad caput redibis, & ſingula verba excutere incipies, ea duntaxat inquirens, quæ ad grammaticam curam attinent: Videlicet, ſi quod verbum obſcurum, aut ancipitis deriva-

 tionis,

[redacted]

tionis, si heteroclitæ conjugationis: quod supinum, quod præteritum faciat: quos habeat majores, quos nepotes, quam constructionem: quid significet, & hujusmodi nonnulla: hoc ubi egeris, rursum de integro percurrito: ea jam potissimum inquirens, quæ ad artificium rhetoricum spectant. Si quid venustius, si quid elegantius, si quid concinnius dictum videbitur, adnotabis indice, aut asterisco apposito. Verborum compositionem inspicies, orationis decora scrutabere. Autoris consilium indagabis, qua quicquid ratione dixerit. Vbi quid te delectaverit vehementius, cave præter casam (quod ajunt) fugias. Fige pedem, ac abs teipso rationem exige, quare tantopere sis ea oratione delectatus: cur non ex cæteris quoque parem cœperis voluptatem. Invenies te acumine, aut exornatione aliqua oratoria, aut compositionis harmonia, aut ne omnia persequar, simili quapiam caussa commotũ fuisse. Quod si aliquod adagium, si qua sententia, si quod proverbium vetus, si qua historia, si qua fabula, si qua similitudo nõ inepta, si quid breviter, acutè, aut alioqui ingeniose dictum esse videbitur, id tanquam thesaurũ quendam animo diligenter reponendum ducito ad usum & ad imitationem. His diligenter curatis, ne pigeat quarto iterare. Nam hoc habent eruditorum virorũ summo ingenio, summis vigiliis elucubrata scripta, ut millies relecta, magis

ma-

magisque placeant, semperque admiratori suo novum miraculum ostendant: id quod tibi in tabula tua sæpenumero nec sine causa laudata evenire solet. quòd antea non animadvertisses. Idem tibi multo amplius in bonis autoribus eveniet. Releges igitur quartò, ac quæ ad philosophiam, maxime vero Ethicen referri posse videantur, circumspicies, si quod exemplum, quod moribus accommodari possit. Quid autem est, ex quo non vel exemplum vivendi, vel imago quædam, vel occasio sumi queat? Nam in aliorum pulchre ac turpiter factis, quid deceat, quid non, juxta videmus. Hæc si facies, jam vel edidiceris, quanquam aliud egisti. Tum demum, si libet, ad ediscendi laborem accedito: qui tum aut nullus erit, aut certe perquam exiguus. Quid deinde? Restat, ut cum studiosis congrediaris, tuas annotationes in medium proferas, vicissimque illorum audias: alia laudabis, alia reprehendes: tua partim defendes, partim castigari permittes. Postremo quod in aliis laudasti, tuis in scriptis imitari conaberis. Secreta studia à doctis laudantur: at ita, ut postea è latebris in harenam prodeamus, viriumque nostrarum periculum faciamus. Id quod sapientissime à Socrate est dictum. Experiamur utrum partus ingeniorum vitales sint, nimirum obstetricum industriam imitati. Quare alternatim utrisque utetur, qui non vulgariter volet evadere doctus. Vale.

Aliud exemplum de vita aulica.

SCribis te nolentem ac reluctantem voluntate parentum rapi, protrudique in aulam principis. Quando igitur necessitas vinci non potest, superest ut commodè utendo perficias, ut aliquando te istinc explices quàm minimo malo. Nec enim omnibus infeliciter cessit hanc adiisse Laïdē. Et ne tibi videar non satis gravis admonitor, scito me ab ipsa pueritia ad annum usque quinquagesimū in aulis principum militasse. Primum illud tecum statuito, ne quid cui credas, quantumvis in speciem amico, quantumvis arridenti, complexanti, pollicenti, dejeranti. Nec quenquam existimes tibi ex animo amicum, nec tu sis cuiquam amicus ex animo: tamen perinde quasi neminem non ames, ita blandus & comis esto singulis. Esto largissimus eorum officiorum, quæ tibi nihil adferunt impendii. Saluta blande, complectere, cede viam, aperi caput, subinde repete honoris & charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi vultū componito, ut is tibi paratus sit ad omnem fabulę partem, ne quid veri adfectus in facie subluceat. Meditāda domi est actio, ut oratio vultui, ut vultus ac totiūs corporis gestus orationi fucatæ subserviat. Hæc sunt aulicæ philosophiæ rudimenta, ad quæ nullus erit idoneus, nisi prius omnem pudorem absterserit, ac vultu nativo domi relicto,

quasi

quaſi perſonam ſumpſerit. Proximum erit, ut factiones totius aulæ ſubodoreris, ſed ita, ne cui te facilè admiſceas. Si quos, aut ſi quas videris nihil non poſſe apud principem, vide ut te ſemper inflectas ad latus navis felicius. Nec pudeat, aut pigeat adſentari morionibus etiam, quos animadverteris eſſe gratos Iovi. Sed hunc ipſum omnibus technis captabis. Quoties in illius conſpectu conſiſtes, arte præ te feres ſimplicem quandam alacritatem, quaſi gaudio geſtias quoties illi datur adeſſe. Et poſtea quam comperiſti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multum erit negotii apud illum quamvis magnam inire gratiam. Commodè ſubſervies, ad orationem arridebis: ſi loqui nõ dabitur, applaudas velut admirabundus. Sed apud alios plenis (ut ajunt) tibiis illius laudes decantabis. Aliqui certè perferent, ſi paſſim prædicaveris. Nunc hic, nunc ille tibi captandus erit munuſculo, ſed eleganti & apto magis, quam precioſo, ne videaris aureo piſcari hamo: pretium addes oratione. Excuſabis tenuitatem fortunæ. Vbi illa contigerit opulentior, polliceberis montes aureos: Si qua præda affulſerit, cave quiſquam deorum aut hominum tibi tam charus ſit, ut illi cedas. *Semper tibi proximus eſto.* Quoties de re agitur, vel patri verba danda ſunt: Non ſemper in aula ſpirant venti ſecundi: ubi ſpirant, arripienda eſt occaſio. Nullius jurisjurandi tam ſancta ſit tibi reli-

[redacted]

gio, ut hujus gratia patiaris opimam prę-
dam elabi de manibus. Si quibus princi-
pem senseris vehementer infensum, ac
diversam factionem gestire victoria, sem-
per accommoda te felicioribus, sed ita, ut
alteram partem non lædas capitaliter, ni-
si id fiat tuo magno certoque bono. So-
lent enim principum favores, ventorum
in morem subinde reflare in diversum. In
summa, ubique venare commodū tuum,
ne quem aperte lædas. Cave mensam ha-
beas domi, ea res exhauriet te sumpti-
bus. Longe præstat convivam esse, quam
convivatorē. Noli supputare quanti con-
stet una cœna domi data, sed subducito
rationem, ad quantam summam post an-
num ea res tibi sit reditura. Proceres ali-
quot cole. Horū mensis te adjungito, sed
ita ne crebrius ad eundem. Hic comis &
commodus esto conviva, sic festivus a
lepidus, ut ne quem offendas. Si quid i
te dictum erit petulantius in lusum jo
cumque vertito, etiam si seria res sit. A
omnibus tanquam ab hostibus caveto
Ne cui cōcredas, unde te possit lædere.
quos senseris tibi parum amicos, fac art
ficio summo dissimules, & communib
officiis hoc magis apud illos amicum
gas. Lauda apud eos, quos suspicaris
nunciaturos: hac arte aut fient amici, a
mitius erunt inimici. Tantum cave,
qua detur ansa lædendi. In cæteris nu
aulicorum esto lepidus congerro. T
tum ab alea temperato: siquidē ad h
scopul

ſcopulum multi fecere naufragium,ſic,ut vix licuerit enatare nudos. Da operam,ut quam minimum inquineris. Ad rem augendam & conſtabiliendam ubique vigila. Vbi ſatis pingueris, excogitanda ratio, ut quod paucis contingit, feliciter te ab aula ſeducas,tibiq; vivas. Neque perpetuus adſis principi,neque nimium diu abſis: quorum alterum parit tædium ac ſatietatem, alterum oblivionem. Vt autem etiam commodo tuo abſis, ambi legationes, ſed favorabiles minimique negotii,ita ſubinde redibis novus ad prinpem tuum. Semper eſto querulus ac petax, & quemadmodum callidæ meretrices, variis nominibus ac modis, ſemper aliquid auferunt ab amatoribus: ita tibi ſtudio ſit, ſemper aliquid auferre à principe. Sed ea potiſſimum petenda,quæ ille ſine ſuo ſumptu largiri poteſt. Quod genus ſunt, ſacerdotia, præpoſituræ, abbatiæ.Si quid erit tale,cujus tu capax non ſis, ſuborna qui petant ſuo nomine, ſed tuo commodo.Hæc arbitror eſſe ſatis pro primis elementis: poſthac ubi te profeciſſe videro, abſtruſiora quædam impartiam. Vale.

Exemplum Epiſtolæ quæ habet admixtam objurgationem.

Contigit tibi genus cum primis honeſtum: contigit res ſatis ampla:contigit ingenium: contigit eruditio non vulgaris, nec deeſt judicium. Quid mul-

tis?felix eras,nisi unum quiddam tibi deesset,ut hoc tua pace dixerim: nã hæc qui scribit tibi ex animo bene vult, ut si quis alius, quid isthuc?inquies. Vt animo impares tuo mi Saxoni. Quid conferunt literæ,si nescias uti?Non hercle plus quam cithara ei qui nesciat canere. Ad hoc discitur philosophia, ut ne quid agatur ex affectuum arbitrio, sed ex rationis judicio. Et unum hoc quod deest ad felicitatem, ipse tibi præstare potes: præstiteris enim illico,si magnopere velis. Quid tibi cum istis litibus ? Sit interim levis momenti, quod & rem deteris, & temporis jacturã facis,animi tranquillitate cares,& minus jucundus es uxori,liberis, amicis, minus adeo tibi ipsi: vides toties periclitari valetudinem tuam. Vt belli,sic litis incertus est eventus. Sed finge certam victoriam: quæso te,totum hoc quod evinces,tot incommodis emendum putas, etiam vitæ discrimine?Scio, non facis ista tuopte ingenio,quo nihil est ad pacẽ & amicitiam propensius. Instigat te lippus ille veterator,homo factus ad lites. Sed obsecro te per nostram amicitiam, qui magis libe isti uni auscultare,quam optimo parent quam his amicis, qui tibi non minus be ne volunt,quam sibi?Tu quidem pro tu candore alios æstimas è tuo ingenio : vereor ne consultor iste sibi consulat,nc tibi. Mihi vultus ipse hominis impost rem clamitat, atque utinam hic mihi læva mens: sed vereor ne sero sapias, m q

que vatem verum fuisse dicas. Rejice nebulonis venenatã blandiloquentiam. Patrem virum & singulari prudentia præditum, & tui plus quam paterne amantem: imò tuũ ipsius ingenium, tuam eruditionem in consilium adhibe. Rem per arbitros cum adfine transige, vel parum æquis conditionibus: fortasse capies aliquod rei dispendium. Crede mihi si rerum omnium rationem subduxeris, istud dispendium summum erit compendium, etiam si in solidum pereat, quo de lis est. Vale.

Monitoria Sylva.

NAm neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes, neq; delendum, etiam si id fieri posset, summorũ civium principatum, neque permanendum in una sententia, conversis rebus, ac bonorum voluntatibus mutatis, sed temporibus adsentiendum: Nunquam enim præstantibus in Rep. gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permansio, sed ut in navigando tempestati obsequi artis est, etiam si portum tenere non queas: cum vero id possis mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quem cœperis, potius quam eo commutato, quo velis tandem pervenire. Sic cum omnibus nobis in administranda Republ. propositum esse debeat id, quod à me sæpissime dictum est, cum dignitate ocium: non idem semper dicere, sed idem semper spectare de-

[redacted]

debemus. Et si eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapientia esse judicem, ut meum consilium non anteponam tuo: tamen & amicitiæ nostræ vetustas, & tua summa erga me benevolentia, quæ mihi jam à pueritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quæ & saluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem à dignitate.

Sed quoniam quid mihi placeret ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis.

Scribam apertè, sicut & mea natura, & nostra amicitia postulat.

Oro, obtestorque te pro nostra vetere conjunctione ac necessitudine, proque summa mea in te benevolentia, & tua in me pariter, te ut nobis, parenti, conjugi, tuisque omnibus, quibus es fuistiq; semper charissimus, salvum conserves: incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, consulas. Quæ didicisti, quæque al adolescentia pulcherrime à sapientissimis viris tradita memoria, & scientia cō prehendisti, iis hoc tempore utare: quo conjunctos summa benevolentia, plurimisque officiis amasti, eorum desid rium si non æquo animo, at forti feras.

Nunc tantum significandum putavi, potius amorem tibi ostenderem meu quam ostentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua summa hum

nitas & ſapientia, me, quod ſentiam, libere dicere.

Lib. 10. epiſt. Quæ locutus eſt Furnius noſter.

Vt enim gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, Imperatori victoria: ſic huic moderatori Reip. beata civium vita propoſita eſt, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit. Hujus enim operis maximi inter homines atque optimi, illum eſſe effectorem volo.

Vehementer à te Brute diſſentio, neque clementiæ tuæ concedo, ſed ſalutaris ſeveritas vincit inanem ſpeciem clementiæ. Quod ſi clementes eſſe voluerimus, nunquam deerunt bella civilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puta, nihil poteſt eſſe verius.

Nunc Cicero, nunc agendũ eſt, ne fruſtra oppreſſũ eſſe Antoniũ graviſſimus, neu ſemper primi cujuſq; mali excidendi cauſa ſit, ut aliud renaſcatur illo pejus.

Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis committas: quod ſi prolatum ſit, moleſte feramus. Multa ſunt quæ ego neſcire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior.

Nec te tam longæ navigationi & viæ per hyemem, niſi bene firmum committas; neve naviges, niſi exploratè. Qui cupide profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. Solent nautæ feſtinare quæſtus ſui cauſa: cautus ſis mi Tiro.

Accepi

[redacted]

Accepi tuam epiſtolam vacillantibus literulis, nec mirum tam gravi morbo.

Audio te animo angi, & medicũ dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex ſomno tuas literas humanitatemque, propter quam tu es mihi chariſſimus.

Nunc opus eſt te animo valere, ut corpore poſſis. Id cum tua, tum mea cauſa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid eſt enim negotii, continere eos, quibus præſis, ſi te ipſe contineas: Nam ut quiſque eſt vir optimus: ita difficillime eſſe alios improbos ſuſpicatur.

Multis enim ſimulationum involucris tegitur, & quaſi velis quibuſdam obducitur uniuſcujuſque natura. Frons, oculi, vultus perſæpe mentiuntur, oratio vero ſæpiſſimè.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præſertim genere intelligam prudentia non eſſe inferiorem me, uſu vero ſuperiorem?

Quapropter incumbe toto animo, & ſtudio omni in eam rationem, qua adhuc uſus es, ut eos, &c.

At ille quidem princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas Reſp. putat, ſi aut docti, aut ſapientes e regere cœpiſſent: aut qui regerent, om ſtudium in doctrina ac ſapientia coll caſſent.

At ea quidem, quæ ſupra ſcripta ſu

n

non ut te inſtituerem ſcripſi (neque enim prudentia tua cujuſquam præcepta deſiderat) ſed me in ſcribendo, commemoratio tuæ virtutis delectavit: quanquam in his literis longior fui, quam aut vellem, aut me fore putavi.

Sed te illud admoneo, ut te ante compares, quotidieque meditere reſiſtendum eſſe iracundiæ, quum ea maxime animũ movet, tum diligentiſſime linguam eſſe continendam: quæ quidem mihi virtus non interdum minor videtur, quam omnino non iraſci.

Nihil enim nec temere dicere, nec aſtutè reticere debeo. Apud Xenophontem eſt Cyri &.Ageſilai, ſummo imperio, nullum unquam verbum aſperius auditum fuiſſe.

De ſorore quod ſcribis, teſtis erit tibi iſta, quantæ mihi curæ fuerit. Vtinam fratris in eam animus eſſet is, qui eſſe deberet. Quem cum eſſe offenſiorem arbitrarer, eas literas ad eum miſi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & objurgarem ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimum factu ſit videbis. Niſi mihi fortunà proprium conſilium extorſiſſet, &c.

At vide quanto diligentius homines metuant, quam meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exęquat.

Nunc te objurgari patere.

Neq; enim tantopere mihi conſiderandum eſt, quid vir optimus in præſentia

 velis,

[redacted]

Accepi tuam epiſtolam vacillantibus literulis, nec mirum tam gravi morbo.

Audio te animo angi, & medicũ dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex ſomno tuas literas humanitatemque, propter quam tu es mihi chariſſimus.

Nunc opus eſt te animo valere, ut corpore poſſis. Id cum tua, tum mea cauſa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid eſt enim negotii, continere eos, quibus præſis, ſi te ipſe contineas: Nam ut quiſque eſt vir optimus: ita difficillime eſſe alios improbos ſuſpicatur.

Multis enim ſimulationum involucris tegitur, & quaſi velis quibuſdam obducitur uniuſcujuſque natura. Frons, oculi, vultus perſæpe mentiuntur, oratio vero ſæpiſſimè.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præſertim genere intelligam prudentia non eſſe inferiorem me, uſu vero ſuperiorem?

Quapropter incumbe toto animo, & ſtudio omni in eam rationem, qua adhuc uſus es, ut eos, &c.

At ille quidem princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas Reſp. putat, ſi aut docti, aut ſapientes eas regere cœpiſſent: aut qui regerent, omne ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent.

At ea quidem, quæ ſupra ſcripta ſunt, non

non ut te instituerem scripsi (neque enim prudentia tua cujusquam præcepta desiderat) sed me in scribendo, commemoratio tuæ virtutis delectavit: quanquam in his literis longior fui, quam aut vellem, aut me fore putavi.

Sed te illud admoneo, ut te ante compares, quotidieque meditere resistendum esse iracundiæ, quum ea maxime animū movet, tum diligentissime linguam esse continendam: quæ quidem mihi virtus non interdum minor videtur, quam omnino non irasci.

Nihil enim nec temere dicere, nec astutè reticere debeo. Apud Xenophontem est Cyri & Agesilai, summo imperio, nullum unquam verbum asperius auditum fuisse.

De sorore quod scribis, testis erit tibi ista, quantæ mihi curæ fuerit. Vtinam fratris in eam animus esset is, qui esse deberet. Quem cum esse offensiorem arbitrarer, eas literas ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & objurgarem ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit videbis. Nisi mihi fortunā proprium consilium extorsisset, &c.

At vide quanto diligentius homines metuant, quam meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exęquat.

Nunc te objurgari patere.

Neq; enim tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in præsentia

velis, quam quid semper sis probaturus.

Quo magis te, cui vacat, hortor, cum in urbem proxime veneris, venias autem ob hoc maturius, illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bonum, quo ipse careo: sed contra, sensum quendam voluptatemque percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis video superesse.

Quod tibi scripsi, ut te sortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem, qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum est vindicari, quam decipi miserum.

Possum ego, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihique præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi.

Libr. I. Tota epist. cujus initium: Consulis an existimem.

Quorsum hæc? ne tibi optimæ indoli juveni, quorundam immensa luxuri specie frugalitatis imponat.

Convenit autẽ amori in te meo, quo ties tale aliquid inciderit, sub exem plo præmonere, quid debeas fuger Igitur memento, nihil magis esse v tandum, quam istam luxuriæ, & so dium novam societatem: quæ cum si

tu

turpissima, discreta ac separata, turpius junguntur

Lib.3. Tota. Cum patrem tuum.

Quomodo principes sub specie laudis excitandi sunt ad honesta, docet Plin. libr.3.epist. Officium consulatus.

Rursus libr. 7. epist. Terret me hæc tua.

Eodem lib. Quæris quemadmodum, de ratione studii.

Item eodem lib. Deliberas mecum.

Rursum epist. Gaudeo quidem. Rursum lib.8. Amor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ scis, teneas & observes, aut scias melius. Nam tota usque ad finem hujus argumenti est, & elegans.

Monitio mea.

DE malo principe tacendum censeo: nam si male loquaris, ingens periculum est: si bene, grave flagitium est.

Non te cujusquam autoritas abducat a recto. Est quidem consultum inhærere majorum vestigiis, si quidem illi recto itinere præcesserunt. Alioqui quid interest, inter hunc imitatorem, & gregem, ducem illum suum, quoquo se conferat sequentem?

Hoc ipso mihi places, quod ipse tibi displices: Nam verissime dixit Plinius: *Magis in studiis homines timor, quam fiducia decet.*

Aliud exemplum de vita aulica.

SCribis te nolentem ac reluctantem voluntate parentum rapi, protrudique in aulam principis. Quando igitur necessitas vinci non potest, superest ut commode utendo perficias, ut aliquando te isthinc explices quàm minimo malo. Nec enim omnibus infeliciter cessit hanc adisse Laïdē. Et ne tibi videar non satis gravis admonitor, scito me ab ipsa pueritia ad annum usque quinquagesimū in aulis principum militasse. Primum illud tecum statuito, ne quid cui credas, quantumvis in speciem amico, quantumvis arridenti, complexanti, pollicenti, dejeranti. Nec quenquam existimes tibi ex animo amicum, nec tu sis cuiquam amicus ex animo: tamen perinde quasi neminem non ames, ita blandus & comis esto singulis. Esto largissimus eorum officiorum, quæ tibi nihil adferunt impendii. Saluta blande, complectere, cede viam, aperi caput, subinde repete honoris & charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi vultū componito, ut is tibi paratus sit ad omnem fabulę partem, ne quid veri adfectus in facie subluceat. Meditāda domi est actio, ut oratio vultui, ut vultus ac totiūs corporis gestus orationi fucatæ subserviat. Hæc sunt aulicæ philosophiæ rudimenta, ad quæ nullus erit idoneus, nisi prius omnem pudorem absterserit, ac vultu nativo domi relicto.

quasi

quasi personam sumpserit. Proximum erit, ut factiones totius aulæ subodoreris, sed ita, ne cui te facilè admisceas. Si quos, aut si quas videris nihil non posse apud principem, vide ut te semper inflectas ad latus navis felicius. Nec pudeat, aut pigeat adsentari morionibus etiam, quos animadverteris esse gratos Iovi. Sed hunc ipsum omnibus technis captabis. Quoties in illius conspectu consistes, arte præ te feres simplicem quandam alacritatem, quasi gaudio gestias quoties illi datur adesse. Et postea quam comperisti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multum erit negotii apud illum quamvis magnam inire gratiam. Commodè subservies, ad orationem arridebis: si loqui nō dabitur, applaudas velut admirabundus. Sed apud alios plenis (ut ajunt) tibiis illius laudes decantabis. Aliqui certè perferent, si passim prædicaveris. Nunc hic, nunc ille tibi captandus erit munusculo, sed eleganti & apto magis, quam precioso, ne videaris aureo piscari hamo: pretium addes oratione. Excusabis tenuitatem fortunæ. Vbi illa contigerit opulentior, polliceberis montes aureos: Si qua præda affulserit, cave quisquam deorum aut hominum tibi tam charus sit, ut illi cedas. *Semper tibi proximus esto.* Quoties de re agitur, vel patri verba danda sunt: Non semper in aula spirant venti secundi: ubi spirant, arripienda est occasio. Nullius jurisjurandi tam sancta sit tibi reli-

gio, ut hujus gratia patiaris opimam prędam elabi de manibus. Si quibus principem ſenſeris vehementer infenſum, ac diverſam factionem geſtire victoria, ſemper accommoda te felicioribus, ſed ita, ut alteram partem non lædas capitaliter, niſi id fiat tuo magno certoque bono. Solent enim principum favores, ventorum in morem ſubinde reflare in diverſum. In ſumma, ubique venare commodũ tuum, ne quem aperte lædas. Cave menſam habeas domi, ea res exhauriet te ſumptibus. Longe præſtat convivam eſſe, quam convivatorẽ. Noli ſupputare quanti conſtet una cœna domi data, ſed ſubducito rationem, ad quantam ſummam poſt annum ea res tibi ſit reditura. Proceres aliquot cole. Horũ menſis te adjungito, ſed ita ne crebrius ad eundem. Hic comis & commodus eſto conviva, ſic feſtivus ac lepidus, ut ne quem offendas. Si quid in te dictum erit petulantius in luſum jocumque vertito, etiam ſi ſeria res ſit. Ab omnibus tanquam ab hoſtibus caveto. Ne cui cõcredas, unde te poſſit lædere. Si quos ſenſeris tibi parum amicos, fac arti ficio ſummo diſſimules, & communibu officiis hoc magis apud illos amicum a gas. Lauda apud eos, quos ſuſpicaris re nunciaturos: hac arte aut fient amici, au mitius erunt inimici. Tantum cave, n qua detur anſa lædendi. In cæteris nugi aulicorum eſto lepidus congerro. Tar tum ab alea temperato; ſiquidẽ ad hun ſcopulu

ſcopulum multi fecere naufragium,ſic,ut vix licuerit enatare nudos. Da operam, ut quam minimum inquineris. Ad rem augendam & conſtabiliendam ubique vigila. Vbi ſatis pingueris, excogitanda ratio, ut quod paucis contingit, feliciter te ab aula ſeducas, tibiq; vivas. Neque perpetuus adſis principi, neque nimium diu abſis: quorum alterum parit tædium ac ſatietatem, alterum oblivionem. Vt autem etiam commodo tuo abſis, ambi legationes, ſed favorabiles minimique negotii, ita ſubinde redibis novus ad prinpem tuum. Semper eſto querulus ac petax, & quemadmodum callidæ meretrices, variis nominibus ac modis, ſemper aliquid auferunt ab amatoribus: ita tibi ſtudio ſit, ſemper aliquid auferre à principe. Sed ea potiſſimum petenda, quæ ille ſine ſuo ſumptu largiri poteſt. Quod genus ſunt, ſacerdotia, præpoſituræ, abbatiæ. Si quid erit tale, cujus tu capax non ſis, ſuborna qui petant ſuo nomine, ſed tuo commodo. Hæc arbitror eſſe ſatis pro primis elementis: poſthac ubi te profeciſſe videro, abſtruſiora quædam impartiam. Vale.

Exemplum Epiſtolæ quæ habet admixtam objurgationem.

Contigit tibi genus cum primis honeſtum: contigit res ſatis ampla: contigit ingenium: contigit eruditio non vulgaris, nec deeſt judicium. Quid mul-

tis? felix eras, nisi unum quiddam tibi deesset, ut hoc tua pace dixerim: nã hæc qui scribit tibi ex animo bene vult, ut si quis alius, quid isthuc? inquies. Vt animo imperes tuo mi Saxoni. Quid conferunt literæ, si nescias uti? Non hercle plus quam cithara ei qui nesciat canere. Ad hoc discitur philosophia, ut ne quid agatur ex adfectuum arbitrio, sed ex rationis judicio. Et unum hoc quod deest ad felicitatem, ipse tibi præstare potes: præstiteris enim illico, si magnopere velis. Quid tibi cum istis litibus? Sit interim levis momenti, quod & rem deteris, & temporis jacturã facis, animi tranquillitate cares, & minus jucundus es uxori, liberis, amicis, minus adeo tibi ipsi: vides toties periclitari valetudinem tuam. Vt belli, sic litis incertus est eventus. Sed finge certam victoriam: quæso te, totum hoc quod evinces, tot incommodis emendum putas, etiam vitæ discrimine? Scio, non facis ista tuopte ingenio, quo nihil est ad pacẽ & amicitiam propensius. Instigat te lippus ille veterator, homo factus ad lites. Sed obsecro te per nostram amicitiam, qui magis libet isti uni auscultare, quam optimo parenti, quam his amicis, qui tibi non minus bene volunt, quam sibi? Tu quidem pro tuo candore alios æstimas è tuo ingenio: a vereor ne consultor iste sibi consulat, non tibi. Mihi vultus ipse hominis imposto rem clamitat, atque utinam hic mihi si læva mens: sed vereor ne sero sapias, me

qu

què vatem verum fuisse dicas. Rejice nebulonis venenatã blandiloquentiam. Patrem virum & singulari prudentia præditum, & tuï plus quam paterne amantem: imò tuũ ipsius ingenium, tuam eruditionem in consilium adhibe. Rem per arbitros cum adfine transige, vel parum æquis conditionibus: fortasse capies aliquod rei dispendium. Crede mihi si rerum omnium rationem subduxeris, istud dispendium summum erit compendium, etiam si in solidùm pereat, quo de lis est. Vale.

Monitoria Sylva.

NAm neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes, neq; delendum, etiam si id fieri posset, summorũ civium principatum, neque permanendum in una sententia, conversis rebus, ac bonorum voluntatibus mutatis, sed temporibus adsentiendum: Nunquam enim præstantibus in Rep. gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permansio, sed ut in navigando tempestati obsequi artis est, etiam si portum tenere non queas: cum vero id possis mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quem cœperis, potius quam eo commutato, quo velis tandem pervenire. Sic cum omnibus nobis in administranda Republ. propositum esse debeat id, quod à me sæpissime dictum est, cum dignitate ocium: non idem semper dicere, sed idem semper spectare de-

debemus. Et si eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapientia esse judicem, ut meum consilium non anteponam tuo: tamen & amicitiæ nostræ vetustas, & tua summa erga me benevolentia, quæ mihi jam à pueritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quæ & saluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem à dignitate.

Sed quoniam quid mihi placeret ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis.

Scribam apertè, sicut & mea natura, & nostra amicitia postulat.

Oro, obtestorque te pro nostra vetere conjunctione ac necessitudine, proque summa mea in te benevolentia, & tua in me pariter, te ut nobis, parenti, conjugi, tuisque omnibus, quibus es fuistiq; semper charissimus, salvum conserves: incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, consulas. Quæ didicisti, quæque ab adolescentia pulcherrime à sapientissimis viris tradita memoria, & scientia cõprehendisti, iis hoc tempore utare: quos conjunctos summa benevolentia, plurimisque officiis amasti, eorum desiderium si non æquo animo, at forti feras.

Nunc tantum significandum putavi, ut potius amorem tibi ostenderem meum quam ostentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua summa huma-

nita

nitas & sapientia, me, quod sentiam, libere dicere.

Lib. 10. epist. Quæ locutus est Furnius noster.

Vt enim gubernatori cursus secundus, medico salus, Imperatori victoria: sic huic moderatori Reip. beata civium vita proposita est, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. Hujus enim operis maximi inter homines atque optimi, illum esse effectorem volo.

Vehementer à te Brute dissentio, neque clementiæ tuæ concedo, sed salutaris severitas vincit inanem speciem clementiæ. Quod si clementes esse voluerimus, nunquam deerunt bella civilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puta, nihil potest esse verius.

Nunc Cicero, nunc agendũ est, ne frustra oppressũ esse Antoniũ gravissimus, neu semper primi cujusq; mali excidendi causa sit, ut aliud renascatur illo pejus.

Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis committas: quod si prolatum sit, moleste feramus. Multa sunt quæ ego nescire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior.

Nec te tam longæ navigationi & viæ per hyemem, nisi bene firmum committas; neve naviges, nisi exploratè. Qui cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Solent nautæ festinare quæstus sui causa: cautus sis mi Tiro.

Accepi

Accepi tuam epiſtolam vacillantibus literulis,nec mirum tam gravi morbo.

Audio te animo angi, & medicũ dicere, ex eo te laborare. Si me diligis,excita ex ſomno tuas literas humanitatemque, propter quam tu es mihi chariſſimus.

Nunc opus eſt te animo valere, ut corpore poſſis. Id cum tua, tum mea cauſa facias, à te peto.

Mihi crede,tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid eſt enim negotii, continere eos, quibus præſis,ſi te ipſe contineas:Nam ut quiſque eſt vir optimus:ita difficillime eſſe alios improbos ſuſpicatur.

Multis enim ſimulationum involucris tegitur, & quaſi velis quibuſdam obducitur uniuſcujuſque natura.Frons,oculi, vultus perſæpe mentiuntur, oratio vero ſæpiſſimè.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præſertim genere intelligam prudentia non eſſe inferiorem me, uſu vero ſuperiorem?

Quapropter incumbe toto animo, & ſtudio omni in eam rationem,qua adhuc uſus es, ut eos,&c.

At ille quidem princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas Reſp. putat,ſi aut docti,aut ſapientes ea regere cœpiſſent: aut qui regerent,omne ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent.

At ea quidem, quæ ſupra ſcripta ſunt

no

non ut te instituerem scripsi (neque enim prudentia tua cujusquam præcepta desiderat) sed me in scribendo, commemoratio tuæ virtutis delectavit: quanquam in his literis longior fui, quam aut vellem, aut me fore putavi.

Sed te illud admoneo, ut te ante compares, quotidieque meditere resistendum esse iracundiæ, quum ea maxime animū movet, tum diligentissime linguam esse continendam: quæ quidem mihi virtus non interdum minor videtur, quam omnino non irasci.

Nihil enim nec temere dicere, nec astutè reticere debeo. Apud Xenophontem est Cyri & Agesilai, summo imperio, nullum unquam verbum asperius auditum fuisse.

De sorore quod scribis, testis erit tibi ista, quantæ mihi curæ fuerit. Vtinam fratris in eam animus esset is, qui esse deberet. Quem cum esse offensiorem arbitrarer, eas literas ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & objurgarem ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit videbis. Nisi mihi fortunā proprium consilium extorsisset, &c.

At vide quanto diligentius homines metuant, quam meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exęquat.

Nunc te objurgari patere.

Neq; enim tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in præsentia

 veli-

velis, quam quid ſemper ſis probaturus.

Quo magis te, cui vacat, hortor, cum in urbem proxime veneris, venias autem ob hoc maturius, illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bonum, quo ipſe careo: ſed contra, ſenſum quendam voluptatemque percipio, ſi ea quæ mihi denegantur, amicis video ſupereſſe.

Quod tibi ſcripſi, ut te ſortitum provinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas: deinde ſcias, ſi quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem, qua tamen ne ſit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum eſt vindicari, quam decipi miſerum.

Poſſum ego, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breviter tibi mihique præcipere, ut tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemu[r] infirmi.

Libr. I. Tota epiſt. cujus initium: Con[-] ſulis an exiſtimem.

Quorſum hæc? ne tibi optimæ indoli juvent, quorundam immenſa luxuri[a] ſpecie frugalitatis imponat.

Convenit autẽ amori in te meo, qu[o-] ties tale aliquid inciderit, ſub exem[-] plo præmonere, quid debeas fuger[e]. Igitur memento, nihil magis eſſe [vi-] tandum, quam iſtam luxuriæ, & ſ[or-] dium novam ſocietatem: quæ cum ſi[nt]

turpissima, discreta ac separata, turpius junguntur

Lib. 3. Tota. Cum patrem tuum.

Quomodo principes sub specie laudis excitandi sunt ad honesta, docet Plin. libr. 3. epist. Officium consulatus.

Rursus libr. 7. epist. Terret me hæc tua.

Eodem lib. Quæris quemadmodum, de ratione studii.

Item eodem lib. Deliberas mecum.

Rursum epist. Gaudeo quidem. Rursum lib. 8. Amor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ scis, teneas & observes, aut scias melius. Nam tota usque ad finem hujus argumenti est, & elegans.

Monitio mea.

DE malo principe tacendum censeo: nam si male loquaris, ingens periculum est: si bene, grave flagitium est.

Non te cujusquam autoritas abducat a recto. Est quidem consultum inhærere majorum vestigiis, si quidem illi recto itinere præcesserunt. Alioqui quid interest, inter hunc imitatorem, & gregem, ducem illum suum, quoquo se conferat sequentem?

Hoc ipso mihi places, quod ipse tibi displices: Nam verissime dixit Plinius: *Magis in studiis homines timor, quam fiducia decet.*

Ede tandem aliquod indolis tuæ specimen. Ostende aulæ, ostende Reip. patere te assignari famæ. Scis illud; Occultæ musices, &c.

Ostende, quid in te, hoc est in opere pulcherrimo desiderem.

Quem si sine exceptione laudassem, & fide caruisset laudatio, quæ in nullum competit mortalem, & tibi nihil profuissem. Nunc omnes intelligunt, & intelligis ipse, mihi cætera verè placere, quum non dissimularim, quæ mihi displiceant.

Sciebam tibi nihil opus esse monitore, sed tamen libuit admonere, ut quod facis, faceres.

Quod transactum est, revocari jam in integrum non potest: quid in posterum oporteat fieri consulendum est.

Nunc monere te serum est, objurgare inhumanum: utinam aut ego possim te ex istis malis eximere, aut tu monitis meis obtemperans, in ista non incidisses

Quid faciam? Objurgabo te, qui totie admonitus ut caveres, velut obstinat devotoque animo temet in istas calam tates conjeceris? Sed ærumnosum am cum objurgare crudele est. Admoneb serum est: utinam serum non esset. Sc quam tu frustra soleas admoneri. Co plorabo tuam infelicitatē? quid aliud q plagam exacerbavero? Vnū illud supere si quid tamē superest, ne doloris impat tia, malis per se gravissimis, gravius a uid adjungas, & omnes ingenii cōsili

tui nervos excites, ut te isthinc evolvas.

Etiam atque etiam cura valetudinem tuam. Et quanquam est hyems, tamen memento te Avenione vivere.

Deliberationẽ tuam ad amicos retuli, quorum una est omnium sententia, ut relictis istis nugis oratorum ac poëtarum, te totum ad jus pontificium conferas.

Cicero id epistolæ proprium esse putavit, ut cui scribitur, de iis quæ ignorat, certior fiat. At ego ad te ea quæ melius meipso tenes.

Quare aut amori meo concedas oportet, aut hanc epistolam esse neges.

Responsio ad monitionem.

RAras tuas quidem (fortasse enim non perferuntur) sed suaves accipio literas, vel quas proximè acceperam, quam prudentes, quam multi & officii, & consilii. Etsi omnia sic constitueram mihi agenda, ut tu admonebas, tamen confirmantur nostra consilia, cum sentimus, prudentibus, feliciterque suadentibus idem videri.

De amatoria epistolâ.

AMatoriæ epistolæ non omnes eodem in genere versantur. Aliæ enim petunt, aliæ expostulant, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ purgant. Quare commode de his arte præcipi non poterat. Hujus generis duas species nonnullos fecisse video, honestam, & turpẽ. Nos hone-

honestam, conciliatoriam appellamus, alteram amatoriam. Conciliatoria est, qua nos in benevolentiam antea ignoti insinuamus. Eam sic instituemus: Principio causas, quibus ad ambiendam illius amicitiam sumus accensi, probabiliter exponemus. Id quanquam vix citra adsentationem fieri potest, tamen adsentationis suspicionem accurate amovebimus. Deinde si quid in nobis erit, quod illum ad nos mutuo amandum provocabit, id sine arrogantia significabimus hoc modo.

Santeranus Fausto S. D.

TVa carmina, quæ passim apud nos incredibili omnium admiratione leguntur, jampridem me accenderunt, ut in amicorum tuorum numerum adscribi vehementer arderem. Neque enim divinam modo ingenii quandam vim, verum etiam probitatem modestiamque præ se ferunt. Incitavit me currentem (ut ajunt) Antonius, qui persæpe mecum, & amantissime, & facundissime de his moribus collocutus, ultro etiam hortatus est, ut ad te scriberem: te eum esse, qui non solum oblatas amicitias diligenter coleres, sed etiam sponte tua soleas alios provocare. In te quidem cum omnia summa ac divina suspiciam, de me nihil adfirmare possum nisi hoc unum, nempe traditurum me tibi hominem, tui observantissimum

mum,parum quidem eruditum,eruditorum tamen candidissimum admiratorẽ, & prædicatorem simplicem:simulandi ac dissimulandi juxta ignarum, & pertinacissimum amicorum cultorem:re quidem parum beatum, sed animo beatissimum,liberum, apertum, facilem, denique tui cupidissimum.Hunc si tu vicissim amplecti potes, vel ob hoc ipsum, quod te tam perdite amat, fac eum in tuum gregem recipias. Quod si feceris,rem palmariam me hodie arbitrabor adsecutũ. Tu porro ut cæteris rebus omnibus superes,non committam ut amoris magnitudine tibi concedam. Vale,ac nos ama.

Quod si puellæ animum ad mutuum amorem solicitabimus, duobus potissimũ arietibus utemur, laude,& misericordia. Laude enim cum omnes homines, tum puellæ imprimis gaudent,potissimũ autẽ à forma, in qua summum bonum constituunt, tũ ab ætate,moribus, genere, cultu,& rebus consimilibus. Deinde quod molli sit animo id genus, & facile ad misericordiam commovetur,quam maxime supplices videri studebimus. Quæ illius sunt vehementer amplificabimus, nostra extenuabimus, aut certe summa cũ modestia proferemus. Summum amorem cũ summa desperatione conjunctũ ostendemus. Nunc lamentabimur,nunc blandiemur, nũc desperabimus: nũc rursum nos ipsos callide laudabimus: pollicebimur: exemplis utemur illustrium & honestarũ

mulierum, quæ ingenuo amori indulſerunt, & juvenum ipſarum fortunis longè inferiorum. Amorem noſtrum quam honeſtiſſimum conabimur oſtendere. Denique quam poterimus verecundiſſime orabimus, ut ſi amantem redamare neutiquam dedignetur, ſaltem amari ſe citra incommodum æquo animo ferat: quod niſi impetremus, decretum eſt apud nos quovis modo *crudelem abrumpere vitam.* Exemplum hujus præceptionis ab Ovidio cæteriſque poëtis petent, quibus iſta res curæ eſt. Quanquam eſt genus amatoriarum epiſtolarum, quod abeſt à nequitia, veluti cum adoleſcens probus probam ac bene educatam puellam ambit uxorem ducere: quanquã hoc quoque blandicias habet, habet lachrymas, querimonias, ſuſpiria, ſomnia, cæteraq; non turpia quidē illa, ſed ineptiora tamen, & ad aliquam nequitiæ ſpeciem accedentia, quæ neſcio an expediat adoleſcentibus proponere. In his erit plus difficultatis, & uberior exercendi ingenii materia, quoties pauper divitis, obſcurus claro genere natæ, deformis formoſæ nuptias ambit: denique quoties ſenex puellæ. Omnes hæ formæ quanquam ad genus ſuaſorium pertinent, tamen multum admiſcetur ex genere demonſtrativo, quod amor laude potiſſimum concilietur. Hîc ingenii fuerit, excogitare rationes, quibus ſeipſum prædicet aliquis citra ſpeciem arrogantiæ, aut ſtoliditatis. Niſi perſonæ tales

les fingentur, ut hoc ipſum ſit affectandum. Qualis eſt apud Vergilium Corydon, apud Terentium Thraſo.

Amatoriæ Sylva.

AVdi igitur me hoc ἀγχοκτέντως dicentem. Ne vivam mi Attice; ſi mihi non modo Tuſculanum, ubi certè ſum libenter, ſed μακάρων νῆσοι tanti ſunt, ut ſine te ſim totos dies.

Nihil enim eſt (mihi crede) virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut ſcis, M. Brutum propter ejus ſummum ingenium, ſuaviſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam: tamen Idibus Martii tantum acceſſit ad amorem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum etiam videbatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? Tantum acceſſit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe.

Libro 6. epiſt. Nunquam ſum magis. Ruſſum: Scribis de abſentia mea.

Angeli Politiani epiſt. lib. 9. Cum ſuperioribus diebus.

De demonſtrativi generis epiſtolis.

GEnus demonſtrativum raro quidem per ſe adhibetur, frequenter autem in aliis generibus incidit. Exempli cauſa: ſi quem commendare nitimur, in perſo-

næ demonſtranda laude verſari neceſſe eſt: quod idem accidit in conſolatione, petitione, exhortatione, admonitione. Præterea in criminatione,defenſione,invectiva,& conſimilibus generibus. Quod ſi cui ſuademus, ut in aliam urbem, aut villam commigret, demonſtratione ejus loci faciem ante oculos ponimus. Quoties autem per ſe adhibetur, totum eſt ad delectationem accommodatum. Quare ut in pictura ita in demonſtratione conveniet adhibere ſermonis varietatem, verborũ apparatũ, exornationũ feſtivitatem, annominationes,membra,comparia,contraria,verba poetica. Si perſonam deſcribimus, ut regis, reginæ, principis, alteriuſve, ei cui ea ſit ignota, Rhetorũ ſuper hac re notiſſimas præceptiones ignorare non oportebit. In epiſtola ſatis erit,vultus,totiuſque corporis habitum, figuram, geſtum, motumq; tanquam pictura exprimere:deinde ad animi fortunæque commoda veniemus. Quod ſatis luculenter à Rhetoribus pręceptum,neq; cognitu difficile,prudens prętereo.Si locum quempiam deſcribimus,perinde ac ſi hominem manu in eum duceremus: primũ tanquã procul intuenti univerſi loci faciem cogitationi ſubjiciemus. Si tum tanquã depingentes, deſcribemus. Num in edito,an humili,an declivi. In plano, an monte, nemoroſo, an ſecus. Quo flumine,mari, aut lacu alluatur,aut cingatur. Quantum paſſuum inlongum

il

in latū, in ambitu contineat. Hic consideratis cœli plagis, quem prospectum, quas urbes, quos agros, quos montes, quæ nemora in unamquamque partem habeat. Quo sole illustretur, quibus ventis trudatur, cui cœli portioni subjaceat, cujusmodi cœlum habeat, num salubre, an pestilens: utrum amœnum, an secus, exponemus.

Deinde tanquam proprius accedentes, singula accuratius ostēdemus, & ut quidque advenientibus sese consuevit offerre, ita primum exponemus. Si villam, aut amplum ædificium demonstrabimus, à primo ingressu exordiemur, cujusmodi atrium, quantum, qua figura, quo lapide, quot habeat cubicula, & in quam partē vergentia, quem in quamq; partem habeat prospectum. Deinde aream, vestibulū, penetralia, conclavia, triclinia, breviter totū ędificium lustrabimus, situm cujusque rei sine confusione exprimentes, ut is qui legit, eum locum videre se oculis putet. Si flumen aut lacus erit, quam amplum, quā rapidum, quo colore, unde nascatur, unde augeatur, qua præterfluat, quo influat, diligenter exponemus, quos sinus faciat, quas insulas, quos agros, quæ nemora irriget, quod piscium genus, quæ piscandi, ac navigiorū forma. Si ager erit, quid ferat, quantū, quo ritu colatur, cujusmodi cultores, quod arborū genus, cujusmodi vinū proferat. Si mons, à radicibus usq; ad cacumen omnia diligenter

genter perlustrabimus: & si quid habeat novum, prodigiosum, aut alioqui memorabile: qualis est apud Pomponium Melam descriptio montis Atlantis, apud Plinium Ætnæ. Ad hoc pertinet amphitheatrorum, animantium, pomparum, tabularumque descriptio. Vocabulorum idoneorum vim, ex eorum libris qui de situ orbis Latinè scripserunt, quique de architectura, facilè comparabimus. Et incidit hoc genus persæpè, cum peregrinantes ex itinere de novis rebus trãscribimus. Si quem locum insignem, principem, nobilem, si quod animal inusitatum vidimus, id his rationibus, summa cum legentis voluptate describemus. Loci describendi exemplum erit, Tusculanorum, ac Laurentis apud Plinium, & regiæ Psyches apud Apulejum, & aliæ descriptiones crebræ apud poetas & histo; ricos: veluti domus Somni & Famæ apud Ovid. Cleopatræ Cydno advectæ apud Plutarchum: picturarum apud Philostratum. Si genus hominum describimus, à corporum descriptione exordiemur, deinde ad vestium genus, ad animorum habitus veniemus. Postremo vivendi ritum omnem ante oculos ponemus. In hoc demum genere, sive laudemus, sive vituperemus, hypotyposim, e fictionem, imaginem, & exornationem quam notationem appellat Cicero, & quod aliud schema, quod ad energia facit, scitè exhibebimus. Itaque de h gene

genere hæc præcepiſſe ſat erit. Nam exemplis ſingula demonſtrare, perlongum ſit, & undecunque magna vis exemplorum ſuppetit.

De judicialis generis Epiſtolis, & primum de Criminatoria.

SI quem accuſare volumus, & cauſæ ſtatum, & confirmationes, confutationeſque, argumentandi rationes, in quibus rem veriſimilem, aut diſſimilem faciamus, quibus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia è rhetorum præceptis percepta habere convenit. Neque enim alio artificio ſcribitur epiſtola quã oratio. Tamen quoniam in epiſtola brevitas eſſe debet, & ſingulos locos perſequi non licet, ea quæ potiſſimum ad rem ſpectant excerpemus, multa in ſuſpicione relinquemus. In criminatoria igitur epiſtola nonnunquam ab abrupto principio conveniet exordiri, quo ſtatim & noſtrum dolorem, & rei atrocitatem indicemus. Id erit, ſi vel à conqueſtione, aut dubitatione, vel ab exclamatione, aut alioqui figurata oratione initium capiemus. Quanquam idem apud judices fieri vetant rhetores. Deinde rem veriſimiliter narrabimus, argumentationes, & amplificationes eidem brevitatis cauſa admiſcentes. Mox probabilibus argumentis rem docebimus. Poſtremo epilogum, aut aliquid epilogi loco ſubjiciemus.

Exemplum.

Pudet me, ita me Deus amet, Præfecte justissime, de mei hospitis, tui civis, insigni contumelia queri. Quid autem dixi contumeliam? Non occurrit vocabulum, quo rem atrocissimam satis dignè explicem: neque ulla tragœdia nephario sceleri par inveniri poterit. Quod ubi acceperis, quæ tua est æquitas innocentiaque, & meæ conditionis miserescet, & civis tui vehementer pudebit, si tamen ejusmodi nebulones pro civibus tuis sint habendi. E tempestate illa, omnium quas vel vidimus, vel audivimus, sævissima, quæ pridie Id. Octob. LX. onerariā naves, omni mercium genere refertissimas, in mari Adriatico oppressit, Varu Saxonius inter multa hominum millia quæ naufragio periêre, solus, aut certè c perpaucis emersit, homo omnium quo terra sustinet impiissimus. Credo vel i meam perniciem à Neptuno mihi irat servatum: vel certè quod maris elemei tum; pestem talem, sub Tartara potiu præcipitandam, exhorruit. Excepi hom nem nudum, egentem, squalidum, co fectum, feminecem. Cur inquies, ta portentum in domum tuam vocabas? rato genio, diis iratis, mēte læva. Fatec neq; enim postulo, ut hanc appelles h manitatem & misericordiam, attam ut hominem excepi: movebat me hon nis miseranda conditio & eo mag

qu

quod ipſe ejuſmodi calamitatis rudis nõ eſſem. Perpulit multorum commendatio,hortabatur patria, quam tametſi mea non eſt, tamen non ſecus ac meam ſemper ſum amplexus. Vincebar fucatiſſimi nebulonis mira quadam, ſed falſiſſima ſpecie probitatis,oratione,lachrymis, ipſa denique canicie. Hæc vel quemvis aſtutum hominem fallere poterant. Nunc quid ego commemorem, quæ mea fuerit in illum comitas,liberalitas, hoſpitalitas? In intimam familiaritatem admiſi demens. Omnes fortunas communes feci: familiam & rem domeſticam ejus manibus concredidi. Ita duos ferme menſes apud me eſt humaniſſimè habitus.Hîc ego dictum illud nimium verum eſſe ſum expertus: Non minus eſſe periculum malis benefacere, quam bonis malè. Nam ille bonus vir, repente ex hoſpite prædo, ex ſene factus eſt ſtuprator. Cum famula domeſtica clam rem habuit, ac gravidam mihi reliquit. Indignum facinus clamabis, ſcio. Sed mane, nondum tragœdiæ audiſti argumentum. Nam hactenus comœdia videri poteſt. Quum jam fœdiſſimam fugam conſtituiſſet, ſacratiſſima ea nocte, quæ Chriſto eſt natalis (vide, ut ſcitè ſceleris artifex tempus delegerit) cum jam uxor cum reliqua familia eccleſiaſticis vigiliis operã daret, me præter morem & illo inſperante domi relicto, eò quod ſubito dolore correptus eſſem, jã intempeſta nocte,

in

in proximo filiæ cubiculo strepitum audio, nescio quem: deinde stridorem, tanquam ferro effringentis. Miror quid sit: puerum excitum jubeo visere: offendit hominem. Mentitur se ab uxore missum, ut preculas quas filia reliquerat, adferret. Paulo post clariore etiam strepitu exit: post horam fere uxor anhela domum accurrit. Percontor quid novæ rei sit: ait filiam inter frequentem turbam è suo comitatu dilapsam nusquam apparere. Oboritur utrique certa suspicio: mihi quidem è strepitu, uxori vero multo amplius, quod cum aliquoties antea furtim cum ea confabulantem compe-risset, tum ea nocte, nescio quid consusurrationis animadverterat. Mihi quoque tot res conjecturã facere poterant, nisi talpa cæcior fuissem. Pallebat mihi canus amator, macies vultum obduxerat. At ego illum aqua maris, non igni senili pallere putabant. Cubiculum ingressi, scrinium effractum offendimus, arma relicta, sublatum & vestium & pecuniæ & annulorum, ut quodque occurrerat furto fugæque commodissimum. Quid facerem, & spoliatus hospes, & plusquam orbus pater? Et nox, & hyems & solitudo urbis, denique & ipsa diei religio prædoni favebat. Hic animi mei curas facilius fuerit tibi æstimare, quam mihi narrare: Cives aliquot ægre contraho, exilio, percontor, investigo, audi una cum puella conspectum, via, quan obliqua

obliquam vulgo nominant, ſuffarcinatum, & admodum properantem. Intelligo infelix: Itum eſt ad portum, quo ea ducit via: nihil invenio præter ſcalmum ulteriori in ripa, in citeriori zonam, quæ tumultuanti filiæ exciderat. Sedeo exanimatus, orta luce, quæ mihi triſtiſſima longè, omniumque funeſtiſſima illuxit. Vbi res in vulgum emanavit, paſſim querelæ fervent: Ab aliis mutuum acceperat, aliis impoſuerat: alius ex illius convictu aliquid deſiderabat: nemini non aliquid adfuerat mali. Sed quid me conſoletur communis cum multis injuria? Audio? ſed heu ſero audio, hujuſmodi flagitia apud illum nova non eſſe. His artibus, ita à puero fuiſſe exercitatum, his rudimentis cœpiſſe, ut ſeipſum ne ſenex quidem unquam vincere potuerit. Nulla unquam honeſta Venere delectatum: ne à cognatis quidem ſolitum abſtinere. Nihil unquam ſacrum illi fuiſſe: hominem ſemper fuiſſe alieni appetentiſſimum, ſuorum profuſorem: ſimulandi ac diſſimulandi mirum artificem. Quid enim ego hîc optime vir, vel meam calamitatem, vel illius ſcelus verbis exaggerem? Rem vides, qua quid unquam auditum eſt atrocius? Hoſpitium polluit: fidem perfidè violavit: pro ſummis beneficiis ſummum maleficium reddidit: familiam perdidit: vernaculam per nephas illectam conſtupravit: ſcrinia compilavit: filiam puellam, & unicam rapuit: me

nudum, orbũ senem reliquit, à quo fuerat nudus, egensque receptus. Quid illi posthac sceleratum videri poterit, quem neque hospitii religio, neque tanta in ipsum mea benignitas, neque legum metus, neque numinis ullius reverentia, neque ætatis pudor, aut canicies, neq; tam sacræ noctis pietas à tam nephario flagitio potuit dehortari? Quod portentum, si quando in manus tuas inciderit, non orandus es, ut meo nomine pœnas tua severitas sumat, sed ut optimam patriam teterrima peste liberet, quam funditus extingui, & deorum intersit, & hominum. Vale.

Quum hæc recognoscerem, optime lector, manifesto deprehendi, me, cum illa scriberem, quo libro utcunque absoluto satisfacerem amico parum amico, quicquid veniebat in buccam, chartis illevisse. Alioqui nihil erat negocii aliud argumentum excogitare, epistolis accommodatius. Dicet aliquis, quid epistolæ cum tribunalibus? Imò frequenter & hoc genus incidit, veluti cum nostram, aut amici famam purgamus, & tuemur adversus obtrectatorum calumnias, nonnunquam recriminantes eos, qui crimen impingunt. Nonne D. Hieronymus, cum à se depellit intentatam stupri cum Paula suspicionem, totus versatur in conjecturalibus argumentis, & locum communem tractat à quæstionibus? Sed quoniam de nullo genere diligentius præ-

præceptum est ab artis scriptoribus, & hoc non admodum accommodum est pueris exercendis, quibus hoc quicquid est operis potissimum paratur, pergemus ad alia, quæ magis congruunt huic instituto.

De expostulatoria epistola.

Expostulatio inter amicos persæpè fieri solet, quoties officium eorum requirimus. Ea ne quid amicitiam exasperet, mitiganda est, vel laude, vel joco, vel dissimulatione: nisi talis erit cui scribimus, ut apud illum nihil non liceat. Ipsam quidem rem damnabimus, sed voluntatem quantum licebit, excusabimus. Mirari nos dicemus, quid in causa fuerit, quidvis suspicari malle, quam illum ab officio cessasse.

Exemplum.

Centenas jam ad te literas dedi, tu ne unas quidem reddisti: quid conjectem? Quid divinem? Vivere te, an sepultum esse? Sed vivere, atque etiam valere nuper mihi gener tuus nunciavit. Quonam vetus ille tuus in me animus evanuit? Itane potuit ob diuturnam absentiam Gulielmo Lucius excidere? Potuitne illa tam vehemens flamma languescere? Potuit extingui tantum amoris incendium? Et quo nostri tibi cura recessit? Ego, mirum est dictu, quanto tui desiderio macerer: sed tu fortassis nostri

 securus,

securus, novis amoribus te oblectas. Ne mihi veteres illas excusationes protuleris: non fuit ocium, non erat tabellarii copia. Quænam ista tam importuna negotia ut nec semihoram amico operam dare non sinant? Atqui hoc saltem scribe: distineor occupatione, non licet scribere. Vale. An me planè vacuum credis? Quot noctes jucundis susurris consumpsimus, & nunc tantulum somni defraudare, dum unum aut alterum versiculum amico scribas, piget? An verò tot jam mensibus nemo unquam oblatus est, cui literas committeres præsertim familiares? Nemo cui aliquid mandares, per quem me salvere juberes? Omnes isthuc abeunt, isthinc nemo emergit? Sed audio te nuper nova dignitate auctum, fortassis superbior nobis es factus, postquam esse cœpisti pecuniosior. Quod si commodo tuo fit, modestius silentium feram tuum: sin vel oblivione nostri, vel aliquo incommodo detentus, taces, graviter, ut par est, patiar. At ego quidvis suspicari malo, quam te officio tuo functum non esse. Vtcunque tamen res est, fac me hoc scrupulo quamprimum leves. Nolim te hac in re causam habere nimium bonam. Malo jure questus de te videri, quam tibi valetudinem adversam silentii causam fuisse.

Aliud

Aliud exemplum.

Hem, isti mandes, si quid rectè curatum velis. Tene ita dormitasse in rebus amici tam seriis? Sed ego tibi non succenseo, mihi succenseo, qui tibi mea curanda mandarim, non ignarus, quàm in tuis ipsius negociis soleas esse indiligēs.

Aliud exemplum.

Librum relegens, cum tot mendas offenderem, easque non contemnendas, mi Scriboni, non potui non desiderare in te fidem illam, & vetere nostra necessitudine, & tuis pollicitis, & mea quoque de te fiducia dignam.

Magnificè receperas, & ego majus quiddam expectabam, quam tu pollicebaris. Vt id sperarem, fecit ista tua modestia, tuique mores ab omni fuco, levitateque visi semper alienissimi. Quur hic tui dissimilis fueris, magnopere demiror: nisi quod res ipsa clamitat, non vulgariter abs te cessatum esse. Neque enim potes in alium rejicere culpam cum in hoc præfectus sis edendo operi, ne liceret aliis operis depravare librum. Atqui nulla in re magis erat præstandum officium amico. Si nullo salario, aut iniquo provinciam suscepisses, tamē amici caussa par erat advigilare, cujus famæ periculo eras cessaturus. Si parum apud te ponderis habebat amicitiæ nostræ ratio,

tamen hoc officii studiosis omnibus largiri conveniebat, quorum utilitati parabatur opus. Nunc cum larga etiam mercede typographus penset operam tuam: cum scires hoc amici non vulgaris summopere referre: cum non ignorares esse boni viri, vel gratis de bonis literis, atque harum cultoribus bene mereri, non possum satis admirari, quòd in re tanta tantopere sit dormitatum. Qui literas tractat, rem tractat nō modo publicam, verum etiam sacram. Nō potest esse leve commissum, quo læduntur tam multi: & quod aliis in rebus incuriæ nomine dānatur, hîc impietas. Iniquum est non ejus satisfacere animo, à quo mercedem plus quam æquam accipis. Inhumanum, negligere famam amici: Invidum, non præstare quod promiseris: Impium, oscitanter agere in negotio musarum. Vide igitur mi Scriboni, quot modis abs te peccatum est. Sed hæc nobis sera est querela, tantum obtestor per omnia quæ tibi sancta sunt, ut quod hî. admissum est incogitantia, in cæteris cura diligentiaque pensetur.

Expostulatoria Sylva.

EPistola famil. lib. 5. Si vales bene est. Lib. 5. epist. Præposteros habes tabellarios.

Sed abs te ipso, qui me accusas, unas scito mihi literas redditas esse, cum & ocii ad scribendum plus, & facultatem dandi majorem habueris.

Tu velim ad nos sæpè scribas. Si rem nullam habebis, quod in buccam venerit scribito.

Tu mihi, etiam si nihil erit quod scribas (quod fore ita video) tamen idipsum scribas velim, te nihil habuisse quod scriberes, dummodo ne his verbis.

Verberavi te cogitationis tacito duntaxat convitio. Quod fasciculus alter ad me sine tuis literis perlatus est, non potes effugere hujus culpæ pœnam, te patrono. Marcus est adhibendus, isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione: vide ut probare possit te non peccasse.

Non possum te negligentiæ non accusare, qui tanta de re tam breviter, tam indiligenter scripseris.

Aut desidiosus, aut vehementer distentus sis necesse est, qui in tam copioso argumento epistolæ tuæ brevis sis.

Brutianum Laconismum mihi tibi proposuisse videris, qui epistolam vix tribus versibus scripseris.

Vix adduci possum, quod mihi de te ab autoribus alioquin minimè vanis adfertur. Est enim & à mea de te existimatione, & à tuis moribus pristinis longè alienum.

Isne ut nos tanta impensa derideat?

Libro 1. epist. Olim nullas mihi epistolas. Tota.

Libro 2. epist. Irascor. Tota.

Libro 1. Expostulationis jocosæ exemplum: tota epistol. cujus initium: Heus tu promittis.

Libro 2. epist. Ex literis & sermone multorum.

Eodem libro epistol. Dederam commodum.

Expostulatio mea.

ANtonius tibi diem dicit, & sponsorem appellat. Non enim præstas quod receperas, te frequenter ad se scripturum. Ego vero tibi vehementer etiam irascerer, qui toties tam accuratè monitus à nobis, non auscultaris: nisi parum esset humanum, irasci calamitoso.

Arcanum quod nuper tibi commisi utpote ei quem nihil unquam cælare solebam, id audio jam prolatum in lucem, quotidie ad plures serpere. Te rumoris hujus autorem esse necesse est, quando ipse mihi sum cõscius, nemini illud præter te unum mortalium communicasse. Quod si falso est mihi obnunciatum, est quod vehementer gaudeã. Malim enim in illis vanitatem accusare, quam in te amici fidem desiderare: sin verè, haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidũ quam amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quam acri reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hoc scrupulo me quàm primum leves.

Charior

Charior mihi es, quàm ut tibi possim irasci. Sed tamen vehementer & miror & doleo, quod contempto meo consilio, & fideli, & salutari, in tantam turbam teipsum conjeceris.

Tantus in te meus amor, ut nulla exhauriri possit injuria, sed tamen non commoveri non possum.

Absolvi non potes, ne Cicerone quidem patrono in culpa tam manifesta. Vbinam sunt tui fasciculi literarum, ubi sarcinæ ingentes, quas tu mihi abeunti promiseras homo hominum qui vivunt vanissime? at nunc isthinc adfertur nihil.

Hæc ad te scripsi liberius, fretus conscientia officii mei, benevolentiaque, quam à me certo judicio susceptam quoad tu voles conservabo.

De Purgatione.

Expostulationem purgatione diluimus ita ut nos ea expostulatione non modo nihil offensos, verum etiam vehemēter delectatos ostendamus: Deinde suspicionem objectam graviter abominabimur. Postremo rationes quammaximè probabiles, quibus eam purgemus, proferendæ sunt. Quamquam huic generi mirè vario, vix ulla certa ratio præscribi potest. Ex re, ex tempore, ex personis consilium sumamus oportet.

Exemplum.

Nō tam molestum fuit me abs te immerentem accusari, quam jucundum officium meum requiri. Est enim immodici amoris argumentum, temerè de amico suspicari. Quanquam tu meum tā diuturnum silentium, non sine causa miraris. Hic enim mensis est propè decimus, ex quo nihil ad te literarum dedi. Sed dii prohibeant qua[illegible]tu scribis, ut Lucius Gulielmi oblivisci unquam possit. Vnquamne Gulielmi possit Lucius non meminisse? Egone novis me oblectem amoribus? Egone successibus rerum elatus, te minoris faciam? Quasi vero ulla mihi fortuna sine te dulcis aut fuerit unquam, aut esse possit. Cave vero credas ulla negotia tanti apud me esse, quæ non facilè posthabeam, si quando ad te scribendū erit. Cur igitur, inquies, nihil adfertur scriptorum? Audies. Scripseram bis, primum per Stilbontem adfinem tuum Idibus Majis: deinde per socerum meum Petronium, Calend. Iuliis. Priores quidem tibi non esse redditas scio. Ait enim reversus Stilbon, sibi eas in itinere excidisse, ideoque veritum te convenire. Socer qūum istuc iter constituisset, consilium in profectione mutavit. Post hos nemo mihi contigit, cui rectè committerem. Ne tuas quidem omnes accepi. Cæterum hoc tibi etiam atque etiam persuadeas velim, neminem

vivere,

vivere, aut tui amantiorem, aut æquè memorem, sive scripsero, sive non scripsero. Vale.

Hoc in genere quoniam frequenter incidit inter amicos, variis thematis exerceri conveniet. Expostulatur enim cū amicis, quod in officio scribendi cessaverint, quod mandata non peregerint, aut serius, secusve peregerint, quam oportuit. Quod per incogitantiam aliquid effutiverint, quod præstiterat tacuisse. Quod parcius aut neglectius scripserint, aut acerbius: quod in re seria non consuluerint amicum, quem non oportebat quicquam ignorare: quod de animo amici parum magnificè sensisse visi sint, qui quum egerent ope, dissimularint.

Hoc genus minimum abest à monitione, quæ objurgationem habet. Huic finitimum est illud, quoties querimur apud alios de quopiam.

Purgatoria Sylva.

SI esset in his fides, in quibus esse debebat, non laboramus.

Libro 3. epist. Et si quantum ex literis.

Quod si rarius fiet, quam tu expectabis, id erit causæ, quod non ejus generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus rectè dem, non prætermittam.

Sed

Sed tamen significatur in tuis literis suspicio quædam &dubitatio tua,de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium.

Quererer tecum, atque expostularem, nisi(ut supra scripsi)purgare me tibi hoc tuo tempore, quàm accusare te mallem, idque putarem esse rectius. Itaque nihil de te quod credideris de me, quamobrem non debueris credere,pauca dicā.

Non oblivione amicitię nostræ,neque intermissione consuetudinis meæ, superioribus temporibus ad te nullas literas misi, sed quod priora tempora in ruinis Reipublicæ nostrisque jacuerunt: posteriora autem me à scribendo tuis injustissimis atque acerbissimis incommodis retardunt.

Peto à te, ne me putes oblivione tui rarius ad te scribere quam solebam, sed aut gravitate valetudinis, qua tamē jam paululum videor levati, aut quod absim ab urbe.

Habes epistolam verbosiorem fortassis, quàm velles: quod tibi ita videri putabo,nisi mihi longiorem remiseris. Ego, si quæ volo, expediero, brevi tempore te,ut spero, videbo.

Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus.Quod de te sperare, de me præstare possum.

Libro 2. epistol. Quanquam me nomine.

Libro

Libro 5. epist. Si tu exercitusque valetis. Tota.

Libro 12. epistol. Itane præter litigatores.

Libro 13. epist. Cum antea capiebam.

Sed est, quod abs te mihi ignosci pervelim.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem, miserrimo ejus tempore venirem: cum is omnia sua studia & officia in me contulisset. Quod si voles in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstitisse. Ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse, θεῖον γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμή.

Non committam posthac, ut me accusare de epistolarum negligentia possis.

Tu modo videto in tanto ocio, ut par in hoc mihi sis.

Nimium raro nobis abs te literæ afferuntur, cum & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiscantur, quam ego, qui Athenas: & certius tibi sit me esse Romæ, quam mihi te Athenis. Itaque propter hanc dubitationem meam brevior hæc ipsa epistola est.

Ideo sum brevior, quod, veluti spero, coram brevi conferre, quæcunque volumus licebit.

Si fortè rarius tibi à me, quam à cæteris literæ reddantur, peto à te, ut id non modo non negligentiæ meæ, sed ne occupationi

cupationi quidem tribuas, quæ etsi summa est, tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amoris nostri & officii mei.

Quare voluntatis meæ me nunquam pœnitebit, consilii pœnitet.

Ex lib. ad Brutum. Tota. Clodius Tribunus plebis.

Meæ objurgationes fuerunt amoris plenissimæ, sed vereor ne hoc quod infectum est, serpat longius.

De literarum missione sine causa abs te accusor.

Longius me provexit dulcedo quædam tecum loquendi, sed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola excedam.

- Lib. 9. epist. Facis jucundè. Tota.

Habes epistolam, si modum epistolæ cogites, libris, quos legisti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti.

Libro 1. epist. Quod ad te jamdiu.
Libro 3. epist. Salve Politiane mi.
Lib. 3. epist. Vtinam quas circa mediũ.
Libro 4. epist. Neque desidiæ meæ.
Libro 6. epist. Quanto tu erga.
Eodem, epist. Non tu nova.
Eodem, epist. Herculem me vocas.
Lib. 8. epist. Non causam dico.
Lib. 11. epist. Gratæ mihi omnino.
Lib. 12. epist. Offendit ut video.

Purgatio mea.

SCio te quæ facis, optimo animo facere. Quid enim mihi exploratius esse potest, quam animus tuus erga me? Sed tamen, ut ingenuè dicam quod sentio, videris mihi quædam facere, non ausim dicere inconsultius, virorum prudentissimus, non dicam inimicè, vir syncerissimę fidei, sed tamen parum circumspectè.

Non dubito, quin ista facias amico animo, sed tamen mihi gratulor, inimicis meis non esse tantum ingenii ad lædendum.

Ais te fecisse amico animo, sed mea quid refert, utrum me amicè jugules, an inimicè?

Libet ex universo hominum contubernio in extremas fugere solitudines, quoties istorum linguacissimorum hominũ mores in mentem veniunt, qui ad hoc unum se natos arbitrantur, ut alienam innocentiam, sua putida mendacique lingua contaminent.

Quod si toties sim tibi literis purganda, quoties illi falso insimulabunt, & ego scribendo, & tu legendo defatigaberis.

Quid ego istis maledicentissimis nebulonibus, qui nostræ benevolentiæ invident, ac semper aliqua comminiscuntur, quo eam vel extinguant, vel diminuant, imprecer, nisi ut penitus obmutescant?

Quod mandata tua ita ut tu jusseras, & ego receperam, nondum peregi: facultas mihi hactenus defuit, non voluntas.

Literis

Literis consequi nequeam, quam vehementer meis negotiis, vel potius fatis indigner, quorum culpa nondum neque meo studio, neque tuis votis licuit satisfacere.

Et ipse mallem, & tu promeritus es, ut officio potius quam purgatione apud te uterer, nisi utrique nostrum fortuna mea invideret.

In hoc tibi Iovem lapidem jurare non dubitem, me insciente facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur: verum ego vel sacramento contendebam, abs te rem tam illepidam profectam non esse.

Sanctè tibi dejero, vel juranti crede.

Credulitas enim error est magis, quam culpa, & quidem in optimi cujusque mentem facillimè irrepit.

Ad purgationem responsio.

POlitianus lib. 2. epist. Et si literarum tuarum.

Libro 12. epist. Literas accepi tuas. Eodem, epistola: Tu verò.

Tantum mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata ætatis meæ, ut non solum animus à factis, sed aures quoque à commemoratione abhorreant.

Et si justa & idonea usus es excusatione intermissionis literarum tuarum, tamen id ne sæpius facias rogo.

Quare cum imprimis tuas desiderem literas, noli committere, ut excusatione potius

potius expleas officium ſcribendi, quam aſſiduitate literarum.

Ad purgationem reſponſio mea.

ANtea tibi nonnihil iraſcebar, nunc ſum vehementer iratus: nec injuria. Hæc tua tam diligens purgatio effecit, ut videaris, aut parum noviſſe meum ingenium, aut certè de amiciſſimo homine non amiciſſimè ſentire.

Offenſum me ſuſpicaris, quod de vocula, neſcio qua, in meis ſcriptis fueris cavillatus.

Ego ne tam ferox ſim, ut id ab amico moleſtè feram: quod ſi faciat æmulorum quiſpiam, non injuria, ſed officio me affectum putem.

Tu verò vel omnia mea ſcripta, me amico, reprehendas licebit.

Cæteri, quos purgas, debent mihi probati eſſe, ſi tibi ſunt.

Nihil eſt quod vereare: ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Hac de re, ut ſoles, ſcribe fraternè.

Ad hoc genus pertinent omnes illæ mitigationes, quibus excludimus ſuſpicionem, vel arrogantiæ, vel odii, vel ſæviciæ, vel cujuſcunque rei, quæ videbatur offenſura. Quum præpoſtero ordine reſpondemus, conveniet illud: ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶ, quo uſus eſt Cicero ad Atticum.

Sed quid ago? penè oblitus eram me epiſtolam ſcribere.

Quo rapior? pænè exciderat, cui viro ſcriberem.

De exprobratione.

VT cum amicis expoſtulamus, ita inimicis & ingratis exprobramus. Quare illam mitigari debere docuimus, hanc exaggerandam monemus. Et quoniam omnis exprobratio ab humanitate videtur recedere, coactos nos id facere dicemus, vel ob nulli tolerandam illius ingratitudinem, vel ob inſignem ſtoliditatem hominis: vel quod nos maledictis quotidianis ad id compulerit: vel quod cum impudentiſſimis hominibus impudentius ſit agendum, & malo nodo malus quærendus cuneus: & id ab optimis viris ſæpe factitatum admonebimus. Et reliqua, quæ ad hanc ſententiã faciunt, proferemus: aut certè per diſſimulationem ad exprobrationem veniemus. Cõſcientiã ipſius ſubinde teſtabimur. Rem ipſam artificioſa narratione ante oculos ponemus: in qua perpetuo & noſtram in illum beneficentiam, & illius in nos ingratitudinem amplificabimus.

Exemplum.

Non tandem pudebit te tui, ſenex, omnium qui vivunt ingratiſſime? Cupiebam, ita me Deus amet, & meorum in te meritorum oblivisci, & tuam ingratitudinẽ ſilẽtio diſſimulare, ſi quoquo modo patereris. Sed vincit meã modeſtiam tua impro-

improbitas. Audes hominis monſtrum, tantam meam in te beneficentiam expertus, ultro etiam te jactare impudens, tanquam aliquid de nobis ſis promeritus? Audes me ultro ingratum vocare, cum tu pro ſummis officiis, quantum potuiſti maleficiorum repoſueris? Hic ego tuam ipſius conſcientiam appello, tuam inquam illam conſcientiam, quam tu tot ſceleribus pollutam intra te geſtare cogeris, eandem ingratitudinis tuæ, & teſtem, & carnificem. Dic mihi ſceleſtiſſime ſenex, nunquamne tibi ſuccurrit, quam ſupplex apud me ambieris, ut vel aliqua ex parte apud me hæreres, ut aliquid tibi mearum literarum impartirem? Peream, ni meipſum tui pudet, quoties oris tui ſpeciem illam arte ſceleratiſſima compoſitam cogitationis oculis intueor. Te hominem canum, rugoſum, tantum blanditiarum, lachrymas etiam effudiſſe? Me quidem referre pudet. At quorſum attinet narrare memori? Narret tibi conſcientia, quæ feceris, quæ dixeris, quæ promiſeris, quæ juraveris. Vltro benignus obtuli, quod homo alioqui impudentiſſimus, ne petere quidem audebas. Scis poſt ipſe quã fraterno ſum te animo complexus, quãtum laborum, vigiliarumque tua cauſa ſuſceperim. Ego meis poſthabitis rebus, aſinum ad lyram duxi. In eo docendo (ſi diis placet) tantum menſium trivi demens. Dic mihi omnium,

rem. Qui si parum officiosus fuissem, tamen tuum erat, ut parentis, ita præceptoris vitia, vel tegere, vel commodè interpretari. Nunc talem ipse fuisse fateris, ut nunquam sis parem habiturus: & pro officiis ea reponis ingratissime, quæ hostis non faceret hosti. Philippus rex Macedonum, duci cuidam, qui possessionem ejus, à quo naufragus fuerat humanissimè exceptus, à rege flagitatam acceperat, frontem ferro candenti hoc elogio inussit: Hospes ingratus. An non tu dignior es, cujus fronte cauterio titulus hic inuratur, discipulus ingratus? Sanctius est præceptoris nomen, quam hospitis: & sceleratius incessere famam, quam eripere prædium. Promittis satisfactionem, si redeam: minitaris atrociora, si non redeam. Quid insanius? Nunc tibi prędicor omnium eruditissimus: rursus eodem ore prædicor omnium qui vivunt indoctissimus. Quid delirius? Hæc an non palam arguunt insignem animi tui perversitatem, qui sciens, dataque opera pessimè facias illi, qui tibi fecit optimè? Et audes istis cum factis solem intueri? Audes in hominum venire cœtus? Audes in templis ad aras sacras istas manus, istos oculos ostendere? Audes ista viperea lingua, quam in hominem beneficentissimum toties vibrasti, precari superos, ingratitudinis ultores? Num tu superos aut inferos ullos esse credis? Sed ego exprobrandi finem faciam, cum

tu lacessendi finem facias nullum. Vale, ut mereris.

Exprobratoria Sylva.

HVjus generis exemplum erit illa Ciceronis ad Octavium, cujus initium est: Si per tuas legiones, &c. Et illa Hieronymi ad Iulianum. Apud Ovidium item Medeæ epistola ad Iasonem.

Epist.famil.lib.5. Et si statueram.

Exprobratio mea.

QVando aliam pro meis in te officiis abs te gratiam expectabam, indignor non tibi, qui es omnium ingratissimus, sed mihi ipsi, qui hominem ingratum & improbum devinxerim.

Ego ea quæ nec sperare quidem es ausus, in te contuli.

Ego te nihil promeritum officiis cumulavi, tu me sic meritum contumeliis oneras.

Desperatis etiam Hippocrates vetat adhibere medicinam.

De Epistola invectiva.

INvectivarum scribendarum artificium, partim ex demonstrativo genere sumitur, partim à judiciali. Nam in hominis vituperio versari necesse est, in quo novitationibus frequentibus utimur: prætetrea & objecta diluimus, & fortiter regerimus crimina: quod ad judiciale genus pertinet. Ea à Rhetoribus didicisse debemus. Nos solum hic admonendum putavimus, ut in ipso statim invectivæ exordio, non tolerandam stoliditatem, superbiam,

perbiam, importunitatem, maledicentiam adversarii demonstremus. Nos præter ingenium ac morem nostrum, coactos id facere dicemus. Nos illum non imitaturos, ut confictis criminibus agamus, sed à conviciis temperantes, objecta tantum diluamus. Deinde ex hominis descriptione verisimile efficiemus, eum vel odio, vel innata maledicendi libidine ea commentum esse. Vnum ex objectis, quod quam rectissimè dilui possit, proponemus. Id ubi diligenter refellerimus, cum recriminatione dicemus, hominis impudentiam, vanitatem, ex eo uno spectari oportere. Tum ea ipsa, quæ nobis conatus est ingerere, in ipsum retorquebimus, & aut eadem, aut graviora admisisse ostendemus. Multa in suspicione relinquemus: vel quod tam sint obscœna, ut ab homine verecundo, nec adversario lacessenti debeant objici: vel quod ob multitudinem flagitiorum, è plurimis pauca duntaxat dicere voluerimus: ex uno, aut duobus facinoribus, reliquam ejus vitam facilè posse æstimari. Deinde, ubi incanduerimus, orationis progressu, scommatis, salibus, dicteriis hominem eludemus: & non odiosum modo, sed & ridiculum ostendemus: nec minus contemnendum ob insignem stultitiam, quam detestandum ob inauditam improbitatem. Multam ironiam adhibebimus. In fine, tanquam ipsi nosmet reprimamus,

hortabimur, ut aliquando resipiscat, ne cogamur&nos aliquando modestiam relinquere. Exemplum qui quærit, legat mutuas illas invectivas Demosthenis, & Æschinis: Ciceronis, & Salustii: Hieronymi, & Ruffini: Pogii & Vallæ: Politiani, & Scalæ. Nos quoniam hoc in genere minimè sumus exercitati, veremur ne hujus scripti artificio parum possimus satisfacere. Atque utinam liceat semper esse rudem. Neque vero nos hic artem maledicendi docere volumus: tametsi nihil est vitii, telum habere paratum, quo te defendas, si quis improbè lacessiverit: nec ad hanc rem admodum sit opus arte, cum nulli ferè non sint ad maledicendum diserti.

Invectiva Sylva.

Politianus lib. 2. epist. Herculem factitium.

Item epist. Vtrum pugnantia.

Literas tuas legimus simillimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minimè dignas, quæ à te nobis mitterentur. Cicero.

De Deprecatoria Epistola.

Nunc ad deprecationem transeamus. Deprecamur, cum culpam manifestam fatemur, & tamen ignosci vel nobis, vel aliis oramus. Hic supplices erimus, culpam ingenuè fatebimur. Extenuabimus postea, vel ab imprudentia, vel ab ætate: vel hinc quod nunc primū deliquit,

deliquit, vel ab ipso commissi genere, solidam culpæ partem in alios transferemus. Eum qui peccavit, sic adfligi pudore, metu, pœnitentiaque dicemus, ut dignus sit misericordia. Ejus, quem placare conamur, clementiam laudabimus, & implorabimus. Spem melioris vitæ ostendemus. Eam ex illius indole per se proba, aliisque ejus, qui peccavit, benefactis reddemus probabilem. Sic enim agit suorum nepotum causam apud Terentium Mitio. Interponemus autoritatem, & pro reconciliando fidejubebimus.

Exemplum.

LAchrymas excussit mihi filius tuus, adolescens non tam desperandus, quã instituendus. Venit ad me macie & squalore confectus. Rogo quid haberet. Statim lachrymę obortæ, singultim vix narrat, periisse se, quod patrem optimum amiserit sua stultitia. Rogo quid flagitii. Fatetur se sortem, quam ad negocium acceperat, in amicam insumpsisse, te offensum animum paternum abjecisse. Advolutus est genibus meis, flevit, promisit omnia se digna. Quid multa? fecit mihi pœnitentiæ fidem. Confido hoc malo edoctum, posthac diligentiorem futurum. Quare quando ille ad se rediit, te quoque in patrem redire convenit. Satis jam graves hujus flagitii pœnas luit: ita graviter fert iram tuam, ut prorsus

hanc lucem cupiat effugere, nisi in gratiam recipiatur. Ego illum objurgavi acerrimè. Quid multa? ipse si vidisses, nec iratus lachrymas tenere potuisses. Quod reliquum est, clementer corrigi potest: immodica severitate ne frangatur animus imbecillis, cavendum est. Ne commiseris, ut te gravius in posterum pœniteat tuæ sævitiæ quam illum nunc pœniteat suæ incogitantiæ. Ignosce vel ætati. Puer est, rerum imperitus, ab improbis convictoribus impulsus est: lapsus est, & quidem nunc primum: culpam fatetur, orat, pollicetur, noxę dedit sese. Quid quæris amplius pater à filio? Cogita & illum puerum esse, & te fuisse, atque ita quod pater es, utere: ut memineris te hominem esse, & hominis patrem. Nunquamne tu ista ætate lapsus es? Nunquam commisisti, quamobrem pater tibi jure debuerit irasci? Non dubito quin commiseris, & fortasse graviora. Hoc merito vulgo jacitur in nos, quod obliti quales ipsi fuerimus olim pueri, filios nostros volumus ilico nasci senes. Hæc inter nos tuto ac libere loqui licet. Multis profuit etiam lapsos esse. Erit posthac, hoc malo doctus, cautior. Habebis filium, si hujus delicti gratiam feceris, addictiorem: & hunc puerilem errorem officiis abundè pensabit. Amat, & veretur unicè patrem: indolis est probæ, pudicum ingenium, animus minimè stupidus. Multa in eo signa video, quæ mihi

mihi certam ſpem faciunt, illum poſthac talem futurum, qualem utrique volumus. Adoleſcentem igitur tibi in manus reſtituo, totam cauſam ad me recipio, pro illo fidejuſſorem me conſtituo: quod ſi noxam addiderit, utrunque abdices licebit, & filium, & amicum. Vale.

Alterum exemplum ex Cicerone.

SI quid in te peccavi, ac potius quoniã peccavi, ignoſce. In me enim ipſum peccavi vehementius. Nunquam putavi fore, ut ſupplex ad te venirem, ſed me hercule facilè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Amabo te, da mihi & hoc: obliviſcere mea cauſa illum aliquando ſuo familiari, adverſario tuo voluiſſe conſultum: hoc ignoſcere eſt humanitatis tuæ. Volo te, cum fortiſſimus ſis vir cognitus, etiam clementiſſimum exiſtimari. Magno erit tibi ornamento, nobiliſſimum adoleſcentem tuo beneficio eſſe ſalvum.

Aliud Exemplum ex epiſtolis Plinii.

CAſtigabat quidã filium ſuum, quod paulò ſumptuoſius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digreſſo, heus tu, nunquamne feciſti, quod à patre corripi poſſet? Feciſti dico, non interdum facis, quod filius tuus, ſi repentè pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore du-

cuntur?

cuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo pro amore mutuo scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius, duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atq; ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris hominem te esse, & hominis patrem. Vale.

Deprecatoria Sylva.

TU tuas inimicitias, ut Reipublicæ donares te, vicisti, alienas, ut contra Rempublicam confirmes, adducêris?

Quantum dolorem acceperim, & quãto fructu sim privatus, & forensi, & domestico, Lucii fratris nostri morte, in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. Nam mihi omnia, quæ jucunda ex humanitate alterius & moribus homini accidere possunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi id quoque molestum sit, cum & meo dolore movearis, & ipse omni virtute, officioque ornatissimum, tuique, & sua sponte, & meo sermone amantem affinem, amicumque amiseris.

Nunquam putavi fore, ut supplex ad te venirem: sed hercule facilè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis. Amabo te, da mihi & hoc: obliviscere mea causa, illum aliquando suo familiari adversario tuo voluisse consultum, cum illius

illius existimatio ageretur. Hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ. Suos enim quisque debet tueri. Deinde, si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias, præ te soles ferre. Totum hoc, ut, quod semper existimavi, nunc planè intelligam, me à te multum amari.

Ad reconciliationis argumentum faciet epistola Plinii libro 8. cujus initium: Nostine hos.

Libro 9. epistola: Libertus tuus: tota, elegans deprecationis exemplum.

Responsio.

EPistola famil. libro 5. epist. Si vales, bene est. Sed hujusmodi, vos clientes, &c Orat, confitetur, purgat, pœnitet. Quid quæris? quod factum est, infectum fieri non potest. Non tam tibi hoc factum displicet, quam ipsi, qui fecit. De reliquo futurum illum emendatum ego in me recipio: meo periculo, pro illo fidejubeo. Si rursum peccaverit, vel meipsum ad supplicium deposcito. Vt jure peccanti succensebas, ita pœnitenti æquum est ignoscere, præsertim puero, & aliena malitia ad delictum impulso. Non quid hujus stultitia, sed quid tua clementia postulet, tibi considerandum puto. Eja ne nimium durus sis pater. Nihilne tu peccas vel senex? & puero nihil vis condonare? Vin' tuos continuo senes

nasci?

nasci? Adeone excidit, qualis in ista ætate fueris?

De extraordinariis generibus epistolarum. & primum de Nunciatione.

QVæ sub aliquo trium generum, suasorio, demonstrativo, judiciali contineri videbantur, hactenus absolvimus. Nunc ad reliquas epistolarum species veniemus: quæ quanquam rhetorici artificii non ita multum desiderant, tamen frequentius ferè incidunt, quam illę superiores. Referetur igitur in primis ea species, qua significamus amico, si quid novæ rei gestum sit apud nos, quod illius referat scire, aut quod illi voluptatem sit allaturum, sive privatum sit illud, sive publicum. Privatum, ut cum absentem certiorem facimus, qua valetudine simus, quid agamus in studiis, quid rure, quid in aula, quid in ædificiis, quid in litibus successerit, aut si quid alioqui novæ rei moliamur, usque ad conviviorum & colloquiorum nugas. Publicum, ut de pace, de bello, de regum gestis aut fœderibus, de pestilentia, aut inundationibus, terræ motibus, tempestatibus, aliisque similibus. Nec hujus generis, quoniam varium est, certa ratio præscribi potest. Tantum illud in genere dicam, quod nuntiatio simplex & lucida esse debet, brevis præterea & distincta, interdum gratulationem aut consolationem habet admixtam. Narratione con-

sta

ſtat, de qua paulò inferius præcipiemus.

Exemplum.

Quoniam jam annum ferè à nobis abes, quicquid hic interim novorum eſt ortum, puto & me tibi debere ſcribere, & te ſcire vehementer cupere. Audies igitur ex me nova quidẽ permulta, haud omnia læta tamen. Non ignoras rerum mortalium conditionem: nihil tam beatum in humanis negotiis, quod non aliqua incommoditate temperetur. Patruus tuus, incredibile eſt, quantum te amet, quantum tua gloria delectetur. Vetus, inquis, eſt illud: Audi igitur, quod novum dices. Antiquus ille compotor tuus, ille, inquam, quem noſti, Nebridius, tantus amator, tam elegans, tam nitidus homo, tam mulieroſus. Ille ſtrenuus aleator, invictus potor, ille gurges, ille helluo, ille undequaque perditiſſimus. Quid fecit, inquies, an uxorem duxit? Imò repente mutatus, omnibus nugis valedixit, funigerorum inſtitutum profeſſus eſt. Iocari me dices, ſcio, ſed ita rem eſſe comperies. Quid hoc? an tibi vetus videtur? Quis nunc non exclamet illud: ἄνω ποταμῶν. Quis neget ovem è lupo fieri poſſe? Accipe quod magis mirêre. Varus ille tuus carnifex, Varus eſſe deſiit. Iam te amat quod nunquam antehac: te laudat, tuos colit, tuũ adventum exoptat. Benedicere diſcit,

homo

homo maledicentissimus. Verum dicere incipit homo vanissimus. Fidem servat nebulo perfidissimus. Eamus nunc, & poeticas transformationes rideamus, cum tantam rerum mutationem brevi factam videamus. Avunculus tuus pontificium Idibus Januariis evicit, non sine maxima quidem contentione. Nosti cõpetitoris & improbitatem, & factiones: evicit tamen. Id te quam primum scire volui, ut illi per literas diligenter gratuleris. Hæreditas ea, quæ tibi è manibus penè erat extorta, mea est tibi opera restituta. Ne mihi pro hoc offiico gratias egeris. Facio enim tuis in rebus, quod tu in meis solebas. Voluptatem tibi ingentem nunciabo. Postridie Non. Mar. soror tua peperit marito filium, patri tibique nepotulum. Iam quid muneris abs te feram, si rem tibi aperiam multò festiviorem? Dii te omnes diligunt. Absenti tibi ne expectanti quidẽ sacerdotium accessit, & amplum, & in primis honestum. Ad quintum Idus Febr. Cornelius vir integerrimus, è vivis migravit. Hic ægrotans, cum competitores non placerent (olfecit enim jam tum inhiare) te successorem nominavit. Mensem supervixit. Hujusmodi thynnos dormienti tibi fortuna retibus tuis implicat. Tuum erit curare, ne quod incidit, elabatur. Non enim desunt qui prædæ inhiant. Habes de rebus privatis: de publicis credo isthuc rumorem nostras literas

teras prævertisse. Cal. Iul. regis unctio incredibili cum apparatu celebrata est. Calend. August. ipse urbem Parisiorum invectus est. Ad quartum Non. Septemb. nuptiæ regia pompa peractæ. Legati multorum regum nomine auditi: nemo non magnificè donatus discessit. Britanni, nescio quid tumultus ostenderant, sed res æquis conditionibus composita est. Audisti de statu publico. Quod reliquum est non indicarem, nisi te scire, tua magnopere interesset. Pestis jam menses aliquot apud nos sævit. Ea cum permultos ex amicis, tum socrum tuam fœminam, omnium quas in vita viderim, optimam absumpsit. Frater eodem morbo correptus, recreatus est. Sic visum est illi, qui res humanas è duobus illis doliis, pro arbitrio suo temperat. Æquo animo feras opportet, quod mutari non potest. Quid hac in re facere te cõveniat, tu tecum statuas. Habes ferè quæ te scire volebam. Si quid interea novi emerserit, faciam te quamprimum certiorem. Tu cura, ne quid ignoremus rerum tuarum. Vale.

Nunciatoria Sylva.

QVæ gerantur accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit solum, sed præfuit.

A nobis agentur omnia diligenter, ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus, nec si quid non

obtinuerimus, repulsi esse videamur.

De omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompejus susceperit, optime ex Emplatorio cognosces: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces, quæ quales sint, non facilè est scribere.

Hic tui omnes valent, summaque pietate te desiderant & diligunt, & colunt: & cura ut valeas, & te isthinc ne temere commoveas.

Lib.4. epist. Et si scio non jucundiss.

Lib.7. Si te dolor aliquis.

Lib.8. epist. Tanti non fuit ar.

Lib.9. Caninius noster me tuis.

Nos de Dolobella quotidie quæ volumus andivimus, sed adhuc sine capite, sine autore, rumore nuncio.

Narro tibi plana. Relegatus mihi videor, postquàm in Phormiano sum.

Isti puero, quem ad te jussi recurrere, da ponderos[illegible] aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum.

L. Iulio Cæsare. C. Mario Figulo consulibus filiolo me auctum scito, salva Terentia, &c. Quanquam hujus operis omnes fermè sunt hujus generis, ut illa, cujus initium: Quæris ex me.

Hæc res quemadmodum ceciderit, & tota

tota res quo loco sit, velim ad me scribas, & ita ut instituisti. Nam ista veritas, etiam si jucunda non est, mihi tamen grata est.

Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo, non solum omnia mea facta, dictaque, verum etiam consilia cognoscere.

Lib. 1. epist. cujus initium: Ridebis, & licet rideas, tota. Nunciatoriæ jocosæ exemplum est.

Lib. 3. Epist. Solet esse gaudio tibi. Et item proxima.

Lib. 3. epist. Rem atrocem. Rei atrocis.

Lib. 4. epist. Thusci grandine excussi. Rusticationis.

Libro 4. epist. Caussam per hos dies. Actionis. Ac mox epistol. Audisti ne val.

Lib. 5. epist. Et tu rogas. tota.

Habes acta mea tridui, quibus cognitis, volui tantum te voluptatis absentem, & studiorum nomine, & meo capere, quantum præsens percipere potuisses.

Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant, vel angunt, non aliter tecum, quam mecum loqui soleo. Deinde quod durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an iis, quæ honestè fecisse me credo, testificatio quædam & quasi præmium accedat.

Lib. 6. epist. Petis ut tibi. Rursum huic proxima. Mox epist. Ais te adductum.

Lib. 7. epist. Et mihi discendi, & tibi do. De spectro.

Lib. 6. epist. Quam multum interest.

Lib. 8. epist. Vidisti ne aliquando. Descriptio fontis.

Eodem lib. epist. Num isthic quoque. Descriptio inundationis.

Eodem lib. epist. Ad quæ noscenda. Descriptio lacus prodigiosi.

Invicem tu si quid epistola dignum, ne gravare scribere. Nam cum aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur.

Lib. 9. epist. Incidit in materiam. De Delphino pæderasta.

Eodem epist. Quæris quemadmodum. Quid agat toto die ruri.

Lib. 4. epist. Vulgare est.

Lib. 4. epist. Accepi epistolam tuam.

Nunciatoria mea.

SCriberem ad te pluribus de rebus, sed vereor ne vel mea diligentia tibi si molesta, vel veritas acerba.

Scribito ad me, quem nosti curiosum non solum quid gestum sit, aut geratu isthic, verum etiam quid divines futurum.

Ad hanc formam pertinet & percon tatoria, quoties nihil aliud agimus in e pistola, quam ut sciamus, quid rerum gat amicus. Hujus exemplum illa Plin lib. 2. Studes an piscaris? Item libro Rectene omnia?

Qu

Quum rem quampiam ridiculam nunciaturi sumus absolutis aliquot narrationibus, conveniet illud ex Homero, ἔσπετέ μοι νῦν μοῦσαι. Excitatur enim hujusmodi transitiunculis lector, & mirè conveniunt familiaribus epistolis.

De mandatoria epistola.

Epistola mandatoria nihil habet artificii, præter sermonis elegantiam, & brevitatem. Exemplum.

N. Liberto suo S.D.P.

Vt præsens multum diuque te admonui, cave quicquam meo injussu tentaveris. Si quid existet novi, me per literas consules. Agrum, de quo scribis, emendi tibi jus permitto, modo ne pluris trecẽtis scutatis veneat. Petronium impudentissimum debitorem, semel atque iterũ appellatum, in jus vocabis. Si inficiabitur, chirographum tibi mitto, dies jam pridem excessit. Ab Asinio creditam pecuniam meo nomine repetes, eamque si reddet, recipies. De permutando sacerdotio, fac Stilbontem virũ, ut scis, & consultissimum, & nostri amantissimum, in consilium adhibeas. Is quod censebit facto opus, id perinde ac si ego autor essem, exequitor. Antequam domum ædificandam cementariis locaveris, prius cũ Phridia communicato, deinde ejus hac de re sententiam ad me scribito. Hos libros una cum epistolis, Trebatii mei mani-

manibus reddendos curabis, & diligenter, & quam primum. Strabonio verbis meis gratias ages quam maximas. Genero meo meis verbis gratulaberis. Lucium contubernalem meum plurimum salvere jubebis. Sed heus tu, pænè præterieram, quod minimè præteritum oportuit: Nepotem meum fac ut quam primum ab isto præceptore tam inepto abducas, ac eruditiori committito: cave te pecuniæ ratio offendat, si modo idoneum doctorem nancisci poteris. Si quaunquam in re sedulo tuo functus es officio, in lite Verulana fac omnem fidem, industriam, diligentiam, ingenium expedias. De villa instauranda quiesce, donec meam sententiam acceperis. Vestes meas omnes una cum annulis ad XI. Calend. Iulii transmittito. Non pluribus te monebo. Tu fac ut quemadmodum & soles, & æquum est, tuo officio fungaris. Erit apud me diligentiæ tuæ præmium. Vale.

Mandatoriæ Sylva.

EPistola. Fa. lib. 16. Sunt aliquot hujus generis. Pætus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donavit. Hoc illius munus in tua diligentia positum est. Si me amas, cura ut conserventur, & ad me perferantur. Hoc mihi nihil potest esse gratius. Et tum Græcos, tum vero Latinos diligenter

ter ut conserves velim. Tuum esse hoc munusculum putabo.

Sed omnia ut voles. Ego enim quicquid feceris, id tum rectè, tum etiam mea causa factum putabo.

Peto autem ut pictorem quam diligentissimum assumas. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longè difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare.

Est apud Horat. in Epist. exemplum mandatoriæ jocosæ: *Vt proficiscentem monui te sæpè, diuque.* Hoc genus minimum abest à petitorio. Mandamus enim cum autoritate. Petimus ab iis, in quos nobis mandandi jus non est.

Mandatoria mea.

Filium quantus est, tuæ fidei trado. Totam meam solicitudinem in te transfero. Tu pater esto, ego me sic geram, quasi patruus sim, non pater.

De epistola collaudatoria.

Collaudatio est, qua filium filiamve, militem, servum, libertum, famulũ, uxorem, aut alios, in quos nobis jus est, ut officio suo functos laudamus.

Exemplum.

Nihil ex omni rerum genere potuit mihi nunciari jucundius, quam te iis

moribus agere, qui & teipso, & tuo genere sint digni. Nunc ego te filium agnosco meum, cum te audio toto animo literis incumbere, fugitare consuetudinem cessatorum, parcere rei paternæ, si modo non id falso est mihi nunciatum. Tu perge in officio, mi fili, hocque persuasum habe, si te qualem volo præstiteris filium, me benigniorem etiam quàm voles habebis patrem. Vale.

Alterum exemplum.

Facis ut merito te amem, & collaudē, qui non ut vulgus servorum solet, absentis domini negotia impedias, sed omni cura, vigilantia, opera coneris expedire. Eum ego demum frugi ministrum, & bene spectatum judico, qui absente domino, cum impunè cessare possit, in officio se continet. Audivi qua fide, qua industria mandata peregeris. Tu fac cætera eodem animo persequaris, ut qui nunc merito te amo, perpetuo possim amare. Officio bene cœpto strenuè perfungere. Domini negotia, tua ipsius, ut sunt, esse credito. Tu si frugi ministri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud præteriero. Vale, ac vigila.

De gratiarum actione.

GRatias agimus iis, in quos nobis nullum est mandandi jus. Hæc forma subjici

ſubjici poterat petitoriæ, aut conſolatoriæ, aut monitoriæ. Hîc beneficium, quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum. Nam ſæpe gratiam retuliſſe videtur, qui bene gratias agit. Amplificatur autem his ferme rationibus: ſi ultro collatum eſt, ſi incontanter, ſi cito. Bis enim dat, qui cito dat. Si in tempore, ſi uberius, quam alter auſus ſit petere: ſi nihil pro merito: ſi ne expectanti quidem: ſi ab eo cui libenter debemus, hoc eſt, ab eo quem amamus ex animo: aut ſi in eum collatum eſt, cui magis ex animo volumus, quam nobis ipſis. A genere quoque beneficii ſumemus amplificationem: veluti ſi quis fideli conſilio juvit, dicemus illi plus deberi, qui conſilio juvit, quam qui pecunia. Neque raro majus beneficium præſtat, qui objurgat, quam qui donat. Contra ſi quis pecunia juvit, dicemus vulgare officium eſſe verbis opitulari: qui pecuniam promptè impartit, non poteſt non certiſſimus amicus videri. Sunt & aliæ circumſtantiæ, quibus exaggeramus beneficii magnitudinem: veluti ſi nos ſimus pręlati iis, quibus ille ob affinitatem erat obnoxius: ſi noſtra cauſa contempſit etiam ſimultatem aliquorum potentium. His commemorandis, declarabimus nos ſcire beneficii magnitudinem. Eſt autem bona gratitudinis pars, & ſcire quantum debeas, & debere libenter. Oſtendemus etiam, ſi poterimus, quam multos eodem beneficio devinxerit

rit: quodque ejus beneficii utilitas, non tantum ad unum hominem pertineat, sed ad Reip. commodum. Deinde pollicebimur citra jactantiam, nos aut parem, aut uberiorem etiam gratiam relaturos. Si nulla referendi facultas erit, certè animum memorē, & gratum pollicebimur, precabimurque, ut superi cumulatè referant gratiam bene merito, quod nobis ob fortunarum tenuitatem non licet. Et hujus generis erit tractatio duplex, recta, & obliqua. Nam aliquoties non agendo gratias, maximè gratias agimus, quum ostendimus aut beneficium esse majus, quam ut vulgari more verbis oporteat gratias agere: aut amicitiam nostram esse majorem quam ut alterum alteri oporteat gratias agere.

Quod in negotio meo rogari te passus non es, sed ultro studium tuum, operam, diligentiam & obtulisti, & præstitisti, veterem tuam in me, meosque, humanitatem libens agnosco. Et facis tu quidem non meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterunt, sed tua virtute dignum, qui nullis à me provocatus officiis, tam prompto in me sis animo, ut beneficium accepisse videaris, quum præstiteris. Quare quum tuo officio plurimum adjumenti meis rebus attulisti, tum isto animo ita delector, ut dictu sit incredibile. Verè negant referre quantum beneficium, sed quam amico animo præstiteris. Ex ejus modo potius, quam rei officium est metien-

tiendum. Meum erit, quod referre nequeo, perpetuo meminisse. Nam quid ego tibi multis verbis gratiam agam? An hoc passurus es, qui ne moneri quidem te passus es? Vtinam eam mihi facultatem aliquando concedant superi, ut possim hunc animum tui ardentissimum, re potius, quam verbis declarare. Interim si quid erit, in quo mea vicissim opera utendum putabis, cave rogaveris, sed ut tuo mancipio præcipito: invenies ad quidvis & promptum, & alacrem. Vale.

Aliud exemplum.

ACcepi munus tuum, re quidem magnificum, sed te autore longe mihi tũ preciosissimum, tum jucundissimum. Rectè enim à Nasone tuo scriptum est: *Sic acceptissima semper Munera sunt, autor quæ preciosa facit.* Quo quidem quid me tibi devinctum esse fatear, quum sim jam olim devinctissimus? Totus in ære tuo sum: arctioribus vinculis me tibi astringere non potes. Quod referam, vel isto munere, vel potius tuo isto in me animo, qui mihi munere ipso longè est suavior, dignum, nihil habeo nisi me ipsum, quem si alicujus esse precii putas, totum peculio tuo adscribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere possessionum tuarum, quo & tu tam proprie possis & uti, & abuti, quam Nicolao tuo.

Aliud

Aliud exemplum.

Multa ſunt tua erga me officia: at nullum omnium mihi fuit aut oportunius, aut jucundius, quam quod fratrē meum in cauſſa difficillima tuo patrocinio juveris. Qui ut eſt mihi propemodum me ipſo charior, ita quicquid in illum contu iſti, id mihi gratius etiam videri debet, quam ſi in me ipſum eſſet collatum. Sed ne diligentius tibi gratias agam, noſtra familiaritas flagitare videtur. Neque enim tu novi quicquam feciſti, & ego re quam verbis beneficium rependere malim. Vale.

Agendi gratias Sylva.

MVltum enim intereſt, utrum laus minuatur, an ſalus deſeratur: me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua virtute perfectum eſt. Curaſti enim ut plus additum ad memoriam nominis noſtri, quam ademptum de fortuna videretur.

Amoris quidem tui quoquo me verti video veſtigia vel proximè de Tigellio Senſi enim ex literis tuis, valde te laboraſſe. Amo igitur voluntatem. Immortales ago tibi gratias, agamque dum vivam: nam relaturum me adfirmare non poſſum. Tantis enim tuis officiis non video mihi reſpondere poſſe: niſi fortè tu graviſſimè, diſertiſſimeque ſcripſiſti ita cenſurus es, ut me referre gratiam p

te

tes, cum memoria tenebo. Facere non possum, quin in singulas res, meritaque tua, tibi gratias agam. Sed me hercle facio cum pudore. Neque enim tanta necessitudo, quantam tu mihi tecum esse voluisti, desiderare videtur gratiarum actionem. Neque ego lubenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis: & malo præsens observantia, indulgentia, assiduitate memorem me tibi probare. Quod si mihi vita contigerit, omnes gratas amicitias, atque etiam pias propinquitates in tua observantia, indulgentia, assiduitate vincam. Tantum me tibi debere existimo, quantum persolvere difficile est.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re vix referre possum, huic verbis non patitur res satisfieri.

Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod isthuc quicquid esset nugarum, me scire voluisti. Signum enim magnum amoris dedisti.

Libro 13. epist. Et si libenter petere à te.

Gratæ mihi tuæ literæ sunt, quibus accuratè perscripsisti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es.

Noli expectare dum tibi gratias agam. Iam pridem hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summam benevolentiam pervenit, sublatum esse debet.

Studium tuum, curaque de salute mea, nulla me nova voluptate adfecit, Non solum

lum enim usitatum, sed etiam quotidianum est, aliquid audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter atque honorifice dixeris, aut feceris.

Neque enim mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut quotidie vehementius te de me optimè meritum esse læter.

Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quod illam mihi: illa, quod me sibi dederis, quasi invicem elegeris.

Lib. 5. epist. Accepi pulcherrimos. Tota.

Cum plurima officia tua mihi grata & jucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate judiciorum longius processisse.

Amavi curam & solicitudinem tuam, quod cum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisti, dum putas insalubres.

Bene fecisti, quod libertum aliquando tibi charum reducentibus epistolis meis, in domum, & in animum recepisti. Iuvabit hoc te. Me certè juvat primum quod te talem video, ut in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut vel autoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo, & gratias ago: simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, & si non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes.

A

Ad agendas gratias pro liberalitate, qua aliquis usus est in tenuem, & à quo non speretur mutua liberalitas, faciet epist. Plinii libro 9. Cujus initium: Laudas mihi.

Libro 1.epist. Tu vero Hermolaë.

Libro 11.epist.Ain vero. Eodem, epist. Ago tibi gratias.

Mea.

QVid tibi,quid inquam, pollicear?num meipsum quantus sum dedam? At exiguum est iis me dedere, qui nisi fuissent, ipse non essem.

Pergratum mihi est, quod crebro certior per te fio de rebus quæ isthic geruntur, & tuam erga me benevolentiam facile perspicio.

Cæteris omnibus vinci me patiar, certè benevolentia mutua non cedam. Nam (ut rectè dixit Plinius) Vinci in amore turpissimum est.

Quod audio te isthic pro mea dignitate fortiter digladiari, nihil quidem adfertur novi, sed tamen hoc audio libentius, quo sæpius.

Quod referre gratiam, ita ut volebam, non possum, fortunæ debes imputare.

Hoc quod mihi reliquum est, te amabo, te colam, te venerabor.

Mea enim mihi fortuna eripere potuit, meipsum non potuit, Mea enim,

non

non me ipsum mihi fortuna ademit.

Quid ego te horter, ut tui similis esse pergas, quum indies teipsum ultro benignitate superes? quid tibi gratias agam, id quod neutiquam expectas?

Quod non modo non negabo, sed etjam semper & meminero, & prædicabo libenter.

Non est alius quisquam, cujus officiis me tam esse devinctum, non solum fateat, verum etiam gaudeam.

Ad gratiarum actionem responsio.

QVod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt.

Officium meum erga Rhodonem, cæteraque mea studia, quæ tibi ac tuis præstiti, tibi homini gratissimo, grata esse vehementer gaudeo, mihique scito indie majori curæ esse dignitatem tuam, qu quidem à teipso integritate, & clementi tua sic amplificata est, ut nihil addi pos videatur.

Quanquam gratiarum actionem à non desiderabam, cum te re ipsa, atq animo scirem esse gratissimum, tam (fatendum est enim) fuit mihi perjucu da. Sic enim vidi, quasi ea quæ oculis c nuntur, me à te amari. Dices, quid ant Semper quidem, sed nunquam illustri

Ex Plinio. Gratiarum actio pro libera admonitione.

EPistolarum, quas mihi ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipuè sentio, quantopere me diligas, cum sic egeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, quum summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam te rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videor, nunquam enim cessabo, convicium facias. Quod & ego intelligam à summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas.

Lamentatoria epistola.

INter commoditates, quas multas adfert amicitia, commemoratur & illud, quod si quid dolet, licet in amici sinum effundere: quæ res solet bonam ægritudinis partem adimere. Genus hoc adfine est consolatoriæ: sed in hoc nihil opus est arte, quum unumquemlibet dolor soleat reddere disertum.

Non possum tibi, quales uterque volumus, epistolas mittere, quum mihi nihil rerum omnium ex sententia procedat. Sed quid ego mi Laurenti, te meis que-

relis exanimo? nisi quod juuat apud familiarissimum amiculum graves animi mei curas deponere. Credo omnes & superos,& inferos in meam perniciem cōjurasse: ita ubi hoc malum vix effugi, succedit aliud multo acerbius. In morbum jam iterum atque iterum incidi, decidi, recidi. Multo vix sumptu recreatus, en senex ille Sogdianus, pestis omnium quas unquam irati dii mortalibus immisere, longè teterrima, se mihi erudiendum dedit. Quid ibi miseriarum non vidi? Quantum luctus, quantum lachrymarum summis meis laboribus mihi conscivi? Id monstrum jam biennium me exercet. Fugio, quando vinci non potest. Iam deorū aliquem mihi propitium factum arbitrabar, quod Antonium, hominem candidissimum essem nactus, cujus humanitas illius feritatem leniebat. Invidit mihi rursum, nescio quod numen, jucundissimi sodalis convictum, distrahitur invitus ab invito. Inde solus, & destitutus, dum omnia tento, nihil nō experior. Deum immortalem! in quos fluctus, in quæ monstra incidi? His tantis, tam perpetuis malis, vel Hercules ipse, aut si quid Hercule fortius, vinci poterat. Obdurui tamen, si mecum cogitans: adversam fortunam, & si infesta esset, aliquando malis meis satiatam, æquiorem futuram. Nemini perpetuo acerbam aut fuisse unquam, aut esse posse. Et ecce de integro morbo capitali corripior miser: qui quod erat diutu

nus. & corpus & loculos penitus exhausit. Nec erat cui meus doleret dolor: quos juvaret, permulti. Sogdianum autem illum, præter cæteros, delectabat malum meum, cui molestissimum ut esset, eram meritus. Ne tum quidem animum dejeci, non quod sperarem quicquam, sed ne teterrimo illi seni voluptatem augerem. Servatus sum, sed superis opinor, iratis, si miseriis ferendis servatum esse voluerunt. Quid enim postea vel maximis, vel minimis in rebus à me tentatum est, quid tam dextro consilio institutum, quod nõ infelicissime evenerit? O me omnium qui sunt, quique fuerunt, infortunatissimum: egone unus ex universo hominum numero, præposterus ille Polycrates extiti, cui omnia adversarentur, cui nihil unquam obtigerit optatum? Hìc tu me, scio, veris, ut ajunt, bonis commemorandis, nimirum literis, & ingenio consolari incipies. Tolle mihi inanes istas consolationes, quæ ægritudinem meam exasperant etiam, tantum abest ut leniant. Odi jam ego meum hoc ingenium: odi literas, quibus si carerem, minus miser essem, minus sentirem, minus angerer. Sed querelarum plus satis. Tu cura ut rectè valeas, quando nos Dii noluerunt.

Lamentatoria Sylva.

Libro 5. epistolarum: Omnis amor tuus.

Si liber exiſſet, quando non tam intereſt, quo animo ſcribatur, quam quo accipiatur, ne ea res ineptè mihi noceret, cum præſertim adhuc ſtili pœnas dem: qua quidem in re ſingulari ſum fato. Nam cum mendum ſcripturæ litura tollatur, ſtultitia fama multetur, meus error exilio corrigitur, cujus ſumma criminis eſt, quod armatus adverſario male Rem-pub. lugebam, quæ non ſolum ſuis erga me, ſed etiam meis erga ſe beneficiis erat mihi charior: & hoc tempore, quanquam me non ratio ſolum conſolatur, quę plurimum debet valere, ſed etiam dies, quæ ſtultis quoque mederi ſolet: tamen doleo ita communem rem eſſe dilapſam, ut ne ſpes quidem melius aliquando fore relinquatur.

Libro 9. epiſtol. Vel meo ipſius interitu.

Libro 14. Ad Terentiam pleræque.

Quantum dolorẽ acceperim, & quanto fructu ſim privatus. & forenſi, & domeſtico, Lucii fratris noſtri morte, in primis pro noſtra conſuetudine tu exiſtimare potes. Nam mihi omnia, quæ jucunda ex humanitate alterius, & moribus, homini accidere poſſunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi quoque id moleſtum ſit, cum & meo dolore moveare, & ipſe omni virtute, officioque ornatiſſimum, tuique & ſua ſponte, & meo ſermone amantem affinem amicumque amiſeris.

Quod

Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut à me manus abstineam. Alterum non potes, ut me non nostri consilii utique pœniteat. Quid enim est, quod me retineat, præsertim si ea spes non est, quæ nos proficiscentes prosequebatur?

Premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quę mihi me chariores semper fuerant. Cura ut valeas.

Velim pro tuo in me amore, hanc inanem meam diligentiam, miserabilem potius, quam ineptam putes.

Ita sunt res nostræ, ut in secundis, fluxæ: ut in adversis, bonæ. In re familiari valde sumus ut scis, perturbati.

Amisimus, mi Pomponi, non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam civitatis.

Ego vero, quem fugiam habeo: quem sequar, non habeo.

Solicitum esse te, cum de tuis communibusque fortunis, tum maxime de me, ac dolore meo sentio: qui quidem dolor meus, non modo non minuitur, cum socium sibi adjungit dolorem tuum, sed etjam augetur omnino. Pro tua prudentia sentis, qua consolatione levari maximè possim. Probas enim meum consilium, negasque mihi quidquam tali tempore potius fugiendum fuisse.

Qui sit omnium rerum status noster vides. Nihil est mali, quod non & sustineam, & expectem. Quarum rerum eò gravior est dolor, quo culpa major.

Omnia tamen ſunt feliciora, quam peccati dolor, qui & maximus eſt, & æternus. Cujus peccati ſi ſocios eſſem habiturus ego, quos putavi, tamen eſſet ea conſolatio tenuis. Sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum.

Quamobrem, quoniam neque conſilii tui, neque conſolationis cujuſquam ſpes ulla mihi oſtenditur, non quæram hæc à te poſthac: tantum velim, ne priſtinum hoc officium intermittas. Scribas ad me quidquid veniet tibi in mentem, cum habebis cui des, & dum erit ad quem des, quod longum non erit.

Quid reſtat? niſi ut miſer fiam?

O rem perditam, ô facinus indignum, ô me infelicem! quid hoc ſtatu vel deſperatius, vel fœdius? O me afflictum.

De prædio per calumniam erepto graviter angerer, niſi jam animus diuturna deſperatione ad novum dolorem obduruiſſet.

Ita animus multis malis obſtupuit, ut ſenſu etiam moleſtiæ carere cœperit, quod ipſum eſt omnibus miſeriis miſerius.

Quid quæris? nihil me infortunatius. Nos tamen in his etiam miſeriis, erecto animo, & minimè perturbato ſumus, honeſtumque, & dignitatem noſtram magna cura tuemur.

Plura ſcribere non poſſum, ita ſum animo perculſo, & dejecto.

Non faciam ut enumerem miſerias omnes

omnes, in quas incidi propter summam injuriam & scelus, non tam inimicorum meorum, quam invidorum, ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum vocem.

Ego & sæpius ad te,& plura scriberem, nisi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tum maximè hujus generis facultatem ademisset.

Itaque cum meus me mœror quotidianus lacerat & conficit, tum verò hæc addita cura vix mihi vitam reliquam facit.

Nec tam miserum quidquam est, quod non in fortunam nostram cadere videatur. Quare quando me afflictum & confectum luctu audies, existimato me stultitiæ meæ pœnam ferre gravius, quam eventi, quod ei crediderim, quem esse nefarium non putaram.

Nos nō inimici, sed invidi perdiderunt. Nam quod me tam sæpe & vehementer objurgas, & animo infirmo esse dicis, quæso ecquod tantum malum est, quod in mea calamitate non sit? Ecquis unquā ex tam amplo statu, tam bona causa, tantis facultatibus, ingenii, consilii, gratiæ, tantis præsidiis bonorum omnium concidit? Possum oblivisci qui fuerim, non sentire qui sim? Quo caream honore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortunis, quo fratre? Quem ego, ut novum genus calamitatis attendas, quum pluris facerem, quam me ipsum semper fecissem,

vitavi ne viderem, ne aut illius luctum, squaloremque aspicerem: aut ne me, quem ille florentissimum reliquerat, perditum illi, afflictumque offerrem. Mitto cætera intolerabilia: etenim fletu impedior.

Dies autem non modo non levat luctum hunc, sed etiam auget. Nam cæteri dolores mitigantur vetustate, hic non potest, & sensu præsentis miseriæ, & recordatione præteritæ vitæ, non continuo augeri. Desidero enim non mea solum, neque meos, sed meipsum. Quid enim sum? Sed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis vulneribus sæpius manus adferam.

Magis opto, quam spero, ut ægroto dum anima est, spes esse dicitur.

Non mediusfidius præ lachrymis possum reliqua, nec cogitare, nec scribere.

Aut quis me non solum infelicior, sed jam etiam turpior?

Lamentationis exemplum erit tota illa epistola lib. 1. Iacturam gravissimam. Rursus lib. 3. epist. tota. Modo nunciatus est. Rursus: Audio Valerium Martialem:

Libro 5. epist. Tristissimus hæc tibi, tota:

Lib. 8. epist. Omnia mihi studia.

Mihi autem videtur acerba semper, & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nã qui voluptatibus dediti, quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidi

quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt: his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat.

Triste illud quod Iulius Valens graviter jacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Iul. Avitus decessit, dum ex quæstura redit: decessit autem in navi, procul à fratre amantissimo, procul à matre, à sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent, sed pertinuerunt cum moreretur. Pertinet ad hos, qui supersunt. Iam quidem in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus est, summa consecuturus, si virtutes ejus maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat? quantum legit, quantum etiam scripsit, quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt? Sed quid ego indulgeo dolori, cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est? Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lachrymis, quas epistola expressit.

Est enim quædam etiam dolendi voluptas, pręsertim si in amici sinum defleas, apud quem lachrymis tuis vel laus sit parata, vel venia.

Lib. 8. epist. Et gaudium mihi.

Lamentatoria mea.

SI in malum hoc fortunæ iniquitate incidissem, honestior esset plaga: nunc nostra culpa videmur accersisse quod commodè vitari poterat.

Res meæ in eum locum deductæ sunt, ur si velis officiosus esse, epitaphium pares tuo Lucilio.

De gratulatoria epistola.

QVemadmodum in rebus adflictis, amici dolorem consolatione mitigamus, ita si quid accidit lætæ rei, voluptate amici gratulatione conduplicamus. Hic modis omnibus exaggêrabimus animi nostri voluptatem, quam ex amici successu cepimus, cujus omnia vel commoda, vel incõmoda pro nostris ducamus: imo cujus rebus pro incredibili quadam erga illum benevolentia, magis etiam commoveamur, quam nostris ipsorum. Deinde dignitatem, aut si quid aliud obtigit, variis rationibus attollemus: sive quod per se sit eximia: sive quod à multis frustra ambita: sive quod ultro non ambienti delata sit: sive quod bonorum judicio contigerit, non cæco favore fortunæ: sive quod ejusmodi principis favor, qui non solet nisi spectatos magnis honoribus ornare: sive quod totum hoc, quicquid est boni, nulli ferat acceptum nisi

nisi suę ipsius industriæ, ut hinc nihil laudis sibi vindicare possit fortuna: sive quod præter spem obtigit: nam hæc solent esse gratiora. Mox ubi rem satis auxerimus, ostẽdemus: tametsi amplissimũ sit quod obtigit, tamen inferius esse meritis illius. Hunc tantum esse gradum ad majora, si modo fortuna velit hominis virtutibus respondere. Postremo loco bene ominabimur, beneque precabimur, ut quod obtigit, bonis avibus sit ipsi, amicis, ac Reipublicæ perpetuo faustum, ac felix. Est & obliqua gratulandi ratio, quando negamus nos amico gratulari honorẽ qui contigit, sed ipsi honori talem virum, qui tum demum videbitur splendidus ac magnificus esse, posteaquam ei delatus est, qui suis virtutibus & ornamentis sit dignitati, quam suscepit, multum dignitatis adlaturus. Quemadmodum enim magistratum obscurat, qui gerit indignus, ita illustrat vir omni decorũ genere clarus & illustris. Aut negabimus nos illi gratulaturos dignitatis accessionem, quam ille nec ambit, nec miratur: utpote vir prudens, qui intelligat quanto cum onere honor ille sit conjunctus: præterea modestus, qui nihil minus affectet, quam populares glorias: sed tamen gaudere, quod illi seges ac materia data sit exercendæ virtutis suæ, ut qui ante hac semper voluerit prodesse quamplurimis, nunc etiam possit ob autoritatis accessionem. Licebit utranque rationem ad-

hibere

hibere per occupationem, cum prius narrabimus, quid alii essent illi gratulaturi: nos non eadem gratulari, sed ea potius, quæ jam diximus in obliqua gratulatione dici solere. Frequenter hic incidit genus encomiasticum, veluti in his, quæ modo recensuimus: aliquando non incidit, veluti cum amico gratulamur, qui incolumis domum rediit ex itinere longinquo, cum amico gratulamur filium natum, nisi fortè dicemus hoc Reip. interesse, ut optimi quique viri, & probissimæ quæque matronæ, quàm maximè sint fœcundæ, quod ex bonis ferè nascantur boni. Porro felicitatem civitatis non hinc dependêre, si quam plurimos habeat cives, sed si quam optimos.

Exemplum.

Incredibilem animo cepi lætitiam, quum te summo principum, collegiique consensu, miro populi applausu præsulem creatum esse intelligo. Gaudeo aliquando eum honorem tibi ultro delatum esse, quo tu te semper dignissimum præstitisti. Nec tibi tantum gratulor, qui honore isto (quanquam tuis moribus, tuæ eruditioni debito) non multum delectaris, sed multo magis patriæ gratulor, quæ talem sit pontificem habitura, qualem ante hac habuit nunquam. Gratulor tuis omnibus, quos cum semper morum innocentia decoraris, nunc etiam honoris

ris claritate, & muneris autoritate illustrabis. Gratulor mihi ipsi, te amplissimis honoribus esse auctum, cujus omnes fortunas semper meas esse duxi. Sacerdotio quidem isto, in universa Etruria neque honestius aliud, neque magis opimum, neque tuis rebus commodius contingere poterat. Tu tibi, qua es modestia, onus, haud honorem objectum dices. At ego sic existimo, superos & patriæ per te consultum esse voluisse, & tibi virtutis materiam illustrandæ paratam. Quæ res precor ut primum tibi, deinde gregi tuo, denique & nobis omnibus vertat bene. Me totum, quantus quantus sum, ad tuum obsequium offero. Vale.

Geatulatoria Sylva.

Libro 2. epist. Sera gratulatio.
Eodem, epist: Primum tibi ut de.
Lib.3.epist.Quasi divinarem. Tota.

Qua in re gratulor tibi ita vehementer, ut te quoque mihi gratulari, quam gratias agere malim: alterum non omnino desidero: alterum vero facere poteris.

Gratulor tibi, mi Balbe, vereque gratulor. Nec sum tam stultus, ut te usura falsi gaudii frui velim: deinde frangi repente, atque ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem animi postea possit extollere.

Sapienter hæc reliquisti, si consilio: feliciter, si casu.

Gra-

Gratulor tibi affinitatem viri, medius-fidius optimi.

Libro 15. epist. Te & pietatis in nos. Et plurimæ sequentes.

De Cicerone quæ scribis, jucunda mihi sunt, velim sint prospera.

Etsi contentus eram, mi Dolobella, tua gloria, satisque ex ea magnam lætitiam voluptatemque capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quòd vulgò hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus.

Sum enim avidior, etiam quam satis est gloriæ, & tamen non alienum est à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni regi regum fuit honestum, aliquem in consiliis capiendis Nestorem habere. Mihi vero gloriosum, te juvenem COS. florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ.

Libro 4. epist. Magnam cepi voluptatem.

Libro 5. epist. Concesseram in municipium. toto.

Eodem: epist. Bene est mihi.

Libro 9. epist. Magna me solicitudine. toto.

Libro 1. Explicare non possum.

Gratulatio mea.

LVcium tibi generum obtigisse, majorem in modum gaudeo: speroque & opto

opto, istam conjunctionem tibi & voluptati, & ornamento fore.

Neque nobis præsul optatior, neque tibi munus magis optandum potuit obtingere.

Nuncius neque optatior, neque jucundior adferri potuit, quam qui nuper est de nova dignitate tua allatus.

Ex tuis literis, quibus te consulem declaratum significas, tantum cepi voluptatis, quantum te semper amavi.

O factum bene, rem voluptariam nuncias, pulchrè nuncias, præ gaudio vix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias.

Literæ tuæ suavissimæ, quibus te novis honoribus ornatum nuncias, tanta me lætitia impleverunt, ut prorsus dubitem, cui potissimum gratulari debeam: tibine, cui tanta dignitas nec petenti, nec cogitanti contigerit: an patriæ, quæ talem sit præsulem habitura : an principi, qui talem consiliarium : an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector.

Scio te istiusmodi ornamenta nec desiderasse, nec delectari, & ita prorsus existimare, onus, non honorem tibi injectum. At tanto es isto honore dignior, quo delectaris minus, eoque magis virtuti tui gratulor.

Natum tibi bellum puerum, uxore salva, vehementer gaudeo.

Quod ex itinere difficillimo,& diuturna peregrinatione patriæ sis redditus incolumis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex sententia tua evenisse, incredibile dictu quantum læter.

Cave putes teipsum ex ista tua fortuna plus cepisse voluptatis, quam ego ex tuis literis ceperim, quæ me de nova dignitate tua certiorem fecerunt.

Quod novis honoribus sis anctus.

Quod magistratum adsecutus, majorem in modum gaudeo.

Quod legatio tam splendida delata,

Quod doctoris titulo ornatus,

Familiam tibi feliciter domi crescere,

Hæreditatem amplissimam obvenisse volupe est: te tam certis, tam charis amicis orbatum nonnihil doleo.

Ego abfuisse te tam diu à nobis & doleo,quod carui fructu jucundissimæ consuetudinis tuæ: & lætor, quod absens omnia cum maxima dignitate es adsecutus,quodque in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna respondet.

Gratulor, quod qui semper Episcopus fuisti, nunc etiam videberis.

Responsio ad gratulationem.

Gratulatio tua etsi mihi probatissima quod ab optimo sit animo, tamen hoc mihi multò jucundius est, & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum

qu

qui verè meæ saluti faverent, te cupidissimum mei, singularemque mihi benevolentiam præstitisse cognovi.

Responsio mea.

O Diem lætum, non tibi solum, sed tuis etiam omnibus candidissimo notandum calculo.

Si quid esset in rebus meis unione vel candidius, vel preciosius, hac nota signarem eum diem, quo mihi nunciatum est, te nobis è periculosissimo bello rediisse, non solum incolumem, verum etiam victorem, & quidem summa cum laude.

O diem terque quaterque lætum, nec unico margarito mihi signandum.

Precor superos, ut hoc gaudium, quod nobis omnibus largiti sunt, perpetuum esse velint.

Si casu te contulisti in aulam, gratulor fortunæ tuæ: sin judicio, magis etiam gratulor tuæ sapientiæ.

De jocosa Epistola.

IN unoquoq; epistolarum genere, quoties res patitur, jocum admiscere debemus. Quo in genere, & Ciceronem plurimum valuisse, & Ioannem Campanum ferè immodicum, ac solutum esse videmus, sæpè proximum scurrilitati. Argutiùs jocatur Ausonius. Cujusmodi vero debeat esse jocus, Cicero in libris de

Oratore, & Quintilianus capite de risu monstravit. Exempla suppeditabit Macrobius, & Athenæus. Primum illud curandum, ut tempestivus sit jocus, ut liberalis, ut decori meminerit. Qui si aptè adhibebitur, plus sæpenumero habet momenti, quàm oratio quamlibet seria. Sed cavendum erit, nequando nobis eveniat, quod asino Æsopico catelli lusus infeliciter æmulato.

Iocòsa Sylva.

Libro 7. epist. In omnibus meis.

Nam de Cornelio nihil audeo dicere, cujus tu periculo stultus es, quando te ab eo sapere didicisse profiteris, quin tu urges istam occasionem, & facultatem, qua melior nunquam reperietur.

Lib. 7. epist. Legi tuas literas.

Eodem, epist. Nisi antè Roma. Proxima: Mirabar quid esset. Ac cæteræ plæræque ad Trebat.

Lib. 9. epist. Num tu homo ridiculus es? & aliquot sequentes ad eundem.

Eodem, epist. Accubueram.

Tui desiderium, spe tuorum commodorum consolor.

Nos planè divites sumus, sed ne erres, Stoicorum more, qui omnes divites putant, qui cœlo & terra frui possunt.

Lib. 1 epist. Næ tu homo es. Item proxima Pici.

Lib.

Lib. 5. epist. Ita respondebo. Item epist. Si tu edentulus.

Lib. 7. Breves aliquot epistolæ sunt, partim jocosæ, partim argutæ. Quin & Ausonius multus est in jocando, nec minùs Guilhelmus Budæus, Gallus & hic.

Conciliatoria.

EST genus epistolarum non dissimile commendatorio, quod nobis visum est appellare conciliatorium. Nam ut commendatione conciliamus aliis favorem, ac benevolentiam apud amicos, ita cum studemus nobis conciliare viros, quibuscum antehac nulla intercessit notitia aut amicitia, quodammodo nosmetipsos commendamus. Hoc argumentum frequens est inter eruditos, dum aliquoties totis regionibus disjuncti, tamẽ mutuis epistolis sese provocant ad sodalitatem literariam, ac fœdera Musarum. Et nescio quomodo vix unquam abest hic lenocinium assentationis, à quo tamen nec sanctimonia probatos viros videmus abhorruisse. Illud erit observandum, ut ita laudemus eum, cujus ambimus amicitiam, ne vel adulari, vel fingere, vel insidiari, vel nostrum negotium agere videamur. Rursus ita laudemus nos ipsos, ut ne nobis ob arrogantiam pro benevolentia conciliemus odium. Dicemus similitudinem esse conciliatricem amicitiæ. Nos il-

lius eximiis dotibus ad amandum inflammatos, quas partim celebri fama, partim ex prædicatione laudatiſſimorum hominum, partim ex ipſius libris cognovimus. Nos, tametſi multum abſimus ab illius virtutibus, tamen ſemper huc annixos, ut quod in illo ſuſpicimus, aſſequeremur, & aliorum judicio aliquo uſque progreſſos eſſe. Suſpicionem aſſentationis ſubinde deprecabimur. Obteſtabimur illius modeſtiam, ut amori noſtro ignoſcat, cui temperare non poſſumus: etiam non ignari, quantopere vir omni laude ſuperior, prædicatione ſuarum virtutum offendatur. In nobis rem attenuabimus, animum, ſtudium, amorem optimarum rerum exaggerabimus. Orabimus, ut nos in ſuorum numerum aſſcribat. Pollicebimur nos tametſi novos amicos, nulli veterum ceſſuros, ſtudio certè, ac fide, quantumvis reliquis in rebus impares. Nos ipſos, opes noſtras, & quicquid opera pręſtari poterit, totum illi deferemus: amicos etiam communes pollicebimur. Poterat hoc genus amatorio ſubjici, quo quidem in loco nonnihil attigimus. Nonnunquam & alios invicem conciliamus, ac tum quidem hoc intererit inter commendationem & conciliationem, quod qui commendat, petit nonnihil: qui conciliat, nihil petit officii, ſed tantum conglutinat amicitiam. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ perſonæ. Sylvam modo ſubjiciemus,
nam

nam & in descriptione nonnihil hac de re meminimus.

Laudatoria Sylva.

Mihi quidem humanitas tua, vel summa potius sapientia, non jucunda solum, sed etiam admirabilis visa est. Virum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum liberalitate devinctum, nonnihil suspicantem, propter aliquorum opinionem cupiditatis suæ, te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti.

Sed nimirum, quæ sunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt. Illud vero, ut adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi à Diis immortalibus potest.

Ego verò Rufum nostrum laudo, non quia tu, ut ita facerem petisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit: judicavi tamen. Neque enim soli judicant, qui malignè legunt.

Lib. 1. epist. cujus initium: Si quando urbs nostra. Laus hominis.

Eodem epist. Amabam Pompejum.

Lib. 2. epist. Post aliquot annos.

Eodem, epist. Magna Isæum fama.

Libro 3. epist. Nescio an ullum jucundius.

Eodem lib. epist. Adnotasse videor. Laus poëtæ.

Lib.6.epist.Sum ex his.

Lib 9.epist. Vnicè probo,

Lib.1.epist. Mirum est. Laus vitæ rusticanæ.

Lib. 2. epist. Assem para. Vituperatio personæ.

Politian.lib.1.epist. Tanti mihi sunt.

Lib.3.epist. Et si magnum te.

Eodem. O decus Italiæ. Laus puellæ.

Libr. 4. epist. Scribis Marianum. Laus concionatoris.

Lib.12. ep. Quam vellem. Laus pueri.

Responsio ad laudem.

CIcero.lib.15.ep. Lætus sum laudari. Si laudatus à te, laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre judicium meum, quam referre gratiam videar. Omnia scripta tua pulcherrima existimo, maximè tamen illa quæ de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam & tu quæ de amicis optima scribis, & ego quæ de me, ut optima lego. Plinius.

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum,& si possem, timerem, ne arrogans esset ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tantò laudabiliora visa, quanto jucundiora: tantò jucundiora, quanto laudabiliora erant.

Polit.

Polit. Lib. 1. epist. Quod proximis literis.

Item epist. Quod ex secundis rebus.
Item epist. Lucretium Peterejo.
Lib. 2. epist. Legit epistolam. Rursum: Non tu munus.
Eodem: epist. In epistola quadam.
Lib. 3. epist. Et si video. Eodem, epist. En ad te revertitur. Rursum epist. Misit ad me Eodem, epist. Vtinam quas.
Lib. 4. epist Ignosce occupationibus.
Lib. 5. epist. In calce.
Lib. 7. epist. Legit epistolam.
Eodem, epist. Honorifica mentio.
Item proxima.

Responsio ad laudem mea.

Laudes istas quas affatim in me congeris, sicequidem interpretor, quasi non me depingere volueris qualis sum, sed optimum exemplar præscribere, qualis esse debeam.

Hoc effecit ista tua tam magnifica laudatio, ut jam mihi minus incipiam placere, qui planè videam, quantum absim ab ista perfectæ virtutis imagine.

Dum istam imaginem pingeres, non à me, sed abs te ipso sumebas exemplum.

Sentio quid agas, falsis istis laudibus nostram ignaviam extimulare voluisti.

Aut planè falleris, aut nobis blanditur tua laudatio. Sed blandiatur sanè, dum

modo mihi mea ſtudia commendet. Nec enim alio conſilio te blandiri ſcio.

Ideo ſumma tribuis non quod ea ſim aſſecutus, ſed quod huc me ſummis viribus velis eniti.

Hoc agis laudando, ut aliquando videar laudandus. Ipſe ſummis ac maximis virtutibus abundet oportet, qui in aliis paucas ac mediocres ſic amat.

Quod in laudando me plus quam immodica benignitate es uſus, non ignoſcerem, niſi jam olim ex Homerica lege poëtis mentiri liceret. Ait enim: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί.

Non eſt mihi cornea fibra, quemadmodum ait Perſius. nec apud me ſanè incredibile eſt, eſſe verum, quod ſcripſit Xenophon. ἥδιστον ἄσμα ἔπαινον εἶναι utique ſi promerear. Nunc nihil aliud, quam rideri me puto. Eſt hoc ferè ſolenne inter eruditos, ut ſeſe mutuis laudibus quaſi ſcabant. Nec in totum damnandas arbitror has adſentatiunculas, quibus alitur benevolentia, & excitantur ſtudia.

Officioſa.

Nec infrequens eſt & illud epiſtolarum genus, quo amicis, etiam ſi nihil petant, operam noſtram ultro offerimus, propterea quod ſunt quos pudet rogare, cum egeant amicorum ſubſidio. Hos oportet ultrò delato officio ad poſtulan-

ſtulandam operam amici provocare: & ea cauſa genus hoc officioſum vocare placuit.

Officioſa Sylva.

EGo omni officio, vel potius pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnibus:mihi ipſi nunquam ſatisfacio. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu niſi perfecta re, de me non conquieſti: ego quia non idem in tua cauſa efficio, vitam mihi eſſe acerbam putem.

Noſtram fidem omnes, & amorem tui abſentis,præſentes tui cognoſcent. Si eſſet in his fides, in quibus eſſe debebat, non laboraremus.

De cæteris rebus quicquid erit actum, ſcribam ad te : & ut quam rectiſſime agantur omnia, mea cura & opera, diligentia, gratia providebo.

Ego neque de meo ſtudio, neque de nonnullorum animo mihi ſcribendum arbitror. Quid enim aut me oſtentem, qui ſi vitam pro tua dignitate profundã, nullam partem videar tuorum in me meritorum aſſecutus : aut de aliorum injuriis querar, quod ſine ſummo dolore facere non poſſum? Ego tibi in hac præſertim imbecillitate magiſtratuum præſtare nihil poſſum: at ea excepta, poſſum confirmare, te & ſenatus, & populi Roma-

ni summo studio amplitudinem tuam retenturum.

De Alexandrina re, causaque regia tantum habeo polliceri, me tibi absenti tuisque præsentibus cumulatè satisfacturum.

A nobis agentur omnia diligenter, ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus: nec si quid non obtinuerimus, repulsi esse videamur.

A me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi & cogitandi, utorque ad omnia Qu. Selicio. Neque enim prudentiorem quenquam ex tuis, neque fide majore esse judico, neque amantiorem tui.

A me omnia summa in te studia, officiaque expecta. Non fallam opinionem tuam.

Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, quam meæ res omnes. Idque cum sentiam, sedulitate mihimet ipse satisfacere possum: re quidem ipsa, ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum, non modò referenda, sed ne cogitanda quidem gratia, consequi possum.

Cætera, quæ ad te pertinebunt, cùm etiam plus contenderimus, quàm possumus: minùs tamen faciemus, quam debemus.

Omnia volo à me & postules, & expectes: vincã meis officiis cogitationes tuas

In hoc toto genere plura faciam, quam ſcribere audeo. Cætera, quæ tibi à multis prompta eſſe certò ſcio, à me ſunt paratiſſima. Nihil in re familiari mea eſt, quod ego malim meum eſſe, quam tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc ſcribo parciùs, quod te id, quod ipſe confido, ſperare malo, te eſſe uſurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſſimè omnia, diligentiſſimeque curabo, tuorumque triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſervabo.

De mea autem in te voluntate ſic velim judices, me quibuſcunque rebus opus eſſe intelligam, quanquam videam quis ſim hoc tempore, & quid poſſim: opera tamen & conſilio, ſtudio quidẽ certè rei, famæ, ſaluti tuæ præſto futurum.

Quam ob rem tu, quantum tuo judicio tribuendũ nobis eſſe putes, ſtatues ipſe: & ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego verò tibi profiteor atque polliceor, eximium & ſingulare meum ſtudium, in omni genere officii, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet, in quo etiam ſi multi mecum contendunt, tamen cùm reliquis omnibus, tum Craſſis tuis judicibus omnes facilè ſuperabo.

Quam ob rem velim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, ut ad hominem amiciſſimum: & tuis præcipias, ut opera, conſilio, autoritate, & gratia mea ſic

utantur in omnibus, publicis, privatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitum, clientum tuorum negotiis, ut quoad fieri possit, præsentiæ tuæ desiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei velim scribas, ut nullam rem neq; tam magnam, neque tam parvam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi, & honesta videbuntur.

Tu si quid ad me fortè scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere.

Quotiescunque filium tuum video (video autem ferè quotidie) polliceor ei studium quidem meum & operam, sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem atque autoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque possim.

Lib. 6. epist. Vereor ne desideres. Multos habet locos consolatorios.

Singula persequi non est necesse: universum studium meum & benevolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidque agatur, certior fieri volo.

De me autem sic velim judices, quantum ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisque tuis summo studio præsto semper futurum.

Ego quid possim nescio, vel potius minarum posse sentio. Illud tamen tibi polliceor

liceor, me quæcunque saluti, dignitatique tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti. Hanc meam voluntatem, ad matrẽ tuam optimam fœminam, tuique amantissimam detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te velle intellexero. Sin tu minimè scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia esse arbitrabor, summo studio diligenterque curabo.

Interim velim sic tibi persuadeas, mihi cum Reip. q̃uam semper habui charissimam, tum amoris nostri causa maximè curæ esse tuam dignitatem. Da operam ut valeas.

Sed ego tuis neque desum, neque dero, qui sive ad me referunt, sive non, mea tibi tamen benevolentia fidesque præstabitur.

Injuriam enim fieri putabam, cum rogabar.

Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri.

Illud profecto cognosces, mihi te neque chariorem, neque jucundiorem esse quenquam.

Perficiam profecto, ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine, gratia, & charitate, & officiorum magnitudine sarciam.

Perficiam profecto, ut neque resp. civis

utantur in omnibus, publicis, privatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitum, clientum tuorum negotiis, ut quoad fieri possit, præsentiæ tuæ desiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei velim scribas, ut nullam rem neq; tam magnam, neque tam parvam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna videatur. Omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi, & honesta videbuntur.

Tu si quid ad me fortè scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere.

Quotiescunque filium tuum video (video autem ferè quotidie) polliceor ei studium quidem meum & operam, sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem atque autoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque possim.

Lib. 6. epist. Vereor ne desideres. Multos habet locos consolatorios.

Singula persequi non est necesse: universum studium meum & benevolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidque agatur, certior fieri volo.

De me autem sic velim judices, quantum ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisque tuis summo studio præsto semper futurum.

Ego quid possim nescio, vel potius m[illegible] parum posse sentio. Illud tamen tibi pol liceor

liceor, me quæcunque saluti, dignitatique tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti. Hanc meam voluntatem, ad matrē tuam optimam fœminam, tuique amantissimam detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te velle intellexero. Sin tu minimè scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia esse arbitrabor, summo studio diligenterque curabo.

Interim velim sic tibi persuadeas, mihi cum Reip. q̃uam semper habui charissimam, tum amoris nostri causa maximè curæ esse tuam dignitatem. Da operam ut valeas.

Sed ego tuis neque desum, neque dero, qui sive ad me referunt, sive non, mea tibi tamen benevolentia fidesque præstabitur.

Injuriam enim fieri putabam, cum rogabar.

Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri.

Illud profecto cognosces, mihi te neque chariorem, neque jucundiorem esse quenquam.

Perficiam profecto, ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine, gratia, & charitate, & officiorum magnitudine sarciam.

Perficiam profecto, ut neque resp. civis

in me animum, neque tu amici desideres.

Sed hæc fors viderit ea, quæ talibus in rebus plus quam ratio potest. Nos autem id videamus, quod in nobis esse debet, ut quicquid acciderit, fortiter & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus: nosque cum multum literæ, tum non minimum Idus quoque Martiæ consolentur.

Ego quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. Hoc velim tibi penitus persuadeas.

Ego quę te velle, quęque ad te pertinere arbitrabor, studiosè diligenterque curabo. Dabo operam, ut valeas.

Nec verò ulla res erit unquam, in qua ego non vel vitę periculo ea dicam, eaque faciam, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor.

Politian. Lib. 3. Deprehenderunt me.

Lib. 10. Quanquam nec fortuna.

Plin. Non me hercule tam mea sunt quæ mea sunt, quàm quæ tua. Hoc tamen differunt, quod solicitius, & intentius t[u]... me, quam mei excipiunt. Idem forta[sse] eveniet tibi, si quando in nostra diver[tis]ris: quod velim facias: primum ut per[fruaris] de nostris rebus, ac nos tuis, perfrua[mur]: deinde, ut mei expergiscantur aliqu[an]do, qui me securè, ac propè negligen[ter] expectant.

Lib. 7. Calestrium Tironem familia[ris]simum.

Nihil eſt quod verearis, ne ſit hoc illi moleſtum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea cauſa. Proinde nimiam iſtam verecundiam pone, teque quid velis, conſule: illi tam jucundum, quod ego, quam mihi quod tu jubes.

Officioſa mea.

NIhil mihi magis in votis eſt, quam ut primum abs teipſo, deinde à cæteris omnibus quam gratiſſimus eſſe cognoſcar. Sed ejuſmodi ſunt tempora, ut & tuis in me meritis, & meo in te animo, ſatisfacere velim magis, quam poſſim.

Me incolumi nullam accipies injuriam: & ſi mavis me verbis Homericis, tibi meum patrocinium polliceri:

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

Nullus me vivente, & terrã aſpiciente
Tibi cavas apud naves graves manus
inferet.

Pollio videtur in te offenſior. Hoc quãti æſtimes ubi cognovero, tum eadem opera ſciero quid mihi ſit elaborandum.

Cæteri ſolent operam polliceri in licitis & honeſtis, & in his, quæ præſtare poſſint. Ego vero tibi omnem meam in omni re abſque exceptione polliceor, qua poſſis pro tuo arbitratu vel uti, vel abuti. In his, quæ perfici non potuerint

erint, attamen efficiam, ut intelligas, nec studium, nec fidem usquam defuisse.

Si officiosum est, ultro polliceri opem, aut operam: multò officiosius est, ultro mittere pecuniam. Hujus argumenti, tametsi rari, exemplum reperies apud Plinium libro 6. epist. Quamvis & ipse.

Sum quidem studiorum laboribus ita districtus, ut nemo magis: sed mihi nihil erat in studiis tam cordi, quod non postpositurus sim, si tali amico præstandum erit officium.

Non omnibus dormio, ita non omnibus vaco. Tibi nunquam non vero ociosus, si quid per me fieri voles.

Non æquum arbitror, ut literarum prætextu me excusem amico: cùm hoc ipsum me doceant literæ, non esse deserendum amicitiæ officium, quo nihil oportet nobis esse antiquius, aut religiosius.

Hoc unum tibi etiam atque etiam persuadeas velim, nihil existere posse tam durum, tam periculosum, quod non sim tua causa libenter etiam subiturus.

Nihil erit tam arduum, tam asperum, quod non sit jucundũ futurum tua causa.

Opes quas tibi pollicear, nec mihi adsunt, nec tibi desunt.

Hoc corpusculum, hunc animum tibi totum quantus est devoveo.

Hoc tibi spondeo mi Lucilli, neque animum, neque diligentiam mihi defuturam.

Nec animo, nec studio, nec benevolentia, nec patientia cujusquam pro vobis cedam.

Disputatoriæ genus.

Est epistolarum genus non infrequens inter eruditos, quo studiorum suorum inter se agunt commercia, cùm aut sciscitantur de re quapiam, aut respondent sciscitanti: aut si qua de re parum convenit, disputant. Hujus generis, quoniam varium est, certa ratio reddi non potest. Tantum exempla quædam indicabo.

Disputatoriæ Sylva.

Cicero Lib. 7. epist. Illuseras heri inter.
Lib. 9. epist. Amo verecundiam.
Plinius Lib. 1. ep. cujus initium est: Frequens mihi disputatio tota.
Lib. 4. epist. Attuli tibi.
Lib. 1. epist. Ostendet plenum.
Lib. 2. epist. Dictata illa tua.
Politian. lib. 3. ep. Irasceris obtrectatoribus.
Lib. 5. epist. Et tu mihi.
Lib. 9. epist. Ego quidem mi Hermolae.
Item proxima.
Lib. 11. epist. Quantopere me semper.

Libri de ratione conscribendi Epistolas finis.

DES. ERAS. ROTER.

EPISTOLA

Ad Christianiss. Regem Gallorum

FRANCISCVM I.

QVo minus ad hunc usque diem, tam propenso tuæ Majestatis in me favore sim usus, Francisce Rex Christianissime, neque per Te stetit neque per me: sed quum aliæ causæ complures hactenus obstiterunt, tũ præcipuè temporum horum tumultus, hanc mihi felicitatẽ inviderunt. Semper enim expectabam, ut in tam diutinis bellorum tempestatibus, alicunde nobis affulgeret aliqua pacis serenitas. Nec unquam tamen arbitratus sum me vel pilo minus obnoxium esse tuæ benignitati, quam si jam accepissem quicquid ea detulit. Atque etiam bona spes est, brevi futurum, ut hunc in te animum certioribus argumentis declarare liceat. Interim dum remoratur opportunitas, visum est hujus pollicitationis velut arrabonem ad te mittere, Paraphrasin in Euang. Marci. Ad hoc consilii propensum, ac velut ultrò occurrentem, incitabat & ipsa rei congruentia. Quum enim Mattheum Carolo Principi meo dedicassem: Ioannem, quem illico post Matthæum sum interpretatus Ferdinando Caroli germano, Lucam quem tertio loco sum aggressus, Anglorum Regi; videbatur Marcus tibi relictus, u

qua

quatuor Euangelia orbis præcipuis Monarchis consecrarentur. Atque utinam quam congruenter nomina vestra jungit codex Euangelicus, tam concorditer pectora vestra conglutinet Spiritus Euangelicus. Sunt qui Rom. Pontif. tribuant ditionem etiam apud Inferos, sunt qui tribuant imperium in Anglos, quam auctoritatem illi tantum abest, ut invideamus, ut optemus etiam ampliorem: sed utinam hanc sibi potestatē illius salutarem sentiat orbis, in concilianda retinendaque regum concordia, qui tam diu summa rei christianę pernicie, non minus fœdis, quā feralibus bellis inter ipsos conflictantur. Et interim execramur ac devovemus Turcas. Quod autem spectaculum gratius exhiberi poterat Turcis, aut si qui sunt qui pejus volunt nomini Christiano, quā tres longè florentissimos Europæ monarchas, exitialibus dissidiis inter se committi? Vix mihi persuadeo, quemquā esse tam truculentum Turcam, qui plus malorum imprecetur Christianis, quam vicissim infligunt sibi ipsi. Neque quisquā interim exoritur pacificator, qui tam impios rerum motus autoritate sua componat, quum non desint qui *instigent*: quique *oleum*, quod ajunt, *adjiciant Camino*. Non est meum ullius partis ca[illegible]am meo præjudicio vel gra[illegible]e, vel sublevare. *Scio suā cuique* [illegible] *uam videri justissimam*: & fateor [illegible]ujusmodi judiciis plus favoris tribui solere, ei qui depellit illatam injuriam.

quam qui infert. Sed tamen magnopere cupiam, ut Christiani Principes illud apud sese veris rationibus expendant. *Quã ingens lucrum fecerit, quisquis maluit pacem iniquam amplecti, quam bellum æquissimum persequi.* Quid hac nostra vita fragilius: quid brevius: quid calamitosius? Omitto tot morborum genera, tot injurias, tot casus, tot fatales calamitates, tot pestilentias, fulmina, terræ motus, incendia, exundationes, reliquasque calamitates, quarum neque modus est, neque numerus. Nã inter omnia mala quibus discruciatur vita mortalium, *Nihil bello sceleratius*, nihil nocentius, quod atrocius exitium infert moribus hominum, quam facultatibus, aut corporibus: *minus damni dat qui vitam aufert, quam qui bonam mentẽ.* Nec ideo minus est detestabile bellum, quod maxima pars malorum redundat in capita tenuium, & humilium, velut agricolarum, opificum, ac viatorũ. Nihilo minus *Sanguinis Dominus omnium Iesus Christus effudit* pro redimendis illis quamlibet contemptis, quam pro summis Monarchis. Quumq; venietur ad Christi tribunal, quo brevi sistendi sunt omnes, quãtumvis potentes hujus mundi Satrapæ, non minus exactè rationem exiget judex ille severus pro pauperculis quã pro Satrapis ac magnatibus. Itaque qui putant esse levem jacturam, quum expilantur, affliguntur, ejiciuntur, exuruntur, opprimuntur, occiduntur humiles, *Iesum Christum*

ſtum qui eſt *Sapientia Patris* ſtultitiæ condemnant, qui pro talibus ſervandis precioſum ſanguinem ſuum effuderit.

Proinde nullum ego *genus hominum* arbitror *exitialius*, quam qui, (ut Sciopius) Monarchis ſuggerunt *bellorũ ſemina*, quorum animi quo ſunt excelſiores, hoc facilius his imponitur. Atque inter regias virtutes cum primis numeratur animi ſublimitas. Prædicata eſt hæc olim in Iulio Cæſ. prædicatur & hodie magno conſenſu gentium in Franciſco. Porro *nullum certius argumentum animi vere ſublimis quam injurias poſſe negligere.* Laudata eſt veterum ducum virtus, qui de imperio certabant, non de *vita*, ſed de Ethnicis, & ab Ethnicis. Chriſtiano principi glorioſius eſt aliquo ditionis diſpendio pacem & Reipub. tranquillitatem redimere, quam ſpecioſos & optimos referre triumphos tantis hominum malis emptos.

Proinde *Qui dilatandi Imperii ſtudium injecerunt Monarcharum animis, quid aliud quam perennem bellorum fontem repererunt?*

Neque minorem perniciem invehunt rebus mortalium, quam qui principum animis ſuggerunt iræ materiam, ac perſuadent eſſe regiæ fortitudinis dictum aliquod, quod fortaſſe falſo delatum eſt, aut atrocius delatum, quam dictum eſt, armis ac bello vindicare.

Quanto fortius eſt publicæ tranquillitatis reſpectu *convitium negligere*? quod

si lædit, privatim lædit. *Imo ne lædit quidem si neglectum fuerit.*

Atque in aliis quidem rebus fortasse licet, utcunque cessare regibus: si tamen usquam cessare licet, qui tam multis vigilant. Cæterum in bellis suscipiendis quoniam ingentium malorum inducunt diluvium, oportet omnium oculis advigilare, ne quid temere statuatur. Non hæc dico Rex Christianissime, quo principibus gladium è manibus excutiam. Est fortasse boni principis aliquando bellum gerere, sed tum denique postquam omnibus frustra tentatis huc adigit extrema necessitas. Dominus *Iesus* Petro gladium ademit: principibus non ademit. Paulus eorũ autoritatẽ etiam comprobat præcipiens ut qui Romæ *Christum* essent professi principum licet Ethnicorum autoritatem adeo non contemnerent, ut illis veluti Dei ministris, nec vectigal, nec tributum, nec honorem detrahi velit. An adimit gladium qui dicit. Non enim sine caussa gladium portat? Nec aliud docet Petrus ordinis Apostolici princeps. Subditi inquit, estote cuivis humanę creaturę propter *Dominũ*, sive Regi tanquam præcellenti, sive pręsidibus tanquã ab eo missis, ad ultionem quidem nocentium, laudem vero rectè agentium. Petro nihil esse voluit armorũ, præter gladium Euangelicum, qui est sermo cœlestis, qui, ut docet Paulus ad Heb. *vividus est, & efficax, penetrantior quovis gladio, utrinque incidente, ac pertingens usque ad divi-*

divisionem animæ ac spiritus. Etenim qui jubet recondi gladium, nec aufert, plus facit quam si auferat: Quur enim jubet recondi? nimirum ne bellet pastor Euangelicus. Quur autem deponi nec jubet nec vetat? nimirum ut intelligamus, ne tum quidem esse parandam ultionem, quum vires suppetunt ad vindicandam injuriam. Habent igitur Euangelici pastores gladium Euangelicum à Christo traditum, quo jugulant vitia, quo resecant humanas cupiditates. Habent reges gladium suum ab eodem permissum, ad terrendos malos, & honorandos bonos. *Non ademptus est gladius, sed præscriptus est usus*: habent ad publicæ tranquillitatis defensionem, non ad ambitionis præsidium. Duplex est gladii genus: duplex est regni genus. Habent & sacerdotes suum gladium, habent suum regnum: proque diadematibus, & galeis, habent mitras: pro sceptro pedum habent, loricam, baltheum: denique totam panopliam, quam illis non uno loco strenuus ille bellator Paul. describit. Reges Euang. *pastores* dicuntur, sed & prophani reges Homero dicuntur *pastores populi.* Idem agunt utrique, tametsi diversa functio est, quẽadmodum in fabulis iisdem alias alii partes agunt. Quod si suum utrique gladium semper haberent expeditum, hoc est potestate tradita sicut oportet uterentur, nõ toties opinor, Christiani, qui vocamur potius quam sumus, in fratrũ viscera gla-

dium impium ſtringeremus. Porro dum utrique ſuo neglecto munere, quod eſt alienum affectant, neutri ſatis tuentur, neque dignitatem ſuam neque tranquillitatem. Quando rex plus habet regiæ majeſtatis quam quum in judiciis ſedens dictat jus, coercet injurias: dirimit lites: ſublevat oppreſſos: aut quum in conſiliis ſedens, proſpicit reip. commodis?

Cæterum Epiſcopus quando plus habet ſuæ dignitatis, quam quum è ſuggeſto docet Euangelicam philoſophiam? Tum enim verè in ſuo ſolio eſt Rex Euangelicus. Quam vero Neroni fuit indecorum in theatro certare cum phoniſcis, & citharœdis, aut in circo cum aurigis: tam indecorum eſt regi in humilibus ac ſordidis negotiis verſari, quæ pertinent ad privatos affectus ipſius, & officiunt incolumitati Reip. Rurſum quam indecorum eſſet ſi philoſophus, cum pallio & barba fabulã ſaltaret in proſcenio, aut in harena falcem teneret, ac rete, gladiatoriam canens cantionem: Non te peto, piſcem peto, quid me fugis galle? tam indecorum eſt Euangelicum Regem belligerari, aut nundinari, ne quid dicam inhoneſtius.

Quur nunc invenitur epiſcopus qui ſibi pulchrius ducit, trecentos equites baliſtis, lanceis, ac bombardis inſtructos ſecum ducere, quam piis & eruditis diaconis comitatum ſacros libros ſecum circumferre? Quur *earum rerum oſtentatio ſibi magni videntur, quorum contemp*

ma

magni fuerunt illi, in quorum locum successerunt? Quur illis dulcius sonant tubæ & cornua, quam sacra lectio? Age, quid si Rex pro diademate, & trabea, sibi imponat mitram, & infulam: contra, pro mitra & infula sibi diadema & trabeam sumat Episcopus, nonne portenti simile videbitur? Adeo movent inversa, quur nõ movet inversa functio? Iam si quid privatim facit vel Rex, vel Episcopus, non alio spectare debet quam ad salutem populi. Aut enim monet errantes, aut corrigit lapsos, aut consolatur dejectos, aut comprimit elatos, aut extimulat cessantes, aut reconciliat dissidentes. Hæc est functio regum, sed præcipuè Euangelicorum, quos non decet ambire regnum hujus mundi.

Quoniam autem *Iesus Christus* utrumque genus in se complexus est, tametsi regnum ecclesiasticum tantum expressit in terris, utrisque conandum est, ut pro sua quisque portione principem æmuletur. Ille se totum impendit suis. Et qua fronte quisquam sibi, vivit, qui se Christi vicarium prædicat? Ille per omnem vitam nihil aliud quam servatorem, quam consolatorem, quam beneficum egit. Sive versabatur in templo, sive in Synagogis, sive in publico faciebat iter, sive in privato versabatur domi, sive navigabat, sive in desertis agebat: docebat multitudinem, sanabat ægrotos, mundabat leprosos, resti-

tuebat paralyticos, mãcos & cœcos, profligabat dęmones noxios, excitabat mortuos, liberabat periclitantes, saturabat famelicos, refellebat Pharisæos, patrocinabatur discipulis, & unguenti prodigæ mulieri peccatrici: consolabatur Cananæam peccatricem, & adulteram deprehensam. Repete totam vitam *Iesu*, nulli mortalium quicquam immisit mali: quũ ipse tot malis afficeretur, & in prõptu esset ulcisci si libuisset. Vbique servatorem agebat, ubique beneficum. Malcho restituit auriculam, quam Petrus amputarat. Ne tantulo quidem damno, voluit vindicari incolumitatem suam. Herodem & Pilatum redegit in concordiam. In cruce pendens servavit alterum e latronibus. Mortuus Centurionem pertraxit ad Christianam professionem. Hoc erat verè regem agere, *prodesse omnibus, nocere nemini*.

Ad hujus exemplum oportet omnes principes, quatenus licet, accedere. Te verò Rex Francisce peculiariter etiam ad hoc excitare debet Christianissimi cognomen, ut Christum principem pro viribus referas. Cæterum quid frontis habent isti, qui quum se Christi vicarios appellari gaudeant, immensa sanguinis humani jactura postulant defendi, non dico vitam, aut dignitatem suam, sed avaritiam, ac fastum?

Atque hæc scribo, Rex inclyte, non ut Episcopos ullos notem, aut taxem: atq; utinam

utinã nulli exoriantur, in quos iſta merito dici poſſint: ſed ut indicem quibus in rebus ſita ſit vera regum & epiſcoporum dignitas, ut utrique felices vivant, dũ ſuam utrique dignitatem agnoſcunt ac tuentur. Longius autem abſunt ab officio ſuo paſtores Euangelici, qui quum reges inter ſe tumultuantes debuerint in concordiam redigere, ultro faces ad bellorum incendia ſuggerunt. Atqui ſi uſquam erat tempus bono paſtori vitæ ſuæ jactura gregi conſulere, ſi uſquam ſummus ille paſtor cujus vices gerunt, erat referendus, hic potiſſimum erat officio locus, *ubi tantum mare ſcelerum ac malorum inundat in orbem*.

Ex tanta multitudine abbatum, epiſcoporum, archiepiſcoporum, cardinalium, quur nemo prodit, qui vel capitis ſui periculo, tantos rerum motus componat? Quam feliciter moritur, qui ſua morte tot millium vitæ conſulit. Nihil monomachiis & gladiatoria laniena crudelius aut immanius. Et tamen hoc ſpectaculo tam inſane delectata eſt antiquitas, ut turpiſſimũ exemplum ab Ethnicis relictum, diu reſederit etiam apud Chriſtianos, præſertim in urbe Roma, quæ nondum dediſcere potuit veterem paganiſmũ. Sed monomachiarum abolitionẽ, ut refert hiſtoria, quam Tripartitã vocant, debemus Telemacho cuidam, ex eorum numero, qui olim ob vitæ Chriſtianæ ſimplicitatem, ac ſtudium ſolitudinis-

tudinis

tudinis, fugamque contaminatæ multitudinis, vulgo monachi vocabantur. Is hac gratia relicto Oriente Romam venerat, atque in theatrum ingressus, ubi vidit prodire duos armatos, & utrumque in alterius necem tendere, prosiliit, seseque medium inter furentes injecit, clamans: Quid facitis fratres, quur in mutuum exitium ferarum more ruitis? quid multa? Dum vir ille pius studet utriusq: vitæ consulere, vitam amisit ipse à populo lapidatus. Tanti faciebat insana multitudo crudelem oculorum voluptatem. Quid consequutum est? Imperator Honorius, hac re cognita, jussit aboleri morem exhibendi paria gladiatorum.

Nunc mihi cogita, quam fœdus fueri ille luctus, & quot hominum millia pe hunc infeliciter perierint: & intellige quantum mundus debeat unius hom nis morti. Atque ob hoc factum meri relatus est in numerum divorum Tel machus. Quanto autem justius hoc h noris deberetur ei, qui tantos orbis M narchas inter se conflictantes dirimer

Nec enim gravis jactura est, si gladi tor occidat gladiatorem, & scelero sceleroso vicissim præstet carnificem. ut summo totius orbis malo collidun inter sese principes; ita minore peric possunt dirimi, quam ille diremit g diatores.

Primum Christiani sunt, quoque f animis generosioribus, hoc sunt tra

bilio

biliores: ſi quis Epiſcopus, aut alioquin autoritate præditus Euangelica, ſinceris rationibus, cum illis agat. Quod ſi quis forſitan inciderit in principem inexorabilem ac violentum: extremum denique malorum, quod vel ſæviſſimus poſſit inferre, mors eſt. Et ubi quæſo præſtabunt exemplum Apoſtolici Spiritus, qui in Apoſtolorum vices ſucceſſerunt, ſi hic nõ præſtant? Dicet aliquis: Quid profecero ſi morior, nec impetro quod ſtudeo?

Non committet *Chriſtus Agonothetes*, ut huic athletæ pereat ſuum præmium. Tametſi *mors* frequenter impetrat, quod *vita* non potuit. Eſt enim efficax piorum hominum occubitus. Non hic repetam exempla priſcorum, quæ ſunt innumera. Apud Anglos D. Thomas Cantuarienſis, leviore de cauſa, libertatem Euangelicã exercuit adverſus regem, cui pridem ſerv ierat, cujuſque favore, ceu longi ſervitii mercedem acceperat eam dignitatẽ. Non agebatur de reconciliandis inter ipſos principibus: Quanquam illud ſeculum nec habebat ullos principes, quorum ditio tam latè pateret, *quam horum, qui nunc tot annis inter ſeſe conflictantes, cæteros etiam minores in belli contagium pertrahunt.* Et tantum agebatur de ſeceſſu quodam, magis apto homini pio, quam regi. Loco nomen eſt Ortfordia. Ne me quidem admodum cepiſſet ille locus, prius quam R. D. Guilhelmus VVaramus, Archiepiſcopus Cantuarienſis, ac totius Angli

gliæ primas, vir multis nominibus dignus, qui in laudatissimi viri dignitatem succederet, ibi sic ædificaret, ut magis videatur novam structuram excitasse, quam instaurasse veterem. Adeo nihil reliquit veteris ædificii, præter aulæ cujusdam ac templi parietes. Itaque quum levioribus de rebus esset contentio, quū nihil non molitus esset vir ille pius, nihil tamen impetravit vivus. Cæterum mors illius tantam autoritatem conciliavit ordini sacerdotum apud eam gentem, tantas opes aggessit, ut nunc ob hoc gravi laborent invidia.

Iohannes ob linguæ libertatem decollatus est: sed non omnes sunt Herodes, nec omnes habent Herodiadem. Ambrosius Episcopus Mediolanensis ausus est Theodosium Cæsarem ob crudelem, & præcipitatam in Thessalonicenses sententiā, à templi limine secludere, postque sævas objurgationes, post indictam satisfactionem in pœnitentium classem relegare. Ac tanti principis majestas cessit autoritati præsulis. Tentavit idem Babylas Antiochenus episcopus adversus regem innocentis homicidio, pollutum: Et interfectus est, sed mortuus formidabili esse cœpit, non solum Ethnico Cæsari verum etiam dæmonibus, qui tum adhuc pro diis colebantur.

Ego vero sic mihi Rex optime, de Caroli Cæsaris, de tuo, de Regis Angliæ ingenio persuadeo, ut non dubitem. Ve

omnes salubribus consiliis obtemperaturos fuisse jam pridem, si quis *monitor modeste liber, & libere modestus* extitisset. Atque interim ingens *copia* ubique est istorum, qui *Principum animos instigant ad bellandum*: nimirum hi (Sciopii & ejus similes) quorum commodis expedit res humanas esse perturbatas. Alius suggerit: *Ille te contemnit*, ille hoc in te jecit scomma: Alius; *Hanc partem si adjeceris ditioni tuæ*, facile quum voles adjicies & illam. *O consultor inconsulte*, quur suggeris quousque possint proferri ditionis limites, potius quam in mentem revocas, quam angustis terminis olim ditio, quæ nunc est, circumscribebatur?

Quin admones quibus modis quod adest, queat administrari rectè, potius quam proferri? Proferendi limites nullus est finis: Ac vero verius est, quod scripsit Seneca: *Multi Imperatores fines aliis abstulerunt, sibi nemo constituit.* Cæterum in bene administrando vera principum laus est. Alexander Magnus, ubi ventum esset ad Oceanum, desideravit alterum orbem: videlicet illius ambitioni mundus hic erat angustus.

Hercules ultra Gades non est progressus. *Nunc ambitioni nostræ nullæ sunt Gades, nullus Oceanus.*

Verum adversus istorum pestiferas voces, oportet animos Christianorum principum, Christi decretis veluti antidotis, diligenter esse præmunitos, atque

ad

ad Euangelicam regulam, velut ad Scopum, omnia dirigere consilia.

Quæres forsitan, quur tibi occupatissimo tam prolixam occinam cantionem. Imò cunctis optarem hanc Cantilenam esse decantatam, nec ob aliud, nisi quod me discruciat *Publica Mundi Calamitas:* quodque vehementer cupiam res Christianas tranquilliores esse, sed præcipuè Gallias: qua ditione nescio an hactenus ulla fuerit, vel sanctior, vel florentior.

Quod si tumultus hujusmodi rarius existerent, veluti diluvia, terræ motus, aut bulimiæ, res esset tolerabilior, *nunc sine fine talibus dissidiis concutitur mundus.*

At medici quidem corporum, in novis morbis exortis, sagaciter inquirunt mal causas, quibus deprehensis, non ita ma gno negotio medentur. Nec hoc conten ti, rationes excogitant quibus fiat, n pestis eadem subinde recrudescat. Qu in tantis, totiesque recurrentibus mali non scrutantur homines, prudentia rerum usu pollentes, quibus ex fontib hi tumultus subinde scateant in orbe ut incisis radicibus liceat tantis med malis? Quur in rebus multo tenuiorib tam sumus perspicaces, in re longè o nium gravissima cæcutientes?

Mihi videtur maxima bellorum pa ex inanibus aliquot vocabulis, velu alimoniam *humanæ gloriæ* excogitatis, ri: quasi parũ fuerit *ambitionis* inter m tales, nisi novis titulis aleremus hoc

lum,ex ſeſe minimum,gliſcens in nobis.

His itaque hujuſmodi bellorum radicibus excisis, non fuerit difficile, leges pacis inter Chriſtianos principes ſancire, quæ prohiberent, hos tumultus identidem repullulaſcere. Hac via fieret, ut, & principum opes creſcerent, videlicet per amicitiam jam factæ communes, & ſub florentiſſimis Monarchis populus Chriſtianus amabili rerum tranquillitate frueretur. Sic faveret nobis ille *verus totius orbis Monarcha Dominus Ieſus*, reſque noſtras bene fortunaret. Sic eſſemus Chriſtiani nominis hoſtibus formidabiles, adverſus quos nunc ęgrè tuemur noſtra: tantum abeſt, ut illos longius ſubmoveamus. Quanquam ego malim & illos corrigi, quam ſubmoveri. Sed qui corrigamus alios, ſi nos ipſi ſumus illis penè dixerim corruptiores? Non enim jam æſtimo *Chriſtianos ex articulis quos ore profitentur: ex moribus aſtimo.*

Vbicunque regnat ambitio, divitiarum amor, ſuperbia, ira, vindicta, nocendi libido, interpretor abeſſe fidem Euangelicam.

Porro quum hæc lues corripuerit etiã illos, quorum præcipuè partes erant rebus collapſis conſulere: bonam tamen quampiam ſpem mihi præbet, quod videam ſacras literas, ſed præcipuè Novum Teſtamentum, ſic teri manibus omniũ, etiam Idiotarum, ut hi qui divinorum voluminum ſcientiam profitentur, non

rarò sint impares in congressu. Mihi vero vel illud argumento est à plurimis legi Novi Testamenti libros, quod quum tot voluminum millia singulis annis in publicum emittant typographi, tamen tot officinæ non sufficiunt emptorum aviditati. Vendibilis hodiè est merx, quicquid molitur aliquis in Euangelium. Nō poterit hoc pharmacum tam efficax semel haustum, non exerere vim suam. Itaque mihi nunc mûndus nôn aliter affectus videtur, quam solet corpus hominis gravibus morbis obnoxium,: devorato elleboro, aut alio quopiam præsenti pharmaco, totum enim conturbatur & concutitur, sæpe morituro simillimum. Atque utinam hoc veratrum Euangelicum, postquam semel collustravit, ac penetravit omnes animi nostri venas, sic erumpat, ut ejectis malorum seminibus, sanos ac puros nos restituat *Iesu Christo*, postque tantos rerum tumultus, ac morbum orbis penè deploratum, lætam & optabilem tranquillitatem reducat omnibus. Magis autem sperarim hæc publica bonorum omnium vota non irrita fore, si primates orbis, veluti fidi medici, sic laboranti mundo curent adesse: hoc est, si Monarchæ, de quorum arbitrio nunc potissimum pendent res mortaliū, meminerint sese brevi (quid enim in hac vita longum est) *Christo* summo principi rationem administratæ ditionis esse reddituros. Rursum si Episcopi Theologi,

logi, & Monachi meminerint sese non successisse in locum Annæ, & Cajaphæ, aut Scribarum & Pharisæorum, qui dum suum regnum impiè tuebantur, Euangelii regnum conabantur opprimere: dum suam asserebant gloriam, *Christi* gloriam studebant sepelire: dumque suam justitiam nitebantur approbare: Deum faciebant injustum.

Sed potius in locum Apostolorum, qui sanguinis etiam sui jactura, gaudebant asserere *Christi* regnum, gloriam, ac justitiam. Semel passus est *Christus*, revixit nunquam moriturus. Sed eadem quæ passus est, denuo patitur; quoties damnatur, conspuitur, cæditur, crucifigitur, & sepelitur Euangelica *Veritas*. Denique sibi putat infligi, quicquid malorum infligitur membris ipsius.

Hæc & liberius fortassis, & prolixius à me dicta sunt Rex Christianissime, quam par erat: verum amoris magnitudo fecit, ut & loquacior essem, & confidentior. Omnibus Christianis bene volo Christianus. Cæterum erga tuam majestatem, ac florentissimum Galliarum regnum singulari quodam ducor studio. Precor autem ut *Iesus*, immortalis totius orbis Monarcha, cui divinitus data est omnis potestas, in Cœlo, & in Terra, spiritum suum impartiat tum populis, tum Principibus. his quidem ut omnes inter sese sub communi

Principe *Ieſu* concorditer, ac proinde feliciter vivant: illis vero ut ſub ſanctiſſimis ac florentiſſimis monarchis rebus pacatis fruantur: Itaque demum fiat, ut Euangelica pietas inter nos bene conſtituta, quam latiſſime propagetur, non invadendis, aut diripiendis aliorum regionibus, ſic enim pauperiores redduntur, non meliores: ſed Euangelica philoſophia ſynceriter per viros Euangelico ſpiritu præditos, ubique prædicanda: atque ita vivendo, ut noſtræ pietatis *fragrantia* plurimos alliciat, ad ejuſdem inſtituti profeſſionem. Sic nata eſt, ſic crevit, ſic late propagata eſt, ſic conſtabilita eſt Euangelica ditio: diverſis autem rationibus, ſic nunc in anguſtum contractam, atque propemodum exploſam videmus, ſi totius orbis vaſtitatem conſideres. Iiſdem itaque præſidiis oportet reſtituere collapſam, dilatare contractam, conſtabilire vacillantem, quibus primum & nata eſt, & aucta, & confirmata.

Hæc affectu puro ſcribo Franciſce, Rex Chriſtianiſſime, neque *perſtringens* quenquam: quum omnibus bene velim: neque *blandiens* cuiquam, quum à nullo quicquam ambiam. Bene vale. Anno M.D.XXIII. Cal. Decemb.

F I N I S.

I N-

INDEX RERUM scitu dignarum, quæ in hoc de Conscribendis epistolis opere continentur.

D.

E.

R.

S.

INDEX.

FINIS INDICIS.

